

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Varga Ádám József

**Románia euroatlanti és európai csatlakozásának folyamata,
eredményeinek hatása regionális pozícióira**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető: Dr. Tóth Péter
politikatudományok kandidátusa (CSc)
SVKK igazgató

Budapest, 2012

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	3
BEVEZETÉS, A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA	5
A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI	9
HIPOTÉZISEK	12
A KUTATÁS FOLYAMATA, MÓDSZEREI	13
1. ROMÁNIA ÚTKERESÉSE, FORDULAT AZ EUROATLANTI ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓS POLITIKÁBAN	15
1. 1. Románia útkeresését befolyásoló tényezők	16
1. 2. Románia hadereje és a NATO-tagság	25
1. 3. Románia euroatlanti és európai szervezetekhez történő közeledésének alapfeltétele a szomszédos országokkal kapcsolatos vitás kérdéseinek rendezése	34
1. 3. 1 A kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Magyarországgal	39
1. 3. 2. A moldáv kérdés rendezése	44
1. 3. 3. A kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Ukrajnával	49
1. 4. Összegzés	51
2. ROMÁNIA EURÓPAI UNIÓHOZ TÖRTÉNT CSATLAKOZÁSÁNAK FOLYAMATA	54
2. 1. A csatlakozás központi kérdése, az ország gazdasági felkészülése	61
2. 2. A csatlakozási tárgyalások politikai háttere, legnehezebb fejezetei	66
2. 2. 1. A tárgyalások legnehezebb fejezetei	71
2. 2. 2. A tárgyalások lezárása, a csatlakozási folyamat utolsó szakaszának legproblémásabb kérdései	75
2. 3. A CVM-rendszer bevezetése és az uniós csalódottság	80
2. 4. Összegzés	82
3. AZ EUROATLANTI ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓT MEGHATÁROZÓ JELENTŐSEBB KÜLPOLITIKAI FOLYAMATOK, A ROMÁN ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI EREDMÉNYEI	86
3. 1. Az euroatlanti és európai integrációt meghatározó jelentősebb külpolitikai folyamatok	87
3. 1. 1. Románia NATO és EU kapcsolatait meghatározó tényezők	88
3. 1. 2. Románia kül- és biztonságpolitikájának jellemzői a NATO és az EU-csatlakozás tükrében 2000-2007 között	92
3. 2. Románia csatlakozását követő biztonságpolitikai célkitűzések	98

3. 3. A román érdekvényesítés néhány biztonságpolitikai összefüggése	107
3. 4. Összegzés	113
4. ROMÁNIA EUROATLANTI ÉS EURÓPAI CSATLAKOZÁSÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONÁSA A TÖRTÉNELMI TAPASZTALATOK TÜKRÉBEN, HATÁSA JÖVŐJÉRE, REGIONÁLIS POZÍCIÓIRA	116
4. 1. Az európai és az euroatlanti csatlakozás diplomáciai tevékenységének néhány általánosított jellemzője	124
4. 2. Gondolatok a NATO- tagság elnyerése utáni elképzelésekről	127
4. 3. Az Európai Unióhoz történt csatlakozás utáni eredmények, hiányosságok	131
4. 4. Összegzés	137
ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK	141
ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK MEGFOGALMAZÁSA	146
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK LEHETSÉGES FELHASZNÁLÁSI TERÜLETEI, AJÁNLÁSOK	147
A SZERZŐ TÉMAKÖRBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	148
HIVATKOZOTT IRODALOM	150
FELHASZNÁLT IRODALOM	163

BEVEZETÉS, A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a Kelet-Nyugat közötti globális enyhülés, a bipoláris világrend, valamint a szovjet-amerikai szembenállásra épített biztonságpolitikai elképzelések érvényüket veszítették és ezért azokat újakkal kellett felváltani, amelyben már jelentős szerepet kaptak a regionális biztonságpolitikai tényezők is. Mindennek következtében bonyolultabbá vált egy-egy régió és szubrégió biztonságpolitikai helyzetének meghatározása. A Kelet-Közép-Európában történt rendszerváltásokat követő átalakulások és válságok ugyanakkor hamar rávilágítottak arra, hogy új biztonságpolitikai garanciákra, azokhoz pedig új szervezeti keretekre van szükség. Így az 1990-es évek európai története nagyrészt arról szólt, hogy a nyugati nemzetközi szervezetek elképzelései hogyan változtak, miként terjesztették ki tagságukat a kelet- és közép-európai országokra, illetve ezek az országok milyen lépések és átalakulások nyomán csatlakozhattak az euroatlanti és európai integrációs szervezetekhez. Ennek a két folyamatnak eredményeként alakult ki az egykori hatok Európájából a dolgozat megírásának időpontjáig a huszonhetek Európája. Természetesen az egyes országok a csatlakozásukkal kapcsolatos döntéseiket – politikai, társadalmi, gazdasági helyzetükből, történelmi és kulturális hagyományaikból következően – különböző formában és időben hozták meg. Az érintett országok közül pedig azért választottam Romániát, mert ezt az országot gyakran illetik a „sajátos” jelzővel és érdekelt útkeresése, az európai integrációs szervezetekhez való csatlakozás romániai változata.

A kétpólusú világrendet felváltó évtizedekben Románia is választ és megoldást keresett az új kihívásokra. Tanulmányomban a fent említett időszak politikai változásai közül a kül- és biztonságpolitikai fordulatokkal, a nyugati szövetségi rendszerekhez történő viszonyulást meghatározó területekkel foglalkozom.

Romániában a rendszerváltás után viszonylag hosszú ideig két kül- és biztonságpolitikai orientáció között folyt a vita és csak több kitérő, számos „kísérlet” után döntöttek az Európához történő csatlakozás szükségessége mellett. Az ingadozás okai között szerepelt annak a kérdésnek a tisztázása, hogy Románia balkáni vagy európai ország-e? A válasz – késlekedve ugyan – politikai nyilatkozat formájában született meg, amely szerint az ország Közép-Európához tartozónak tarja magát. Ennek

a kijelentésnek a geopolitikai szempontok szerinti elemzése azért is fontos, mert ezen keresztül megismerhetőek az új világrendben történő helykeresését befolyásoló tényezők.

Az ország négy eltérő fejlettségi szintű térség találkozási pontjában fekszik. Érintkezik már az időszak elején az európai és a NATO (North Atlantic Treaty Organization – Észak-atlanti Szerződés Szervezete) tagságra aspiráló közép-európai, továbbá az instabil dél-kelet-európai országokkal, ugyanakkor nem hagyhatta figyelmen kívül a szovjet utódállamokban, legfőképpen Oroszországban és Ukrajnában történt változásokat, továbbá a NATO számára stratégiai fontossággal bíró Fekete-tenger térségében zajló eseményeket sem. A Balkán instabil helyzetét jól mutatták az ismert jugoszláviai események, amelyek mellett Romániának még számolnia kellett a görög-török ellentétekkel, a Kaukázus térségében végbemenő folyamatokkal, valamint a közel-keleti térség problémáival is.

Annak ellenére, hogy Románia végül is az euroatlanti és európai csatlakozás mellett kötelezte el magát, a Balkánra, mint hagyományos kapcsolatainak színterére az etnikai konfliktusok miatt továbbra is figyelemmel kellett lennie. Ebben a helyzetben dolgozta ki az Európához tartozást bizonyító és a tagság elnyerése érdekében megtehető lépéseit. A román diplomácia az euroatlanti és európai tagságból fakadó „kényszerek és kötelezettségek” és a román nemzeti érdek között egyensúlyozva érte el, hogy bekapcsolódhatott a csatlakozási tárgyalássorozatokba. Az Európához való felzárkózási folyamat első területét az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) való csatlakozási szándék megfogalmazása és végig vitele alkotta, a második terület pedig az Európai Unióhoz (EU) való közeledés jelentette. Ennek a két lépéssorozatnak az egymásra gyakorolt hatása ezért is külön elemzésre tarthat számot.

Romániai euroatlanti és európai csatlakozási folyamata nem lenne teljes a NATO és az Európai Unió lényeges politikai céljának említése nélkül, amely szerint az Egyesült Államok és Nyugat-Európa alapvető stratégiai, gazdasági és politikai érdeke, hogy a Balkánon, a Földközi-tenger keleti medencéjében és a Fekete-tenger térségében regionális alapokon nyugvó, tartósan kiegyensúlyozott és stabil viszonyok jöjjenek létre. Ezek megteremtése nem képzelhető el Románia bekapcsolása és részvétele nélkül.

Románia biztonságpolitikai dilemmáiban a lehetséges külső veszélyforrások mellett időről-időre a belső fenyegetettség, a nemzeti kisebbségeknek tulajdonított kihívások is kiemelten szerepeltek. Az egynemzetiségűnek deklarált román államkép és politika nem egyezett és nem egyezik az európai értékrendekkel, így az annak megváltoztatására tett lépések és azok tényleges vagy látszateredményei a jövő szempontjából is érdekesek. Mivel Románia történelmében kiemelt helyen szerepelt és szerepel az ország integritásának megőrzése, a történeti-nemzeti egység megteremtése és ezért nyilvánították az országot több alkotmányában is egységes nemzetállamnak. Az euroatlanti és európai csatlakozás során azonban számolnia kellett az ettől eltérő európai elvárásokkal, amelynek ismeretében újra kellett fogalmaznia helyét Európában. Ezért is a nemzeti kérdéskörben tervezett és történt átértékelések milyensége és mértéke jelentős szerepet játszott a NATO-hoz, majd az Európai Unióhoz történő csatlakozási folyamatokban, amelyek alapos elemzést érdemelnek.

A problémakör vizsgálatát továbbá azért is tartottam fontosnak, mert Magyarország stabilitása, fejlődése és érdekérvényesítő képessége szempontjából is kiemelkedően fontos kérdés, hogy milyen hatások jelennek meg a régióban és miként alakul a szomszédos országokkal való kapcsolatrendszere, valamint ezen keresztül az adott országban élő magyarság helyzete. Nem szükséges hosszasan részletezni, hogy miért jelent döntő befolyást egy térség stabilitására az ott lévő országok kiegyensúlyozott fejlődése, gazdasági növekedése. Magyarország ebből a szempontból egy történelmi konfliktusoktól terhelt, a mai napig igen változó és európai mértékkel mérve hektikus környezetben kénytelen boldogulni. Románia euroatlanti és európai csatlakozási törekvéseit geopolitikai adottságai következtében hazánk és térségünk helyzetére vonatkozóan is kiemelten fontos eseménynek értékeltem, és ennek figyelembe vételével kezdtem meg a témakör feldolgozását.

Romániát, mint szövetségesünket és keleti szomszédunkat méltánytalanul ritkán vizsgáljuk, miközben a 20. századi történelem bizonyította, hogy Románia többször is sikeresen érzékelt a nagypolitikai erővonalakban bekövetkező változásokat és használta fel ezeket saját céljai elérése érdekében. Románia célja napjainkban sem lehet más, mint a saját érdekeinek érvényesítése és ehhez – mivel adottságai nem változtak – most sincsen más útja, mint a nagyhatalmi támogatás megszerzése.

A forrásmunkák áttekintésekor úgy tűnt, hogy a hazai írások – sokszínűségük ellenére – Romániát, mint a biztonsági-, politikai-, gazdasági pozícióinkat meghatározó keleti

szomszédunkat meglepően szűk területeken, nézőpontok szerint vizsgálják. A román kül- és biztonságpolitikai fejlődés, a bukaresti központú stratégiai gondolkodás, a célok és ezek eredményeinek komplex vizsgálata érdemtelenül hiányos. Romániával kapcsolatosan hazánkban számtalan ismeret és képzet létezik, azonban – bár elengedhetetlenül szükséges az ország döntési központjának álláspontját ismerni – kevés az egyes stratégiai kérdések Bukarest központú értékelése. Kevésbé ismerjük pontosan azokat a kérdéseket, amelyek meghatározzák Románia nemzetközi megítélését, fejlődési kilátásait és az új szövetségi rendszerben betöltött szerepét.

A doktori értekezésemben azokat a tényezőket igyekeztem feltárni, amelyek meghatározták az országnak a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozását, ezzel válaszokat adva a felmerült kérdésekre és alapot teremtve ahhoz, hogy tények és érvek alapján tudjuk értékelni és a nemzetközi kontextusban elhelyezni, megérteni a mai Romániát.

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

A téma kutatásával a legfőbb célkitűzésem az, hogy Románia nyugati szövetségi rendszerekhez végrehajtott alkalmazkodási folyamatának sikerességét, eredményeit, a NATO-val és az Európai Unióval kapcsolatos elképzeléseinek változásait az ország közeljövőre kiható fejlődése szempontjából vizsgáljam. Ennek érdekében törekszem bemutatni Románia NATO-hoz és Európai Unióhoz történő csatlakozásának folyamatát és annak eredményeit, továbbá ahhoz kapcsolódóan az európai és a romániai nézetek változásait. Külön elemzést érdemelnek az integráció jegyében tett lépések tartalmi és formai elemei, a csatlakozást motiváló tényezők és az egész folyamatnak a román fejlődésben kimutatható hatásai.

Magyarországnak mérete és földrajzi elhelyezkedése miatt is igen érzékenyen kell reagálnia környezete változására. Ezért egy szomszédos ország pozícióiban bekövetkezett változások értékelése elengedhetetlen a védelmi, nemzeti biztonsági és külpolitikai stratégiák elkészítéséhez. A hadtudomány feladatai közé tartozik a biztonsági környezet feltárásával és a tapasztalatok összegzésével elősegíteni és támogatni a hazai biztonság- és védelempolitikai stratégiaalkotást. A magyar Nemzeti Katonai Stratégia értelmében „Magyarország kormánya a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a politikai és katonai tényezőkön túl magában foglalja annak gazdasági, pénzügyi, energiaellátási, rendvédelmi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, demográfiai és civilizációs, közegészségügyi, valamint nemzetközi jogi dimenzióit is.”¹

A 2012-ben elfogadott magyar Nemzeti Biztonsági Stratégia pedig több bekezdésben foglalkozik a szomszédos országok helyzetének meghatározásával, a határon túli magyarság kérdésével és mindezek hatásaival Magyarország biztonsági helyzetére. A dokumentum megfogalmazása szerint „Magyarország keleti és déli szomszédságának stabilitása, a demokratikus értékek térnyerése kiemelt jelentőséggel bír hazánk biztonságára nézve. Az említett térségek stabilitását aktív külpolitikával kívánjuk elősegíteni, (...) A határon túli magyarság különleges helyet foglal el

¹ Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája;
http://www.honvedelem.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf, Letöltés ideje: 2012. 06. 23.

biztonságpolitikánkban. Tekintettel a szomszédos államokban honos magyar közösségek jelenlétére, sajátos helyzetükre és kapcsolataikra az anyaországgal, ezen államok biztonsága elválaszthatatlan Magyarország biztonságától és fordítva. (...) E célok megvalósítása elválaszthatatlan azon országok társadalmi, gazdasági és pénzügyi fejlődésétől és biztonságától, amelyekben magyar kisebbségek élnek.”²

Mindezek alapján látható, hogy miért fontos a magyar biztonságpolitika számára hazánk keleti szomszédjának, a legnagyobb magyar kisebbséggel rendelkező Románia átalakulásának, jelenlegi helyzetének mélyebb vizsgálata. A demokratikus normák térnyerése, az integrációs folyamatokban elért eredmények megismerése hozzájárul szomszédunk aktuális állapotának, stratégiai pozícióinak megismeréséhez.

A megfogalmazott célok elérése érdekében a román kül- és biztonságpolitikai elképzeléseket és az azokat meghatározó főbb tényezőket a politikai – szükséges mértékben a történelmi és gazdasági – összefüggések feltárásával tervezem elemezni. Szükségnek tartom bemutatni a középhatalmi elképzelésektől az euroatlanti és európai integráció megfogalmazásáig tartó folyamat ok-okozati összefüggéseit, a romániai és a nemzetközi politikai életben bekövetkezett változások főbb jellemzőit is.

Románia az euroatlanti és európai csatlakozási szándékának megfogalmazásakor kifejtette, hogy a közép-európai régióhoz tartozónak pozicionálja magát. Ennek ismeretében szándékozom vizsgálni geopolitikai hovatartozásának jegyeit, az ezzel kapcsolatos romániai nézeteket és vitákat. Mindezt azért is tartom lényeges vizsgálati célnak, mert Románia kezdetben ingadozott és szomszédjaitól eltérő megoldásokat keresett és politikájának nem volt „természetes” része az euroatlanti és európai elkötelezettség.

A csatlakozási folyamat két kiemelt állomásának – a NATO és EU tagság elérésének – bemutatásán túlmenően igyekszem azok egymásra gyakorolt hatását, továbbá ezek közös és eltérő vonásait is érzékeltetni. A csatlakozás utáni tapasztalatok alapján pedig egyfajta választ keresek arra a gyakran feltett kérdésre: Merre tart Románia?

Az uniós csatlakozás gyakorlatilag az Európai Unió és Románia együttes akaratából következett be és ezért is tartom indokoltnak a két oldal történéseinek és kölcsönhatásainak feldolgozását.

² A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról; http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf; Letöltés ideje: 2012. 04. 12.

Románia uniós csatlakozásában kiemelt szerepet töltött be a külpolitika. Dolgozatomban ezért a nemzetközi tényezőket és a diplomáciai törekvéseket is be kívánom mutatni. Feltételezésem szerint a román diplomácia – mint a történelmében már többször – a geopolitikai helyzetből és a geostratégiai törekvésekből kiindulva, legfőbb céljának az ország egységének és területi integritásának megőrzését, valamint a nyugati kultúrkörhöz történő közeledését tartotta. Ennek jegyében belpolitikai és gazdasági gondjai ellenére is igazolta, hogy Románia közelebb került Európához, mint történelme során valaha. Fontosnak tekintem annak vizsgálatát is, hogy Románia sikeresen alkalmazkodott-e a nagyhatalmak közötti erőviszonyokban bekövetkezett változásokhoz, mint azt már történelme során többször tette.

A dolgozat összeállításakor az a cél is vezérelt, hogy Románia gazdasági, társadalmi és külpolitikai változásairól elemző – ne a leleplezést, hanem a megértést segítő – dolgozatot készítsek. A tárgyilagos képalkotás érdekében igyekeztem nem csak a magyar nemzeti sors és történelem oldaláról feldolgozni a forrásanyagokat és ezért a Magyarországon megjelent írások mellett széles körben vizsgáltam a nemzetközi és a romániai elemzéseket, dokumentumokat.

Egy átalakulóban – európai léptékkal mérve kialakulóban – lévő társadalom esetén nehéz végleges és mindenre kiterjedő megállapításokat tenni. Ennek ismeretében igyekszem elemezni az európai integrációs folyamatokat és ezért főként az átalakulást meghatározó tényezőkre, motivációkra helyezem a hangsúlyt. Az európaizálódás folyamata a természetes kapcsolatoktól eltérő, új hálózatok felépítését is jelenti egy ország számára. A román európaizálódás talán egyik legnagyobb, hosszú távon is stratégiai jelentőségű kérdése az, hogy Románia elfogadta-e önmagát az EU alapítóival és tagországaival, illetve az átalakulás eredményezett-e egy mára természetesnek vehető európaiságot a Kárpátokon túl. Továbbá alakította-e az uniós tagság hagyományos kapcsolatrendszerét, megerősítette-e az országot és valós európai értéktranszfert eredményezett-e a román társadalomban és politikai elitben. Ebből kiindulva igyekszem bemutatni azokat a nemzeti és nemzetközi tényezőket, amelyek befolyásolták a csatlakozás folyamatát és meghatározni azokat az eseményeket és okokat, amelyek hozzájárultak az uniós és az euroatlanti csatlakozás melletti döntéshez.

HIPOTÉZISEK

- Románia az euroatlanti és európai integrációs folyamatokban kitűzött célok elérése érdekében, a külső elvárásoknak eleget téve, valós normatranszfer és társadalmi, politikai átalakítás nélkül teljesítette az elvárásokat.
- Románia az euroatlanti és európai integráció útjának választásával csak részben teljesítette az európai normákhoz és elvárásokhoz közelítő társadalom-átalakítását. Ez az átalakítás nem hozta el a román nemzeti identitást meghatározó alappillérek – egységes nemzetállam, többségi nemzet szempontjából történő kormányzás, homogén állam megteremtése – feladását.
- Az érdekalapú, pragmatista külpolitikai aktivitásával sikerült a bel- és gazdaságpolitikai gondjaitól függetlenül elérni, hogy a NATO és az Európai Unió megbízható, „nagy reménységű” tagjának tekintsék.
- Az integrációs időszakot is meghatározta a román politika azon aggodalma, amelyik az ország területi integritását féltette és attól tartott, hogy az ország nagyhatalmi támogatás, garancia nélkül marad.
- Románia integrációja túl korán jött, a felkészületlenségéből fakadó hiányosságok a csatlakozás megtörténte óta rontják az ország nemzetközi megítélését.
- Az ország geopolitikai pozícióinak középpontba állításával a román politikai elit igyekezett valódi lehetőségein túlnyúló nemzetközi politikai befolyást szerezni.
- Románia nyugati intézményrendszerekhez történt csatlakozása elősegítette térségünk stabilitását, keleti szomszédunk kiszámíthatóbb partnerré vált, ami alapvető biztonságot jelent a határon túli magyarság számára is. A történelmi tapasztalatok alapján azonban ez az aktuális kiszámíthatóság egy stratégiai fordulat esetén erősen megkérdőjelezhető.
- A román külpolitika az euroatlanti és európai integrációt szolgálja, ugyanakkor rejtetten tovább él a balkáni középhatalmi szerepre való törekvés. Ennek realitásától függetlenül ez a törekvés jelen van a román gondolkodásban és ez befolyásolja a nyugati szervezetek irányába folytatott érdekérvényesítő tevékenységét.

A KUTATÁS FOLYAMATA, MÓDSZEREI

A téma feldolgozása a társadalomtudományok több ágához kapcsolódva, különböző módszerek alkalmazását teszi lehetővé, amelyek segítik az egyes részek leíró, feltáró és elemző jellegű bemutatását. A kutatómunka komplexitásához mérten teljes körűen igyekszem felhasználni a biztonság- és védelempolitikai, továbbá közgazdász egyetemi tanulmányaim során szerzett ismereteimet, illetve a Külügyminisztériumban a területen szerzett szakmai tapasztalataimat.

A kutatási célkitűzések teljesítése érdekében az általános (összehasonlító, történeti és empirikus módszer) és specifikus (megfigyelés, összehasonlítás, szintézis, analízis, indukció, dedukció, analógia, hipotézis) kutatás módszereit alkalmaztam. A szakirodalom elemzése és a Romániában végzett napi munka során szerzett ismeretek történeti alapokra helyezése teremtette meg a lehetőséget a mélyégi elemzések elvégzésére és az összefüggések feltárására.

Románia NATO-hoz és Európai Unióhoz történt csatlakozását, valamint az együttműködést meghatározó folyamatok és fogalmak elemzésénél a témához tartozó elméleti irodalmat – közgazdaságtudomány, politikatudomány, biztonságpolitika és regionális gazdaságtan – ismertetem és elemzem. Külön figyelmet szentelek a nemzetközi tudományos és publicisztikai írásoknak, sajtóközleményeknek.

Munkámban a csatlakozási folyamat átfogó bemutatására törekszem, annak változásait a nemzetközi integráció összefüggésében értelmezem, feltárva és szintetizálva a nemzetközi és hazai szakirodalom megállapításait. A hazai szakirodalomban Románia külpolitikája és annak más országok által történő elfogadottságára vonatkozó ismeretek hiánya kínálta azt a rést, amit dolgozatom egyik kérdéseként tanulmányaimra és szakmai tapasztalatomra alapozva kutattam. Értékelésem szerint a téma vizsgálatának hazai fontossága nem lehet kérdéses, mivel Magyarország történelmét, sorsát az elmúlt időkben többször is meghatározta a román pozíciók félreismerése.

A közelmúlt és Románia NATO-hoz, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozásának időszakát, az előidézett átalakulások, az ország jövőjét is meghatározó stratégiai szintű eltolódások szempontjából elemzem és ennek komplex jellegéből kiindulva tekintem át az ország társadalmi, kulturális és etnikai jellemzőit.

Alapvetően multidiszciplináris megközelítéssel lehet átfogó képet adni az integráció lényegi vonásairól, fejlődéséről és működéséről, valamint dél-kelet-európai sajátosságairól. Lényeges résznek tartom a román külpolitika dilemmáinak és célkitűzéseinek leírását, az abból következő lépéseket. Az ország hagyományos kapcsolati hálójának és a belső átrendeződés sajátosságainak érzékeltetése mellett a NATO és az Európai Unió új politikai céljairól, kohéziós jellemzőiről, földrajzi adottságairól, a közös kihívásokról, az EU-Románia viszony kényes pontjairól, valamint az érintett országok egymáshoz fűződő sajátos politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatairól is említést teszek.

Kutatásom időben behatárolt. A példa jellegű, párhuzamokat állító történeti visszatekintések mellett, a rendszerváltozás, az 1990-es évek, illetve a NATO és az Európai Unió intenzívebb bővítésének eseményeire korlátozom a vizsgált időszakot. A nyugat-európai integráció fejlődésével Kelet-Közép-Európában a változások új irányt vettek, melynek fordulópontjával, a sikeres uniós tagsággal zárom elemzéseimet. A zárófejezetben történő mérleg eredményeként tervezem bemutatni a csatlakozási időszakban elért eredményeket, elmulasztott lehetőségeket és ezeken keresztül az ország középtávú fejlődésére, régióban betöltendő szerepére kiható tényezőket.

A téma kutatásakor egyes területeken a források hiányát, míg másokon a kapcsolódó irodalmak túlzott bőségét tapasztaltam. E kettősség előnyeit igyekeztem dolgozatomban kiegyenlíteni és a hiányokat következtetések formájában pótolni. A Románia vonatkozásában igen színvonalas és széleskörű hazai szakirodalom többségében történelmi és nemzetpolitikai megközelítésből vizsgálja Romániát, azonban már fellelhetők a 21. századi események vizsgálatai is. A nemzetközi szakirodalom vizsgálatakor megállapítást nyert, hogy a román szerzők, angol nyelvű, külföldön megjelent tanulmányaikban nagyobb nyitottsággal tárnak fel konkrét problémákat, míg a román irodalom inkább az események bemutatására koncentrál.

A nem román (és nem magyar) szerzők munkái többségében felületesek, a vizsgált eseményeket nem helyezik történeti kontextusba, így gyakran hoznak túl messzire mutató következtetéseket. A dolgozat megírásakor a nemzetközi szakirodalom egy egyedi szegmensére a nemzetközi szervezetek dokumentumaira is jelentős mértékben támaszkodtam, mivel ezek az évek során konstans szempontrendszer szerint készült értékelések és meglepően objektív képet festenek a vizsgált kérdésekről Románia vonatkozásában.

1. ROMÁNIA ÚTKERESÉSE, FORDULAT AZ EUROATLANTI ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓS POLITIKÁBAN

Románia NATO-hoz és az Európai Unióhoz történt csatlakozásának folyamatát úgy lehet a legjobban megérteni, ha egy történelmi lehetőségnek, valamint a második világháború óta megtörtént legnagyobb modernizációs kihívásnak tekintjük. Az országnak lehetősége nyílt ekkor arra, hogy részese legyen egy folyamatosan fejlődő csatlakozási eljárásnak, amely magában foglalt tíz kelet-közép-európai országot,³ illetve Máltát és Ciprust. A folyamat eredményeként Románia is integrálódott egy, a demokrácia, az alapvető emberi jogok tisztelete, a jogállamiság, továbbá a piacgazdaság alapelvein és értékein álló közösségbe. Ez az integrációs folyamat végül is Románia államépítésének egyik legjelentősebb eseményévé vált, ami egyszerre több stratégiai célkitűzés megvalósítását célozta.

Az 1990-es évek európai története nagyrészt arról szólt, hogy a nyugati nemzetközi szervezetek miként terjesztették ki tagságukat a kelet- és közép-európai országokra. Az Európai Unió egyik legjelentősebb stratégiai érdeke volt a keleti irányú bővítés; „ezzel lehetett elérni egy olyan Európa létrehozását, amely garantálja a békét és a biztonságot, tiszteletben tartja az emberi és kisebbségi jogokat, létrehoz egy nyitott és versengő piacot.”⁴ Természetesen folyamatos viták voltak és vannak ennek az egységes Európának a határaitól, s ez a kérdés a mai napig lezáratlan. „Az Egyesült Államok és Nyugat-Európa alapvető stratégiai, gazdasági és politikai érdeke, hogy a Balkánon, a Földközi-tenger keleti medencéjében és a Fekete-tenger térségében regionális alapokon nyugvó, tartósan kiegyensúlyozott és stabil viszonyok jöjjenek létre. Ezek megteremtése nem képzelhető el Románia bekapcsolása és részvétele nélkül.”⁵

Az Európában történt változásokat jól érzékelteti, hogy az 1990-es évek első felében a szovjet befolyás alól felszabadult országok egymás után szerezték meg az Európa Tanács (ET) tagságukat, továbbá 1999-ben pedig Csehország, Lengyelország és

³ ROMSICS Ignác: Közép- és/vagy Kelet-Európa? Egy terminológiai vita nyomában; http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kozep_es_vagy_kelet_europa_egy_terminologiai_vita_nyomaban; Letöltés ideje: 2012. május 1.

⁴ CAMPEANU, Virginia: Valurile europene – costuri pentru cine, beneficii când; In Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene; Bucuresti, Polirom, 2001., p. 225.

⁵ KÓSA András: Románia és a NATO-integráció. Nagyhatalmi Politikák; In. Pro Minoritate, 2002/Ősz., p. 42-60.

Magyarország a NATO tagja lett, majd 2004-ben a NATO újabb hét „keleti” taggal bővült, köztük Romániával.

Az 1990-es évektől kezdődően a közép-európai országok európai uniós tagsága is állandóan napirenden szerepelt. Ezen országok rendszerváltás utáni történetének talán legjelentősebb lépése volt az Európai Unióhoz való csatlakozás, hiszen az EU-tagsággal egy folyamatosan bővülő és szorosabb, a tagállami szuverenitást ugyan korlátozó, de egyre több területen komplex gazdasági-politikai integráció részesévé váltak. Ráadásul a kontinens keleti felén sokak számára az EU-tagság testesíti meg az idealizált értelemben vett kulturális, jóléti Európához tartozást. Az Unió keleti határainak kiterjesztése és a csatlakozás kérdése a közép- és kelet-európai országok számára a legfontosabb törekvéseik sikerét vagy kudarcát jelentette.

1. 1. Románia útkeresését befolyásoló tényezők

Románia euroatlanti és európai integrációja érdekében tett lépéseinek vizsgálatakor számos ellentmondással találkozunk, amelyek megértése az ok-okozati összefüggések mélyebb feltárását igényli. Az egykori kommunista tömb országai a rendszerváltáskor viszonylag rövid idő után a Nyugathoz való felzárkózást tűzték ki politikai-, társadalmi- és gazdasági célként és ezt igyekeztek következetesen végigvinni. Románia esetében azonban nem ilyen egyértelmű a kép, amelynek okai között egyaránt kimutathatók a nemzetközi erőviszonyokban bekövetkezett változásokból és a geopolitikai helyzetből levont romániai következtetések sajátosságai, valamint a történelmi hagyományok hatásai.

Románia csatlakozási folyamatának elemzésekor abból indulhatunk ki, hogy megalakulása óta ellentmondásosan kötődött a nyugati értékrendhez. „Ez a térség peremvidéke volt a nagy birodalmaknak (Róma és Bizánc, Oszmán Birodalom és Osztrák–Magyar Monarchia), civilizációk metszéspontján helyezkedett el,”⁶ amelyhez hozzátehetjük, hogy a balkáni kötődésén túlmenően mindig is számolnia kellett az oroszországi törekvésekkel is. A Romániát alkotó három történelmi tartomány az országot Európa három különböző régiójához köti: Havasalföldet a Balkánhoz, Moldvát Kelet-Európához és Erdélyt Közép-Európához fűzik történelmi, vallási, kulturális és politikai hagyományai. Ebben a térségben a polgári nemzetté válás útja is

⁶ U.o. p. 42.

nagyon mostoha feltételek között vette kezdetét, ugyanis még a 19. század első évtizedeiben is a románok lakta területeken három birodalom osztozott: Törökország, Ausztria és Oroszország. Az erdélyi és magyarországi románok (a magyar korona jogán és tartományaként) Ausztria fennhatósága alatt éltek⁷. Az Oszmán Birodalom hosszan tartó hanyatlása idején a román egységesítési törekvéseket különböző nemzetközi támogatások kísérték, ugyanis az Orosz Birodalom a balkáni befolyásának növelése érdekében gyakran „kötött szövetséget” a két fejedelemséggel. Ezekben az évszázadokban „Franciaország még a maga közel-keleti érdekeit védelmezte, miközben versengett az Indiába vezető útvonalat gondosan őrző Nagy-Britanniával. Ausztria pedig mindenáron korlátok közé akarta szorítani az oroszok kelet-európai hegemoniáját”.⁸ „Ilyen körülmények közepette a románság egymástól különböző történeti keretek között fejlődött. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a viszonylag legegységesebbnek tekinthető és a nemzetté válás számára legkedvezőbb adottságokkal rendelkező két román fejedelemség – Moldova⁹ és Havasalföld¹⁰ – fejlődése maga is átmenetet jelentett a kelet-európai és a balkáni gazdasági és társadalmi struktúra között.”¹¹ Mindennek hatásai a nemzeti tudatban és a nemzeti identitásban napjainkig hatóan kimutathatóak, annak milyensége pedig alapjaiban határozza meg egy ország bel- és külpolitikáját. Mindennek következtében az euroatlanti és európai orientáció választása 1989 után a politikai célok között szerepelt ugyan, de a döntés egy ideig nem volt teljesen egyértelmű.

Az 1989-es forradalom utáni Románia új kül- és biztonságpolitikai stratégiájának vitáiban markánsan két irányzat küzdelme figyelhető meg.¹² Az egyik az Európához való fokozatos csatlakozás szükségességét hangsúlyozta és abból indult ki, hogy a világméretű súlyponteltolódások következtében Romániának ehhez a helyzethez kell alkalmazkodnia, ugyanis a kétpólusú világrendszer megszűnésének, illetőleg az

⁷ Ezen kívül a Dunától délre is élt román lakosság, Bulgáriától Albániáig és Szerbiától Görögorszáig. Többségük aromán (makedo-román), a környező népek cincár vagy kuco-vlach néven ismerték őket.

⁸ DURANDIN, Catherine: A román nép története; Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1998., p. 103.

⁹ Moldova egyike Románia történelmi tartományainak, Havasalfölddel együtt, és a tengerparti Dobrudzsa mellett. Régen Havasalfölddel együtt Oláhország névvel is illették összefoglalóan őket.

¹⁰ Havasalföld egyike Románia fő történelmi tartományainak (Moldova mellett). Régi magyar neve Havaselve. Román neve Tara Românească, régen Muntenia. Latin neve Valachia (Vlachföld vagy Oláhország).

¹¹ BORSI-Kálmán Béla: Nemzetfogalom és nemzetstratégiák. A Kossuth-emigráció és a román nemzeti törekvések kapcsolatának történetéhez; Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993., p. 17.

¹² GOSU, Armand: Politica răsariteană a României: 1990-2005; In. Contrafort, Chisinau, 2006/I., p. 58.

euroatlanti és európai struktúrák keleti irányú kiterjedésének tendenciáival számolva Európában található meg, vagy kell megtalálnia helyét és szerepét. A másik irányzat tagadta ennek szükségességét és azzal számolt, hogy az egykori Besszarábia, azaz Moldávia visszaszerzésével és az így kialakult középhatalmi státussal az ország képes lesz stabilitását helyreállítani és fejlődését biztosítani. Igaz, a hatalmat gyakorló politikai elit az euroatlanti és európai integrációs szándékát nyíltan deklarálta, ugyanakkor a regionális középhatalmi státusának elfogadtatása a Balkánon általában kimondatlan maradt. Így a rendszerváltás utáni első években a román politika ezen két célkitűzés között ingadozott, sőt a regionális ambíciók eleinte egyes kérdésben akadályozói voltak az európai integrációs célkitűzésnek.¹³

A forradalom sikerei után azonban mindent beárnyékol az 1990. márciusi marosvásárhelyi eseménysorozat. Felszínre kerültek a magyarok és románok közötti addig elhallgatott helyi etnikai feszültségek. Az etnikai konfliktus biztonságpolitikai kérdéssé vált és az eseménysorozat rávilágított az előző évtizedek nemzetegységesítő politikájának problematikusságára és arra, hogy ez a konfliktus kihatással lesz az ország következő évtizedeinek történetére és az ország stabilitására. A kisebbségi kérdésekre adott nacionalista válaszok azonban újabb konfliktusokat, kormányválságokat gerjesztettek és az ország biztonságát veszélyeztették.

Az etnikai többség-kisebbség (lényegében román-magyar) konfliktus kihatással volt az ország politikai életére, nemzetközi megítélésére és ez a problémakör került a politikai pártok összecsapásainak középpontjába is. „A román nemzeti identitás kérdése olyan erővel merült fel, hogy ez hamarosan az egész demokratizálódási folyamat elsöprésével fenyegetett”¹⁴ és mivel ezek az események hasonlítottak a Jugoszláviában történtekhez, komoly biztonságpolitikai kockázatot jelentettek a térségben.

Közben az európai események felgyorsultak. Annak ellenére, hogy Románia jobb helyzetben volt, mint több közép európai szocialista ország – például területén nem állomásoztak szovjet csapatok – mégis lassan reagált a változásokra. Gyakorlatilag utolsóként kérte a Varsói Szerződésből (VSZ) történő kilépését, továbbá a belső gazdasági-, politikai- és társadalmi reformok folyamatos halogatása miatt kimaradt a

¹³ U.o.

¹⁴ KÓSA András: Románia és a NATO-integráció. Nagyhatalmi Politikák; In. Pro Minoritate, 2002/Ősz, p. 42

Phare-program¹⁵ kiterjesztéséből is. Ugyanakkor 1991 tavaszán Adrian Nastase (akkori külügyminiszter) Moszkvában aláírt egy Együttműködési és Jósomszédsági Egyezményt az akkor még létező Szovjetunióval. Külön elemzést érdemelne, hogy ez a szerződés¹⁶ a szovjet diplomácia „sikere” vagy a román fél tévedése volt, egy azonban bizonyos, hogy az 1991 áprilisában Ion Iliescu (akkori államelnök) és Mihail Gorbacsov kézjegyével is ellátott szerződés Románia nyugati megítélését kedvezőtlenül érintette és beszűkítette nemzetközi mozgásterét. Románia oroszországi kapcsolatkeresését az is befolyásolta, hogy az akkori nyugati és amerikai megítélés szerint ez a térség (Bulgária és Románia) történelmileg az orosz érdekszférához kötődik, hiszen történelme során többször is szövetséget kötött Oroszországgal. Mindennek következtében nem vált egyértelművé a Nyugathoz való közeledése, ugyanakkor a Moldvai Köztársaság függetlenségének 1991. augusztus 27-ei kikiáltása és annak elismerése miatt Oroszországgal sem sikerült jó kapcsolatokat kiépítenie. Így a kilencvenes évek első felében Románia Oroszország és az Európai Unió közötti helyzetbe „kormányozta magát”.

Egy ország politikájában mindig jelentős helyet foglal el annak földrajzi fekvése, adottságai, azaz valamely régióhoz, szubrégióhoz való tartozása. Románia politikai vezetőrétege pedig mindig tudatában volt a már említett hármaskötődésnek, ezért is élt és él bennük annak a félelme, hogy ezek a különbségek bizonyos történelmi-politikai körülmények között az ország integritását veszélyeztetik. A kettő, majd három történelmi tartományból nemzetközi garanciák által létrejött Románia¹⁷, illetve Nagy-

¹⁵ A Phare-program 1990 júliusában bővült Csehszlovákia, Bulgária és Jugoszlávia bevonásával (Lengyelországban és Magyarországon ekkor már működött). Ennek megnevezett oka volt a marosvásárhelyi és bukaresti súlyos eseménysor, amely a jogállamiság kialakulásának problémáira mutatott rá.

¹⁶ Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország visszautasította a Szovjetunió hasonló ajánlatát.

¹⁷ Az 1853-1866 közötti másfél évtized – román szempontból – az egyik legmozgalmasabb időszak. Havasalföld és Moldva önállósá válása és egyesülése a „szerencsés külpolitikai konstelláció (az 1853-1855-ös krími háború, a cári hadsereg veresége és az orosz birodalom balkáni előrenyomulásának megakadályozását célzó nagyhatalmi érdekek és érdekellentétek stb.), s nem utolsósorban a fejedelemségek erőfeszítése nyomán vette kezdetét. 1856-ban a párizsi békeszerződés rögzítette, hogy a krími háborúban vesztes Oroszországnak megszűnik a fejedelemségek feletti protektorátusa és státusukat az európai hatalmak garantálják. „Moldva és Havasalföld önállóságát a franciák pártfogolták az ellenszegülő Ausztriával szemben. Oroszország nem nézte jó szemmel a tervet, de a balkáni nagypolitika távlatát tekintve, a későbbi visszatérés stratégiája érdekében átmenetileg visszahúzódott.

Románia¹⁸ politikájában pedig ezért is mindig központi helyet foglalt el a nemzetépítés.

Románia közel másfél évszázados külpolitikája a központosító és homogenizáló belpolitikát is szolgálta, amelynek alapját a nemzetegyesítő nacionalizmus alkotta. Az 1918-as egyesülés (Nagy-Románia létrejötte) után ez a folyamat kiteljesedett és érdekes módon a szocializmus időszakában is folytatódott. „E nemzetépítés az ország infrastrukturális integrációját elsősorban az új területekét és a nemzeti kisebbségek, így a magyarok (de nem feledkezhetünk meg a németekről és a zsidókról sem) integrációját és/vagy asszimilációját tűzte ki célul”.¹⁹ A dolgozatnak nem célja a román nemzeti identitás formálásában szerepet játszó állami- és párttevékenységet, továbbá annak tartalmi elemeit vizsgálni, ugyanakkor ki kell emelni, hogy a nyugat-európai nemzeti identitásoktól eltérően az mindig is felülről irányított volt és áthatotta a román társadalmat. Infrastrukturális lehetőségeit kihasználva, az állam központi szerepet játszott a többségi identitás – jelen esetben a román – kultúra, nyelv, történelemtanítás, hagyományok és mítoszok²⁰ formálásában. Ez a történelmileg kialakult helyzet 1989. után komoly kihívás elé állította a román nemzeti politikát, ugyanis az euroatlanti és európai struktúrákhoz tervezett csatlakozás mást várt el. A román politikai elit tisztában volt azzal, hogy a gazdaság átalakításának szándékán túlmenően bizonyítani kell a kisebbségi jogok tiszteletben tartását, lépéseket kell tennie a társadalom átalakításáért, továbbá rendeznie kell a magyar, a moldovai és a roma ügyeket. Azt is kimondták, hogy a román külpolitikát nem a történelmi és nemzeti mítoszokra, hanem az érvényes nemzetközi szerződésekre lehet csak alapozni.

Ez azért is volt fontos, mert Romániának – Jugoszláviát kivéve – minden szomszédjával voltak területi vitái, így Bulgáriával Dél-Dobruzsza, a Szovjetunióval a Moldovai Köztársaság, Magyarországgal pedig Erdély miatt. A NATO és az Európai

¹⁸ Az odacsatolt Erdélyen (amely egyébként messze túlnyúlt a történelmi Erdély határán, és a Partiumot is magába foglalta) kívül Románia megszerezte Bukovinát Ausztriától, Dél-Dobruzsát Bulgáriától, sőt, ekkor még Besszarábia is Nagy-Románia részét képezte Moldván és Havasalföldön kívül.

¹⁹ KÁNTOR Zoltán: Románia a homogén nemzetfelfogástól az „európai nemzet” felé; In: Kiss J. László (szerk): Nemzet Identitás és külpolitika Közép és Kelet Európában; Budapest; Teleki László Alapítvány, 2003. p. 262.

²⁰ Például a dáko-román folytonosság elmélet kidolgozásában és terjesztésében. Az 1980-as években többek között ez program arra irányult, hogy elfeledtessék a terület egykori magyar kötődését. A kétnyelvű feliratokat eltávolították, utcákat – sőt néha egész városokat- kereszteltek olyan nevekre, melyek római gyökereket fejeztek ki. Turnu Severinből (Szörényvár) Drobeta-Turnu Severin lett. Clujt (Kolozsvár) pedig Cluj-Napocára keresztelték át. BOIA, Lucian: Istorie și mit în conștiința românească, București, HUMANITAS, 1997.

Unió részéről pedig alapvető elvárás volt, hogy Románia lemond mindenféle területi revízióról.

A gazdaság piacgazdasággá alakítása, a kisebbségi önrendelkezés megadása, az államhatalom decentralizálása, a fejlesztési régiók kialakítása mind-mind olyan elvárások voltak, amelyek az évszázados hatalomgyakorlástól eltérően a kevésbé központosított állam megvalósítása felé mutattak. Ezekről a problémákról az értelmiség körében is viták folytak, amelyek során lényegében két nézet ütközött: Az egyik a nyugatorientált, az emberi jogokat és a civil társadalmat központba helyező szemlélet volt, míg vele szemben álltak a nemzeti hagyományokat, a nemzeti értékeket és érdekeket hangsúlyozók. Ez utóbbi tábor hívei továbbra is abból indultak ki, hogy Románia szuverenitását folyamatosan megkérdőjelezzik és ezért a „román nemzetpolitikát a következő kategorikus imperatívuszok határozzák meg:

1. A román államnak az etnikai többség nevében kell kormányoznia,
2. Románia szuverenitása megkérdőjelezhetetlen,
3. a külső függetlenség elsőseget élvez a belső szabadsággal szemben,
4. a kormánynak a nemzeti hagyományok alapján kell kormányoznia”.²¹

Ez a gondolkodásmód határozta meg a legjelentősebben a román biztonságpolitikai elveket is, mivel az ország területi egységének megkérdőjelezhetősége elleni folyamatos küzdelem a mai napig a román kül- és biztonságpolitika alapkérdései közé tartozik.

A megoldáskeresés során Románia, már csak földrajzi fekvése miatt sem hagyhatta figyelmen kívül, hogy külpolitikája kialakításakor ne legalább három irányba tekintsen egyszerre.²² Az euroatlanti és európai irány mellett Románia számára komoly kérdés volt az Oroszországgal fenntartani hivatott kapcsolatok minősége is. Továbbá a román társadalmat, gazdasági és politikai kapcsolatait meghatározó harmadik adottság az a geopolitikai lehetőség, hogy a fekete-tengeri térség tagjaként az Európán kívüli országokkal is interakcióban áll.²³ Románia külpolitikai aktivitását tehát ezek a célok –

²¹ KÁNTOR p. 264.

²² VOGEL Sándor: Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás; In. Magyar Kisebbség, Kolozsvár, Jakabffy Elemér Alapítvány; 1999/1.

²³ NOVÁK Tamás: Románia - gyanakvó távolságtartása. <http://www.fakprojekt.hu/docs/07-06-Novak-Romania.pdf>; Letöltés ideje: 2011. 10. 25.

a nyugati források megszerzése, Oroszország befolyásán kívül maradás és az elszigetelődés elkerülése – befolyásolták.

Románia a legnagyobb ország a Balkánon és határos a Fekete-tengerrel. Egész történelme során szembesült azokkal a dilemmákkal, amelyek egyrészt saját, európai államként való önmeghatározásából, másrészt a Moszkvához való közelségéből és közepes mértékű energiatüggőségéből erednek.²⁴

Az 1989 után bekövetkezett változások arra kényszerítették Romániát is, hogy újragondolja és meghatározza helyét az új Európában. A visegrádi négyektől eltérően 1992-ig nem tudta meghatározni, milyen formában és melyik régióhoz kíván tartozni. Mint már említésre került, az egyik elmélet szerint Besszarábia, azaz Moldova visszaszerzésével és az így kialakult középhatalmi státussal az ország képes lesz stabilitását helyreállítani és fejlődését biztosítani. A másik irányzat az Európához való fokozatos csatlakozás szükségességére helyezte a hangsúlyt. Ugyanakkor Bukarestnek komoly félelme volt, hogy egy esetleges kudarc az euroatlanti és európai csatlakozási folyamatban – amellett, hogy elvonná a nélkülözhetetlen nyugati forrásokat – súlyosan aláásná az ország tekintélyét és kiaknázhatalanná tenné Románia geopolitikai helyzetét. Ezért is a közép-európai csatlakozási folyamatból történő kimaradásukat az ország elszigetelődésével tartották egyenértékűnek. Románia számára tehát a rendszerváltást követően kiemelten fontossá vált, hogy elkerüljék annak a lehetőségét, hogy egy „szürke zónában” találják magukat, ami egyfajta puffer területként működik Oroszország és Kelet-Európa között. Ezt az elméletet és az ettől való félelmet még a világháború utáni churchilli „tartsuk Oroszországot Európán kívül” elmélet is motiválhatta.²⁵

Az előzőekben felvázolt stratégiai irányok közötti útkeresésben bizonyára szerepet játszott a romániai forradalom sajátos folytatása is, amelyet jelzett, hogy Romániában 1996-ig a volt kommunista nómenklatúra második vonala volt hatalmon. Szemléletüket, gondolkodásukat, személyi kapcsolataikat a szovjet irányultság határozta meg. Románia egyrészt európai elkötelezettségét hangoztatta, és kifejezte csatlakozási igényét, másrészt viszont a volt Szovjetunióval, később Oroszországgal ápolt baráti és gazdasági kapcsolatokat. 1996-ban „Nyugatbarát”, elsősorban

²⁴ VARGA Ádám: Románia nyugati integrációja. In: Nemzet és Biztonság, 2009/8., p. 32-41.

²⁵ GEORGIU, Grigore: Identitate si integrare – de la disjunctie la conjunctie; Bucuresti, Editura Institutului de Teorie Social, 2001., p. 14.

„Amerika-barát” koalíció került hatalomra, amelyik hangsúlyosabban képviselte az euroatlanti és európai integráció gondolatát. Igaz, ez a kormányzat is igen keveset tett a belső gazdasági reformok végrehajtása érdekében és ezzel eljátszotta azt a halvány esélyt, hogy az első körben kerüljön be a csatlakozásra és társulásra meghívottak sorába.²⁶

Az oroszországi kapcsolatok kiépítésére irányuló törekvésekben ugyanakkor felfedezhetőek Románia középhatalmi vágyai, másrészt az évtizedeken át „játszott” sajátos és különutas külpolitika továbbélése. Ennek az irányvonalnak a „zsákutca” jellegét felismerve idővel egyre többen fogalmazták meg, hogy az ország minél gyorsabban és minél mélyebben integrálódjon az euroatlanti és európai struktúrákba. Teodor Meleşcanu külügyminiszterségétől (1992-1996) kezdődően Romániában erősödött a nyugati integrációt támogatók tábora, azonban a végső állásfoglalás csak 1996-tól, Emil Constantinescu köztársasági elnökségétől (1996-2000) datálható.

A román politikai pártok érzékelték a világméretű súlyponteltolódást, illetve az euroatlanti és európai integrációs törekvések kibontakozását. Ennek hatására keresték a leendő csatlakozás érdekében megtehető lépéseket, vizsgálták az ezzel együtt járó kihívásokat.²⁷ Tisztában voltak azzal, hogy a NATO-s és az európai uniós tagság elérése csak akkor lehetséges, ha – a gazdasági és a társadalompolitikai változtatások mellett – a szomszédos országokkal rendezik kapcsolataikat. Ennek jegyében Románia lemondott területi követeléseiről, ugyanakkor ennél a problémacsomagnál is volt egy sokkal nehezebben kezelhető témakör, a kisebbségek helyzetének rendezése, szakítás a több évtizedes etnocentrikus politikával.

A hangsúlyeltolódások az 1996. novemberi választások után váltak érzékelhetőbbé, amikor is az addigi ellenzék került hatalomra és megcélozta az Európához közeledést, a NATO-tagság első körben történő megszerzését. A változások egyik jeleként is értékelhetjük a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége (RMDSZ) bekerülését a kormányba. A romániai kül- és biztonságpolitikai váltást még egy jelentős balkáni tragédiasorozat, a jugoszláviai események is motiválták. Jugoszlávia felbomlását követően Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina és Macedónia 1991-ben kinyilvánította függetlenségét, Szerbia és Crna Gora 1992. április 27-én megalakította

²⁶ KÁNTOR p. 276.

²⁷ PREDA, Cristian: Partide și alegeri în România postcomunistă, 1989-2004; Editura Nemira, 2005., p.22.

a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot. Az albánok ezt az államot eleve nem tekintették a magukénak. A boszniai és a koszovói válság többek között rávilágított arra a tényre, hogy a Balkánon tapasztalható dezintegrációs és nemzetállami törekvések élesen szembeállnak mind az Európai Unió, mind a NATO integrációs törekvéseivel, továbbá a térség gondjainak megoldatlansága a szélsőségek megerősödéséhez vezet.

A NATO integráció adta lehetőségeket kihasználva, főként a kisebbségi kérdés rendezése érdekében, Romániára is nyomást gyakorolt a washingtoni elit, hogy a jugoszláviai dezintegrációs folyamatok és az instabilitást generáló konfliktusok továbbterjedését megakadályozza.

A válságok kezelésében az is nyilvánvalóvá vált, hogy Oroszország magát ugyan még ekkor is nagyhatalomként definiálta, azonban elvesztette befolyását. Románia számára pedig a szomszédságában zajló fegyveres konfliktusok és etnikai tisztogatások újabb biztonságpolitikai kihívást okoztak. Ennek rendezése az ország alapvető érdekei közé tartozott és ennek érdekében aktív diplomáciai tevékenységet folytatott.

Romániának hagyományosan jó kapcsolatai voltak Jugoszláviával – és mivel még csak készült a NATO-tagságra – ezért komolyan kellett mérlegelnie Slobodan Milosevićnek, a Szerb Köztársaság akkori elnökének figyelmeztetését, amely szerint Románia NATO tagsága veszélyezteteti a két ország jószomszédi viszonyát. Ebben a helyzetben a román diplomácia minden ügyességére szükség volt és ezért is a rendezésben történő román fegyveres részvételt kizárta, a befogadható menekültek számát limitálta. A NATO-hadműveletek megkezdésekor azonban már kevésbé volt kritikus a beavatkozás miatt és 1998-ban – a nyugati elkötelezettségének bizonyításaként – átengedte légterét a NATO repülőgépeknek, továbbá 250 román békefenntartó katonát küldött Koszovóba.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a két stratégiai irány közül az euroatlanti és európai integrációs erősödött meg és az 1990-es évek közepére már kiemelt helyen szerepelt a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozás, azonban az ország kül- és belpolitikai szempontból az eddigi semlegesnek is nevezhető politikájával „zsákutcába” került. Mindezt tetézte, hogy a gazdasági mutatók romlottak, a nemzetközi kötelezettségek és a kölcsönök terhei növekedtek, az életszínvonal csökkent. Gazdasági segítségre pedig nem számíhattak a régi szövetségi rendszerből. Az országon végigsöprő nacionalista hullám pedig rontotta nemzetközi

megítélését. Ezekre az évekre vonatkozóan helytálló az a megállapítás, amely szerint „Romániának nem volt koherens, átlátható és követhető integrációs stratégiája.”²⁸

1. 2. Románia hadereje és a NATO-tagság

Európa biztonsági struktúrájának átrendezésére ugyan keletkeztek elképzelések – így a német-cseh koncepció az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBÉE) főszereplővé tétele, illetve a francia-belga elképzelés az Európai Unió (EU) biztonságpolitikai megerősítésére – azonban realitássá a NATO-bővítése vált. Az 1989-90-es változásokat követő években a — Szovjetunió kivül — valamennyi volt VSZ tagállam, s néhány szovjet utódállam is kinyilvánította az Atlanti Szövetségbe történő belépésének szándékát. A Washingtoni Szerződés 10. cikkelye alapján a NATO egy olyan szervezet, amely nyitva áll valamennyi európai állam előtt, abban az esetben, ha a belépni szándékozók megfelelnek a tagsági feltételeknek. A Szövetség történetében már volt példa a bővítésre, így 1952-ben Görögország és Törökország, 1955-ben a Német Szövetségi Köztársaság, 1982-ben pedig Spanyolország lépett a NATO tagállamok sorába.

A rendszerváltásokat követően az Atlanti-szövetség a megváltozott európai biztonsági környezetben kereste a szükségességét igazoló megoldásokat és ezért is új tevékenységek után nézett. A hidegháborúból győztesen kikerült NATO a nagy ellenfél Varsói Szerződés megszűnése után elbizonytalanodott, elveszítette azt a korábbi ellenségképét, aki ellen egységesen léphetett föl. A bipoláris világrendszer megszűnésével új kihívások elé került a nemzetközi közösség: illegális atom- és fegyvercsempészet, államokhoz nem kötődő terrorizmus, illegális bevándorlás, etnikai-, faji-, vallási zavargások, hogy csak néhányat említsünk. A klasszikus értelemben vett háború, a szemben álló felek szárazföldi-, vízi-, légi csatája helyébe a terrrorszervezetek, a polgári lakosság közé vegyült aktivisták, öngyilkos merénylők, szeparatista kommandók, alvósejtek léptek.

A NATO és az azt tömörítő két legfőbb szövetségi blokk, az Egyesült Államok és az európai országok kölcsönösen előnyösnek találták a NATO politikai szerepének erősítését Európában, mely biztonsági garanciát is jelentett egyben.

²⁸ KÓSA András: Románia és a NATO-integráció. Nagyhatalmi Politikák; In. Pro Minoritate, 2002/Ősz, p. 43.

A kölcsönös diplomáciai kapcsolatfelvételnek köszönhetően az 1991-ben Rómában megrendezett NATO-csúcstalálkozón elfogadták a Szövetség hidegháború utáni első új Stratégiai Koncepcióját, amely már tartalmazta a volt ellenséggel való aktív párbeszéd, illetőleg partneri viszony kialakítását, mint alapvető szövetségi tevékenységet. Létrehozták az ehhez szükséges intézményi módosításokat is megszületett az Észak-atlanti Együttműködési Tanács (NACC), amely módot adott arra, hogy kezet nyújtson a Varsói Szerződés korábbi tagállamainak.

Visszatérve a romániai átalakulásokra, abból kell kiindulni, hogy a román hadsereg jelentős szerepet játszott a rendszerváltásban. Az 1985-as „glasznosztj” szelleme Romániába is begyűrűzött és az is nyilvánvaló volt, hogy Ceaușescu diktatórikus rendszerét a katonák nélkül nem lehet megdönteni. Az 1989 decemberében kirobbant elégedetlenségi mozgalommal a hatalomváltás megtörtént, amelyet követően – a fordulatban tanúsított magatartása alapján – a hadsereg megőrizte befolyását. Így a rendszerváltás után is jelentős tényezőnek számított a hadsereg.

A VSZ feloszlását követően Románia is kétoldalú szerződésekkel igyekezett garantálni országa biztonságát. Mivel a Magyarország és Románia hadseregei között már a rendszerváltás előtt is a kormányközi kapcsolatoknál jobb együttműködés alakult ki, így viszonylag gyorsan sikerült olyan szerződéseket aláírni, amelyek kizárták a másik fél esetleges és feltételezett váratlan agresszív lépését. Ennek jegyében Magyarországgal 1990 novemberében írt alá együttműködési megállapodást, majd megkezdődtek a „Nyitott Égbolt” keretében szervezett bizalomerősítő repülések. A „Nyitott Égbolt” kezdeményezés is mutatja, hogy Magyarország és Románia viszonyában a haderők kapcsolata nyitottabb volt a 20. század végétől, mint a politikai, vagy gazdasági kapcsolatok. Ez a nyitott védelmi kapcsolat, melyben a VSZ-es együttműködések is szerepet játszottak, segítette a két ország relációjában a bizalom és biztonságerősítés folytatását.

A Varsói Szerződés egykori tagországai és azok hadseregei természetesen nem egyforma felkészültséggel és elkötelezettséggel viszonyultak egy másik katonai szövetséghez történő csatlakozás kérdésében. Románia megítélését és csatlakozási lehetőségeit kezdetben hátráltatta, hogy a posztkommunista elitnek jó kapcsolatai voltak a Szovjetunió politikai elitjével, 1991 áprilisában pedig aláírták a román-szovjet egyezményt, amelynek negyedik cikkelyében a felek elfogadták, hogy egyikőjük sem csatlakozik olyan szövetséghez, amely ellenséges a másik féllal. Oroszország ennek

megfelelően sokáig meg volt róla győződve, hogy Románia nem kíván a NATO tagjává válni. Bukarest ezzel egy időben tárgyalásokat kezdett Moszkvával egy titkosított telefon és távíró rendszer kiépítésére, mely a bukaresti vezetést (román elnök, miniszterelnök, külügyminiszter, külügyminiszter-helyettes, a külügyminisztérium Európa és Észak-Amerika igazgatója, honvédelmi miniszter, vezérkari főnök) kötötte volna össze az orosz partnereikkel. A tárgyalásokat 1996-ban zárták le, a rendszer kiépítése nélkül.²⁹ Oroszország akkoriban komoly jelentőséget tulajdonított a Bukaresttel kötött megállapodásoknak, mivel Románia volt az első korábbi VSZ tagállam, aki a rendszerváltás után kétoldalú megállapodást kötött Moszkvával. Mindezek alapján bíztak benne, hogy ezzel egy folyamat indul meg és több volt VSZ tag fog megállapodni Oroszországgal.³⁰ Ennek ellenére rövidesen Románia a NATO-hoz legaktívabban csatlakozni szándékozók között tűnt fel.

A NATO-hoz való csatlakozásnál az is szerepet játszhatott, hogy ez a terület gyakorlatilag kevesebb kulturális kérdést vetett fel, mint az EU-csatlakozás. Románia szempontjából pedig ezt a problémakört igen is sok oldalról vitatták és sokan feszegették.

A konkrét lépések között kell megemlíteni, hogy a különböző szándékok és elképzelések közepette is Románia a diplomáciai kapcsolatokat 1990-ben felvette a NATO-val és Petre Roman, Románia akkori miniszterelnökének meghívására Manfred Wörner akkori NATO főtitkár 1991-ben Bukarestbe látogatott. Románia már az 1991-es Öböl-háború során támogatta az ENSZ koalíciót, majd az UNAVEM missziók³¹ alatt folytatott békefenntartói tevékenységet Angolában.³² Románia 1991-ben külügyminiszteri szinten felvette a kapcsolatot az Észak-atlanti Együttműködési Tanáccsal (NACC), amely az első politikai tárgyalásokhoz nyújtott megfelelő keretet.³³

Azt, hogy Románia csatlakozni kíván a NATO-hoz, Iliescu akkori elnök az 1993. februári brüsszeli látogatásán jelentette be. Ettől kezdődően Románia aktívan

²⁹ GOSU, Armand: *Politica rășăriteană a României: 1990-2005*; In. *Contrafort*, Chisinau, 2006/I.

³⁰ U. o.

³¹ Az ENSZ Első Angolai Ellenőrzési Missziója (1989. január – 1991. június), az ENSZ Második Angolai Ellenőrzési Missziója) 1991. június – 1995. február.

³² KOVÁCS Barbara: Románia: már a NATO mintagyereke is?; In. http://kitekinto.hu/europa/2012/03/14/romania_mar_a_nato_mintagyereke_is&lap=2; Letöltés ideje: 2012. 03. 24.

³³ Romanian Ministry of Foreign Affairs: *A chronology of Romania – NATO relationship*; <http://www.mae.ro/en/node/2131>; Letöltés ideje: 2012. 07. 21.

bekapcsolódott a NATO részéről 1994-ben meghirdetett „Partnerség a Békéért Program”-ba (PfP- Partnership for Peace), majd 1996. április 2-án Románia hivatalosan kérte felvételét a NATO-ba. Mindezen aktív nemzetközi szerepvállalások ellenére az 1997-es madridi csúcson Romániának – Franciaország támogatása ellenére – nem volt reális esélye a csatlakozásra, de elérte, hogy megnevezték a második körben csatlakozók között. Ezzel együtt a román közvélemény kiábrándulttá és fragmentáltabbá vált a madridi csúcs után.³⁴

A NATO tagság elnyerésének reményében Románia szintén csatlakozott az 1999-ben életre hívott NATO MAP (Membership Action Plan – Tagsági Akcióterv) kezdeményezéséhez is, amelynek legfőbb célja a tagjelölt országok támogatása volt. Románia előnyként élte meg a MAP tagságot, mivel attól joggal remélte, hogy mindenképpen elvezeti az országot a NATO csatlakozáshoz.³⁵ Ugyanakkor jól érzékelte, hogy a tagság elnyerése érdekében neki is tennie kell. Így a NATO tagfelvétel elnyerését és a szomszédos országokkal való kapcsolatok rendezését egyaránt szolgálták Bulgáriával 1995-ben, Magyarországgal pedig 1996. szeptember 16-án aláírt alapszerződések. A román-magyar alapszerződés számunkra is fontos volt és lezárta a rendszerváltás utáni évek számos politikai vitáját, utat nyitott a két ország közös, euroatlanti és európai értékrenden alapuló politikai, gazdasági és kulturális együttműködéséhez. A választási küzdelmek által is motiváltan és viszonylag gyorsan készült el az (1997 júniusában megkötött) ukrán-román alapszerződés is. Ezek a szerződések a szomszédos országokkal rendezték a kapcsolatokat, ami javította az ország nemzetközi megítélését és NATO tagságbeli esélyeit.

A koszovói válság és annak nemzetközi rendezése érdekében történt erőfeszítések és katonai akciók közepette Romániában ellentmondásosan ítélték meg a NATO szerepét. Egyszerre volt jelen a szerb-román történelmi közösség gondolata és a harci cselekmények beszüntetésének igénleése. Ezt a kettőséget bizonyítja, hogy Jugoszláviának – az ENSZ Biztonsági Tanácsa által 1992-ben elrendelt embargót megszegve – 1992-1994 között benzint és dízelolajat szállítottak. A kormánypolitika is

³⁴ BERÉTI László: Megkésett nemzetállami fejlődés Romániában a rendszerváltás utáni évtizedben; In: Társadalom és Honvédelem, 2007/3-4., p. 69-87.

³⁵ MOSTOFLEI, Constantin – POPA, Vasile: Romania - NATO 1992-2002; Bucuresti, Editura Academiei de Inalte Studii Militare, 2002.

ráerősített erre az érzésre és ennek következtében a lakosság körében csökkent a NATO támogatottsága.³⁶

Ugyanakkor az 1999-es nyugati mintájú Nemzeti Biztonsági Stratégia alapján 2000-ben megszületett Katonai Stratégia kidolgozói valószínűleg belátták, hogy bármilyen fejlettségű haderővel és koncepcióval rendelkeznek, az ország földrajzi helyzete határozza meg a hozzájárulásuk minőségét a Szövetség képességeihez. A Katonai Stratégia ugyan tartalmazta a megfelelő alapelemeket, azonban hiányosnak nevezhetjük azokat a konkrétumokat, amelyek a román haderő profilját, fejlesztési irányait rögzítik.³⁷ A stratégia legelején a biztonsági környezet leírásakor egyértelműen rögzítették, hogy Közép-Európa, Délkelet-Európa, FÁK és Fekete-tenger térségek kereszteződésében található Románia.³⁸ Ez a geopolitikai gondolkodás és a régió középpontba helyezése határozta meg a csatlakozási és tagsági periódust is.

Románia a csatlakozás aktív időszakában mindvégig hangsúlyozta, hogy az euroatlanti és európai struktúrákhoz való csatlakozás stabilitást jelent a régió számára. A NATO és az EU adta keretek és a régióban betöltött szerepük lehetővé teszi a térség problémáinak egységes struktúrában történő kezelését, megoldását, amelyben Románia aktív szereplő lehet. A két szervezet politikai fontosságának előtérbe helyezésével pedig a párbeszédnek, mint az egész régió biztonságát erősítő elemnek erejére helyezték a hangsúlyt.³⁹

A NATO-hoz csatlakozás diplomáciai és külpolitikai erőfeszítései közepette Románia közepes erőfeszítéseket tett hadserege átalakításáért. „A világban uralkodó tendenciák a könnyebb, rugalmasabb, gyorsan bevethető erők kialakítása felé mutatnak, és ez különösen igaz a NATO- és az EU-tagállamok erőire. Románia ehhez képest – ellentétben a legtöbb volt szocialista országgal – egészen a kilencvenes évek közepéig alig csökkentette csapatainak létszámát a hidegháborús szinthez képest. Egyértelműen egyfajta mennyiségi szemléletből, a Bécsi-szerződés keretein belül ugyan, de nagyon

³⁶ SCHARF, Michael P. – DOROSIN, Joshua L.: Interpreting UN Sanctions: The Rulings and Role of the Yugoslavia Sanctions Committee; In Brooklyn Journal of International Law, 19/1, 1993., p. 771-827.

³⁷ TÓTH Sándor: Románia nemzeti védelmi stratégiája; In. Nemzet és Biztonság, 2011/II., p. 42.

³⁸ TÓTH Sándor: A román politikai gondolkodás geopolitikai alapjai; PhD értekezés, Budapest, ZMNE, 2009.

³⁹ POPA, Vasile – DINU, Mihai-Ştefan: Impactul Integrării Europene si Euro-Atlantice s României Asupra Stăbilizării Regionale; In. România si Procesul de Stăbilizare Regională; Bucuresti, Universităţii Naţionale de Apărare, 2004., p. 24.

sokáig rendszerben tartott kifejezetten elavult eszközöket.”⁴⁰ Így, a román haderő a kilencvenes évek közepén még csaknem 250 ezer fős volt.

A hadsereg átalakítása Ioan Mircea Pascu védelmi miniszter (2000-2004) javaslatára vette kezdetét, amelyet fokozatos leépítések és átalakítások révén 2015-re 80 000 főre terveznek redukálni. Ezt a kitűzött célt írta felül egy 2004-ben életbe lépett stratégiai elképzelés, amelyik 2007-re 70 000 fős haderőt irányzott elő. Ez a cél csak részben teljesült, mivel 2011-ben még közel 74 000 fő volt a román haderő létszáma.⁴¹ Cél a professzionális hadsereg létrehozása volt, amelyik a három klasszikus haderőnemet foglalt magában: a szárazföldi csapatokat, a légierőt és a haditengerészetet. Az országban háború esetén ötmillió főt terveztek mozgósítani. A haderő állapota még sokáig a korábbi évtizedek biztonságpolitikai és stratégiai elképzeléseit (az ország területének és szuverenitásának fegyveres erők által történő megvédését) tükrözte és annak modernizálása, a NATO elvárása szerinti átalakítása lassan haladt. 2002-ben általános vélekedés az volt a román haderő vezetésében, hogy az átalakítás mellett kötelező megtartani egy, az ország területén bevethető haderőt is.⁴²

A jelentős költségcsökkenést generáló leépítések elodázását motiválhatta, hogy Románia a jugoszláviai eseményeket szem előtt tartva, félt és továbbra is fél az ország területi integritását fenyegető esetleges konfliktusoktól.

A NATO-tagság elérése érdekében intenzív lépéseket 2000-től – az újabb Iliescu elnökség alatt, az 1990-1996 közötti időszaktól eltérően – tettek. Az átalakítások között kell említeni a parancsnoki és irányítási rendszer átalakítását és a tengerészet átszervezését.⁴³ A tagság elnyerése érdekében tett lépések között példaként lehet említeni, hogy az elsők között csatlakozott a 2001. szeptember 11. utáni terrorizmusellenes harchoz, továbbá külföldi missziók vállalásával igyekezett magának támogatókat szerezni. Ennek jegyében jelentős szerepet vállalt Afganisztánban a 400 fős gyalogsági zászlóaljával és a katonai rendőr szakaszával, valamint a szállításokhoz felajánlott C-130-as repülőgéppel. Bukarest egy kisebb egységgel hozzájárult az

⁴⁰ DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédságpolitikája és az európai uniós csatlakozás; In. Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3., p. 45.

⁴¹ IRIMIA, Ion: Aspecte Ale Raportului Apărare Națională – Apărare Colectivă; In. România – Membru al Alianței Nord-Atlantice, București, Universitatea Națională de Apărare, 2004., p. 82.

⁴² MAIOR, Cristian George: Politică de apărare și eforturile românești în vederea aderării la NATO; In. Impact Strategic, 2002/4-5., p. 13.

⁴³ POPESCU, Mihail: Reforma Armatei Românești - Prezent și Perspectiva în Contextul Apartenenței la NATO; In. România - Membru al Alianței Nord-Atlantice; București, Universităţii Naţionale de Apărare, 2004., p. 18.

ISAF-hez is. Az Iraqi Freedom műveletben Románia kezdetben egy vegyvédelmi egységgel vett részt, majd komoly szerepet vállalt egy összesen 700 fős egységgel.

Mindez jelentős összegeket emésztett fel. Az Enduring Freedom művelet éves szinten közel 28 millió dollárjába került a román adófizetőknek, az ISAF 8,4 millió dollárba, de negyedmillió dollárt fordítottak a floridai tampai parancsnokságra vezényelt román tisztek küldetésére is. Az amerikai támogatás mellett hasonló nagyságrendű összeget igényelt az iraki kontingens fenntartása is. Mindent egybevéve Románia, minden belső nehézsége ellenére, például több mint 90 millió dolláros nagyságrendben költött 2003-ban nemzetközi műveleteire, elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat támogatva.

A hadsereg átalakítására és a külföldi missziók költségeire Románia – európai összehasonlításban is – jelentős összegeket fordított és nemzeti össztermékének több mint 2%-át költötte védelemre, és elkötelezte magát, hogy a 2%-os szintet 2007-ig fenntartja.⁴⁴

Ezt az ígéretet azonban csak a csatlakozás évéig tartotta és gyakorlatilag 2005-től folyamatosan mérsékelte katonai kiadásait. 2011-ben a védelmi kiadások szintje lecsökkent a GDP 1,3%-ára.⁴⁵

A NATO-tagság érdekében vállalt anyagi áldozatok mellett a román külpolitika – több vezető európai ország ellenében – az amerikai támogatás megszerzésére épített. Mind katonailag, mind politikailag – az Európában időközben általánossá váló Amerika-ellenesség ellenére – felkarolta a Bush adminisztráció politikájának támogatását. „A Biztonsági Tanács nem állandó tagjaként Bukarest (akárcsak Szófia) teljes mértékben kiszolgált Washington kívánságait az iraki háború előtt a francia-német- orosz tengely és az amerikaiak közötti súlyos diplomáciai viták során. Ennek köszönhetően 2003 elejére Románia egyike lett azon kevés országoknak, amelyre a Bush-kormányzat teljesen megbízható szövetségesként tekintett ... 2002 augusztusában az Európai Unió nyíltan kifejezett ellenérzéseit figyelmen kívül hagyva Románia kétoldalú megállapodást kötött az Egyesült Államokkal arról, hogy a békefenntartó küldetésekből szolgáló amerikai katonák nem állíthatók a Nemzetközi Büntetőbíróság elé ... Az ún. vilniusi levél 2003. februári aláírásával Románia kilenc másik NATO

⁴⁴ DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédságpolitikája és az európai uniós csatlakozás; In: Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3. szám, p. 45.

⁴⁵ SIPRI Military Expenditure Database; Romania, <http://milexdata.sipri.org/result.php4>; Letöltés ideje: 2012. 05. 24.

aspiráns országgal együtt támogatta az izolálódó amerikai diplomáciát röviddel az iraki háború kitörése előtt”.⁴⁶ Ezek a lépések törvényszerűen kiváltották a német és a francia fél nemtetszését, akik érzékeltették is, hogy Románia számára a NATO-tagság ellenére sem lesz egyszerű az európai uniós tagság elnyerése.

2002 novemberében Románia katonapolitikai törekvéseit siker koronázta. A prágai NATO csúcson Románia is meghívást kapott a Szövetségtől. Ettől kezdve Ion Iliescu és Adrian Nastase beszédei azt jelezték, hogy az ország végérvényesen az euroatlanti és európai utat választotta. A NATO-hoz való csatlakozást általában úgy értékelték, hogy az nem lesz akadálymentes. Ion Iliescu, 2002. november 22-én az Euró-atlanti Partnerségi Tanács ülésén tartott beszédében a hangsúlyt a bilaterális kapcsolatok fejlődésében elért eredményekre, illetve az ország geopolitikai helyzetéből fakadó térségeket összekötő szerepére helyezte.⁴⁷ Romániának igen komoly belpolitikai lépéseket is meg kellett tennie, hogy megfeleljen a NATO elvárásainak. 2003. február 10-én egy román parlamenti küldöttség Brüsszelben, a NATO-tanács székhelyén tett látogatást. A látogatás során a román küldöttség Románia csatlakozási problémáival kapcsolatos kérdéseket tett fel. Ezekre válaszolva a NATO tanácsának holland nagykövete többek között rámutatott arra, hogy minél előbb el kell oszlatniuk a hazai fegyveres erők és a titkosszolgálatok polgári ellenőrzése tekintetében felmerült kételyeket.

A NATO-hoz való csatlakozás Romániát új kihívások elé állította. A Román Akadémiai Társaság által kiadott jelentésekben az elemzők felhívták a figyelmet arra, hogy „a csatlakozás Romániát hadserege átalakítására kényszeríti, ami elsősorban azt jelenti, hogy a hadsereget modernizálni és professzionizálni kell, és csökkenteni kell a haderő létszámát.”⁴⁸

Románia a prágai csúcson született döntés értelmében 2004. március 29-én csatlakozhatott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez. Rendkívül nagy előrelépést jelentett ez kül- és belpolitikai téren egyaránt, hiszen ennek köszönhetően a biztonsági stabilitás nélkülözhetetlen feltétele a harmonikus belpolitikai fejlődésnek. Ugyanakkor Románia NATO-tagsága a Szövetség számára is előnyös, mivel Bulgáriával együtt

⁴⁶ DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédságpolitikája és az európai uniós csatlakozás; In. Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3., p. 46.

⁴⁷ ILIESCU, Ion: 2002, november 22-én az Euró-atlanti Partnerségi Tanács ülésén tartott beszéde; <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021122d.htm>; Letöltés ideje: 2012. 08. 21.

⁴⁸ KÁNTOR. p. 283-284.

Románia segít megerősíteni a Szövetség déli szárnyát és szárazföldi hidat alkotva Magyarország és Törökország között javítja a NATO összeköttetési lehetőségeit a balkáni békefenntartó műveleteivel, valamint fejleszti a regionális együttműködést és stabilitást Délkelet-Európában, ezen kívül erősíti a Szövetség jelenlétét a Fekete tenger térségében.⁴⁹

A 2004-es csatlakozást követően a román hadsereg jelentős átalakulása vette kezdetét. Helytálló az a megfogalmazás, amely szerint Románia a „csatlakozását megelőzően – és az óta is – nagyon komolyan veszi a tagságból származó kötelezettségeket. Más térségbeli országokhoz hasonlóan a csatlakozás előtt a katonai és politikai vezetés komoly ígéreteket tett és jelentős erőket és képességeket ajánlott fel a szövetség közös védelmére, illetve egyéb NATO-műveletekre. Ezek a vállalások, képességek folyamatosan változnak, hisz maga a szövetség is jelentős átalakuláson megy keresztül, illetve a tagállamok haderői is komoly átalakításokat hajtottak, hajtanak végre”.⁵⁰ Az átalakítás egyik területe a fegyverzet modernizálása, amelynek megvalósítása során változatlanul az „önellátás” maximalizálásának elvét vallják és ezért is jelentős hadiipari kapacitást tartanak fenn. Ezen a területen komoly fejlesztéseket hajtottak végre, melyeket az Egyesült Államok is támogatott, mégpedig a román fegyvergyáraktól történő beszerzésekkel. A romániai fegyvergyártás jelentős kihasználatlan kapacitásai miatt az ágazat átalakításra került, így a megmaradt katonai felhasználásra gyártó egységek fejlesztésére is lehetőség nyílt.⁵¹ „Ennek következtében Románia ma több korszerű – az utóbbi húsz esztendőben beszerzett – eszközzel rendelkezik, mint a térségbeli országok többsége.”⁵²

A hadsereg képességeinek állandó fejlesztése mellett a külföldi katonai misszióknak is aktív tagja az ország. Románia aktivitására jellemző, hogy az IFOR/SFOR-missziók keretében Bosznia-Hercegovinában is megjelent, de a román katonák Afganisztánban is teljesítettek szolgálatot, valamint Bukarest 2006-tól kezdve csaknem 6830 katonát küldött Irakba az amerikai megszállás keretein belül. Ez utóbbit úgy is lehet értékelni, hogy az iraki háborúban Románia egyes NATO tagországokhoz és saját lehetőségeihez képest sokkal nagyobb szerepet vállalt.

⁴⁹ POP, Adrian: Románia kihívása; In. NATO Tükör, 2003. Tavasz; <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/hungarian/analysis.html>; Letöltés ideje: 2012. 07. 11.

⁵⁰ NAGY Norbert: Románia honvédelme; In. Honvédségi Szemle; 2011/2-3., p.11-16.

⁵¹ Romania - Military Industry; <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ro-industry.htm>; Letöltés ideje: 2012. 07. 23.

⁵² U.o. p.16.

Románia külföldi missziós szereplése jól szolgálta az ország kedvező nemzetközi megítélésének megváltoztatását, továbbá a NATO-tagság kellő önbizalmat adott az országnak és 2004-et követően az európai uniós csatlakozási törekvések végigviteléhez. Az „Európába való visszatérés” Románia speciális geopolitikai gondolkodásának lett az eredménye.⁵³ A közvélemény-kutatási adatok szerint a romániai lakosság körében ekkor már a NATO és az EU-csatlakozás támogatottsága a legmagasabbak között volt, annak ellenére, hogy a csatlakozás csupán a második körben valósult meg. Ahhoz, hogy Romániát nyugati szövetségesei elfogadják és elismerjék, igen nehéz és rögös úton kellett az országnak keresztülmennie, amelynek legnehezebb kérdései igazából az uniós csatlakozás során merültek fel.

A NATO csatlakozás folyamata még nem túl sok és nem részletekbe menő politikai, társadalmi változtatásokat követelt meg Romániától. A NATO és az Egyesült Államok mindössze néhány nagyon fontos alapérték teljesítését követelte meg. A NATO integrációs politikája szerint az igazi teljesítést és alkalmazkodást a tagság elnyerését követően kellett az új tagállamoknak megkezdenie. Így a NATO-tagság valójában felvezette és egyértelművé tette Románia nyugati integrációja melletti elkötelezettségét, azonban az országot meghatározó valódi átalakulást csupán az EU integráció követelte meg. Az EU a NATO-val szemben már a csatlakozási időszakban megkövetelte a normákhoz történő alkalmazkodást, ezért valójában jóval jelentősebb befolyást gyakorolt Romániára, mint a NATO csatlakozás. Az uniós csatlakozás során a politikai állásfoglalásokat meghaladó szintű, konkrét átalakulásokról esett szó, melyek teljesítésének vizsgálata mélyebb támpontokat ad a mai Románia pozícióinak és elfogadottságának megismeréséhez.

1. 3. Románia euroatlanti és európai szervezetekhez történő közeledésének alapfeltétele a szomszédos országokkal kapcsolatos vitás kérdéseinek rendezése

Románia Európai Unióhoz történő közeledését némi leegyszerűsítéssel úgy is értékelhetnénk, hogy a többi volt szocialista országhoz képes jobb kiinduló helyzetben volt, hiszen 1974-ben már hivatalos kapcsolatokat létesített az Európai Közösséggel⁵⁴

⁵³ PHINNEMORE, David: Romania and Euroatlantic Integration; In: The EU and Romania, London, The Federal Trust, 2006., p. 40.

⁵⁴ European Commission: Romania - EU-Romania relations; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm; Letöltés ideje: 2012. 03. 24.

és bekerült a kedvezményezettek közé, amikor 1980-ban megkötötte az ipari termékek kedvezményes vámrezsímiről szóló szerződését. Ezek a tapasztalatok azonban a romániai politikai vezetés számára nem mindenben voltak kedvezőek, ugyanis a gazdasági együttműködés később megszűnt a kommunista rezsim emberi jogi kihágásai miatt, továbbá nagy árat kellett fizetni a felvett hitelekért is. Ettől függetlenül az 1989-es fordulat után megtörtént a diplomáciai kapcsolatok hivatalos felvétele, továbbá az Európai Közösség és Románia között több fontos megállapodás született. Ilyen volt az 1991-ben aláírt kereskedelmi és együttműködési egyezmény és az 1995-ös Európai Egyezmény, amely a könnyűipari (elsősorban textil) és a feldolgozott agrártermékek piacán is kedvezményes elbánást biztosított Romániának. 1993 februárjában az EU-val megkötötték a társulási egyezményt, 1995. június 22-én pedig Románia benyújtotta az Európai Unióhoz a felvételi kérelmét.

Az 1990-es évek közepéig Romániával kapcsolatban úgy fogalmaztak, hogy „az 1989 decemberében hatalomra került új-régi román uralkodóréteg – a Gheorghe Gheorghiu Dej majd Ceaușescu nevéhez fűződő kommunista ’nómenklátúra’ látszólag ’európaizálódott’ második-harmadik nemzedéke – politikai megfontolásból és hatalmi érdekből egyaránt – egyelőre (valószínűleg még sokáig) nem engedheti meg magának, hogy a gazdaságszerkezetileg és társadalomtörténetileg továbbra is heterogén állam-konglomerátum (Románia) kohéziós erejét, a ’nemzeti gondolatot’ és a velejáró retorikát kiengedje a kezéből”.⁵⁵ Ez viszont minden tekintetben ellentétben állt az európai integráció elvével és azokkal a szerződésekkel, amelyeket az Európa Tanácsba fölvelt és az Európai Unióval egyelőre nem ratifikált szerződést kötött Románia vállalt, illetve (szóban) kilátásba helyezett (ígért).

Az események közé tartozik még, hogy az Európai Unióhoz benyújtott felvételi kérelem és a csatlakozási szándéknyilatkozat benyújtását megelőző napon készült el az a Snagovi Nyilatkozat és Snagovi Stratégia, amelyet a parlamenti pártok vezetői írtak alá és ezzel szimbolikusan megteremtették a csatlakozás összpolitikai támogatását.⁵⁶ A nyilatkozat különösebb szempontokat nem tartalmazott, lényegét tekintve egy deklaráció a követhető feladatok megjelölése nélkül, míg a stratégia az ahhoz szükséges lépéseket rögzítette.

⁵⁵ BORSI-Kálmán Béla: Román lehetőségkeret – magyar külpolitika; In. Pro Minoritate, Budapest, 1996/3., p. 34-39.

⁵⁶ PUSCAS, Vasile: Negocierea aderarii Romaniei la Uniunea Europeana; In. PUSCAS Vasile, Romania Spre Uniunea Europeana; Bucuresti, Institutul European, 2007., p. 33.

A kormányzásban változások, pontosabban hangsúlyeltolódások 1996-ban történtek, amikor is az addigi ellenzék került hatalomra, amelyben helyet kapott a Magyarok Demokratikus Szövetsége (RMDSZ) is. Hatalmas elvárással indult a Ciorbea-kormány, amely egyrészt a belső reformok gyors elindítását ígérte, ugyanakkor a külpolitikai kapcsolatait is rendeznie akarta, mindenekelőtt a NATO-val és az Európai Unióval. Be kellett bizonyítania, hogy működő piacgazdaságot építenek az országban, hiszen ez mindkét csatlakozásnak is kizáró feltétele volt. A belső gazdasági – politikai – társadalmi reformok folyamatos halogatása miatt Romániában már nagyon is időszerűvé vált a központosított, kommunista állami gazdaság lebontása, a magántulajdonra és szabad versenyre épülő piacgazdaság megvalósítása, továbbá a munkanélküliség csökkentése és nem utolsósorban a változtatásellenes (pl. privatizációellenes) hangulat átalakítása, továbbá a jogállamiság megvalósításában és az állampolgári jogok betartásában eredmények felmutatása. Iliescu 1996-os részbeni háttérbe szorítását az országban eluralkodott korrupció mellett az akkor kibontakozó nyugati integráció is szükségessé tette, mivel személye a nyugat számára elfogadhatatlan volt.

Az 1996-ban megválasztott kormánnyal „a román demokratizálódási folyamat is megindulhatott, amelyben kimutathatóak a külső nyomás elemei is. Ez a tény nagyon fontos és meghatározó különbség Románia és a többi rendszerváltó ország között.”⁵⁷ A koalíciós kormányban azonban egyre gyakoribbá váltak a belső ellentétek és hiába volt a nyugati támogatás, a román kormánynak nem sikerült megállapodnia sem a Világbankkal, sem a Nemzetközi Valutaalappal, így az országot a fizetésképtelenség fenyegette. Nem sikerült a belső társadalmi feszültségeket sem enyhíteni, ugyanakkor külpolitikai szempontból Románia mindenképpen bizonyítani akarta nyugati elkötelezettségét. Ebben a helyzetben a megoldatlan belpolitika problémákat a külpolitika igyekezett kompenzálni. Ezért is szerepelt a külpolitikai célok között kompromisszum elérése a moldovai kérdésben és kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Magyarországgal és Ukrajnával, részvétel a NATO és Európai Unió kezdeményezéseiben, valamint a regionális együttműködés és stabilitás támogatása. Így a külpolitikában „az eddigi stratégiai célok változatlanul hagyása mellett a következőkben történt hangsúlyeltolódás:

⁵⁷ PIPPIDI, Alina-Mungiu: Europeanization without Decommunization: case of elit conversion; In: PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 25.

- A NATO-ba és az EU-ba való integrálódás politikáját az új kormány sokkal egyértelműbben és dinamikusabban képviseli, és egyedüli alternatívának tekinti.
- Diplomáciai offenzívát indított annak érdekében, hogy Románia az első körben csatlakozhasson a NATO-hoz.
- Lemondott a megelőző kormány ama makacs követeléséről, hogy Magyarországnak és Romániának csakis egy időben kell felvételt nyernie a NATO-ba és az EU-ba. Elfogadta azt a nézetet, hogy a csatlakozási tárgyalásokon az egyes országok egyéni teljesítményét vegyék figyelembe.
- Hangsúlyozza Magyarországgal és más szomszédaival kialakított kapcsolatainak rendezettségét, állandóságát, és kijelentette, hogy Magyarországnak az euroatlanti és európai integrációs szervezetekbe való korábbi felvétele és Románia esetleges kimaradása az első körből nem befolyásolhatja hátrányosan nyugati szomszédjához való viszonyát.
- Elhatárolta magát a román politikai életben megnyilvánuló irredenta, területi-revizíós törekvésektől, és az Ukrajnával aláírt alapszerződésben elismerte keleti szomszédja területi integritását.
- Mind belpolitikai, mind nemzetközi-külpolitikai vonatkozásban rugalmasabb magatartást tanúsít a kisebbségi kérdésben. E szándékának tanújelét adta akkor, amikor koalíciós megállapodást kötött a romániai magyar kisebbség érdekvédelmi szervezetével, az RMDSZ-szel és bevonta a kormányba. Hasonló szándéokra mutat az a tény is, hogy a román homogenizációs politika hagyományaival ellentétben hajlandó figyelmet fordítani a határain kívül élő, eddig magára hagyott román kisebbségekre, és ebben a relációban is alkalmazni kívánja az ET 1201-es ajánlását. A kisebbségek jogait azonban a román nemzetállamon belül kívánja biztosítani, és e ponton ragaszkodik a hagyományos koncepcióhoz. Állítása szerint újonnan érvényesülő kisebbségpolitikája nem konjunkturális jellegű, hanem tartós bel- és külpolitikai meggyőződés, valamint érdekek folyamánya.

- Az új román kormány programjában szerepel az aláírt és ratifikált nemzetközi szerződések jóhiszemű alkalmazása, aminek hangsúlyozásával nemzetközi megbízhatóságát igyekszik nyomatékosítani.”⁵⁸

Romániának etnika jellemzői miatt 1989 után egyszerre három problémával kellett megbirkóznia: az országban jelentős magyar kisebbség él, amely követeléseket fogalmaz meg a román állammal szemben; ugyanakkor vannak határon túli románok, akik közül a Moldovai Köztársaságban élők kiemelten fontosak Románia számára. Románia azonban arra törekszik, hogy bekerüljön az euroatlanti és európai struktúrákba. Így állt elő az a helyzet, amely szerint „ha a román állam jogokat követel a moldovai románoknak, akkor ugyanezt amennyiben elvi szinten következetes kíván maradni, nem tagadhatja meg a romániai magyaroktól. Ez fordítva is érvényes: ha Románia jogszerűnek tartja, hogy támogassa a határon túl élő románokat, akkor semmilyen indokkal nem kérdőjelezheti meg Magyarország hasonló politikáját.”⁵⁹ Ez a helyzet talán úgy jellemezhető leginkább, hogy eddig a romániai magyarok irányában Románia a politikai nemzetre jellemző politikát folytatott, a Moldovai Köztársaságban élő románok esetében éppen az ellenkezője történt.

Visszatekintve a történelmi előzményekre, abból lehet kiindulni, hogy Romániának a szomszédos országokkal a rendszerváltás előtt kapcsolatai ellentmondásosak voltak. Kivételnek csak Jugoszlávia számított. A Szovjetunióval a szocializmus építésének román modellje miatti vitákon túlmenően a felszín alatt mindig ott munkálkodott az 1947 előtti Romániához tartozó területek visszaszerzésére irányuló ambíció. Bulgáriával az egyes román üzemek súlyos környezetszennyezése miatt voltak nézeteltérései, Magyarországgal pedig a magyar közösséget sújtó egyre komolyabb intézkedések terhelték meg a viszonyt.

Az Ion Iliescu elnök nevével fémjelzett vezetés javítani próbálta a kétoldalú kapcsolatokat a környező országokkal, de csak részleges sikereket ért el (elsősorban Magyarországgal, Bulgáriával és Jugoszláviával), mivel a viták alapját képező kérdésekben nem sikerült Romániában megfelelő előrelépést elérni. A román szomszédságpolitikában a Demokratikus Konvenció 1996. novemberi győzelmével

⁵⁸ VOGEL Sándor: Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás; In. Magyar Kisebbség, 1999/1.

⁵⁹ KÁNTOR p. 287-288.

történtek mélyebbre ható változások.⁶⁰ Romániának legkorábban Szerbiával, majd Bulgáriával – a közös NATO-csatlakozási kampány kapcsán – sikerült rendeznie kapcsolatait.

1. 3. 1. A kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Magyarországgal

Magyarország második legnagyobb területű és lakosságú szomszédja Románia és itt él a legnagyobb határon túli magyar közösség. A két ország kapcsolatát mindig is érzékenyen befolyásolták az ott élő magyarokat sújtó intézkedések. A Ceaușescu-rezsim bukása után az Ion Iliescu elnök nevével fémjelzett új-régi vezetés javítani próbálta a kétoldalú kapcsolatokat a környező országokkal, de csak részleges sikereket ért el, mivel a viták alapját képező kérdésekben nem sikerült Romániában megfelelő előrelépést elérni. A román nemzettudatban 1989 után is – a tett újragondolási kísérletek ellenére – tovább élt a homogén nemzetállam (államnemzet) megteremtésének eszméje. Ugyanakkor nyílt kihívásként értékelték az MDF-kereszténydemokrata-kisgazda koalíció nemzetfelfogását, a határon túli magyarsággal kapcsolatos politikai megnyilatkozásokat és „függetlenül attól, hogy valójában az Antall (Boross-Jeszenszky)-kormány sem akart és (a magyar államiság veszélyeztetése nélkül) nem is akarhatott területi revíziót! Viszont, akaratlanul tág teret és kényelmes manőverezési lehetőséget kínált fel az Iliescu-rezsim szakértőinek.”⁶¹

Már akkor is, amikor a kilencvenes évek közepétől a román külpolitika az európai, illetve euroatlanti integrációt jelölte meg legfőbb célként, mégpedig olyan formában, hogy az járuljon hozzá a regionális középhatalmi státusának Balkánon történő elfogadtatásához, a NATO és az Európai Unió által megfogalmazott elvárások egyikét a szomszédos országokkal meglévő vitás kérdések rendezése alkotta. Ennek részeként követelményként fogalmazták meg, hogy Románia és Magyarország rendezze egymás közötti viszonyát.

Az Európai Unió éves jelentéseiben Románia esetében több alkalommal is külön kitértek a romániai magyarok helyzetére, a két ország közötti viszony kulcskérdésévé vált. Azt is el kell ismerni, hogy 2001-ben viszont a magyar országjelentésben is

⁶⁰ DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédságpolitikája és az európai uniós csatlakozás; In. Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3. szám, p. 48.

⁶¹ BORSI Kálmán Béla: Román lehetőségkeret – magyar külpolitika; In. Pro Minoritate; Budapest, Pro Minoritate, 1996/3., p. 34-39.

megfogalmazták a státustörvényre vonatkozó javaslatukat, továbbá az Európa Tanács is nemegyszer foglalkozott a két ország viszonyával.

A romániai magyar kisebbség lélekszáma az 1990-es évek elején 1,6 és 2 millió közötti volt, míg napjainkban körülbelül 1,23 millió.⁶² Az 1990-es évek elején a román-magyar kétoldalú kapcsolatokat aláásta a kisebbségekkel szembeni román eljárás. 1989 decemberének végén még egyetlen jóhiszemű magyar vagy román ember sem tudta volna elképzelni, hogy 1990 márciusában „fekete napok” jöhetnek.⁶³ Mind a romániai, mind a magyarországi magyarok azt várták, hogy az új román demokratikus rendszer rövidesen kielégítheti a romániai magyarok jogos igényeit.⁶⁴ A magyarok azt várták Romániától, hogy elismeri 1920-as létrejöttének körülményeit, lemond a magyarság által agresszívnek érzett nemzetállami törekvéseiről, a más etnikumok asszimilációjáról, központosított nemzetállam modelljéről, a terjeszkedő ortodoxiáról, a nacionalista diskurzusról és a történelemhamisításról.⁶⁵ Ez több szakértő szerint irreális elvárás volt, mivel az önmagát újradefiniáló román vezetésben a magyar kérdés, a területi integritás olyan alapelemnek számított, amelyik megkerülhetetlennek bizonyult. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium és Titkárság 1989. december 7-i feljegyzéseiben a közeljövőt eléggé pontosan előrevetítő megfogalmazásában a következők olvashatóak: „a magyar fenyegetés, a területi integritás védelme olyan funkcionális pillére a román belpolitikának, amely semmiféle más eszközzel nem helyettesíthető”.⁶⁶

⁶² KOZÁN István: Hargita megye: tizenhétezerrel kevesebb magyar;

<http://szekelyhon.ro/aktualis/tizenhezezerrel-kevesebb-magyar>; Letöltés ideje: 2012. 04. 12.

⁶³ A temesvári lakosság december 16-án tartotta első tüntetését, eredetileg a helyi magyar lelkes, Tőkés László eltávolítása ellen tiltakoztak. A demonstráció hamarosan politikai jelleget öltött és gyorsan terjedt. December 17-én több tízezer gyűlt össze a város ortodox székesegyháza előtt. Ceaușescu tűzparancsot adott a hadseregnek a tüntetők ellen, és röviddel alkonyat után végre is hajtották azt. A tüntetés feloszlott, és másnap nyugalom uralkodott a városban. Mindent elleptek a katonák és a titkos rendőrök, Ceaușescu pedig kétnapos látogatást tervezett Iránba. December 20-án tért vissza Iránból, és másnapra nagygyűlést szervezett Bukarestben, hogy bebizonyítsa a népnek, még mindig mindent az ellenőrzése alatt tart. Az emberek azonban kifütyülték, amikor megjelent a bukaresti Központi Bizottság Épületének erkélyén. Másnap a tüntetők – akiket nem tartóztatott fel a hadsereg – behatoltak a Központi Bizottság épületébe, ahol Ceaușescu és felesége, Elena az éjszakát töltötték. A házaspár a tetőről menekült el helikopteren.

⁶⁴ GÁL Kinga: A román-magyar együttműködés európai dimenziói; In: Salat-Enache (szerk): A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell; Kolozsvár, Liga Pro Europa, 2004., p. 149-162.

⁶⁵ DÉNES László: A román-magyar kapcsolatok dilemmái; In: Salat-Enache (szerk): A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell; Kolozsvár, Liga Pro Europa, 2004., p. 131-138.

⁶⁶ GYŐRI Szabó: Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon a Nemzeti és Etnikai Kollégium és Titkárság Története tükrében, 1997. Budapest, Osiris Kiadó, 1997., p 352.

A románok nagy részét azonban megdöbbenette a romániai magyarok fellépése és szerepe a forradalom eseményeiben, hiszen a „sokoldalúan fejlett szocialista” rendszer elhitette velük, hogy a nemzetiségi kérdés véglegesen „megoldódott”. Ezt a megdöbbenést használták ki azok, akik sohasem gondoltak komolyan arra, hogy elfogadják az európai értékrendet és a múltból örökölt nacionalizmust meglövigolva megrontották Romániában a többségi lakosság és a magyar kisebbség közötti viszonyt. Ez természetesen hatást gyakorolt a Magyarország és Románia közötti kapcsolatok alakulására is.⁶⁷ A Ceaușescu időkben elkövetett rémtetteket, falurombolásokat, betelepítéseket nem felejtették el a magyarok. A rendszerváltozást követően Iliescu kormányának sem sikerült látványos eredményeket felmutatnia a kisebbségek védelme és jogainak biztosítása terén. Ugyanakkor Magyarország ellenérzéssel fogadta a szélsőséges nacionalista elemek részvételét a román kormányban és a nacionalista diskurzus felerősödését, annak ellenére, hogy minden alkalommal kiemelte: Magyarország a rendszerváltást követően sem táplál területi igényeket egyik szomszédjával szemben sem és a kétoldalú kapcsolatok mihamarabbi rendezésében érdekelt.

Románia külföldi megítélését súlyosan károsította, hogy nem felelt meg az európai kisebbségvédelmi elveknek, kiváltva mind az Európai Unió, mind a NATO elítélését. Másrészt, Magyarországot is befolyásolták ezek az etnikai kérdések, mivel a NATO nem szívesen vett fel olyan tagokat, amelyeknél rendezetlen etnikai problémák merültek fel, valamint az Európai Unió is egyértelműen jelezte, hogy a kétoldalú viták rendezése nélkül nem lesz csatlakozás. Ez a „kettős kényszer” végezetül elvezetett a megállapodás megkötéséhez.

A magyar–román alapszerződés megkötésénél (hasonlóan a magyar–szlovák szerződéshez) „készítő tényezőként hatott, hogy a szerződés (1995. március 20-ig való) aláírása előfeltételként jelent meg ezeknek az országoknak az Európai Unió és a NATO bővítési folyamatába történő bevonásához. Egyebek mellett ezért is került be a szerződésbe a határok sérthetlenségének ismételt kimondása. A Szerződő Felek a nemzetközi jog alapelveivel és normáival összhangban megerősítették, hogy tiszteletben tartják közös államhatáraik sérthetlenségét és egymás területi integritását.

⁶⁷ GÁL Kinga: A román-magyar együttműködés európai dimenziói; In: Salat-Enache (szerk): A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell; Kolozsvár, Liga Pro Europa, 2004., p. 149-162.

Megerősítik, hogy egymással szemben területi követelésük nincs és ilyet a jövőben sem támasztanak.

A magyar-román alapszerződés a határon túli magyar kisebbség, ez esetben a Romániai Magyar Demokrata Szövetség véleménye ellenére kötötték meg, amely 1996. augusztus 16-án közölte álláspontját a szerződés tervezetével kapcsolatban, amely lényegét tekintve az aláírásakor is változatlan maradt.⁶⁸ Ennek a magatartásnak az oka, hogy a román alkotmány némely bekezdése figyelmen kívül hagyta a magyar kisebbség létét, és kinyilvánította a román nép egységét, mint az állam alapját, továbbá az alkotmány a kisebbségek vonatkozásában a pozitív diszkriminációt teljesen összeegyeztethetetlennek tartotta az egyenlőség elvével, ami szöges ellentétben állt a nemzetközi szerződésekben megjelent állásponttal.⁶⁹ A tárgyaló felek között pedig nézeteltérés alakult ki például a kisebbségek anyanyelv-használati jogai miatt, továbbá a politikai pártok alapítására vonatkozóan is.

Magyarország a többi szomszédjával már korábban rendezte kapcsolatait. Budapest Ukrajnával annak létrejöttékor, Szlovákiával pedig 1995-ben aláírta az alapszerződéseket. Erről az Egyesült Államok kanadai és európai ügyekért felelős helyettes államtitkára, Richard Holbrooke az Észak-atlanti Tanács előtt 1995. május 29-én a következőket nyilatkozta: „az Egyesült Államok, így mondhatnám, aktív megfigyelő volt azokon a tárgyalásokon, melyeket Magyarország Szlovákiával és Romániával folytatott az utolsó három hónapban. Örvendünk, hogy a magyar és a szlovák kormány eljutott a márciusban megkötött egyezményig [...] kiábrándító az, hogy Magyarország és Románia még nem jutott egyezsége...”⁷⁰

Ilyen bírálatok után és az előzőekben felvázolt okok miatt – a nemzetközi javaslatokhoz képest több mint egy év késéssel, miután hazánk már minden más szomszédjával megkötötte az alapszerződéseket – 1996. szeptember 16-án Romániával is aláírásra került a Barátsági és Együttműködési Szerződés.⁷¹ Bukarest bizonytalankodásai a román-magyar szerződés időbeli eltolódásához vezettek, ami mindkét országot rossz színben tüntette fel a nyugati kormányok előtt. A szerződés

⁶⁸ A magyar-román alapszerződés; <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=EQXNXV> a közlés forrása: <http://ots.mti.hu/news.asp?view=1&newsid=23657>; Letöltés ideje : 2011. 11. 21.

⁶⁹ BAKK Miklós: A román alkotmány módosítása – a szerves fejlődés határpontján; In: Regio, Budapest, Teleki László Intézet, 2003/4., p. 91-104.

⁷⁰ HOLBROOKE, Richard: Az Egyesült Államok kanadai és európai ügyekért felelős helyettes államtitkára, az Észak-atlanti Tanács előtt, 1995. május 29-én tett nyilatkozata

⁷¹ A román-magyar alapszerződés; http://www.hungarian-human-rights.eu/Roman_Magyar_Alapszerzodes.pdf; Letöltés ideje: 2012. 03. 11.

megkötésében a csúszást az okozta, hogy Románia elutasította az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201/1993-as ajánlásának a szerződésbe való belefoglalását, ahogy azt Magyarország kérte. Az 1201-es ajánlás olyan politikai kötelezettség, amelyet a román állam szabadon vállalt az Európa Tanácsba való felvételekor, ezért sokak számára értelmezhetetlen volt ez a vita. A szerződésben mindkét ország ígéretet tett a létező határok sérthetlenségének elismerésére és elítélte az erőszakot, mint a problémák megoldásának eszközét. A megállapodás politikai részét stratégiai, gazdasági és kereskedelmi klauzulák egészítették ki, amelyek a két ország mély és hosszantartó megoldás iránti elkötelezettségét voltak hivatottak alátámasztani.

Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a megállapodás nem meggyőződésből, hanem külső nyomás hatására jött létre. Tehát a kétoldalú viszonyban a feszültségcsökkenés a tágabb geopolitikai számításból következett be és nem valamiféle nagyon bölcs és hitelesen levezetett kétoldalú belátásból született. Látható, hogy a nagypolitikai érdekek motiválták ezt a folyamatot, amelyik ennek következtében pillanatok alatt visszafordítható.⁷² Erre az elmúlt években és napjainkban is több példa felhozható, miszerint a román politikumban, közvéleményben és médiában még mindig „pillanatok alatt tematizálható a magyar kérdés”, a román politikusok többsége – pártállástól függetlenül – még mindig szavazatszerzési lehetőségnek tekinti a magyarellenességet és a nacionalista retorikát.

A román–magyar alapszerződés ennek ellenére kimozdította a két országot a holtpontról. „A szerződés mindkét fél számára létfontosságú volt. Ez biztosította az esélyt arra, hogy az 1997-es madridi NATO csúcsertekezletre meghívják őket. Ebben az esetben az államérdekek egyértelműen a romániai magyarság érdekei elé kerültek. A romániai magyarság ekkor szembesült azzal, hogy az ilyen horderejű kérdésekben nem játszik központi szerepet. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a magyarországi országgyűlésben is nagy vitát váltott ki a kormány és az ellenzék között.

Az alapszerződésről akkor is állíthatjuk, és több év távlatából még inkább állíthatjuk, hogy az pusztán formalitás volt. Az elfogadása és az azzal kapcsolatos nemzetközi elvárások következményei viszont a romániai belpolitikát tekintve annál lényegesebbek lettek. Az alapszerződésnek, valamint részben annak, hogy az RMDSZ

⁷² Érdekes kérdés, hogy a nacionalista politika megjelenése a konszolidált pártokban egyben elősegíti az igazi populista, nacionalista pártok távol tartását a hatalomtól, mely jelentős stabilizációs tényező a magyar-román relációban.

önálló államfőjelöltet indított, köszönhető, hogy az RMDSZ-t meghívták a romániai kormányba. Ez ugyanakkor azt is jelentette és jelenti napjainkban is, hogy a román-magyar viszony egyre inkább belpolitikai kérdéssé vált. Az alapszerződés megkötésével, és az RMDSZ kormányzati részvételével a Nyugat szemében Románia az etnikai kérdés békés rendezésének modellországává vált a Nyugat szemében. Az RMDSZ kormányra kerülésével pedig Románia és Magyarország közötti viszony formálisan megnyílt”.⁷³

A román-magyar kapcsolatok alakulását nem lehet kizárólag a kétoldalú kapcsolatok minősége alapján meghatározni. A magyar-román megbékélés első állomásának ugyanis elsősorban Románián belül kell kialakulnia, ott kell a román retorikának átalakulnia, a tabutémáknak megdőlnie. Ezen a téren az elmúlt évtizedekben jelentős előrelépés történt, mivel ma már olyan témákról lehet vitázni, mint autonómia, vagy regionális felosztás, azonban a gát még nem szakadt át és az ország integritása miatt érzett román félelem jelenleg még nem engedi az előrelépést. Magyarország és Románia kapcsolatait ez a tényező határozza meg továbbra is és a nemzetközi szervezetekben kialakított érdekközösség ezért is nem uralhatja teljes mértékben a két ország relációját. A történelmi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a román politika a sorsfordító átmeneti időszakok elején rugalmasan engedett, sokszor látványos gesztusokat tett, aztán a hatalmi központok figyelmének enyhülésével, a nyomás, vagy külső kockázat eltűnésével leleményesen visszajára fordította, eltüntette ezeket a kezdeményeket.⁷⁴

1. 3. 2. A moldáv kérdés rendezése

Románia és a Moldovai Köztársaság viszonya talán az erdélyi (magyar) kérdésnél is bonyolultabb. A román etnikai/nemzeti többségű Moldovai Köztársaság az első világháborút lezáró békeszerződések után Romániához (Nagy-Romániához) tartozott, a második világháborúban azonban Románia elvesztette, és megalakult a Moldovai Szovjet Köztársaság. A Moldovai Szovjet Köztársaságban a nemzeti ébredés még a glasznoszty ideje alatt kezdődött, amelynek jegyében például 1989. augusztus 31-i nyelvtörvény bevezette a moldován nyelv latin betűkkel való írását. Az első szabad választásokat 1990-ben tartották és 1991. augusztus 27-én

⁷³ KÁNTOR p. 278.

⁷⁴ BORSI-Kálmán Béla: Megközelítések. Tanulmányok a magyar-román (román-magyar) kapcsolattörténetről és identitásról; Budapest, Lucius Kiadó, 2011., p. 205.

kikiáltották az ország függetlenségét. „Amikor a Moldovai Szovjet Szocialista Köztársaság 1991-ben kinyilvánította függetlenségét Moszkvától, sokan mérget mertek volna venni arra, hogy az egy évvel korábbi német példa nyomán a „két román állam” hónapokon belül felszámolja a határsávot és a Prut folyó két partján létrejön a román nemzeti radikálisok 1940 óta dédelgetett álma, a 25 milliós Nagy-Románia. Nos, nem így történt.”⁷⁵

Moldovának a Dnyeszter folyótól keletre eső része, Transznyisztria, jelentős orosz és ukrán lakossággal, 1990-ben kimondta elszakadását Moldovától, mert attól félték, hogy a Moldovában megerősödő nacionalizmus végül a Romániával való újraegyesüléshez fog vezetni. 1992-ben rövid fegyveres konfliktus alakult ki Moldova és a Transznyisztria elszakadását támogatók között. A térségben állomásozó és rendezetlen jogi státuszú orosz csapatok (a 14. hadsereg⁷⁶) a transznyisztriaiak oldalán avatkozott be, és a katonai konfliktus lezárulta után is a Dnyesztertől keletre fekvő területen maradt. A kilencvenes évek eleji tisztázatlan moldovai helyzetet jól jellemezte Victor Ciorbea, volt román miniszterelnök egyik nyilatkozata: „Ebben a pillanatban, amink van, az egy orosz hadsereg, egy idegen erő egy független államban, amelynek tulajdonképpen nincs is hadserege. Moldovának még közös határa sincsen Oroszországgal. Meg kell határozni, hogy ez a hadsereg kinek tartozik felelősséggel és milyen feltételek mellett tartózkodik itt.”⁷⁷ Mindazonáltal az egyesülés támogatottsága Moldovában sem volt egyértelmű. A moldovai lakosság jelentős része a függetlenséget támogatta. Ide tartoztak főként az idősebbek, a vidékiek, a kisebbségek (például a gagauzok). Transznyisztriában pedig mind az orosz, mind az ukrán kisebbség erősen ellenezte Bukarest hatalmának kiterjesztését. A Romániához való csatlakozással szemben megfogalmazott ellenérzéseiket nyíltan megfogalmazták a szláv kisebbségek is. Ilyen körülmények között az újraegyesítés lehetősége hamar elvesztette vonzerejét mind a románok, mind az azt támogató moldávok számára.

A Moldovai Népfrent vezetése kezdetben még közeledett Romániához. Románia természetesen gerjesztette ezt a folyamatot, illetve több politikus nyíltan zászlajára

⁷⁵ Moldova: merre tovább?; In. <http://hirsarok.blogrepublic.eu/2009/09/08/moldova-merre-tovabb/>; Letöltés ideje: 2012. 04. 23.

⁷⁶ A 14. Orosz Hadsereg a kicsit finomabban hangzó Orosz Hadműveleti Csoport nevet viseli.

⁷⁷ KAUFMAN, Michael: Moldovan Conflict Worries Romania; In. <http://www.nytimes.com/1992/07/06/world/moldovan-conflict-worries-romania.html>; Letöltés ideje: 2008. 10. 10.

tűzte a Moldovai Köztársasággal való egyesülést. A jogalap az volt, hogy a románok és a Moldovai Köztársaságban élő románok egy nemzet tagjai. 1991 júniusában Románia parlamentje semmisnek nyilvánította a Molotov-Ribbentrop paktumot,⁷⁸ ami a románság szemében egyben Nagy-Románia újjászületésének lehetőségét is jelentette. Ennek fényében nem meglepő, hogy Románia volt az első állam, amely 1991 augusztusában elismerte a Moldovai Köztársaság függetlenségét. A román alkotmány 7. paragrafusa pedig kimondja Románia felelősségét a határain kívül élő románok iránt.

Idővel változtak az elképzelések és amikor a Moldovai Köztársaság kifejezte azt a szándékát, hogy csatlakozzon a Független Államok Közösségéhez, a román alsóház 1994. április 14-én nyilatkozatban ítélte el a Moldovai Köztársaság lépését. Válaszképpen a Moldovai Köztársaság 1994. augusztus 9-én nyilatkozatot adott ki, amelyben Romániát azzal vádolta meg, hogy beleavatkozik a Moldovai Köztársaság belügyeibe, valamint kijelentette, hogy Romániát nem tekinti a „nagyobb testvérnek”. Ezek az események ismét kirajzolták azt a két geopolitikailag is motivált forgatókönyvet, melyek Moldova jövőjét voltak hivatottak meghatározni. Az egyik elképzelés a NATO és az Európai Unió felé történő tolodást és egy euroatlanti irányultság felvételét, míg a másik egy orosz vezetéssel létrejövő euro-ázsiai megoldás volt.⁷⁹

A kilencvenes évek közepére már nyilvánvalóvá vált, hogy a két állam vezetése eltérő stratégiai célokat tűzött ki. Románia a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozást deklarálta, Moldova pedig az orosz befolyási övezetben maradást, a Független Államok Közösségét választotta. A kialakult helyzet érdekessége, hogy ezekben az években a Moldovában a Kommunista Párt⁸⁰ volt a nemzeti érdekek legaktívabb védelmezője.

A román politikai elit ezért is óvatos a Moldovai Köztársasággal való egyesülés kérdésében, amelyet motiválhat még az a tény is, mely szerint Moldova Európa legszegényebb állama és az egy főre eső GDP a romániaiainak csak a fele, továbbá a

⁷⁸ A paktum eredményeként került Moldova a Szovjetunióhoz.

⁷⁹ POP, Adrian: De la “strainatatea apropiata” a Rusiei la “noua vecinatate” a UE; In. POP, Adrian (szerk.): Romania Si Republica Moldova - Intre Politica Europeana De Vecinatate Si Perspectiva Extinderii Uniunii Europene; Bucuresti, IER, 2008., p. 42.

⁸⁰ 2009-ben nyugatbarát (románbarát) erők koalíciója került hatalomra és a moldáv-román dialógus is más jelleget öltött.

kisebbségek⁸¹ (mindenekelőtt az oroszok és az ukránok) aránya eléri a 35%-o. A Dnyeszteren túli területek lakossága pedig egy esetleges egyesülés esetére az elszakadás igényét fogalmazta meg és Románia pedig nem akarta ezeket a problémákat felvállalni, külpolitikailag pedig igen kényes kérdés lett volna bármilyen lépést is tenni az egyesülés irányába.

Mindentől függetlenül a román állam különböző módon támogatta és támogatja a Moldovai Köztársaságban élő románokat. Az onnan származó román diákok ösztöndíjakat kaphatnak Romániában. Állampolgárai hosszú ideig személyi igazolvánnyal utazhattak Romániába, és a román származásúak egyszerűsített eljárásban folyamodhatnak román állampolgárságért. Románia gazdaságilag is támogatja a Moldovai Köztársaságot.

A maguk részéről a románok is attól féltek, hogy az újraegyesítést követően súlyos károkat szenvednének Bukarest kapcsolatai Moszkvával, amelynek a végkimenetelét nem lehet pontosan megjósolni. Ennek az elképzelésnek a hívei leginkább azok voltak, akik nem a nyugati integrációt támogatták és féltek annak kudarcától, ezért Oroszországra, – ha Románia Európai Unió és NATO csatlakozási törekvései megghiúsulnak – mint alternatívára tekintettek. Mint feljebb megjegyeztem, a román külpolitika legfőbb motivációja az volt, hogy elkerülje az ország elszigetelődését és „Európán” kívül rekedését. Ezért figyelembe véve Oroszország instabil kapcsolatait a nyugati intézményekkel (IMF, EU, NATO) és az újraegyesítés esetén elkerülhetetlen orosz ellenzést, nem kockáztathatták meg, hogy Bukarest a nemzetközi elszigetelődés veszélyével szembesüljön.

A Moldovai Köztársasággal történő kapcsolatok rendezése számtalan problémát vetett fel. Az első probléma, hogy Moldova független államként való elismerését követően Romániával történő újraegyesítése rendkívüli precedenst teremtett volna, amely állandósult fenyegetést jelenthetett volna akár Románia területi integritására is. Az azonban biztos, hogy a későbbiekben fontos hivatkozást jelentett volna Moszkva számára regionális politikáinak érvényre juttatásához. Mindezt felismerve a Moldova újraegyesítésével szembeni kifogások felerősödtek és végül 1992-ben a moldáv

⁸¹ POPA-LUPUSOR-PROHNITCHI-OPRUNENCO: Romania-Republica Moldova, O analiza a relatiilor economice bilaterale; Bucuresti, Societatea Academica din Romania, 2009., p. 20.

politikai elit jelentős része elfogadta a „két ország doktrínát”⁸², amiben kimondták, hogy megvédik Moldova függetlenségét Romániától, megkezdik egy egészséges távolság kialakítását tőle, azonban szoros kulturális kapcsolatokat tartanak fenn vele.

Az 1994-ben felálló új kormányban az újraegyesítést ellenző erők voltak többségben és ugyanakkor az ország csatlakozott a NATO Partnership for Peace programjához. Egy 1995-ben megtartott népszavazáson a lakosság 95%-a a moldáv függetlenségre voksolt.⁸³ Moldova csatlakozása a Független Államok Közösségéhez (FÁK) 1994-ben racionális választás volt és új fejezetet nyitott Kisinyov külpolitikai programjában, arra kényszerítve az ország vezetését, hogy egyensúlyt tartson fenn Moszkva és Bukarest között.

A román képviselőház 1994 áprilisában elítélte Moldova csatlakozását a FÁK-hoz, amely ellen Kisinyov tiltakozott. Bukarest ellenkezését egyszerűen egy független állam belügyeibe történő beavatkozásnak nyilvánították.⁸⁴ Innentől kezdve a Moldovai Köztársaság és Románia kapcsolatai megváltoztak, amelyet világosan meghatározott az a politikai irányvonal, amelyik a két ország között a kulturális kapcsolatokra koncentrált.

Románia előzőekben felvázolt szándékát támasztja alá az is, hogy évekig nem volt hajlandó aláírni a határokat elismerő alapszerződést a Moldovai Köztársasággal. Erre csak 2010. november 8-án a schengeni csatlakozás körüli végső tárgyalások során alkalmazott külső nyomásgyakorlás vitte rá.⁸⁵ Ezzel a két ország újraegyesítésének víziója egy időre lekerült a napirendről, de mint azt a 2006-os és a 2009-es események, Traian Băsescu román államfő és a mellé álló román értelmiség nyilatkozatai mutatják, nem véglegesen. „Mindaddig, amíg Moldovában a kommunisták voltak hatalmon, akik szilárdan kiálltak az ország szuverenitásáért, Románia "újraegyesítő" szándékai inkább konfliktust indukáltak Bukarest és Kisinyov között, azonban miután 2009-ben vége szakadt a kommunista országlásnak Európa egyik legszegényebb országában, s a nyugatbarát (románbarát) erők koalíciója került hatalomra, a moldáv-román dialógus is

⁸² MACKINLAY J. – CROSS P.: Cross Regional peacekeepers: the paradox of Russian peacekeeping; Tokyo, United Nations University Press, 2003., p. 139.

⁸³ PANICI, Andrei: Romanian Nationalism in the Republic of Moldova; In: The Global Review of Ethnopolitics, Bath – England, University of Bath, 2003., Vol. 2., p. 37-51.

⁸⁴ MARCU, Silvia: The Geopolitics of the Eastern Border of the European Union: The Case of Romania-Moldova-Ukraine; In: Geopolitics, London, Taylor & Francis Group, 2009/3., p. 409-432.

⁸⁵ Romania and Republic of Moldova sign Treaty on State Border Regime, Cooperation and Mutual Assistance in Border Matters, <http://www.mae.ro/en/node/5904>; Letöltés ideje: 2011. 10. 12.

más jelleget öltött.”⁸⁶ A román kormányok prioritásnak tekintik a jó kapcsolatokat a szomszédos országgal, de a területi újraegyesítést nem szorgalmazzák.

1. 3. 3. A kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Ukrajnával

Ukrajna és Románia között vitatott területek a Romániától 1940-ben elcsatolt Észak-Bukovina, Dél-Besszarábia és a Herta vidék. A független Ukrajna létrejöttékor Bukarest többször kinyilvánította igényét ezekre a területekre. „1993 áprilisában a román kormány olyan jegyzéket juttatott el az ukrán külügyminisztériumhoz, amely szerint Bukarest érvénytelennek tekinti a határok rendezéséről 1948-ban és 1961-ben aláírt román – szovjet megállapodásokat”⁸⁷ Ezért Románia Ukrajna esetében is erősen ragaszkodott a Molotov-Ribbentrop Paktum elítéléséhez, mielőtt bármilyen megállapodás megszületne.

Az ellentéteket fokozta, amikor Ukrajna politikailag és a harcok során önkéntesekkel is támogatta a Dnyeszter melléki Köztársaság szakadár erőit, sőt felmerült az Ukrajnához csatlakozás lehetősége is. Romániát nagyon aggasztotta az ukrainai román kisebbség helyzete és Bukarest elvárta, hogy az ukrán fél garantálja a kb. 150.000 főnyi ukrainai román kisebbség jogait. (Bukarest rendszeresen 400.000-es ukrainai román kisebbségről tesz említést, mivel a 250.000-es moldávokat is románnak tekintik.)⁸⁸

Kijev, a maga részéről, nagyon várt egy megállapodásra Romániával, ami csökkentette volna Moszkvától való függését és közelebb hozta volna Ukrajnát az európai intézményekhez. Így, Kijev kezdeti félelmeit követően, miszerint a Bukarest által meghatározott előfeltételek további – Dél-Besszarábiára és Észak-Bukovinára vonatkozó – követelésekhez fognak vezetni, a két fél megállapodásra jutott és 1997-ben szerződést kötött.⁸⁹

Románia és Ukrajna 1997-ben úgy írta alá a jószomszédosági szerződést, hogy nem sikerült megállapodniuk a határkérdésről és ennek megoldását külön szerződésbe

⁸⁶ GYÓNI Gábor: Román-moldáv közeledés. Elmosódnak a határok a „két román állam” között? In. http://oroszvilag.hu/?t1=posztszovjet_terseg_es_a_vilag&hid=62; Letöltés ideje: 2012. 07. 18.

⁸⁷ DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédoságpolitikája és az európai uniós csatlakozás; In. Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3. szám, p. 47.

⁸⁸ An attempt at fixing Romanian-Ukrainian relations, OSW Center for Eastern Studies, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-05-25/attempt-fixing-romanianukrainian-relations>; Letöltés ideje: 2012. január 22.

⁸⁹ RAM, Melanie: Sub-regional Cooperation and European Integration: Romania's Delicate Balance; Presented at the International Studies Association Annual Meeting; February 20-24, 2001, Chicago, Illinois; <http://isnet.ccit.arizona.edu/archive/ram.html>; Letöltés ideje: 2012. 05.22..

utalták. Így, 2001-ben a két ország elfogadta a határfolyók közös használatára vonatkozó nyilatkozatot, amelyik különböző környezet- és árvízvédelmi intézkedéseket tartalmazott. Ugyanakkor 1997 óta függőben van a Duna-határ kérdése. A Kígyó-sziget és a körülötte levő gazdasági terület hovatartozásáról is csak 2009-ben döntött – Románia javára – a nemzetközi bíróság. Ukrajna többször bejelentette a Duna-Fekete-tenger csatorna építésével kapcsolatos munkálatok folytatását a Duna-deltában, a Duna északi Kilija és Bistroe ágán és ezért Románia felkérésére több nemzetközi szervezet is véleményt nyilvánított a Bistroe-csatorna építésével kapcsolatban. Itt kell megjegyezni, hogy „az európai államoknak nem áll érdekében, hogy a Duna-Fekete-tengeri csatornán való hajózás továbbra is Románia monopóliuma maradjon”⁹⁰

Ennek ellenére az 1997-ben aláírt szerződés a román külpolitika két különböző célját is szolgálta:

- minden területi kérdés lezárása a NATO csatlakozás megkezdéséhez;
- annak akadályozása, hogy Ukrajna a nyugati intézményrendszerek helyett Moszkvához közeledjen.

A szerződés szerint Románia elismerte az ukrán határok sérthetlenségét, ezáltal elismerte Észak-Bukovina és Dél-Besszarábia elvesztését. A másik oldalról, Ukrajna elítélte a Molotov-Ribbentrop paktumot és kötelezettség-vállalásokat tett a román kisebbség irányában. Végül a két ország megállapodott, hogy kidolgoznak egy kölcsönösen elfogadott megoldást a fekete-tengeri gazdasági és kereskedelmi övezeteikről, ahol lehetséges, hogy kőolajforrások léteznek. Ekkor rögzítették a később nagy jelentőséget kapott kitétel, miszerint a két országnak a felmerülő vitás kérdésekben a hágai Nemzetközi Bírósághoz kell fordulnia.

A román politikai aktivitást jelezte, hogy az 1990-es évek második felétől egyre tudatosabban és következetesebben a regionális együttműködés élharcosaként jelent meg, mind a Fekete-tenger térségében, mind Dél-Kelet-Európában. Bukarest együttműködési készsége a szomszédjaival a kilencvenes évek közepétől fokozatosan erősödött, miután a politikai elit végképp a nyugati integráció mellett foglalt állást. Ekkorra Bukarest megértette és felmérte, hogy a feszültségek elkerülésének és a

⁹⁰ A Fekete-tenger és környéke a román-ukrán viszonyban. In. Budapest Analyses; http://www.budapestanalyses.hu/docs/Hu/Elemz%C3%A9sek_Arch%C3%ADvum/analysys_93_hu.html; Letöltés ideje. 2012. 07. 19.

kapcsolatok rendezésének útja az európai és az euroatlanti struktúrákhoz való csatlakozás.

Végezetül Románia a NATO-tagság elnyerése, valamint az Európai Unióhoz történő közeledése érdekében a legfontosabb területeken rendezte kapcsolatait a szomszédos országokkal. Így a csatlakozási tárgyalások megkezdése előtt minden akadály elhárult. Ezek az alapszerződések természetesen nem jelentették a kétoldalú kapcsolatok valódi átalakulását és a konfliktusok megszűnését – vagy akár csak a megoldásukra vállalt elkötelezettséget és a kapcsolatok további fejlesztését – mégis megalapozták és elindították azokat.

1. 4. Összegzés

A fejezetben bemutatásra került a forradalom utáni periódusban végbement gondolkodási, útkeresési folyamat, amelynek végeredményeként megszületett az a bukaresti elhatározás, hogy Románia a nyugati integrációt választja. Az akkoriban komolyan vizsgált alternatív lehetőségek – mint az Oroszországhoz közeledés, vagy a Moldovai Köztársaság román lakta részeinek megszerzésével egy önálló státusz kialakítása – elvetését motiváló tényezők megismerése egyben előre vetítette Bukarest euroatlanti és európai szervezetekhez történő közeledését. Az útkeresési időszak a történelmi tapasztalatok és a földrajzi adottságok tükrében érthető, azonban károkat is okozott Románia számára, mivel részben hitelvesztés, másrészt pedig idővesztés következett be. Románia aggodalma abból következett, hogy nagyhatalmi támogatás nélkül marad az Európa és Oroszország közötti ún. puffer-zónában és ez motiválta az új utak keresését. Végző döntését és az euroatlanti, valamint az európai csatlakozás melletti elkötelezettségét az Egyesült Államok garanciáira és az Európai Unió nyitottságára alapozta és ennek az útnak a felvállalásában jelentős szerepe volt, amikor tudomására jutott, hogy Romániának reális esélye van az euroatlanti integrációra.

A kilencvenes évek első felének útkeresését követően a NATO csatlakozást választotta legfőbb céljának. A NATO-t és az Egyesült Államokat tekintette valódi garanciának. Románia számára pedig mindenkor a legfőbb biztonságpolitikai cél a területi integritásának megőrzése, amelyet kizárólag a NATO/USA által tart garantálhatónak.⁹¹

⁹¹ MICU, Mircea: Romanian Security in an Evolving European Context; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucharest, IER, 2010/II., p. 80.

A NATO csatlakozást Románia politikai indokokkal és geopolitikai érvekkel támasztotta alá és nem a hadserege átszervezésére helyezte a hangsúlyt. Bukarest a NATO-tagság elérését azért is kezelte kiemelten, mert ahhoz kisebb mértékű társadalmi, politikai átalakításra volt szükség, mint az EU tagsághoz. Az európai integráció esetleges sikertelenségétől is tartott és ezért kereste a NATO-tagság nyújtotta garanciákat.

A csatlakozás és tagfelvétel érdekében erején felül vállalt szerepet a nemzetközi békefenntartásban, továbbá az Egyesült Államok támogatásának megszerzésére építette integrációs politikáját, amelyért még az európai partnerekkel történő konfrontációt is felvállalta. A megfelelési kényszer hatása alatt kezdett hozzá az Egyesült Államok által megkövetelt problémakörök, a szomszédos országokkal történő kapcsolatok rendezéséhez. A Magyarországgal, Ukrajnával, Moldovai Köztársasággal történő jövőbeni együttműködés alapjait jelentő alapszerződéseket erős külső nyomásra, valódi normatranszfer nélkül készítették el. Ennek részeként Románia a kisebbségi kérdésben is engedékenységet mutatott.

A szakirodalom elemzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar-román kiegyezést akadályozta, hogy az önmagát újradefiniáló román vezetésben a magyar kérdést összekapcsolták a román biztonságpolitika legkiemeltebb témakörével, a területi integritással, ami megkerülhetetlen alapelemnek számít a román politikában. A kérdés holtpontról történő kimozdításához határozott amerikai nyomásgyakorlásra volt szükség. A magyar kérdésnél bonyolultabb, nyitottabb probléma, a moldovai rendezés kapcsán átmeneti megoldás született és az egymás határait elismerő határszerződés is csak 2011-ben született meg. Az ukrán szerződésben is elsősorban a területi követelésekről történő lemondásig jutottak el.

Románia ezekkel a lépésekkel egyszerre tett engedményeket, adott fel berögzült elveiből és kapott garanciákat a nyugati szervezetektől és államoktól. A politikai gondolkodás átformálatlansága, a korábbi kommunista elithez vonzódók hatalomban maradása és a régóta dédelgetett középhatalmi státusz, illetve a ceaușescui önállóság-gondolat öröksége is akadályozta a gyors alkalmazkodást.

A NATO-tagság elérése érdekében ugyan előtérbe került a román hadsereg átszervezése, azonban azt közepes intenzitással kezdték meg. A biztonságpolitikai gondolkodás középpontjába továbbra is felfedhetők a geopolitikai tényezők és a

középhatalmi politikai motivációk. A hadsereg kezdeti és erőn felüli nemzetközi szerepvállalásainak elsődleges célja a nemzetközi megfelelés elérése volt, amelynek sikerei Románia elismertségét erősítették. A tömeghadseregről történő lemondásra a 2000-es évek elejéig kellett várni, mikorra a nyugati integráció mindenki számára hiteles opcióvá nőtte ki magát. A NATO csatlakozás folyamán Románia teljesítette a vele szemben támasztott elvárásokat, azonban ezek nem követeltek meg valódi, a politikai és társadalmi életre is kiterjedő reformokat. Ebből a szempontból az európai uniós csatlakozás folyamata volt az, mely feltárta a hiányosságokat és konkrét nyomást gyakorolt a román politikumra.

2. ROMÁNIA EURÓPAI UNIÓHOZ TÖRTÉNT CSATLAKOZÁSÁNAK FOLYAMATA

Az 1989-es forradalmat követő útkeresés után a térség többi államához hasonlóan végül Románia is kifejezte azon óhaját, hogy csatlakozni szeretne az európai együttműködéshez. Románia szempontjából – a NATO csatlakozás érdekében tett lépéseket nem lebecsülve – az uniós integráció hordozta azokat a tényezőket, amelyek egy „új Románia” megteremtéséhez és annak nemzetközi környezetbe történő beilleszkedéséhez hozzájárultak, illetve meghatározták azt. Az EU jóval szélesebb körű és mélyebb reformokat követelt meg, mint a NATO.⁹² Ezért is, az EU integráció elemzése jobban feltárja azokat a folyamatokat, amelyek a mai Románia uniós érdekérvényesítését és lehetőségeit is meghatározzák.

Románia az integráció megkezdéséhez diplomáciai kapcsolatot létesített a Közösséggel, majd kereskedelmi és együttműködési egyezményt írt alá vele. Mivel ez a „nyitás” a már kialakult Európai Közösség felé kezdődött meg, a „nyugati csatlakozást” ezúttal már nem egyszerűen kulturális azonosulási, hanem egy szabályozott, formális szervezetbe való integrálódási folyamatként kell értékelni. Ennek megfelelően a csatlakozást jól láthatóan végigkísérte/végigkíséri az intézményes kapcsolatok fejlődése. Az Európai Unióhoz (EU) csatlakozni kívánó államok számára meghatározott fő követelmény a belső reformok olyan végrehajtása, hogy azok megfeleljenek az Európai Tanács (EiT) által Koppenhágában meghatározott kritériumoknak.

Az integrálódási folyamat első formális állomása a Románia és az EK között 1990-ben aláírt kereskedelmi és együttműködési megállapodás volt. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy az egyeztetések során már az európai normák érvényesültek és az Európai Közösség új felelősségeket is vállalt.⁹³

1993-ban Magyarországgal és Lengyelországgal közösen a Cseh Köztársaság, Szlovákia, Bulgária és Románia is aláírta az Európai Egyezményt, amely 1995. január 1-én lépett hatályba. Ez az egyezmény teremtette meg a jogi és szervezeti kereteket az

⁹² STANESCU-STANCIU, Teodora: *Istoria Integrării Europene*; București, Editura Fundatiei Romania de Maine, 2007., p. 176.

⁹³ ALEXANDRU, Felicia: *Romania on the way toward EU membership*; In. CEU - Center for EU enlargement studies, Budapest, CEU, 2006., p. 13.

említett országok és az Európai Unió kapcsolataihoz, így a későbbi csatlakozásokhoz is. A megállapodás alapvető pontjai a politikai párbeszéd, a kereskedelmi kérdések, a termékek szabad áramlása, gondoskodás a szabad versenyről, valamint a kulturális, pénzügyi együttműködés. Az egyezmény értelmében számos intézményt állítottak fel, így a Csatlakozási Bizottságot, a Csatlakozási Tanácsot és a Csatlakozás Parlamenti Bizottságát.⁹⁴

1994-ben Essenben az Európai Tanács elfogadta a Bizottság csatlakozási stratégiáját a kelet- és közép-európai országok számára. A stratégia leszögezte, hogy meg kell erősíteni a megszerezett együttműködéseket, meg kell alkotni a csatlakozás jogi környezetét, fokozni kell a kereskedelmet, fejleszteni kell az együttműködést olyan területeken, mint az energia, a szállítás és a környezet.⁹⁵ Ezen kívül a csatlakozási stratégia magában foglalta a PHARE, ISPA és a SAPARD programokat is.⁹⁶

1995-ben, egy évvel Magyarország és Lengyelország után, Románia, Bulgária, Szlovákia és a Balti államok is jelezték csatlakozási szándékukat az Európai Unió felé. Románia konkrétan 1995. július 22-én, Bulgária pedig 1995. december 14-én nyújtotta be hivatalos csatlakozási kérelmét. A román csatlakozási szándéknyilatkozat benyújtása előtt – mint már említésre került – a Snagovi Nyilatkozat és a Snagovi Stratégia aláírásával a parlamenti pártok vezetői kifejezték a csatlakozás támogatását.⁹⁷

Az Európai Tanács 1995 decemberében kérte fel a Bizottságot, hogy vizsgálja meg Románia európai uniós csatlakozásának feltételeit és nyilvánítsa ki álláspontját. Ennek keretében született meg 1997. július 15-én a Bizottság véleménye (az ún. avis), amely elismerte, hogy Románia jelentős haladást ért el a politikai feltételek teljesítésében, ugyanakkor rámutatott: „az országnak középtávon is súlyos nehézségeket jelentene alkalmazkodni az európai gazdasági versenyhez”⁹⁸. Szintén megállapította, hogy a közösségi joganyag átvétele terén Románia még a legalapvetőbb szabályokat sem építette be saját jogrendjébe.

⁹⁴ U.o.

⁹⁵ An extract of the presidency conclusions: Essen European Council; European Parliament; http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/ess_en.pdf; Letöltés ideje: 2008. 05. 12.

⁹⁶ PUSCAS, Vasile: Negocierea aderarii Romaniei la Uniunea Europeana; In. PUSCAS Vasile, Romania Spre Uniunea Europeana; Bucuresti, Institutul European, 2007., p. 33.

⁹⁷ PĂNCESCU, Raluca-Violeta: Integrarea Romaniei in Uniunea Europeana; Bucuresti, FEAA, 2008., p. 28.

⁹⁸ U.o.

A csatlakozási folyamat szempontjából a kulcsfontosságú döntés 1997-ben, a luxemburgi csúcstalálkozón született meg, amikor is „Az Európai Tanács 1997. december 12-én és 13-án tartott luxemburgi csúcsértekezlete történelmi jelentőségű esemény volt az unió és egész Európa jövője szempontjából egyaránt. A bővítési folyamat beindítása egy új korszak kezdetét jelenti: végleg megszűnik Európa múltbéli megosztottsága. Az európai integrációs modell kiterjesztése az egész kontinensre a jövőbeni stabilitás és boldogulás záloga.”⁹⁹

A bővítés bejelentésével egyidejűleg az Európai Tanács megkezdte az unió, illetve az uniós politikák fejlesztési lehetőségeinek átfogó tanulmányozását annak érdekében, hogy az unió sikeresen birkózzék meg a 2000 utáni feladatokkal. Ezt követően az Európai Tanács kétoldalú kormányközi találkozók megrendezését határozta el. Ezekre 1998 tavaszán került sor, azzal a céllal, hogy megkezdődjenek a tárgyalások Ciprussal, Magyarországgal, Lengyelországgal, Észtországgal, a Cseh Köztársasággal és Szlovéniával az unióba történő belépésükről és az alapszerződés abból következő módosításának feltételeiről. Ezek a tárgyalások az általános tárgyalási forgatókönyv alapján zajlottak, amelyet a Tanács 1997. december 8-án fogadott el. Mindenekelőtt a közösségi vívmányok tételes vizsgálatával felgyorsították a Romániával, Szlovákiával, Lettországgal, Litvániával és Bulgáriával folytatandó tárgyalások előkészületeit. Az Európai Tanács „örömmel fogadta” a Bizottság által készített Agenda 2000 tervezetet, amely az unió politikáinak fejlesztésével és a jövőbeni finanszírozási rendszerrel foglalkozott.

Azt, hogy Románia 2007-ben csatlakozik az Európai Unióhoz, Petre Roman¹⁰⁰ miniszterelnök vetette fel 2000-ben, amikor is körvonalazódni kezdett a közép-európai országok 2004-es csatlakozási dátuma.¹⁰¹ Noha a keleti kibővítésben érdekelt országcsoporthoz tagjaival az unió egységesen 1998 márciusában kezdte meg a tárgyalásokat, Románia javaslatát senki sem vette komolyan, igaz, nem is utasították el. A következő években a román diplomácia rendületlenül hajtogatta a 2007-es csatlakozási céldátumot és senki nem vette a fáradságot és az udvariatlansággal járó

⁹⁹ Az Európai Tanács Elnökségének állásfoglalása, <http://www.omgk.hu/pages/euag/EA9812/Eue2.html>; Letöltés ideje: 2008. 05. 12.

¹⁰⁰ 1989. december 26. - 1990. június 27. között volt Petre Roman az első ideiglenes kormány miniszterelnöke, 1991. október 16-ig pedig a második ideiglenes kormányé. 1999-2000 között külügyminiszter.

¹⁰¹ MIHAESCU, Simona: Petre Roman; http://www.politicaromaneasca.ro/petre_roman-319; Letöltés ideje: 2010. 05. 23.

következményeket, hogy ennek ellentmondjon, vagy felhívja a figyelmet a dátumnak a román közállapotok és a gazdaság általános helyzetéből fakadó illuzórikus voltára.

A határozatlanság oka lehetett még, hogy az Európai Unió sem volt egységes a bővítési folyamat határaiban, ugyanakkor a szakértők egyöntetűen egyetértenek abban, hogy a brüsszeli apparátus és a nyugat-európai diplomaták, vezetők jelentős többsége nem volt tisztában a valós romániai helyzettel. Más vélemények szerint a csatlakozás elhalasztása a nacionalizmust és a populizmust engedte volna szabadjára. Amennyiben ez így van, akkor némileg leegyszerűsítve az ok-okozati láncot kijelenthető, hogy Brüsszel azért engedte 2007 januárjában csatlakozni Romániát, mert nem látott alternatívát a jelenlegi bukaresti politikai színtéren, illetve nem számított a román gazdaság teljesítményének jelentős növekedésére és ezért nem látta gyakorlati értelmét a bővítés fél, egy vagy két évvel történő kitolásának. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy Románia egy 20 milliós piac, amely még kiaknázatlan lehetőségek tárháza, hatalmas befektetési lehetőségekkel. Az előnyök sorát szaporította még az ipari lehetőségek, nyersanyagok megléte, az olcsó munkaerő, és a már említett geopolitikai, geostratégiai pozíciók.¹⁰² Ezeknek a tényezőknek a jelentőségét igazolja, hogy Románia még napjainkban is a nemzetközi színtéren „a lehetőségek országaként” hirdeti magát. A román érvelés szerint ez a régió külön figyelmet érdemel, mivel gazdasági és politikai okokból is kiemelt fontosságú térség. A gazdasági súlyát természetesen az energiahordozók szállítási útvonalai és helyzete, továbbá a ki nem használt befektetési lehetőségek adják. Politikai síkon azonban a térség több, eszkalálódás veszélyét is magában rejtő konfliktus helyszíne. Ugyanakkor a romániai nézet szerint a térség stabilizálása és gazdasági felemelése nélkülözhetetlen az Európai Unió működéséhez és fejlődéséhez.¹⁰³

Az ötödik bővítési kör dinamikáját nem csak a tagjelölt országok felkészültsége határozta meg. Különböző geopolitikai és stratégiai tényezők is befolyásolták a folyamatot. Románia kapcsolatai az Európai Unióval 1989 óta a Közösség és a kelet-közép-európai országok kapcsolatainak általános keretei között fejlődtek. A csatlakozási folyamatban elfoglalt helyzetét lényegében ennek köszönhette, amelyhez hozzáadódott még a sajátos geopolitikai helyzete és a bekövetkezett nemzetközi

¹⁰² STANESCU-STANCIU, Teodora: *Istoria Integrării Europene*; Bucuresti, Editura Fundatiei Romania de Maine, 2007., p. 174.

¹⁰³ CIUPAGEA, Constantin: *Evaluarea costurilor si beneficiilor aderării României la UE*; Bucuresti; Institutul European din România; 2004. p. 7.

események. Az általánosan elfogadott és ismert tény, hogy Románia három fontos térség találkozáspontja, amelyen túlmenően még jelentős tényező a Fekete-tengeri partszakasz, aminek következtében Románia szemében a Fekete-tenger is prioritást élvez. A felvételi folyamat szempontjából a nemzetközi események közül pedig – ezek részletezése nélkül – meg kell említeni a balkáni politikai folyamatokat és az 1999-es koszovói konfliktust.

A felvételi eljárás és döntés kialakításában szerepet játszott még az a szemlélet is, amely szerint az Európai Unió legtöbb tagállama el akarta kerülni a „bentlévők” és a „kintlévők” konfliktusát és a kelet-közép-európai államok között az újabb megkülönböztetéseket. Az is igaz, hogy a kevésbé felkészült országok kizárása a folyamatból aláshatta volna az azokban elindult belső gazdasági és politikai reformfolyamatokat. Románia megragadta ezeket a lehetőségeket és hasznot húzott az Európai Unió azon döntéséből, amelyik a minden kelet-közép-európai országot magában foglaló csatlakozási eljárásra vonatkozott.

A kilencvenes évek közepén a többi kelet-közép-európai országot követően Románia is hatalmas társadalmi reformfolyamatokat indított el, amelynek célja az volt, hogy társadalmát és gazdaságát idővel olyan szintre hozza, amely versenyképes lehet Európa nyugati részével. Románia így a változásoknak egy olyan évtizedét tudhatta maga mögött, amelyről tizenöt évvel ezelőtt senki sem álmodott volna. Emellett a szociális átalakulás dinamikája sohasem volt még ilyen határozott. Ebben a tizenöt évben az Európai Unióhoz történő csatlakozás volt a legnagyobb stimuláció és kihívás az ország számára. Valóban a csatlakozás folyamata kéz a kézben haladt az ország modernizálásával, mind gazdaságilag, mind politikailag. Ezzel az Európai Unió a demokráciát garantáló stabil intézményeket, az emberi jogok tiszteletben tartását, a kisebbségek védelmét és a piacgazdaság fejlesztését kívánta elérni. Az Európai Unió bővítésének mindig is a legfontosabb célja volt, hogy egy új Európát építsen és biztosítsa a békét, a stabilitást, a demokráciát, a jogállamiságot, a kisebbségi jogok védelmét miközben egy nyitott és versengő gazdaságot teremti.¹⁰⁴

1997. július 17-én az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta a tíz társult közép- és kelet-európai államra vonatkozóan egyidejűleg elkészült ország-jelentéseket (avis),

¹⁰⁴ VONICA, Simona: Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statutului bunăstării românești; In. Probleme economice, colecția Biblioteca Economică; București, Academiei Române, 122-123. szám 2004., p. 21.

amelyekben állást foglalt a jelentkezők felkészültségének állapotáról. Az ugyanekkor közreadott „Agenda 2000” című kísérő dokumentumban a Bizottság azt javasolta a tagállamoknak, hogy Ciprussal egyidejűleg öt közép- és kelet-európai országgal – Lengyelországgal, Magyarországgal, Csehországgal, Szlovéniával és Észtországgal – kezdjék meg a csatlakozási tárgyalásokat, a többiekkel pedig később.

Az „Agenda 2000” azonosította a „természetes különbségeket a jelölt országok között a különböző történelmi, politikai és gazdasági indokokra hivatkozva.”¹⁰⁵ Ennek megfelelően az öt tagjelölt országgal megkezdte a tárgyalásokat, míg a többieket, köztük Romániát úgy értékelte, hogy nem készek az összes szempont teljesítésére. Így az „Agenda 2000” értelmében 1998. március 30-ával az újabb (4.) kibővítési folyamat kezdetét vette. Az első „5+1” ország – Lengyelország, Magyarország, Csehország, Szlovénia, Észtország, valamint Ciprus – volt, akiknél megkezdte a közösségi joganyag és a saját jogrendjükkel való összehasonlító vizsgálatát. (Ezt az eljárást nevezték francia-angol keverék kifejezéssel „acquis screening”-nek.) Ezzel párhuzamosan a második országcsoporttal – amelynek tagjai voltak Szlovákia, Románia, Bulgária, Lettország és Litvánia – közös találkozók formájában ismertették az európai uniós tagsággal járó jogi követelményeket.¹⁰⁶

1998-tól kezdődően a Bizottság minden évben monitoring jelentést készített Romániáról is. Az első jelentés szerint az első koppenhágai kritérium – a politikai stabilitás – teljesítése maradéktalanul sikerült, de az ország nagyon keveset lépett előre gazdasági téren, sőt romlott versenyképessége. A jelentésben már ekkor megfogalmazták a korrupció elleni küzdelem gyengeségére, az igazságszolgáltatás működési hiányosságára, a roma kérdés problematikájára és a közigazgatási reform szükségességére utaló kritikákat is,¹⁰⁷ amelyeket 1999-ben még a gyermekvédelem helyzetének problémáival egészítettek ki. Az Európai Unió részéről megfogalmazott aggodalmak – hasonlóan a romák diszkriminációjához – visszatérő elemei maradtak a későbbi ország-jelentéseknek is. A jelentés szerint az ország gazdasági helyzete és

¹⁰⁵ FRIIS, Lykke: „The End of the Beginning” of Eastern Enlargement – Luxembourg Summit and Agenda-setting; In: European Integration online Papers, Wien, 1998.

<http://www.eiop.or.at/eiop/texte/1998-007.htm>; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

¹⁰⁶ Már magyar szemmel is; <http://www.eduport.hu/cikk.php?id=4804>; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

¹⁰⁷ EC Progress Report from the Commission on Progress towards Accession – Romania, 1998. november 4; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports/1998_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

versenyképessége nem javult, sőt kimondták, hogy a növekvő pénzügyi és makro-ökonómiai problémák miatt „Románia nem tekinthető működő piacgazdaságnak.”¹⁰⁸

Az előzőekben jelzett hiányosságok és gazdasági problémák ellenére a Bizottság mégis javasolta, hogy az Európai Unió kezdje meg a csatlakozási tárgyalásokat Romániával. Az Európai Tanács ennek megfelelően az 1999. decemberi helsinki tanácsi ülés záródokumentumában 2000. február 15-ét jelölte meg a folyamat kezdeteként. A hiányosságok okát több román szerző is – köztük Nicolae Idu, az Európai Bizottság bukaresti képviselőjének jelenlegi vezetője – abban látta, hogy az Európai Unió irreális követelésekkel és elvárásokkal fordult Románia felé, egyszerűen túl magasra tette a léceket. Ez nem csak nehéz helyzetbe hozta az országot, hanem egyben kockáztatta az előcsatlakozási periódus elhúzódását.¹⁰⁹

A (később részletesebben elemzendő) tárgyalások során született újabb bizottsági értékelések azonban már egyre kedvezőbb képet festettek Románia helyzetéről. A hiányosságok ismertetése mellett a 2002-es jelentés már pozitívan mutatta be a politikai és a demokratikus intézményrendszer fejlődését, a kisebbségek helyzetében beállt változásokat, azonban továbbra is negatívumként említette az igazságszolgáltatás befolyásoltságát és a korrupció mértékét.¹¹⁰

2003-ban a Bizottság elsősorban a jogharmonizációs eredményeket emelte ki, míg 2004-ben már számos fejlődésről számolt be. A 2004-es jelentés már kimondta, hogy sokat fejlődött a gazdaság, működő piacgazdaság van Romániában, amely képes megküzdeni a versennyel is. A jelentés kiemelte továbbá a román erőfeszítések eredményességét az *acquis* terén és Románia ezzel teljesítette az összes kitélt. Kimondták továbbá, hogy az „évi rendszeres jelentés azt bizonyítja, hogy Bulgária és Románia további eredményeket ért el a koppenhágai kritériumok megvalósításában. Bulgária és Románia megfelel a politikai kritériumoknak.

Figyelembe véve a két ország által elért eredményeket, a kötelezettségvállalásaik végrehajtásának ütemét, és tekintettel a folyamatban lévő előkészítő munkára, a

¹⁰⁸ EC Progress Report from the Commission on Progress towards Accession – Romania, 1999. október 13; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_1999_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

¹⁰⁹ IDU, Nicolae: Románia și aderarea la Uniunea Europeană; In. MUNTEANU, Costea (szerk): Románia în contextul integrării europene și globalizării; București, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, 2003., p. 10.

¹¹⁰ European Commission Regular Reports 2002 Candidate Country – Romania, 2002; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2002_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

Bizottság úgy értékelte, hogy ezek az országok 2007. január 1-jére teljesítik a gazdasági, illetve a közösségi vívmányok tekintetében teljesítendő kritériumokat, és készen állnak a tagságra.”¹¹¹

Így 2006. szeptember 26-án a Bizottság Brüsszelben újabb két ország felvételét fogadta el. Mind Bukarest, mind Szófia közel tíz évet várt erre a pillanatra. A Bizottság megállapította, hogy a „Románia és Bulgária Európai Unió-csatlakozási felkészültségéről szóló végleges monitoring jelentés és az elért tartós fejlődés alapján képes lesz eleget tenni az Európai Unió-tagságból fakadó jogainak és kötelezettségeinek. A további fellépést sürgető néhány területre irányulóan a Bizottság szigorú kísérőintézkedés-csomagra tesz javaslatot”.¹¹²

A Bizottság döntése után – a felkészülés hiányosságaira hivatkozva – az Európai Parlament is részt kért a további vizsgálatokban. Ezzel „a közelmúltban áldását adva a két ország csatlakozására – a korábbi gyakorlattól eltérően – az Európai Parlament is kiharcolta a jogot arra, hogy a felkészülési folyamatuk ellenőrzésébe mindvégig beleszólása legyen, és javasolhassa akár a halasztó záradék életbe léptetését is. A képviselők elsősorban a korrupció és a bűnözés elleni harcban, a környezetvédelemben, a közigazgatási és igazságügyi reformok területén, az állami támogatások leépítésében, illetve a kisebbségek ügyében szeretnének még jelentős előrelépést látni a csatlakozásig.”¹¹³

2. 1. A csatlakozás központi kérdése, az ország gazdasági felkészülése

Pusztán a számokat nézve, a román gazdaság és annak főként az ezredfordulót követő fejlődése valóban meggyőző képet mutat, azonban ez nem jelentette az ország felzárkózását. Az 1990-es évek ingadozó teljesítménye, visszaesésekkel tarkított fejlődése után a tárgyalások a 2000-es évek elején vettek igazán nagy lendületet. Ennek eredményeként a csatlakozási folyamat lezárásakor Románia bruttó hazai terméke (GDP) már meghaladta Magyarorszáét. A 2006. évben a román gazdaság GDP-je 97,75 milliárd eurót tett ki, míg a magyar ennél közel 8 milliárddal

¹¹¹ 2004 Regular Reports for Romania;

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2004_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.

¹¹² U. o.

¹¹³ U. o.

kevesebbet, 89,59 milliárdot teljesített. A román gazdaság növekedése a csatlakozást követő első években tovább gyorsult és napjainkra körülbelül 30 milliárdos különbség rajzolódott ki hazánk és Románia GDP-je között.¹¹⁴ A csatlakozással Románia a 27 tagú Európai Unió 17. legnagyobb gazdaságává vált, miközben Magyarország egy helyet hátrébb – a 18. helyre – csúszott.¹¹⁵

Természetesen ezeknél az adatoknál figyelembe kell venni, hogy Románia lakossága kétszer akkora, mint Magyarorszáé, tehát az egy főre eső GDP tekintetében Románia az utolsó előtti az Európai Unió tagállamai között. De ha azt vesszük kiindulási alapként, hogy az országok általános fejlettségi színvonalának mérésére használt egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson számított értéke a csatlakozási kérelem benyújtása előtti években Románia esetében nem érte el az uniós átlag negyedrészt sem, a csatlakozást megelőző legutolsó (2006-os) év adata alapján viszont már meghaladta a 36%-ot, akkor a fejlődés meglehetősen impozáns.¹¹⁶ Különösen úgy, ha figyelembe vesszük, hogy ennek a mutatóknak 2007-es értéke pedig már 38%-ra nőtt. Ez ugyan még elmarad a piacgazdasági átalakulást előbb megkezdő közép-európai tagországok (Magyarország esetében például 2006-ban 63,0%-ot tett ki) szintjétől, de jól jelzi, hogy ekkor már Románia is az úgynevezett kohéziós országok közé tartozott. A javulás tehát a csatlakozási tárgyalások megkezdése után szinte ugrásszerű volt, ami jól mutatta az ország uniós tagság reményében vállalt piacgazdasági átalakulásának az eredményességét.¹¹⁷

Még kedvezőbb a kép, ha a gazdasági növekedés volumenének ütemét vesszük alapul, amely szerint az 1992 és 2002 között átlagban mindössze 0,7% volt, 2006-ra viszont – a fokozatos növekedést követően – már elérte a 7,7%-ot. Az ország fejlődése a vizsgált időszakban tehát az egyik legdinamikusabb volt az uniós tagországok között. Az, hogy a világgazdasági válság átírta ezeket a növekedési adatokat és IMF és Világbank hitelek felvételére kényszerítette az országot, nem tartozik szorosan a dolgozatomhoz.

¹¹⁴ Az EUROSTAT adatai alapján,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>; Letöltés ideje: 2012.03.16.

¹¹⁵ Az EUROSTAT adatai alapján. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>; Letöltés ideje: 2012.03.16.

¹¹⁶ Az EUROSTAT adatai alapján,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>; Letöltés ideje: 2012.03.16

¹¹⁷ Az EUROSTAT adatai alapján,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>, 2012. március 16.

A gazdasági fellendüléssel együtt a csatlakozás időpontjának közeledtével Romániába egyre több működő tőke érkezett. Így például az Európai Unióból 2001-ben érkezett mintegy 1 milliárd euró 2004-re már több mint 4 milliárd euróra emelkedett. Ilyen nagyfokú befektetői érdeklődés mellett Románia a tagjelölt országok rangsorában alig maradt el a jóval nagyobb területű és lélekszámú Törökország mögött. Itt kell megjegyezni, hogy több mint 200 millió euró összegű befektetés Magyarországról érkezett. Ezzel a Romániába beruházó tagországok közül hazánk az ötödik legnagyobb külföldi finanszírozó tagországgá vált.¹¹⁸

A kiemelkedően gyors gazdasági növekedés mögött azonban – más túlfűtött gazdaságokhoz hasonlóan – Romániában is kisebb-nagyobb egyensúlytalanságok voltak megfigyelhetők. A strukturális aránytalanságok és esetenkénti versenyképességi hiányok miatt a gazdasági fejlődéshez jelentős külkereskedelmi mérleghiány és az eladósodás növekedése társult (és társul napjainkban is). Továbbá az Európai Unión belül Romániában nőtt a legjobban a fogyasztás, miközben a román kiskereskedelmi piacon alig lehetett belföldi tulajdonost találni. Ezáltal a megugró fogyasztás nem feltétlenül jelentett olyan hajtóerőt, mint például Amerikában, amelynek gazdaságát a belső fogyasztás dinamizálta évtizedeken át. A román vásárlási láz azért is furcsa, mert ugyanezen időszakban Európában jelentős volt a kiskereskedelem lassulása. Ezt a fogyasztást azonban a román lakosság jelentős része hitelből finanszírozta, amelynek jelentős része euró alapú, így magas kockázatú volt.

Gondot okozott az is, hogy a gyors fejlődés és a megbomló külkereskedelmi egyensúly a központi kormányzat költségvetési egyenlegének az érezhető romlásával járt együtt. A román lakosság anyagi és fizikai lehetőségének növekedése a fogyasztásra egy, Európában már az 1990-es évek végére elfeledett társadalmi jelenséget elevenített fel. Magyarországon is tapasztalható volt a rendszerváltozást követő fogyasztási kedv fokozódása, amikor a lakosság a kínálat hirtelen megnövekedésének nem tudott ellenállni és ezen igényeinek kielégítésére még külső támogatást is kapott. Mivel ez a fogyasztási hullám egyértelműen az import termékeknek kedvezett, erősen gyengítette az ország kereskedelmi mérlegét.

Ez a jelenség a rendszerváltozás után 13-15 évvel volt igazán érzékelhető, amelyet az okozott, hogy az ország gazdasági állapota, politikai jövőjének bizonytalanságai és a

¹¹⁸ BRISAN M. – BUIGA A: FDI in Romania: evolution and main types of large firms in the manufacturing sector; In. Global Forum on International Investment, Paris, OECD, 2008., p. 2-12.

vásárlóerő hiánya miatt a multinacionális kereskedelmi láncok kivártak a romániai piacra lépéssel. Ehhez talán a legérzékletesebb példa – amely egyben mutatja a 2000-es évek közepén végbement gazdasági megugrás társadalomformáló és lélektani hatását is – az, hogy a svéd IKEA lánc 1990-ben nyitotta meg a budapesti üzletét és Bukarestben csak 2007. március 21-én nyílt meg az első (és ma is egyetlen) romániai üzlete.¹¹⁹

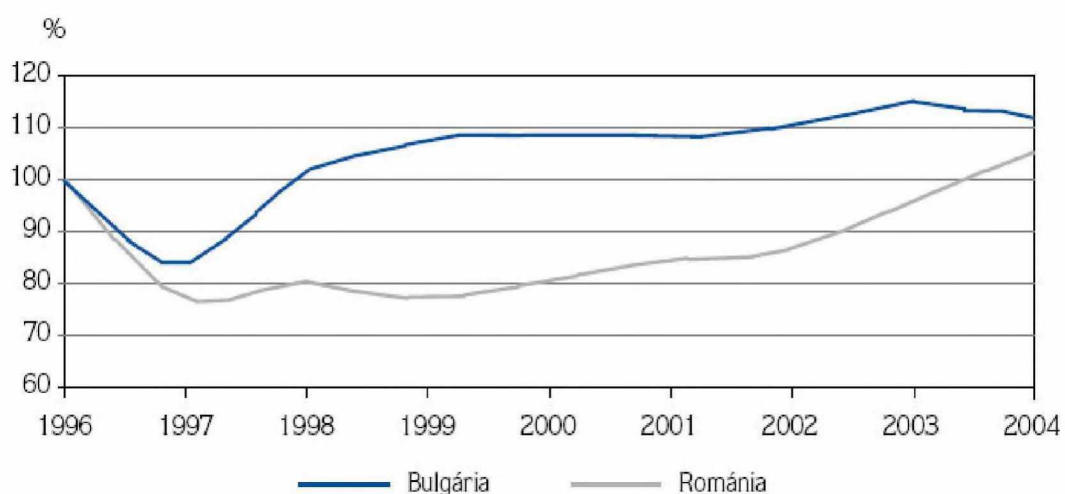
A román kormány sokáig azt az álláspontot képviselte, miszerint az erőteljes kiadás-növelésre Románia infrastruktúrájának modernizálása miatt van szükség, valamint azért, hogy az ország jóléti rendszerét az Európai Unió átlagához közelítsék. Ugyanakkor az is viszonylag hamar világossá vált, hogy az a román stratégia, amely az infrastruktúra és a jóléti rendszer terén egy „nagy ugrással” akarta utolérni Nyugat-Európát, számos veszély forrása. Ez a stratégia vezetett a folyó fizetési mérleg felborulásához, amelyet a külföldi tőke beáramlásának lassulása tovább súlyosbított.

Mindebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a román gazdaság felpörgött teljesítménye ingatag lábakon áll, ami még komoly problémákat okozhat. A minimálbér erőteljes növelése és a közszolgálati szférában három fordulóban lezajlott béremelések ugyancsak felélesztették az inflációs várakozásokat. A fogyasztói árak prognosztizált növekedése 2007-ben 4%-os (később, 2008-ban 4,3%-os, míg 2009-ben 4,1%-os) volt, de a valóság ezt jelentősen meghaladta. Így az infláció mellett a nemzeti valuta erőteljes leértékelődése is bekövetkezett.

A bérek alakulása fontos támpont az életszínvonal alakulásának vizsgálatához. A következő táblázatban a reálkeresetek 1996-2004 közötti alakulását láthatjuk, összehasonlításban Bulgáriával. Az ábra nem véletlenül mutatja az említett periódust, ugyanis mint tudjuk, mindkét ország az 1990-es évtized második felében újabb recesszió ment keresztül. Ennek következtében jelentősen estek a bérek. Látható, hogy először Bulgáriában érték el a reálkeresetek az 1996-os szintet, köszönhetően a recessziót követő határozott gazdaságpolitikai irányváltásnak. Romániában ugyanakkor a reáljövedelmek csak 2004-ben tértek vissza a 1996-os színvonalra.

¹¹⁹ Ikea demareaza afacerile in Romania;
http://www.gff.ro/art_4021_Ikea_demareaza_afacerile_in_Romania.html; Letöltés ideje:
2010.10.21.

Keleti szomszédunknál tehát sokkal nehezebben ment a gazdasági visszaesésből való kilábalás, mint Bulgáriában.¹²⁰

1. ábra Reálkeresetek alakulása Romániában és Bulgáriában (1996 = 100%)¹²¹

A romániai reformokat 1990-től kezdődően ugyan a fokozatosság jellemezte, azonban a makrogazdasági stabilizációs programokat rendre aláásta a szerkezeti reformok elmaradása, a gazdasági növekedés időszakait pedig hatástalanította a megugró magas infláció és makrogazdasági egyensúlytalanság. 2000 után fontos szerkezeti reformok valósultak meg, amelyek segítették a gazdaság stabilizálását, azonban a gazdaság túlfűtöttségét nem orvosolták. A jelentős infrastrukturális beruházások – pl. autópálya építések – elmaradása így további tőkebeáramlástól fosztotta meg az országot és ez csökkentette annak pozitív megítélését.

Ezt a helyzetet tovább rontották a belpolitikai csatározások és a politikai kultúra torzulásai, amelyek szinte lehetetlenné tették (hiszen a szavazatokat továbbra is a nagyobb ígéretekkel lehet szerezni) a racionális pénzügypolitikát, a gazdaság stabilizálását. Ezért Románia 2007-ben ugyan tagja lett az Európai Uniónak, de az Európai Bizottság továbbra is fokozott figyelemmel kíséri az ország teljesítményét. A kontrollt tovább fokozza, hogy Romániának érvényes hitelszerződése van az IMF, Világbank és Európai Bizottság hármassal, melyek megítélése az ország együttműködési készségéről folyamatosan ingadozik.

¹²⁰ FREID Mónika: Bulgária és Románia az Európai Unióban; In. Európai Tükör, Budapest, Külügyminisztérium; 2007/3., p. 148-154.

¹²¹ U. o.

2. 2. A csatlakozási tárgyalások politikai háttere, legnehezebb fejezetei

Románia az 1999. decemberi Helsink-i EiT döntés alapján 2000. február 15-én kezdte meg a csatlakozási tárgyalásokat, és 2002-re már az összes fejezetet megnyitotta. A tárgyalási folyamat 2004. december 14-én ért véget, amikor megállapítást nyert, hogy az *acquis* teljesítése lehetővé teszi a tárgyalások lezárását és a 2007. január elsejei csatlakozást.¹²²

A csatlakozási tárgyalások határozták meg azokat a feltételeket, amelyekkel a tagjelöltek társultak az Európai Unióhoz. Románia számára a tárgyalások bilaterális csatlakozási konferenciák keretében zajlottak, az *acquis* 31 fejezetére alapozva. A tárgyalásokat miniszteri vagy miniszterhelyettesi szinten folytatták. Az egyes fejezetek esetében a tárgyalások haladása a felkészültség szintjétől és a megoldandó ügyek bonyolultságától függött. A tárgyalások során váltak nyilvánvalóvá az egyes ágazatokat jellemző valódi állapotok és azok a szempontok, melyeket a nyugati partnerek határoztak meg a tagságért cserébe. A csatlakozási tárgyalások során Románia a következő alapelveket tartotta szem előtt – ahogyan azt a folyamat elején is bejelentették:

- Jóhiszemű eljárás és a csatlakozási tárgyalások azon alapelvek és folyamatok szerinti lebonyolítása, amelyeket az Európai Unió a tárgyalások kezdetekor a nyitó állásfoglalásában meghatározott.
- A gazdasági és társadalmi konvergencia keretében tökéletesen megfelelni a kopenhágai és madridi Európai Tanácsok által meghatározott csatlakozási feltételeknek.
- Szigorúan betartani az Európai Megállapodást és a csatlakozási partnerség előírásait, beleértve a közbenső prioritásokat; valamint megtartani a többi bilaterális megállapodást Románia és az Európai Unió között.
- 2007. január elsejére csatlakozásra kész állapotba kerülni.¹²³

¹²² Presidency Conclusions 16238/1/04– Brussels, 25/26 March 2004; http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf; Letöltés ideje: 2012. 05. 21.

¹²³ ORBAN, Leonard: Romania's Accession Negotiations with the EU; In: PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 81.

Ezen kívül Románia elkötelezte magát, hogy vagy stabilitási megállapodási eljárással, vagy az ENSZ alapokmányában rögzített más vitarendezési eljárások keretében rendezze valamennyi határvitáját, illetőleg hogy a csatlakozást szem előtt tartva, progresszíven hozzáigazítja politikáit és egyéb állásfoglalásait az Európai Unió és a tagállamok politikáihoz és állásfoglalásaihoz.

Annak érdekében, hogy az egyes fejezetekről megnyithassák a csatlakozási tárgyalásokat minden esetben két feltételnek kellett teljesülnie (az előző csatlakozási körrel megegyezően):

- az *acquis* elfogadásának és alkalmazásának egy minimum szintje, illetve
- egy, a helyzetet megfelelően tükröző és a csatlakozás feltételek teljesítésére irányuló, jövőbeli programokat tartalmazó „position paper” benyújtása.

Az egyes fejezeteket azt követően nyitották meg tárgyalásra, hogy az EU megkapta a tagjelölt tárgyalási állásfoglalását és az Európai Tanács egyhangú döntést hozott a közös tárgyalási állásfoglalás vázlatáról. Egy fejezet tárgyalásának ideiglenes lezárásához szükség volt az *acquis* (beleértve az átmeneti időszakokra, derogációkra, vagy technikai megállapodásokat is, amennyiben ilyenek szükségesek voltak) alkalmazására vonatkozó egyeztetések tárgyalások lezárására, valamint az EU kérdésekre adott kielégítő válaszokra. Az EU, bár elfogadta egyes fejezetek ideiglenes lezárását, ragaszkodott ahhoz, hogy a tárgyalásoknak globális jellege van, azaz „semmiről sincs megállapodás, amíg nincs mindenről megállapodás”. Így a fejezeteket újra meg lehetett nyitni. A tárgyalások sebességét az *acquis* teljes átültetése és alkalmazása határozta meg, ideértve a tényleges és hatékony alkalmazást, a megfelelő adminisztratív és igazságszolgáltatási struktúrák által.¹²⁴

2000 végéig Románia hivatalosan csak tizenhárom tárgyalási fejezetre vonatkozóan nyújtotta be „position paper”-jét az Európai Tanácsnak. Ezekből kilencet nyitottak meg és hat került átmeneti lezárásra.¹²⁵ Ezeket „könnyű” fejezetnek tekintették. Más tagjelöltek több fejezetet nyitottak meg és zártak le, ennek következtében 2000 decemberére Románia lemaradt a többi jelölthöz képest, beleértve azokat is, akik ugyanakkor kezdték a tárgyalásokat, mint ő. Lettország, Litvánia és Szlovákia például

¹²⁴ ORBAN, Leonard: Romania's Accession Negotiations with the EU; In. PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 84.

¹²⁵ The evolution of Romania accession negotiations with the EU; http://www.mie.ro/_documente/arhiva_mie/en/relatiile_ro_ue/istoric.htm; Letöltés ideje: 2008. 06.02.

a tárgyalások elején már valamennyi tárgyalási fejezetre benyújtotta a „position paper”-ét. Bulgária is jelentősen többet terjesztett be 2000 során. Ez az adat is mutatja a korábban többször bemutatott a többi tagjelölthöz képest is fennállt felkészületlenséget és a folyamat kései megindítását.

Románia lemaradását több tényező okozta, amelyek között szerepelt az ország gazdasági helyzete, a kisebb tagjelöltekkel összehasonlítva bonyolultabb szerkezete, valamint a csatlakozásra való belső felkészültség állapota. Valójában 2000 előtt kevés haladás volt az *acquis* átültetésében és hatályba léptetésében, amely pedig elengedhetetlen volt a csatlakozási tárgyalások haladásához.¹²⁶ Továbbá a Románia és az EU közötti tárgyalásokért felelős csapat – a tárgyalások nemzeti delegációja – viszonylag későn került felállításra és a belső koordináció intézményes folyamata is csak a tárgyalások megnyitásával egy időben kezdődött.

Az európai integrációs minisztériumot 2001-ben azért hozták létre, hogy biztosítsa Románia uniós csatlakozása előkészületeinek és a tárgyalásoknak a koordinációját. Ahogyan a NATO csatlakozás esetében is, az Európai uniós integrációs eljárásban is 2000 után kezdődött meg egy aktívabb, elkötelezettebb időszak. 2001 során a tárgyalási stratégia egyfajta mennyiségi megközelítésre koncentrált. Az évre vonatkozó stratégiai célkitűzés az volt, hogy 2001 végéig felvázolják és elküldjék Brüsszelbe valamennyi tárgyalási fejezetre vonatkozó „position paper”-jüket. Ennek a célkitűzésnek a teljesítése lehetővé tette volna Románia számára, hogy tényleges tárgyalásokba kezdjen és hozzájárult volna az egyes fejezetek megnyitásának és átmeneti lezárásának felgyorsításához.

A 2001-es év abból a szempontból is jelentős volt, hogy egy újabb dimenziót adtak a csatlakozás előkészületeihez: együttműködés és kommunikáció az EU tagállamokkal és más tagjelöltekkel, különös tekintettel azokra a tagállamokra, amelyek aktuálisan betöltötték a soros elnöki tisztséget. Ennek az esztendőnek egy másik fontos fejleménye volt a tárgyalások során tett ígérek monitoringolásának megkezdése. 2001 végére 29 tárgyalási fejezetre vonatkozó „position paper” került hivatalosan

¹²⁶ BERINDE, Mihai: *Pregătirea României în vederea aderării la Uniunea Europeană*; București, Editura Meteor, 2002., p. 72.

benyújtásra. Románia emellett megnyitott 17 fejezetet, amelyekből 9 került átmeneti lezárásra.¹²⁷

A 2002-2004 közötti időszakban Románia gyakorlatilag végrehajtotta a legfontosabb adminisztratív és jogalkotási reformokat, amelyek szükségesek voltak az intézményi képességeinek kiépítéséhez és a csatlakozásra való felkészülés folyamatának koordinálásához. 2002. során a tárgyalási stratégia már egyfajta „minőségi” megközelítésre koncentrált, a derogációk, az átmeneti időszakok és a technikai megállapodások melletti érvek felsorakoztatására, illetőleg az EU közös állásfoglalásaiban igényelt kiegészítő információk biztosítására. Az év legfontosabb célkitűzései a következők voltak:

- megnyitni valamennyi tárgyalási fejezetet,
- szigorúan ellenőrizni a tárgyalások során tett ígéreteket és
- végrehajtani a tagállamokkal és a tagjelöltekkel való együttműködést és kommunikációt.

2002 decemberében a koppenhágai EiT fontos pillanat volt Románia számára, mivel 2007-et tűzte ki a csatlakozás céldátumaként. Az időpont meghatározása és egy új „útiter” elfogadása, valamint a kiegészítő pénzügyi támogatás jelentős előrelépést jelentett a csatlakozási tárgyalások dinamikájában. Emellett hét további fejezet tárgyalásai kerültek átmeneti lezárásra. 2002 végére Románia összességében 30 fejezet kapcsán nyitotta meg a tárgyalásokat, amelyből addigra tizenhat fejezet került átmenetileg lezárásra.¹²⁸

2003 során Románia a legnehezebb fejezetek közül tárgyalta néhányat. Ezek az acquis jelentős részét lefedték, illetőleg szükségessé tették Románia gazdaságpolitikájának az Európai Unióéhoz való harmonizálását. A 2003-ra vonatkozó stratégiai célkitűzés arra koncentrált, hogy jelentős előrelépés történjen a fejezetek átmeneti lezárása érdekében, hangsúlyozva a belső piacra vonatkozó fejezeteket.¹²⁹ Továbbra is központi figyelmet élvezett az ígérek monitorizálása, valamint a tagállamokkal és tagjelöltekkel való

¹²⁷ The evolution of Romania accession negotiations with the EU; http://www.mie.ro/_documente/arhiva_mie/en/relatiile_ro_ue/istoric.htm; Letöltés ideje: 2008. 06.02.

¹²⁸ PUSCAS Vasile: The evolutionary approach in the accession negotiations of Romania with the European Union; http://www.eri.bham.ac.uk/events/Presentation_Puscas_15_march2007.pdf; p. 9.; Letöltés ideje: 2008. 07. 21.

¹²⁹ U.o.

együttműködés és kommunikáció erősítése. A Románia által a belső felkészülés folyamatában teljesített fejlődést az EiT 2003 júniusában Thessalonikiben, majd ismételtén, 2003 decemberében Brüsszelben ismerte el. Ezek megerősítették az EU közös célkitűzését, amely szerint Romániát 2007. január elsején a Közösség tagjává fogadják.¹³⁰ Továbbá az EiT bejelentette, hogy támogatja a csatlakozási tárgyalások 2004-es lezárását és a csatlakozási szerződés 2005 elején történő aláírását. A 2003 elején meghatározott stratégiával összhangban, Románia az EU által igényelt kiegészítő információ átadására koncentrált, amely lehetővé tette a tárgyalások előrehaladását. Így, 2003 végére 22 tárgyalási fejezet került átmeneti lezárásra.

Tárgyalási szempontból 2004. volt Románia Európai uniós csatlakozásának legnehezebb éve. Ebben az évben kellett lezárni a még nyitott fejezeteket, amit a nemzetközi környezet is nehezített. Az európai alkotmány tárgyalása körüli bizonytalanságok által okozott idegesség miatt nem (sem) ez volt a legjobb időszak a tárgyalások véglegesítésére. Ezen kívül zajlottak a viták arról, hogy lehetővé tegyék-e Törökország számára a csatlakozást, illetve Európában az euró-szkepticizmus trendje is tovább erősödött a tíz új tagállam május elsejei csatlakozását követően. Ugyanakkor még hátra volt több „nehéz fejezet” vitája, így a bel- és igazságügy, a versenyjog és a környezetvédelem is. Ebben az évben került sor a Románia és Bulgária uniós csatlakozását meghatározó pénzügyi csomag tárgyalására is. Végül is meg kell állapítani, hogy 2004-ben Románia nemcsak felgyorsította a megnyitott fejezetekre vonatkozó *acquis* átültetését és alkalmazását, hanem erőfeszítéseket is tett a korábban már lezárt fejezetek vonatkozásában tett vállalásai teljesítésére.¹³¹ Mindezt olyan körülmények között tette, amikor a 2004-ben csatlakozott tíz ország hatására még kritikusabban tekintettek a még csatlakozni szándékozókra és ez által még nagyobb figyelem összpontosult Romániára és Bulgáriára. A tagságra való előkészületei jobban rivaldafénybe kerültek. Az EP különösen szókimondóan követelte, hogy Románia teljesítse kötelezettségét. Mindezen tényezők hozzájárultak a csatlakozási tárgyalások felgyorsításához. Az EB 2004. októberi jelentése után Románia decemberben lezárta az utolsó három és egyben legnehezebb fejezetet. A román csatlakozási szerződést pedig 2005. április 25-én írták alá Luxemburgban.

¹³⁰European Council: Presidency Conclusions - Extracts on South East Europe, http://www.seerecon.org/calendar/2003/events/c20031212_ec.htm; Letöltés ideje: 2008. 06.12.

¹³¹ORBAN, Leonard: Romania's Accession Negotiations with the EU; In. PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 84.

2. 2. 1. A tárgyalások legnehezebb fejezetei

Az uniós integrációs folyamat számos területen változásokat követelt meg Romániától, ugyanakkor a tárgyalási időszak a nyugati országok számára a folyamatos és a mélységi monitoring lehetőségét biztosította. A történelem korábbi időszakaiban ez elképzelhetetlen lett volna. Most a tagjelöltek – mint jövőbeni partnerek – hozzájárultak ehhez, mivel annak eredményei nagyban meghatározták külső megítélésüket. Ebből a szempontból a tárgyalások legproblémásabb területei a legáruzkodóbbak Románia és a nyugati országok viszonyában.

A korábbi bővítésektől eltérően az EU ötödik bővítési időszaka új és nehéz politikai területekre vonatkozó tárgyalásokat is tartalmazott, mint például pénzügyi, uniós bel- és igazságügy, valamint a biztonság- és védelempolitika. Az EU által alkalmazott tárgyalások és feltételek szigorúak voltak. A tárgyalási folyamat során kemény alkudozás folyt a finanszírozásról, a munkaerő szabad áramlásáról és a piacnyitásról. A csatlakozási megállapodás feltételezi, hogy Románia teljes mértékben elfogadja, továbbá ténylegesen alkalmazza az *acquis* és az EU intézményi keretére vonatkozó aktuális és potenciális jogokat és kötelezettségeket. Romániának, a többi tagjelölthöz hasonlóan, úgy kell alkalmaznia ezeket, ahogy a csatlakozás pillanatában vannak. Ezért következőkben külön áttekintem azokat a tárgyalási fejezeteket, amelyek Leonard Orban, Románia főtárgyaló-helyettesének véleménye szerint a legtöbb problémát okozták Románia számára:¹³²

a.) A negyedik fejezet: a tőke szabad áramlása

A Románia által tárgyalt első nehéz fejezetnek a negyedik fejezetet – a tőke szabad áramlását – tekintették, amely egyúttal a nyitányát jelentette az EU alapját képező négy szabadság tárgyalásának. A fejezet nehézségét, főként a kevesebb tapasztalattal rendelkező tárgyalóknak, az is fokozta, hogy az számos más kérdésre is kihatással van, amelyeket mind figyelembe kellett venni. A tárgyalást 2001 tavaszán nyitották meg és 2003 júniusa során került ideiglenes lezárásra.

A legnehezebb kérdések az EU és az Európai Gazdasági Térség állampolgárai által mezőgazdasági terület, erdő, illetőleg erdős terület megszerzésére igényelt átmeneti időszak mögötti indokokra vonatkoztak. Hatástanulmányok hiányában, illetőleg a

¹³² ORBAN, Leonard: Romania's Accession Negotiations with the EU; In. PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 85-90.

belső felkészülés állapota miatt Románia lemaradt az erre a területre vonatkozó „position paper”-jének benyújtásával. Minden más tagjelölt ország megnyitotta a tárgyalásokat 1999-2000 során és ideiglenesen le is zárták őket 2001-ben, illetve Lengyelország 2002-ben. A tőke szabad áramlására vonatkozó tárgyalások politikailag érzékeny kérdésnek minősültek, mivel a hosszú állami tulajdoni időszak és a földhasználat totális állami kontrollja után a magántulajdon tovább bővítését okozza. A külföldiek számára a földtulajdonlás jogának a csatlakozással egyidejűleg történő kiterjesztése az ingatlanárak növekedéséhez vezetett volna, illetve torzulást okozott volna a földpiacon. Erre és az ebből kialakulható szociális problémákra hivatkozva kapott Románia mentességet, ám nem olyan mértékben, ahogyan szeretett volna. A csatlakozási tárgyalások során Románia által tervezett 15-ről hét évre csökkentették az átmeneti időszak hosszát, továbbá a mezőgazdasági és erdőterületek megszerzésére vonatkozó korlátozások nem vonatkozhattak a Romániában élő EU-s állampolgárokra. A tárgyalások eredményeképpen Románia gyakorlatilag elfogadta az EU kérdésre vonatkozó álláspontját és megnyitotta az utat az EU-s szinten kiemelkedően alacsony áru földterületei felé a nyugati mezőgazdasági vállalkozások előtt. Az elért derogációk – mentességek – a gyakorlatban nem korlátozták ezt a folyamatot. A tőke szabad áramlása Románia szempontjából különösen fontos volt, mivel a külföldi technológia és a külföldi források nélkül a román gazdaságnak nem volt esélye a felzárkózásra. Tisztában voltak vele, hogy Románia külföldi segítségre szorul a hazai vállalkozói bázis megteremtésében is.¹³³ Így nem véletlen, hogy ebben a kérdésben engedni kényszerültek a tárgyalók.

b.) A hatodik fejezet: a versenypolitika

Ezt a fejezetet 2000 novemberében nyitották meg és 2004 decemberében került átmeneti lezárásra. Románia számára a tárgyalási folyamat legnehezebb része az állami támogatásokra, különös tekintettel az acéliparra vonatkozó *acquis* alkalmazása volt. Így az acélszektor vonatkozásában Románia elkötelezte magát, hogy nem ad, vagy fizet semmilyen állami támogatást a Nemzeti Átszervezési Stratégia által érintett vállalkozásoknak. Románia részletes időrendet közölt a termelés tervezett befejezéséről – késztermékek kapacitáscsökkentése is a megállapodás része volt – és az üzemek bezárásáról.

¹³³ CROITORU-RUSSU-TARHOACA: *Politica industrială a României din perspectiva aderării la Uniunea Europeană: neutralitate vs. selectivitate*; București, IER, 2008., p. 7.

A tárgyalások során Románia három átmeneti megállapodást kötött. Az első kettő a nem összeegyeztethető pénzügyi támogatások fokozatos megszüntetését és a gépjármű szektorra vonatkozó, maximálisan harminc százalékos össztámogatás rögzítését tartalmazta. A harmadik átmeneti megállapodás az acélszektor 2008 végéig történő átszervezésére vonatkozott. Emellett megállapodás született egy speciális biztosítékról, amely lehetővé teszi a kitűzött csatlakozási dátum elhalasztását 2008. január elsejéig, ha a versenypolitika terén, különös tekintettel az állami támogatások rendszerére, bármilyen súlyos hiányosságra utal a 2005-ös és 2006-os bizottsági jelentés.

A fejezet lezárásának eredményeivel az addig jelentős állami támogatással fenntartott állami acélvállalatok és az autóipar számára 1-2 év állt a rendelkezésre, hogy az uniós piaci versenyhez alkalmazkodjanak. Romániában az acélipar a GDP 4%-át teremtette meg és az iparosítás legnagyobb jelképe volt. Az 1990-es évek elején született megállapodásokkal ellentétben az acélipar átalakítása elsődleges európai gazdasági érdekévé vált. A privatizációt a román kormányok képviselői többször igyekeztek megakadályozni, míg végül az EU, IMF és Világbank közös fellépése után engedtek a nyomásnak.¹³⁴

c.) A huszonkettedik fejezet: a környezetvédelem

Ezt a fejezetet 2002 márciusában nyitották meg és 2004 novemberében került átmeneti lezárásra. A környezetvédelemre vonatkozó *acquis* összetettsége, illetőleg az EU környezetvédelmi jogához való alkalmazkodás a gazdaság valamennyi szektorának alapvető átalakítását tette szükségessé. Ez igazi kihívásnak bizonyult egy olyan országban, amelyben nincsenek hagyományai a környezetvédelemnek. Az új környezetvédelmi elvárások terjesztése érdekében számtalan találkozót bonyolítottak le az ipar képviselői és a kormányzati szervek között. Később ez az együttműködés biztosította az átmeneti mentességekhez szükséges, a román tárgyalódelegációk által felhozott érveket.

A román tárgyalások egy másik problémás pontja a kollektív környezeti tudatosság hiánya volt. A környezetvédelmi fejezet tárgyalásainak kezdetén a román fél részéről nem mutatkozott megértés az ország természeti öröksége védelmének szükségességéről. Emellett nem volt olyan környezetvédelmi (köz)oktatás és

¹³⁴ SZNAJDER, Aleksandra: Effects of EU Accession on the Politics of Privatization – The Steel Sector in Comparative Perspective; http://blog.richmond.edu/asznajder/files/2008/02/sznajder_erbe_des_beitritts.pdf; Letöltés ideje: 2012. 07.30.

tájékoztatás, amely hozzájárult volna annak terjesztéséhez és megértéséhez, hogy mennyire fontos a jelenlegi és jövőbeli generációk életminőségének megőrzéséhez a természet védelme.

Románia a környezetvédelmi fejezetben 11 irányelvvel kapcsolatban kapott mentességet, 1-12 évig terjedő időszakokra vonatkozóan. Ezek között szerepelt az üzemanyag szállítás, a hulladékgyűjtés, -szállítás és -lerakás, szennyvíz kezelés és az ivóvíz védelme, a veszélyes anyagok kezelése, illetve az ipari szennyezés csökkentésének kérdései.

Az alapvetően gazdaság és ipar orientált gondolkodású román politikai vezetésnek el kellett fogadnia, hogy a nyugati társadalmakban elfogadott környezetvédelmi normákat gyakorlatba kell ültetniük saját lakosságuk és az unió többi állama, főként a szomszédok érdekében. A nagybányai katasztrófával hazánk megtanulhatta, hogy gazdaságunk, környezetünk, mezőgazdaságunk és ivóvizeink szempontjából mekkora jelentősége van, hogy szomszédainknál rendezettebb, magasabb normákat követő megoldások legyenek érvényben.

d.) A huszonnegyedik fejezet: Együttműködés bel- és igazságügyi kérdésekben

Ezt a fejezetet 2002 áprilisában nyitották meg és 2004 decemberében került ideiglenes lezárásra. Az EU bel- és igazságügyekre vonatkozó politikáinak tárgyalása során a fő nehézség abban rejlett, hogy ezek a kérdések a közvélemény számára legérzékenyebb témaköröket érintették, mind az EU-ban, mind Romániában. Azaz ezen fejezet tárgyalásait követően Romániának több száz vállalatot kellett tiszteletben tartania, amelyek a bel- és igazságügyi együttműködés 13 területéből erednek. Ez magában foglalta az ország adminisztratív, igazságszolgáltatási és rendvédelmi szektorának alapvető reformját, és nem csak az állami szervezetek és intézmények, hanem a közigazgatási és igazságszolgáltatási szektorban dolgozók mentalitásának teljes újraértékelését. Gyakorlatilag ez az állam bázisainak új alapokra helyezését jelenti, mivel a bel- és igazságügyi együttműködési fejezet összekapcsolódott számtalan, a politikai kritériumok fejezetébe tartozó kérdéssel is, mint például a korrupció ellenes harc és az állami intézmények reformja.

Eltérően a többi tárgyalási fejezet esetétől Románia nem kért átmeneti időszakot ebben a témakörben. Ez azért történt, mert Románia arra koncentrált, hogy bizalmat élesszen a tagokban az *acquis* alkalmazására való képessége és hajlandósága iránt. Kiemelt

fontosságot élvezett a független, megbízható és hatékony igazságszolgáltatás kiépítése, valamint a rendőrség átalakítása is. A korrupció ellenes harc és az igazságszolgáltatás függetlenségének kérdése még napjainkban is központi kérdése Románia Európai uniós felkészültségének és központi eleme az országot ért bírálatoknak.

Ebben a kérdésben is született védzáradék, amely a csatlakozás időpontjának egy évvel történő eltolását tartalmazta, amennyiben a bel- és igazságügyi együttműködés meghatározott területein nem kielégítő haladást ért volna el az ország. A záradék a Schengen akcióterv alkalmazására, a külső határellenőrzés modernizációjára, az igazságszolgáltatási rendszer átalakításának, átlátható, integrált stratégiájának kidolgozására, a korrupció elleni küzdelem erősítésére, a csendőrség és rendőrség közötti együttműködés egyértelmű jogi kereteinek kidolgozására vonatkozik, illetőleg magában foglalja egy, a szervezett bűnözés elleni koherens, több éves stratégia kidolgozását és alkalmazását.

2. 2. 2. A tárgyalások lezárása, a csatlakozási folyamat utolsó szakaszának legproblémásabb kérdései

Románia tárgyalásainak végeredménye a csatlakozási szerződés aláírása volt. A tárgyalók, illetve az ország nyolc témakörben (szolgáltatások szabad áramlása, tőke szabad áramlása, versenyjog, mezőgazdaság, közlekedéspolitikai, adóügyek, energiapolitika, környezetvédelem) kért és kapott átmeneti mentességet (derogációt) az uniós előírások teljesítése alól. Mint már említésre került, a tárgyalásokon a legproblémásabb a versenyjogi és a bel- és igazságügyi fejezet lezárása volt, melyek az utolsó napokra maradtak. Előbbiben a nagy állami ipari cégek (jellemzően az acélipar) támogatásával kapcsolatos román politika volt elfogadhatatlan az Unió számára, míg utóbbiban az EU többször kétségbe vonta Románia felkészültségét (elsősorban az illegális menekültek kiszűrésével kapcsolatosan). A legtöbb derogációt (11) Románia a környezetvédelem terén kapta. A leghosszabb ideig tartó mentesség a városi szennyvízgyártás teljes kiépítése alóli felmentés, amely 12 évig halasztható. Románia 50 derogációt kapott, mely a legtöbb az újonnan csatlakozott országok között. Lengyelország 48-at, míg Magyarország 35-öt kapott csatlakozásakor.¹³⁵

A tárgyalások lezárásával az EiT megállapításai szerint Románia csatlakozásának tervezett időpontjára teljesíteni tudja a tagsággal kapcsolatos minden kötelezettségét,

¹³⁵ PUSCAS, Vasile: Strategii si Rezultatele negocierii de aderare, In. PUSCAS, Vasile: Romania Spre Uniunea Europeana; Institutul European, Bucuresti, 2007., p. 47.

feltéve, hogy ennek érdekében folytatja erőfeszítéseit a vállalt és szükséges reformok és kötelezettségek sikeresen és időben történő végrehajtása érdekében, különös tekintettel a bel- és igazságügy, a verseny és a környezet területén vállalt fontos kötelezettségekre. A védzáradékok biztosítják azokat az intézkedéseket, amelyek akár a csatlakozást megelőzően, akár az azt követő három évben esetlegesen felmerülő súlyos problémákat kezelik, különösen a bel- és igazságügy és a verseny, valamint a környezetvédelem területén. Az EiT kijelentette továbbá azt is, hogy az EU folytatja Románia felkészülésének és eredményeinek szigorú felügyeletét, ezért a Bizottság továbbra is éves jelentéseket terjeszt be Romániának a csatlakozás irányába tett előrelépéseiről, adott esetben ajánlásokat is megfogalmaz.¹³⁶

Az Európai Parlament Külügyi Bizottsága 2006. április 3-án tárgyalta Románia és Bulgária uniós csatlakozásának kérdését. Olli Rehn bővítési biztos előadásában kiemelte a korrupcióellenes fellépés kérdését, illetve Bulgáriával kapcsolatban az emberkereskedelem problémáját, Románia esetében az állategészségügy helyzetét, míg mindkét ország esetében a romák integrációját tartotta aggasztónak.

Olli Rehn Romániával kapcsolatban üdvözölte az igazságügyi reform és gyermekvédelem tekintetében tett lépéseket, azonban a közigazgatás hatékonysága, a mezőgazdasági kifizető ügynökségek kérdését továbbra is problémásnak minősítette. Rehn szerint 2005-2006 között Románia jelentős fejlődést hajtott végre és több kritikus kérdést is orvosolt.

Az Európai Bizottság 2006. május közepén Strasbourgban közzétett jelentése az előzetes terveknek megfelelően végül nem hozott döntést a két tagjelölt felvételi dátumáról, és a csatlakozásról szóló döntést októberre halasztotta. A jelentés szerint azonban Bulgáriának és Romániának továbbra is jó esélye volt arra, hogy 2007. január elsején csatlakozhasson az Európai Unióhoz, és a testület a több szférában mutatkozó bolgár és román lemaradás dacára nem ajánlotta a két balkáni ország felvételének egy évvel történő elhalasztását, de ősz elején újabb értékelést tett közzé. A Bizottság a Románia által addig elért eredményeket összegző jelentésében hangsúlyozta, hogy 2008-ig elhalaszthatják az ország belépését az EU-ba, amennyiben nem érnek el megfelelő haladást a bűnözés visszaszorításában és a közigazgatás átalakításában.

¹³⁶Presidency Conclusions – Brussels, 25/26 March 2004; http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/79696.pdf; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.

A Bizottságnak még október eleje előtt újabb jelentést kellett készítenie az országról, és ennek az értékelésnek az alapján döntöttek arról, hogy fenntartható-e a 2007. január 1-jei tagfelvételi dátum. A jelentés a Romániát érintő kérdéseket három csoportra osztotta. Az elsőbe azok a kérdések kerültek, amelyekben a „közösségi vívmányokhoz való igazodás jelentős szintjét érték el”, a másodikba azok, amelyek „fokozott erőfeszítéseket igényelnek”, míg a harmadikba a „komoly aggodalomra okot adó kérdések” tartoztak.¹³⁷

A közösségi vívmányokhoz való igazodás jelentős szintjét elérő kérdések – mely területeken azért még vannak hátra feladatok – az EB 2006-os jelentése szerint az áruk szabad mozgása, a személyek szabad mozgása, szolgáltatásnyújtás szabadsága, a tőke szabad áramlása, versenypolitika.

Fokozott erőfeszítéseket kell tenni a pénzmosás elleni fellépésben, minőségpolitikai kérdésekben, a letelepedési joggal kapcsolatban, az állami támogatások szabályozásának tekintetében, a privatizációk és a gazdasági szerkezetátalakítás kérdéseiben. Továbbá a környezetvédelmi területek döntő többségén, így a hulladékgazdálkodás és vízgazdálkodás kérdésében is.¹³⁸

A komoly aggodalomra okot adó kérdések közé kerültek a közbeszerzéseket szabályozó keretek átalakítása, a szellemi és ipari tulajdon védelme, a mezőgazdasági kifizető ügynökségek létrehozása, az állat-egészségügyi szabályok átvétele és betartása, az állat-nyilvántartási rendszer beüzemelése, az ipari szennyezések kezelése, illetve a korrupció és szervezett bűnözés kérdése.¹³⁹

Ezen felül a jelentés kiemelte, hogy a mezőgazdasági kifizető ügynökségek működőképessé tétele nélkül az ország nem lesz képes 2007-től a Közös Agrárpolitika keretében érkező támogatások elérésére, míg az állategészségügyi létesítmények fejlesztésének hiánya komoly veszélyt jelent. A vágóhidak és húsfeldolgozók modernizálásának elmaradása pedig lehetetlenné teszi ezek működését a csatlakozást követően.

A Romániáról szóló jelentésben Brüsszel a romák helyzetében is további – a belépés időpontját már nem érintő – javításokat tartott szükségesnek. A jelentésben a magyar

¹³⁷ Európai Bizottság: Monitoring jelentés Bulgária és Románia EU-csatlakozási felkészültségének állapotáról, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_hu.pdf; Letöltés ideje: 2011. 10. 18.

¹³⁸ U.o.

¹³⁹ U.o.

kisebbségről nem esett szó, de a dokumentum megjegyezte, hogy továbbra is szoros figyelemmel kell követni a parlamentben megvitatás alatt álló kisebbségi törvényt. Az Európai Bizottság 2006. szeptember 26-án végül elfogadta a Bulgária és Románia EU-csatlakozási felkészültségéről szóló végleges monitoring jelentést. Az elért tartós fejlődés alapján a Bizottság megállapította, hogy 2007. január 1-jén mindkét ország képes lesz eleget tenni az EU-tagságból fakadó jogainak és kötelezettségeinek.”¹⁴⁰

Az aggodalomra okot adó kérdések részletesebb vizsgálata azért is szükséges, mert csak így lehet megérteni, hogy egyes kérdések miért képviseltek nagyobb súlyt az Európai Bizottság számára, mint mások.

Az EB 2006-os jelentése az aggodalomra okot adó területek között elsők között említette a közbeszerzési eljárások kérdését. A fő kifogás ebben a kérdéskörben a korrupció magas szintje, illetve annak versenytorzító hatása, illetve a tenderek kiírásának hiánya. Az EB szerint Románia nem tartja tiszteletben az átlátható és kompetitív tendereztetés alapelveit. Ez azért központi kérdés, mivel az EU GDP-jének átlagosan 15-17%-a az állami megrendelésekből származik. A külföldi vállalatok számára fontos volt, hogy egyenlő feltételekkel szállhassanak versenybe és a romániai vállalatok ne élvezzék a hazai pálya előnyét. A kérdést az unió legnagyobb befektetői, így Németország, Hollandia, Ausztria, Olaszország, Franciaország erőltették, de magyar érdekeket is szolgált. Az uniós szabályozás megerősödésével elkerülhetővé vált a magyar vállalatok diszkriminációjától való aggodalom Romániában, mely jelentős szempont volt, mivel hazánk a 10 legnagyobb romániai befektető egyike.

Az állami támogatások kérdése, azaz a versenyjog volt az egyike azon különösen érzékeny kérdéseknek, melyek a csatlakozás csúszásához vezethettek volna. A tárgyalások legnehezebb fejezetei részénél említésre került, hogy itt főként az acélipar és az autógyártás volt a külföldi vállalatok számára érzékeny terület. Németország az acélipari támogatások, míg Franciaország a gépkocsigyártás támogatását bírálta. A két említett kérdéskör mellett fontos elem volt a szénbányászat és az energetikai vállalatok kérdése. Ez az elhúzódó kérdéskör, melyben Románia azóta sem teljesítette az elvárásokat, mivel megőrizte az állami szerepet és a veszteségek a költségvetést terhelik. A legnagyobb európai széntermelők – Franciaország, Olaszország,

¹⁴⁰Románia: Út a csatlakozási kérelemtől a teljes jogú tagságig (ARCHÍV)
http://www.euvonal.hu/index.php?op=csatlakozas_csatlakozasdokumentumok&id=17; Letöltés ideje: 2011. 10. 18.

Németország – nem nézték jó szemmel ezt a folyamatot, azonban annak súlyos szociális kihatásai miatt kevésbé voltak benne határozottak, mint a többi kérdéskörben.

A korrupció elleni harc fokozása egyértelműen aggodalomra okot adó kérdéskör volt. Az előcsatlakozási időszakban Románia számára közel 5,5 milliárd EUR támogatás állt rendelkezésre, míg a 2007-2013. közötti költségvetési periódusban mintegy 13 milliárd EUR-t érhet el az ország. Ezek a források az uniós adófizetők pénzéből származnak, tehát jogosnak vehető az adott országok kormányainak aggodalma a források sorsát illetően. Az egységes igazgatási és ellenőrzési rendszer kiépítése is az uniós források felhasználása és annak ellenőrzése miatt került előtérbe. Ezen a rendszeren keresztül volt ellenőrizhető az uniós források felhasználása. Ez minden tagállamban kényes kérdésnek számított.

A mezőgazdasági kifizető ügynökségek felállítása Románia és a külföldi szereplők számára is fontos kérdés volt. Az intézményi háttér megteremtése rengeteg problémát okozott, mely nélkül azonban a Közös Agrárpolitika támogatásai elérhetetlenek. A kérdés Magyarország számára is fontos volt, mivel a határon túli magyarok jelentős részét érintette volna a mezőgazdasági támogatások esetleges elmaradása.

A tárgyalások során világossá vált, hogy a 2007. január 1-jei belépés tartható ugyan, de továbbra is nagy erőfeszítéseket kíván Romániától. Ezt figyelembe véve került be a csatlakozási szerződésbe a védzáradék, miszerint ha az ország mégsem tudja teljesíteni a csatlakozás pillanatáig valamennyi vállalt kötelezettségét, a belépés időpontja egy évvel, 2008. január 1-re módosítható.

A fenti – nem minden területet és kérdést érintő – összefoglalóból látható, hogy az Európai Bizottságot és az egyes tagállamokat az üzleti érdekeiket sértő, akadályozó, vagy a saját befizetések felhasználását – mely mindenhol belpolitikai kérdés is – érintő kérdések érdekelték leginkább.

A szerződés hatályba lépéséhez szükséges volt, hogy azt mind a huszonöt tagállam nemzeti parlamentje ratifikálja. A ratifikációs periódus így 2005. április 25 - 2007. január 1-ig tartott. Utolsóként, 2006. december 20-án Németország is ratifikálta a szerződést, így megvalósulhatott a 2007. január elsejei csatlakozás.¹⁴¹ A szerződés aláírásától a csatlakozás napjáig Románia aktív megfigyelői státuszban vett részt az

¹⁴¹ European Commission: Treaty of Accession of Bulgaria and Romania; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/future_prospects/negotiations/eu10_bulgaria_romania/treaty_2005_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.

uniós döntéshozatalban, vagyis az összes fórumon jelen lehetett, véleményt is nyilváníthatott, csak a szavazásokon nem vehetett részt.¹⁴²

2. 3. A CVM-rendszer bevezetése és az uniós csalódottság

A 2007. január elsejei csatlakozás jóváhagyásával azonban még nem ért véget az intézményes integrációs folyamat. Románia nem lett tagja a schengeni övezetnek és az eurózónának sem. Sőt, egyértelmű volt, hogy az Európai Unióhoz történő csatlakozás időpontjában – 2007. január 1-jén – Romániának és Bulgáriának még számos megoldandó feladata lesz az igazságügyi reform megvalósítása, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés elleni harc terén.

A kezdeti sikerek és előnyös kép kialakítását követően, a csatlakozás fináléjában megerősödtek az ország felkészültségével kapcsolatos aggodalmak és kritikák. Ebben a szakaszban már nem volt lehetőség – komoly román belpolitikai károkozás és uniós arcvesztés nélkül – a csatlakozás eltolására. Áthidaló megoldásként, finn és holland javaslatra és a nyugati államok döntő többségének támogatásával, bevezetésre került az úgynevezett Együtműködési és Ellenőrzési Mechanizmus (CVM).

Az Európai Bizottság 2006. december 13-án elfogadott határozata kimondja, hogy az igazságszolgáltatás és bírói rendszer területén még további fejlődésre van szüksége Romániának és Bulgáriának. A döntés felsorolja azokat az uniós értékeket és elveket, amelyek védelme érdekében a tagállamok a CVM bevezetése mellett döntöttek.¹⁴³ Az Unió tehát úgy döntött, „együtműködési és ellenőrzési mechanizmust” vezet be, hogy elősegítse e feladatok mielőbbi megoldását, megkönnyítse a két ország integrációját, és egyúttal biztosítsa az uniós szakpolitikák és intézmények megfelelő működését.¹⁴⁴

2006 decemberében a Bizottság meghatározta azokat a kritériumokat (referenciaértékeket) is, amelyek alapján fel lehet mérni az említett területeken tett előrelépést.

¹⁴² Románia: Út a csatlakozási kérelemtől a teljes jogú tagságig; http://www.euvonal.hu/index.php?op=csatlakozas_csatlakozasdokumentumok&id=17; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.

¹⁴³ EC Decision, Establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania to address specific benchmarks in the areas of judicial reform and the fight against corruption; http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/romania/ro_accompanying_measures_1206_en.pdf; Letöltés ideje: 2012. március 10.

¹⁴⁴ European Commission: A Bulgária és Románia által elért haladás értékelése; http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/cvm/index_hu.htm; Letöltés ideje: 2012. március 10.

A Bulgária és Románia által elért haladás értékeléséről szóló döntés is aláhúzta az Unió azon elvárását, hogy a két ország – csatlakozáskor vállalt kötelezettségeinek megfelelően és az abból fakadó előnyök kihasználása érdekében – hatékony közigazgatási és igazságszolgáltatási rendszert alakítson ki: „az igazságügyi reform megvalósítása, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés visszaszorítása terén elért eredmények hozzájárulnak ahhoz, hogy Bulgária és Románia lakói teljes mértékben érvényesíthessék az őket uniós polgárokként megillető jogokat.”¹⁴⁵

A CVM alkalmazásától az uniós tagállamok azonban főként azt várták, hogy lesz a kezükben egy olyan eszköz, mellyel folyamatosan nyomon követhetik a romániai reformokat és azok elakadása esetén pressziót is alkalmazhatnak a kormányzatra. 2010-re vált világossá, hogy a CVM eszköz nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, az eredetileg tervezett három éves periódusban nem hozta azt az ösztönzést, melyet több tagállam is elvárt volna. Az egész mechanizmust politikailag semlegesítették, mégpedig olyan formában, hogy a felülvizsgálati jelentések erős megfogalmazásait, éles kritikáit Románia folyamatosan, sikeresen fellazította. A folyamatos kormányválságokkal küzdő ország a CVM jelentéseket a belpolitikai folyamatokra ható jelentős külső hatásként mutatta be Brüsszelben, ezzel elérve az Európai Bizottságnál a finomabb megfogalmazásokat. 2010-re az is egyértelművé vált, hogy a román politikai elit nem hajlandó megvalósítani a kívánt reformokat, a CVM jelentések fél évenkénti kiadása és romániai kommunikációja rutinfeladattá vált.

A CVM folyamat mellett jelentésekben is bírálták Románia hozzáállását az igazságügyi kérdésekhez. A csatlakozást követően megváltozott az ország és az Európai Bizottság szerepe, mely akkoriban igen óvatosan, vagy egyáltalán nem bírálta a tagállamokat.¹⁴⁶ A román Parlament ekkor, mint a folyamatokat akadályozó tényező, került a támadások keresztútjébe. Több jelentés is megállapítja, hogy a kormány és a Parlament működésének eredményeként a csatlakozáshoz képest is visszalépések történtek. A tárgyban készült egyik legkritikusabb jelentés, egyenesen úgy fogalmazott 2007 novemberében, hogy amennyiben továbbra is elporlasztják az antikorrupciós lépéseket, akkor Románia fél év múlva ott fog tartani, ahol 2003-ban.¹⁴⁷ A szakértő a

¹⁴⁵ U.o.

¹⁴⁶ GHINEA, Cristian –TĂNĂSACHE, Oana: When, how and why did Romania accept the EU conditionalities in the anti-corruption field?; Bucharest, Romanian Center for European Studies, 2010., p. 33.

¹⁴⁷ W. de PAUW: Expert Report on the Fight against Corruption/Cooperation and Verification Mechanism; Bucharest, 12-15 November 2007.

konklúzióban megállapítja, hogy Románia minden területen megakadt a korrupció ellenes harcban.

A CVM folyamat és az egyéb igazságügyi együttműködések kudarca és a román politikai elit elkötelezettségével kapcsolatos aggodalmak vezettek a 2010 decemberében kezdődő, 2011-et végig kísérő holland, német, francia, finn központtal indult, a schengeni csatlakozást akadályozó folyamatokhoz. Az említett országok diplomatái nyíltan vallották be, hogy csalódás számukra Románia uniós pályafutása, elkötelezettsége az igazságügyi reformok terén, ezért az utolsó eszközt, a schengeni csatlakozással történő presszionálást „nem kívánják olcsón adni”. Ennek köszönhetően Románia uniós csatlakozása után közel öt évvel még mindig nyitott a schengeni csatlakozásának alakulása.¹⁴⁸

A 2007. utáni események és történések alapján 2011-ben már többen, köztük Hans-Gert Pöttering, az Európai Parlament korábbi elnöke, a Konrad Adenauer Alapítvány vezetője is kijelentette, hogy hiba volt Románia és Bulgária 2007-es csatlakozása.¹⁴⁹ A két ország ugyanis nem megfelelő ütemben halad az európai normák gyakorlatba ültetésével, mellyel veszélyezteti az európai jogok érvényesülését és az elért eredmények stabilitását.

2. 4. Összegzés

Románia integrációs folyamatainak ezen értékelésével törekedtem megvilágítani a román integrációs folyamat főbb mérföldköveit és áttekinteni az időszakban felmerült nehézségeket. A NATO csatlakozástól eltérően az Európai Unió integrációs eljárása valódi gazdasági, igazságügyi, társadalmi változásokat követelt meg, amelyek konkrét átalakulásokat céloztak az ország egészében.

Románia szempontjából – a NATO csatlakozás során megjelenő amerikai és nemzetközi szerepvállalás súlyát nem lebecsülve – az uniós integráció hordozta azokat

¹⁴⁸ A képet árnyaltabbá teszi, hogy a román és bolgár schengeni csatlakozás időközben belpolitikai kérdéssé is vált több nyugat-európai országban, főként Hollandiában. A holland bevándorlás ellenes politikai alakulatok (pl. PVV) erősödése és a kormánykoalíció fenntartása is hozzájárult a holland álláspont fenntartásához. A problémákat, a létező korrupciót ezzel együtt egy tagállam sem kérdőjelezte meg, azonban a technikai feltételeket teljesítő Romániát kvázi „megfoghatatlan” kritériumok miatt blokkolták, mely korábban nem volt jellemző az uniós eljárásokra, egyszerűen nem illeszkedett a korábbi bővítési politikához.

¹⁴⁹ Német diplomaták Szerbia gyors uniós csatlakozása ellen, http://napiaszonline.hu/aktualis/nemet_diplomatak_szerbia_gyors_unios_csatlakozasa_ellen_28622 letöltés: 2012. 02. 12.

a tényezőket, melyek egy „új Románia” megteremtéséhez és annak nemzetközi környezetbe történő beilleszkedéséhez hozzájárultak, illetve meghatározták azt.¹⁵⁰

Románia, összehasonlítva a többi kelet-közép-európai állammal, későn indult, nehéz társadalmi és gazdasági körülményeket kellett legyőznie. Felkészületlensége miatt nem használta ki teljes mértékben az egyes lehetőségeket, így az átvilágítási eljárást sem, a hatástanulmányok hiánya pedig megnehezítette a megfelelő helyzetértékeléseket. Ennek ellenére a 2001-től elindított, 2004-2005 során kicsúcsosodó folyamat eredményeként, számtalan területen sikerült behoznia hátrányát. A 2006. májusi monitoring jelentés szerint például 2005 során 14-ről 4-re sikerült csökkentenie az aggodalomra okot adó területek számát.¹⁵¹ Ezek közül három mezőgazdasággal és egy az adózással volt kapcsolatos, továbbá a bel- és igazságügyi kérdésekben is több területen vártak fejlődést.

Románia csatlakozása során jelentős utat tett meg, amely a tárgyalások végrehajtásán, a joganyagok átültetésén túl, jelentős társadalmi változást is megkövetelt. Az 1999-2007 között megvalósított egyértelműen felülről-lefelé vezérelt – az elite irányuló – normatranszfer sajátos átalakulási kísérlet volt Romániában, amely a történelmi hagyományokra is épített.¹⁵² Erre az erőltetett tempójú társadalmi átalakításra volt szüksége az EU alapelveinek átvételéhez, azonban csak bízhatunk abban, hogy ez a folyamat hosszú távon is hatékony és az egész társadalomra kiterjedő hatású lesz. Az a külső félelem azonban mindenképpen jogosnak tekinthető, hogy Romániában számos területen csak külső nyomásra létrejött változtatások nem élveznek igazi politikai, társadalmi bizalmat, így hatékonyságuk, vagy tartósságuk megkérdőjelezhető. Ez mindenképpen egyfajta félelmet generál a nyugati partnerekben is. Az európai uniós integráció egyik legnagyobb jelentősége, hogy a nyugati intézményrendszerek adta összefonódottság és a mélységi betekintési lehetőségek miatt, ma már nem tud

¹⁵⁰ STANESCU-STANCIU, Teodora: *Istoria Integrării Europene*; București, Editura Fundatiei Romania de Maine, 2007. p., 176.

¹⁵¹ European Commission: *Monitoring report on the state of preparedness for EU membership of Bulgaria and Romania*; Brussels; EC; 2006.09.26.
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_en; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.

¹⁵² MIHAI, Constantin Viorel: *Dezvoltarea Capitalului Uman din România in Procesul de Aderare la Uniunea Europeană. O Perspectivă Comparativ- Istorică*; Teza doctorat – Univ. București, Facultatea de Istorie; 2010.;
<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2011Februarie/Mihai%20Constantin%20Viorel%20-%20Dezvoltarea%20Capitalului%20Uman%20din%20Romania/Rezumat%20teza%20doctorat%20Constantin%20Viorel%20MIHAI.pdf>; Letöltés ideje: 2012. 07. 30.

Románia kizárólag az elitre kiterjedő átalakulással megfelelni a külső elvárásoknak, ahogyan azt történelme során számtalanszor tette.¹⁵³

Az euroatlanti integráció elvitathatatlan szerepe, hogy egy mélységi elemzést végzett a romániai állapotokról és már az előcsatlakozási időszakban is megkövetelt konkrét változtatásokat az országtól. Ezen változások folyamatos nyomon követése kiemelten fontos magyar szempontból is, mivel ha aktuális képpel rendelkezünk szomszédunkról, akkor az megóv bennünket a félreértelmezésektől.

Magyarország és a magyarság szempontjából az európai normák elfogadásának fokozódása mind olyan tényezők, melyek nagyban hozzájárulnak a kapcsolatok kiegyensúlyozottságához, a határon túli magyarság biztonságának fokozódásához. A csatlakozás folyamán még kevesen hívták rá fel a figyelmet, de mára egyértelművé vált, hogy az uniós sorsközösség egy olyan ponttá vált hazánk és Románia viszonyában, mely egy érték- és érdek orientált együttműködéshez, kommunikációhoz vezetett.

Magyarország számára az említett kérdések közül különösen fontos a bel- és igazságügy kérdése és a környezetvédelem, mivel szomszédos országgént ezen negatív hatások közvetlen elszennedői lehetünk. Ugyanakkor a többi terület is jelentős Románia fejlődésének minősége szempontjából, mivel az hatással van régióink viszonyaira, így a magyar-román kapcsolatok alakulására is.

A tárgyalások legnehezebb fejezetei kiválóan megmutatták, hogy melyek azok a területek, amelyeken Románia a legmesszebb állt az uniós elvárásoktól és/vagy amelyeken a legnagyobb áldozatokat, vagy fejlesztéseket kellett elfogadnia a gyors és sikeres uniós csatlakozása érdekében. Ezekből látható, hogy a csatlakozást követő középtávú időszakban is ezeken a területeken várhatók a legnagyobb átrendeződések és az esetleges hiányosságok felszámolásának alakulása határozza meg az ország stabilitását és kiegyensúlyozott működését.

A teljes jogú EU tagság nem csak Románia, de az egész unió számára előnyös. Az EU számára gazdasági szempontból Románia csatlakozása fontos, mivel megnövelte a belső piacot, így a fogyasztók számát körülbelül 20 millióval növekedett és elérhetővé tette az olcsóbb munkaerőt és nyersanyagokat. Az európai vállalatoknak az átláthatóbb

¹⁵³ LAZAR, Marius: Paradoxuri ale modernizării. Elemente pentru o sociologie a elitelor culturale românești; In. LIMES, Cluj-Napoca, 2002.

és kiszámíthatóbb gazdasági környezet lehetővé teszi a terjeszkedést, azonban ezen a területen még mindig számtalan bírálat éri Romániát. A korrupciós környezet megnehezíti azoknak a kis- és közepes vállalatoknak a megjelenését, melyek más piaci kultúrához szoktak hazájukban – a korrupció léte támasztja alá a CVM fenntartását is.

Geostratégiai és geopolitikai szempontból a román tagság hozzájárul a megosztó vonalak nélküli egységes Európához. Az ország geostratégiai pozíciói miatt az EU Romániával közelebb került ahhoz a térséghez, ahol bővülési és piacszerzési potenciállal rendelkezik. Az EU külpolitikájának nézőpontjából Románia egy kiemelt jelentőségű ország, mely előnyével Bukarest is tisztában van.

A csatlakozás maga egy kölcsönös akarattal létrejött megállapodás, melyből mindkét fél hosszabb távon is profitálhat. Románia történelme során első alkalommal valóban Európa részévé vált, miközben egy olyan sebességű fejlődési periódus vette kezdetét a felkészülési időszakban, mely Románia elmaradottságát rövid idő alatt jelentős mértékben csökkentette. Mindezek ellenére láthatjuk a hiányosságokat is, melyek Romániát további megfelelésre kényszerítik és melyek miatt továbbra is a diák szerepében kénytelen folytatni reformjait. Ugyanakkor a csatlakozási periódus utolsó szakaszában világossá váltak azok a hiányosságok, amelyek hozzájárultak az ország megítélésének romlásához és rávilágítottak arra, hogy Románia nem csak gazdasági, hanem politikai értelemben is (fél)periféria az euroatlanti és európai struktúrákban.

3. AZ EUROATLANTI ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓT MEGHATÁROZÓ JELENTŐSEBB KÜLPOLITIKAI FOLYAMATOK, A ROMÁN ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI EREDMÉNYEI

Az euroatlanti integráció – mint a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozás – új kapcsolatrendszerek kiépítését is jelenti, ami meghatározza egy állam alkalmazkodási és érdekérvényesítési képességeit. A külkapcsolatok szálai Washingtonba és Brüsszelbe vezetnek, míg a korábbi külpolitikai törekvések és kapcsolatok átalakulnak. Új távlatok nyílnak a szintén uniós tagországokkal, a korábbi partnerekkel való együttműködésben, egyúttal megtörténik az uniós tag és a szövetségen kívüli harmadik országokkal való kapcsolatok felülvizsgálata is. Az átalakulásban nagyon gyakran kimutathatóak a „megőrzés” elemei, a történelmileg kialakult szövetségek és konfliktusok „továbbélései”. Az így kitáguló érdekérvényesítési és önmeghatározási keret pedig új lehetőségeket teremt minden ország számára. Ezen új lehetőségek kihasználása már főként az adott ország képességein és nemzetközi elismerésén múlik.

A külpolitikai céloknak és eszközöknek, valamint a külpolitika strukturális feltételeinek vizsgálata nem végezhető el a belpolitikai folyamatok, trendek nyomon követése nélkül. Az 1990-es években is a belpolitika határozta meg a rendszerváltozást és jelölte ki az új politikai irányokat. Az euroatlanti és európai integráció azonban teljesen új szinten gyakorolt hatást a bel- és védelempolitikai folyamatokra, az országok szuverenitására, ezért új és szorosabb viszony alakult ki a hagyományos politikai ágak között.

A külpolitikai célok és eszközök, valamint a külpolitika strukturális feltételei vizsgálatának központi kérdése a belpolitikai folyamatok, trendek nyomon követése is. A belpolitika határozta meg a rendszerváltozást és jelölte ki az új politikai irányokat. Az euroatlanti és európai integráció teljesen új szinten gyakorolt hatást a bel- és védelempolitikai folyamatokra is, az országok szuverenitására, ezért egy új, szorosabb viszony alakul ki a hagyományos politikai ágak között.

Nyilvánvaló, hogy az egyes politikai területek közötti választóvonal mind kevésbé lesz észrevehető, s mind egy nemzetközi politika koordinációs keretébe helyeződik át. A kül- és belpolitika európaizálódása azonban olyan átfogó, többdimenziós folyamat,

amely nem csupán a nagy politikákra (high policy), hanem meghatározott funkcionális politikaterületekre is kiterjed, s ez a folyamat elválaszthatatlan a költség és haszon kalkulációt magában foglaló nemzeti érdekek meghatározásától. Az integráció belpolitikája ilyen módon nem csupán az általános és a pártpolitika által befolyásolt közvéleményt, hanem az egyes szakmai érdekcsoportok által alakított véleményeket is magában foglalja.¹⁵⁴

3. 1. Az euroatlanti és európai integrációt meghatározó jelentősebb külpolitikai folyamatok

Románia külpolitikája az 1990-es rendszerváltozást követően vált igazán önállóvá. A Ceaușescu rezsim is rendelkezett nemzetközi mozgástérrel, ez azonban nem jelentette az önálló külpolitikai irány meghatározásának lehetőségét. Ahogyan Magyarországon is, Romániánál is látható volt a forradalom utáni időszakban egyfajta útkeresés. A külpolitikai irány meghatározása az ország történelmi hagyományaiból, földrajzi adottságaiból és a nemzetközi elvárásokból fakadó külső befolyásokból indul ki. Ezért Kiss J. László előbb említett költség-haszon kalkulációját a nemzetközi térben elfoglalt helyzet adta külső nyomással – mint a nemzeti külpolitika-alakítást befolyásoló tényezővel – lehet kiegészíteni.

Az európai együttműködés története sikertörténetnek tekinthető, mivel elérte azt a célt, melyet az alapítók tűztek ki maguk elé. Békét és stabilitást teremtett a kontinensen, ahol korábban rendszeresek voltak a fegyveres összecsapások. A II. világháborút követően a nyugati országok igyekeztek kilépni a kontinenst addig jellemző történelmi modellből, mely a nemzeti szembenállást, a fegyveres térnyeréssel elért piacszerzést helyezte előtérbe. Ez a modell vezetett el a két világháborúhoz is a 20. század első felében.¹⁵⁵ Megállapíthatjuk, hogy az integrációs modell elsődleges célját el is érte, majd elkezdte azt meghaladni. Az 1990-es évek Európai Közössége, majd Európai Uniója már egy más, messzebb mutató célokat megfogalmazó szövetségi rendszerré vált. Ennek köszönhetően a volt szocialista országok már egy új, a jogállamiságot és a versenyképességet előtérbe állító rendszerhez kezdhették meg a csatlakozást.

¹⁵⁴ KISS J. László: Az integrációs folyamat anatómiája, avagy az „integráció integrálása”; In: Magyar Szemle, Új Folyam, Budapest, Magyar Szemle Alapítvány, 1998/ 4. szám; http://www.magjarszemle.hu/cikk/az_integracios_folyamat_anatomiaja_avagy_az_%E2%80%9Ein_tegracio_integralasa; Letöltés ideje: 2011. 11. 10.

¹⁵⁵ GAZDAG Ferenc: A nyugat-európai integrációs szervezetek; In: Társadalmi Szemle, 1990/2., p. 74.

Nem lehet szem elől téveszteni a modernizációként felfogott integrációs folyamat sajátos területi-térbeli összefüggéseit sem. Míg a 18. és 19. században a modernizáció kizárólagos megtestesítője a nemzetállam volt, – mint optimális területi, gazdasági, biztonságpolitikai stb. egység – addig a 20. század végén nyilvánvaló, hogy a modernizáció a nemzetállamon túli, az európai országok méreteit meghaladó erőforrásokat is megköveteli.¹⁵⁶

A gazdasági és politikai tér átalakulásával, a 20. század végi követelményeknek megfelelni vágyó EU, a II. világháború utáni rendezés büneinek jóvátételét mutatva, saját túlélésének érdekeit szem előtt tartva tette lehetővé a nyugati integrációt a volt szocialista országok számára. A volt szocialista országok nyugati integrációjánál ugyanis nem lehet azt kijelenteni, hogy nem állt az EU tagok érdekében, mivel ez jelentette az egyetlen lehetőséget a globalizálódott gazdasági versenyben történő talpon maradásra és a nem fegyveres piacszerzés megvalósítására.

A NATO és az Európai Unió bővítésének az a leegyszerűsített és kimondatlan alapelve, hogy a piacok és kedvezőbb árú, erőforrások, nyersanyagok megszerzéséért cserébe az unió alapítói támogatást, felzárkózási lehetőséget, technológia transzfert nyújtanak, ezzel kockáztatva versenyelőnyük csökkenését. Ezt a leegyszerűsített működési elvet elfogadva látható, hogy az uniós bővítés és a „keletiek” befogadása egy kölcsönös előnyökön alapuló „üzlet” volt. Konfliktus és csalódottság akkor alakul ki, ha valamely fél nem tudja az általa elképzelt mértékben kiaknázni az előnyöket, nem tud megfelelően alkalmazkodni az új környezethez. Az alkalmazkodás sikerességéhez a politika, a társadalmi és gazdasági élet területein is komoly átalakulásra, európaizálódásra van szükség, amelyhez a történelmi és földrajzi adottságokat is figyelembe kell venni. Az integrációs szervezetek és a tagállamok kapcsolatai alapjaiban határozzák meg az új tagállam alkalmazkodásának sikerességét és érdekérvényesítési lehetőségeit.

3. 1. 1. Románia NATO és EU kapcsolatait meghatározó tényezők

A szövetségi rendszerekhez történő csatlakozási folyamatoknak fontos állomásai voltak, mind az alkalmazkodás, tapasztalatszerzés, mind a politikai elismertség

¹⁵⁶ KISS J. László: Az integrációs folyamat anatómiája, avagy az „integráció integrálása”; In. Magyar Szemle, Új Folyam, Budapest, Magyar Szemle Alapítvány, 1998/ 4. szám; http://www.magjarszemle.hu/cikk/az_integracios_folyamat_anatomiaja_avagy_az_%E2%80%9Ein_tegracio_integralasa; Letöltés ideje: 2011. 11. 10.

fokozása céljából, a nemzetközi kezdeményezésekben történő részvétel. Románia ennek megfelelően aktívan vett részt a dél-kelet-európai együttműködés újraélesztésében és működtetésében, ami multilaterális párbeszéd, elsősorban a South East European Co-operation Process (SEEC – Délkelet-Európai Együttműködési Folyamat) keretében zajlott le.

A SEEC alapvető céljai között szerepel a biztonsági és politikai környezet, a gazdasági kapcsolatok fokozása, együttműködés a kutatás- és fejlesztésben, a demokrácia, igazságszolgáltatás és az illegális tevékenységek elleni küzdelem fokozása. Ennek a lényege az volt, hogy a partner országok úgy kerülhetnek bele az euroatlanti és európai integrációs folyamatokba, hogy fejlesztik kapcsolataikat szomszédjaikkal és a régiót egy együttműködő, biztonságos közeggé alakítják át.

Az előcsatlakozási időszakban Románia és a NATO kapcsolatát jelentősen aláásta az ország rossz emberi- és kisebbségi jogi helyzete. További csapást mért a kapcsolatra az 1992-1995 közötti ENSZ embargó idején Románia „képtelensége” a temesvári régióból Jugoszláviába irányuló olaj és árucikk-forgalom ellenőrzésére, annak ellenére, hogy hivatalosan – bár nem annyira lelkesen – de támogatták a NATO programját. A nyugati intézményekhez fűződő kapcsolatok megtartásához és az ország leszakadásának elkerüléséhez elengedhetetlen volt, hogy 1995-től Románia részt vegyen Boszniában a NATO vezetésű IFOR misszióban, majd 1997-ben Albániában az állam 1997-es összeomlását követően az olasz vezetésű NATO misszióban.¹⁵⁷

Ezen szerepvállalásokat követően a NATO már elégedetten tekintett Romániára, legalábbis elkötelezettsége és motivációja tekintetében, de ezt nem követte az ország Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe való felvétele Magyarországgal, Lengyelországgal és a Cseh Köztársasággal egyidejűleg. Bukarest, bár nyíltan kifejezte csalódottságát és frusztrációját, nem változtatott a Szövetséggel kapcsolatos álláspontján. 1999-ben Románia úgy döntött, hogy a légtérhasználat engedélyezésével támogatja a NATO koszovói misszióját, ismét kiváltotta a Szövetség elismerését. Oroszország hasonló kérésének (légtérhasználat biztosítása a szerbeknek való humanitárius segítségnyújtáshoz) elutasítása pedig több volt egy gesztusnál; egyértelmű állásfoglalás volt a NATO mellett. Ezeket a döntéseket az akkor hatalmon lévő szociáldemokrata Constantinescu államfőnek eléggé nehéz volt meghozni, mivel a közvélemény-kutatás szerint a román lakosságnak mindössze 1%-a támogatta a

¹⁵⁷ GALLAGHER, Tom: *Modern Romania*; New York, New York University Press, 2004., p. 213.

Szerbia elleni NATO beavatkozást. A kormánynak így egyszerre kellett szembe néznie a nyugati vádakkal, miszerint Románia nyugat-ellenes és el kellett fogadtatnia a beavatkozást a lakossággal is.¹⁵⁸

A helyzet ellensúlyozására azonban az amerikai kommunikációs gépezet is megindult, mely nagyban hozzájárult a román társadalom meggyőzéséhez és a nyugati intézmények iránti bizalom fokozásához. Madeleine Albright amerikai külügyminiszter kijelentette, hogy a Jugoszláviával szomszédos országok ugyanolyan fontosak, mint a NATO tagállamok maguk, illetve Bill Clinton üzenete mellett Tony Blair, a román parlamentben tartott beszédében, méltatta az ország együttműködését és a jövőbeni szövetséget.¹⁵⁹

Az európai irányban a Constantinescu kormány 1999-es beleegyezése a SPSEE-ben (Stability Pact for South Eastern Europe) való részvételbe referenciapont volt az ország európai kérelme számára. Bukarest kezdeti félelmei ellenére – mely szerint az SPSEE valójában az ország EU bővítési folyamatból való kimaradásának ellensúlyozását jelenti, valamint Romániát fekete-tengeri és balkáni regionális szereplővé minősíti vissza. Az ország és vezetőinek félelmeit az idő megcáfolta és éppen ellenkezőleg, a dél-kelet-európai együttműködésben betöltött egyfajta vezető szerep megmutatta az ország hajlandóságát az együttműködésre és a jogelvek elfogadására. Ez pedig lendületet adott Románia nyugati elfogadásához.¹⁶⁰

A fentiekhez hasonlóan az EU kritériumoknak való megfelelésre irányuló erős késztetés következtében, valamint azért, hogy megakadályozzák, hogy az országot „elválasszák” a többi közép-európai jelölttől, Románia több közép-európai együttműködést célzó programban és kezdeményezésben is részt vett. Ezek között szerepeltek olyanok is, mint az 1993-ban aláírt Európai Megállapodás alapján létrejövő Central European Free Trade Agreement (CEFTA – Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás) és a Central European Initiative (CEI – Közép-európai Kezdeményezés).

Az együttműködések sorában a román kormány 1997-től kezdve támogatta a Southeast European Co-operative Initiative (SECI – Délkelet-európai Együttműködési Szervezet) illetőleg 2012-től Southeast European Law Enforcement Center (SELEC – Délkelet-

¹⁵⁸ U.o. p 215

¹⁵⁹ U.o. p 216.

¹⁶⁰ U.o. p. 219.

európai Rendészeti Központ) nevezetű kezdeményezést, amelynek lényege, hogy a tizenkét résztvevő ország bűnüldözési szerveit fogja össze. Ettől a normák és értékek átadását és a bűnözés elleni hatékony eszköz létrejöttét várták. Románia vezető szerepe ebben a kezdeményezésben – a szervezet központja is Bukarestben található – szintén sikeres szerepvállalásnak tekinthető.

Románia az Európai Unióval 2000. február 15-én megkezdett csatlakozási tárgyalások során az első körben nyitotta meg a Common Foreign and Security Policy-val (CFSP – Közös Kül- és Biztonságpolitika) foglalkozó (27.) fejezetet. A fejezetet 2004-ben zárták le, mikor Románia vállalta annak alkalmazását. Az országnak négy területen kellett alkalmazkodnia az uniós normákhoz: a Jugoszláv Szövetségi Köztársasággal kapcsolatos korlátozó intézkedések bevezetése; az Etiópia és Eritrea irányában fenntartott fegyverembargó betartása; Afganisztán; az egységes vízumszabályok átvétele a burmai/mianmari rezsimmel szemben. A CFSP tárgyalások során is elvárásként fogalmazódott meg a szomszédos országokkal történő jószomszédi viszony fenntartása.¹⁶¹

Az ESDP (European Security and Defence Policy – Európai Biztonság- és Védelempolitika) keretében Románia aktív tagnak számított. Románia úgy gondolta, hogy a NATO az európai biztonság valódi garanciája és az EU kezdeményezései, mint az ESDP is, más területeken, így a polgári válságkezelés, vagy a NATO-n belüli európai védelemi identitás megerősíthetését szolgálhatják.¹⁶²

Bukarest szigorú külpolitikáján keresztül akarta kibontakoztatni azt a képességét, hogy összekötő kapocsként szolgáljon egyfelől a Balkán és a Fekete-tenger térsége, másfelől az euroatlanti és európai intézmények között, ezáltal magát a regionális biztonság „szolgáltatójaként”; nem pedig „fogyasztójaként” tüntetve fel. Ez a gondolat és elképzelés egyre jobban meghatározta a román külpolitikai aktivitást és egyfajta utat jelölt ki a számára.

Az előcsatlakozási időszakban Románia mindvégig megfigyelőként vett részt az EU katonai vállalásaiban. Három fő területre helyezve a hangsúlyt: stratégiai-politikai, melynek keretében az uniós stratégiák minél szélesebb körű adoptálására törekedett; az EU számára szükséges katonai erő felállítása; operatív dimenzió fejlesztésére, és az

¹⁶¹ CALIN, Daniel: Romania and the Eu Common Foreign and Security Policy; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucuresti, IER, 2003/III., p. 69.

¹⁶² MICU, Mircea: Romanian Security in an Evolving European Context; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucharest, IER, 2010/II., p. 82.

egyres EU műveletekben történő részvételre.¹⁶³ Románia az előcsatlakozás során több európai, afrikai, közel-keleti katonai, bosznia-hercegovinai rendőri felajánlást teljesített.¹⁶⁴ Ezekkel a lépésekkel Románia bizonyította, hogy védelmi téren az európai védelmi struktúra aktív részvevője, azonban politikailag mindvégig sokkal inkább az Egyesült Államok védelmi garanciáiban bízott.

3. 1. 2. Románia kül- és biztonságpolitikájának jellemzői a NATO és az EU-csatlakozás tükrében 2000-2007 között

Sokak félelmeivel szemben Ion Iliescu 2000. évi ismételt megválasztása köztársasági elnökké nem befolyásolta a korábban felvett kapcsolatépítési irányt, sőt az akkori vezetés „megfelelési kényszere” jelentős lökést adott az ország euroatlanti és európai integrációjának. Iliescu, kommunista múltja és személyes oroszpartisága ellenére, folytatva elődjei irányvonalát a NATO és az uniós csatlakozást helyezte külpolitikai célkitűzéseinek élére. Ezekért az erőfeszítésekért az új évezred elején már megjutalmazták Romániát és így 2000 februárjában hivatalosan is megkezdhetette az uniós csatlakozási tárgyalásokat, amelyeket 2005 októberében lezárhatott. A prágai csúcsertekezleten 2002 novemberében meghívták a NATO-hoz való csatlakozásra. Románia 2004-ben a NATO tagja, 2007. január 1-étől pedig az Európai Unió teljes jogú tagja lett.¹⁶⁵

Románia számára a NATO-csatlakozás mihamarabbi elérése komoly cél volt, mivel annak sikeres teljesítésével már „úgymond bekerül a nyugati struktúrákba”. Ezért a NATO csatlakozást megelőzően a román külpolitikát az a cél határozta meg, hogy bebizonyítsa elkötelezettségét a szervezet céljai iránt. Ezért, valamint Románia további regionális céljai elérése érdekében, Bukarest az egyik első volt azok között az európai fővárosok között, amelyek csatlakoztak az USA-hoz, George Bush „terrorizmus elleni háborújához”. Románia 2002-től támogatta az afganisztáni műveleteket azzal, hogy a NATO csapatoknak megengedte létesítményei és légtere használatát, valamint több száz katonát küldött a térségbe. Bukarest elkötelezettségét az USA, amelynek akkoriban a stratégiai szövetségek rugalmasabb rendszerére volt szüksége, nagyra értékelte (Az USA 9/11 után felhagyott a nagy, állandó nyugat-európai katonai bázisok

¹⁶³ MARIN, Gheorghe: Participarea Armatei Române la operații gestionate de Uniunea European; In. Exigențe ale Pesa Asupra Securității și Apărării Românești; București; Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2007., p. 11.

¹⁶⁴ U.o. p. 12.

¹⁶⁵ Romania și NATO, <http://www.summitbucharest.ro/ro/31.html>; Letöltés ideje: 2010. 11. 12.

létesítésével, egy újabb, kisebb, a fronthoz közelebb levő bázisok rendszerének létrehozása érdekében.) Románia ezen a területen is lelkesen támogatta az Egyesült Államokat nem csak a területhasználat engedélyezésével, hanem kiképzési és logisztikai lehetőségekkel is. Vagyis a 2002. októberi NATO meghívás mögött – az ország addigi teljesítményein felül – jelentős részben az USA 2001. szeptember 11. utáni új geopolitikai igényei álltak, amelyeket Bukarest – a „fronthoz” való közelsége, valamint az USA érdekeinek minden eszközzel való támogatására irányuló vágya miatt – ki tudott szolgálni.

NATO tagként Románia elsődleges célja továbbra is az USA-val való különleges kapcsolat kialakítása volt annak érdekében, hogy befolyásoló szerephez juthasson a Fekete-tenger térségében. Amint 2004-ben Băsescut elnökké választották, megfogalmazta a Washington-London-Bukarest tengely kialakítására irányuló programját. Ennek érdekében Románia az Egyesült Államok számára igen fontos vállalásokat tett, köztük talán a legjelentősebb az ország keleti határához közel, a Fekete-tenger partján létrehozandó amerikai katonai bázis terve. Erről 2005-ben állapodott meg a két ország.¹⁶⁶

Bukarest 2005-ben meghirdetett új politikája nem csak közeli partnerséget jelentett, hanem az USA politikáinak feltétel nélküli támogatását, ezzel példázva a Băsescu által használt hangzatos „tengely” jelentését annak érdekében, hogy körülírja Románia és az USA kapcsolatát. A „tengely” célja az volt, hogy Romániának „nélkülözhetetlen” szerepet biztosítson a tágabb fekete-tengeri térségben, Washingtonnal való szoros közreműködésben.

Románia azonosult az amerikai biztonságpolitikai gondolkodás számos elemével, főleg amelyek egybeestek saját elképzeléseivel, vagy érintették a számára is nagy jelentőséggel bíró Fekete-tenger térségét, illetve a volt szovjet érdekszférához tartozó országokat. Így a terrorizmus elleni háború mellett, amelyet feltehetően inkább a megfelelés vágya motivált, a közép-ázsiai régió befagyott konfliktusainak kérdésköre is a román külpolitika tematikájának részévé vált. Románia és főként Băsescu elnök, mintegy semmibe véve a régióban uralkodó évszázados erőviszonyokat, aktív külpolitikába kezdett saját pozícióinak és nemzetközi elismertségének erősítése

¹⁶⁶ CRAWLEY, Vince: Romania, United States Nearing Agreement on Military Bases; <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/10/mil-051024-usia01.htm>. Letöltés ideje: 2010.11.12.

céljából. Románia ezen törekvéseit értelemszerűen nem nézték jó szemmel a régió hagyományos erői, köztük Oroszország és Törökország sem. Törökország például politikai elkötelezettsége és kiemelten fontos geostratégiai fekvése miatt az 1952-es NATO csatlakozása óta –mint a szövetség érdekeinek térségbeli garáncálója – élvezte speciális szerepét. Törökország egyértelműen saját pozíciójának gyengüléséről tartott Románia és az Egyesült Államok „speciális kapcsolatának” erősödése miatt. Ankarát talán a legjobban a Romániában létrejövő amerikai támaszpont zavarta, mivel az oda telepítendő akár több ezer amerikai katona révén az USA ellenőrizni tudná a térséget. Ezáltal Törökország megszűnne „nélkülözhetetlennek lenni” és képtelen lenne kihasználni földrajzi helyzetét saját céljainak megvalósításához.¹⁶⁷

Másrészről Románia közeli kapcsolata az USA-val megváltoztatná az erőegyensúlyt az energia és a gazdaság vonatkozásában. A román-amerikai együttműködés ez irányú haladását jól mutatja, hogy az Egyesült Államok már 2003-ban stratégiai megállapodást írt alá Romániával az energetikai együttműködés terén.¹⁶⁸ Törökország földrajzilag pontosan olyan területen helyezkedik el, amely összeköti a kőolaj-és földgázkészletekkel rendelkező területeket a fejlett államokkal, elsősorban Európával, illetve tankereken történő szállítás esetén az Egyesült Államokkal. Ugyan a különböző vezetékek építése leginkább az utóbbi másfél évtizedre koncentrálódott, valójában a török tengerszorosok már igen hosszú ideje biztosították a szovjet és később az orosz, a kaukázusi és a Kaszpi-tengeri területek energiahordozóinak nyugatra szállítását.¹⁶⁹ Törökországnak gyakorlatilag a II. világháború vége óta tartó befolyása a térségben – melyet a szorosok használata garáncál – csökkenhet Románia megerősödésével. Románia politikai térnyerése azonban nem tudja megváltoztatni azt a tényt, hogy Törökország felügyeli a szorosokat. Ezt Törökország gyakorta igyekszik érzékeltetni is Romániával, így például a folyamatosan napirenden lévő – a szorosokon keresztül Romániába irányuló esetleges – LNG (Liquefied Natural Gas – Cseppfolyósított Földgáz) szállítások blokkolásával.

¹⁶⁷ Romániának az USA katonai ereje által támogatott regionális térnyerésének újabb fejezete a 2011-ben elfogadott rakétavédelmi rendszer romániai telepítése, mely a török félelmek beigazolódását mutatja. A kimértebb török-amerikai viszonyhoz azonban a 2010-ben megindított egyénibb hangnemet megütő török külpolitikai is hozzájárult.

¹⁶⁸ Romania to cooperate on energy development and investment; <http://www.america.gov/st/washfile-english/2003/June/20030604141335ruevecert0.8153607.html>; Letöltés ideje: 2012. 03. 22.

¹⁶⁹ Törökország és Európa energiabiztonsága, http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=91; Letöltés ideje: 2012.05.01.

Az USA romániai katonai jelenléte megerősítheti Románia szerepét az energiaellátás diverzifikálásában és a fekete-tengeri politikai-gazdasági együttműködésekben, ami viszont csökkentené Törökország befolyását a térségben. Mint napjainkban látható, Törökország megőrizte pozícióit, hiszen a legújabb földgáz- és olajvezeték-elképzések is keresztülhaladnak területén, illetve mert Törökország mérete és elhelyezkedése végett mindig is a NATO és az amerikai külpolitika fontos szereplője lesz. Romániáról és a többi kelet-közép-európai országról ez nem feltétlen mondható el, mivel katonai, gazdasági és politikai súlyuk várhatóan nem közelíti meg Törökországét.

Oroszország szintén elégedetlen Románia erős amerikai elkötelezettségével. Annak ellenére, hogy a kilencvenes évek elején volt egy közeledés, amelyet a kapcsolatok megromlása (ahogy szinte mindegyik közép- és kelet-európai állam esetében) követett. Bukarest kapcsolatai megromlottak Moszkvával, később Románia is azok felélesztésére koncentrált. Ennek keretében a kétoldalú kapcsolatok fejlődtek, amelyhez nagyban hozzájárult a 2003-ban aláírt barátsági szerződés is.¹⁷⁰ A szerződésben a felek megegyeztek abban, hogy túllépnek a múlt okozta sebekén és a jövőbeni az együttműködésre koncentrálnak. A kapcsolatok fejlesztéséhez nagyban hozzájárultak Iliescu jó moszkvai kapcsolatai is, azonban az Amerika-barát Basescu elnök 2004-es feltűnése ismételten hűvösebbé tette a kétoldalú viszonyt. Az új román elnök Washington-London-Bukarest tengelyről tett nyilatkozata még tovább rontotta az ország kapcsolatait Moszkvával. Utóbbi attól félt, hogy Románia amerikai „bástyaként” fog működni egy olyan régióban, ami hagyományosan elérhetetlen volt az USA számára. Ez valójában a hagyományos orosz érdekhöz (az ide történő amerikai behatolás mindig is érzékeny pont volt Moszkva számára) való stratégiai közelséget jelenti, továbbá szó van az orosz érdekekkel ellentétes energia-továbbítási projektek felfejlesztéséről is.¹⁷¹

Aleksandr Yakovenko orosz külügyminiszter nem sokkal Románia NATO csatlakozását követően kiadott nyilatkozata jól jellemzi Oroszország óvatosságát és

¹⁷⁰ Russia, Romania leaders sign friendship treaty; The Russian Journal; <http://www.russiamjournal.com/node/15669>; Letöltés ideje: 2010. 11. 15.

¹⁷¹ CRAWLEY, Vince: The Washington-London-Bucharest Axis in President Basescu's External and Security Policies – desideratum or reality; In. INGEPO Supplement Geostrategic Pulse, Bucharest, INGEPO, 2008/32., p. 1-14.

érzékenységet:¹⁷² „NATO tagként Bukarestnek tartózkodnia kellene „negatív hatású” cselekedetektől. Reméljük, hogy Románia NATO tagsága és az uniós csatlakozási folyamat nem fogja negatívan befolyásolni az orosz-román kapcsolatokat, sem a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok jövőbeni alakulását.” Băsescu államfő azonban nem vette figyelembe ezen orosz aggályokat és az amerikai érdekek határozott kiszolgáltatásával kiváltotta Moszkva rosszallását. Băsescu és Románia teljes mértékben kiszolgáltatta azt a Bush-doktrínát, ami Oroszország kárára akart a térségben pozíciókat szerezni. Így történhetett meg, hogy Románia a fekete-tengeri együttműködés programját, nemzetközi támogatással, gyakorlatilag Oroszország kihagyásával igyekezett megvalósítani.

Băsescu államfő megnyilvánulásai és az amerikai érdekek támogatása oda vezettek, hogy Oroszország és Románia között elhidegült, felső szintű kapcsolattartást nélkülöző viszony alakult ki 2008-ra. A román vezetés akkor felismerte ennek hosszú távú következményeit – energiatünettség, a moldovai rendezésből történő kimaradás – és kísérleteket tett a helyzet javítására, de többségében Oroszország érdektelenségével kellett találkoznia.

Ezzel párhuzamosan Európában is változtak a dolgok. Az Európai Unió nagyobb államai egyre gyakrabban fogalmazták meg az európai érdek elkülönülését az amerikaiaktól és egyre kevesebben értettek egyet a Bush-doktrínával. Mindez 2003-ban az iraki háború megindítását követően csúcsosodott ki. Ennek fényében érthető, hogy Brüsszel sem volt kifejezetten lelkes a „tengely” deklarálása kapcsán. Az EU attól tartott, hogy Románia túl messze ment az amerikanizmusában és ha egyszer belép az EU-ba, akkor az amerikai érdekek képviselőjeként fog fellépni. Azaz Románia csatlakozása, kombinálva a lengyel és brit kormányok politikáival, veszélyezteti az európai politika folyamatát és céljait. Más közép-európai országok is követik az amerikai politikát, azonban Lengyelország és Románia esetében méretük miatt ez a kérdés nagyobb hangsúlyt kapott. Románia 2007-es korai csatlakozása részben az EU ezen félelmeire is visszavezethető volt, ugyanis a feltételezések szerint a további késlekedés visszafordíthatatlanná tehetné volna Románia amerikai orientációját, ez

¹⁷² YAKOVENKO, Aleksandr: Foreign Minister press statement; [http://www.mid.ru/bl.nsf/062c2f5f5fa065d4c3256def0051fa1e/5553954503a51b1dc3256e67002bab09?Open Document](http://www.mid.ru/bl.nsf/062c2f5f5fa065d4c3256def0051fa1e/5553954503a51b1dc3256e67002bab09?Open+Document); Letöltés ideje: 2010. 11. 10.

pedig gyengítette volna az Unió keleti partnerségi politikáját.¹⁷³ Ezt a félelmet támasztotta alá az a tény is, hogy Románia – mint tagjelölt állam – aláírta az ENSZ Biztonsági Tanácsának az Egyesült Államok által kikényszerített 1422-es határozatát, miközben azt minden EU tagállam határozottan ellenezte. Az elfogadott határozatában a Biztonsági Tanács felszólította a Nemzetközi Büntetőbíróságot (ICC), hogy tartózkodjon a büntetőeljárástól a státútumában nem részes államok ENSZ-békefenntartásban részt vevő állampolgárait érintően. A határozat az amerikai kormány kezdeményezésére és nyomására született meg, mivel ki akarta vonni állampolgárait az ICC joghatósága alól. Románia a kérdésben azzal érvelt, hogy az EU hosszú távú elvei és egy aktuális amerikai igény között kellett választania. Végül a vitát úgy sikerült feloldani, hogy Románia 2002-es NATO meghívását követően nem ratifikálta a határozatot, az EU pedig az USA nyomására létrejött egyezménynek nyilvánította, amely nem befolyásolja Románia uniós csatlakozási folyamatát.¹⁷⁴

2000 és 2007 között a román biztonságpolitika a Balkán és a Fekete-tenger befagyott konfliktusainak rendezése terén több prioritást is meghatározott. Bukarest kezdeményezései elsősorban a koszovói és a transznyisztriai konfliktus megoldását szorgalmazták, azonban a közép-ázsiai kérdések is sorra napirendre kerültek. Románia ügyesen használta fel a befagyott konfliktusok kérdéskörét, hogy politikai-gazdasági kapcsolatokat építsen ezekben az országokban. Koszovó vonatkozásában Románia következetesen támogatta a tárgyalásos rendezést és védelmezte Szerbia szuverenitását. Bukarest álláspontja – ami ellentmondott a hivatalos amerikai irányelvnek – elsősorban azokból a félelmeiből született, hogy Koszovó elszakadása újabb követelésekhez vezet az erdélyi magyar kisebbség részéről és precedenst teremthet a Moldovai Köztársaság feldarabolásához. A magyar kisebbség ügyében nem területi követelésektől tartott a román vezetés, hanem a koszovói szerb kisebbségnek meghatározott és megadott jogoktól, melyek biztosítását a magyar kisebbség precedensnek tekinthette. Ezzel együtt azonban általánosan elfogadott az a vélekedés, hogy a román államfő és kormány merev kitartását a kérdésben sokkal inkább a Moldovai Köztársaság és Transznyisztria motiválta, mint Erdély.

¹⁷³ MICU, Mircea: Understanding Romanian foreign policy in the context of transatlantic divergences; In. Romanian Journal of Political Science, Bucharest, Romanian Academic Society, Vol. 7, No. 7, 2007,

¹⁷⁴ U.o.

A transznyisztriai régió vonatkozásában Románia folyamatosan követelte részvételét a konfliktus rendezésére irányuló tárgyalásokban. Ezt a jogot Moszkva újra és újra megtagadta, mivel Románia – egy hamarosan EU-tagállam – potenciális részvétele növelné a nyomást Moszkván, hogy multilaterálisan elfogadott és kötelező megoldás szülessen. Románia 2006-ban már javaslatot tett a Moldovával való újraegyesítésre, aminek révén az utóbbi az EU tagja lett volna, és amit Vladimir Voronin moldáv elnök határozottan elutasított.¹⁷⁵ Ugyanebben az évben Románia könnyített vízumkiadást vezetett be a moldovai állampolgárok részére. Ez a lépés kiváltotta mind az Európai Unió, mind a moldovai politikai elit jelentős részének nemtetszését.

Az EU-csatlakozás előtti években a román külpolitika teljes mértékben kihasználta azt a lehetőséget, hogy 2005-től már részt vehetett az európai bizottságok működésében. Ettől nemzetközi elismertségének növekedését és (az EU adta mozgástér kihasználásával) érdekeinek jobb érvényesítését várta.

3. 2. Románia csatlakozását követő biztonságpolitikai célkitűzések

Románia az európai és az euroatlanti csatlakozás után az új állapothoz igazította kül- és biztonságpolitika elvárásait is. A román politikai vezetés elemzéseit követően Traian Băsescu elnök 2008-ban, második államfői beiktatási beszédében összefoglalta kormánya külpolitikai prioritásait, erőteljesen hangsúlyozva azok regionális biztonságpolitikai elemeit:

- részvétel az USA rakétavédelmi pajzs projektjében;
- részvétel a NATO és az EU biztonságpolitikai reformjában, a NATO és az EU biztonságpolitikai együttműködésének elérése a Fekete-tenger térségében;
- Délkelet-Európa-szakértőként részvétel a döntés-előkészítési folyamatokban, az EU felé egy Kelet-Európa és Kaszpi-térségi stratégia kidolgozásának kezdeményezése;
- egy Fekete-tenger- és Duna-stratégia, illetve integrált Nyugat-Balkán-politika kialakítása;
- kiemelt partnerség a Moldovai Köztársasággal, a testvérállam uniós integrálásának elősegítése;

¹⁷⁵ BASESCU, Traian: Comunicat de Presa Presedintele Romaniei; http://www.presidency.ro/pdf/date/7716_ro.pdf; Letöltés ideje: 2010.11.10.

- az amerikai vízummentesség elérése a következő választások előtt.¹⁷⁶

Az államfői nyilatkozatot előrevetítve, a csatlakozással elért eredmények hatására, Románia külügyminisztere, Adrian Cioroianu 2008. február 4-én évértékelő és feladat meghatározó beszédet tartott, amelyben áttekintette az uniós tagság első évének eredményeit és az azok alapján meghatározható új eredményeket.¹⁷⁷

A miniszter a legnagyobb eredménynek azt tekintette, hogy Románia már az első uniós évében aktív és felelősségteljes tagnak mutatkozott. Kilenc saját, illetve más uniós tagországgal közösen benyújtott kezdeményezése volt. Bebizonyította, hogy felelősen gondolkodik a közösségi ügyekkel kapcsolatban, elég a Lisszaboni Szerződés, a klímaváltozás ügyében kialakítandó közös politika, vagy a belső energiapiac liberalizálásának támogatását említeni.

A kiemelt multilaterális kérdések között Romániának a Közös Európai Biztonság- és Védelempolitikában betöltött szerepét hangsúlyozta Adrian Cioroianu, miszerint az ország megbízható támogatója lett a kezdeményezésnek, amelyet 2007-ben is bebizonyított a közös feladatok végrehajtása érdekében tett felajánlásai révén, és a konkrét feladatok elvégzése által.

Egy másik fontos biztonságpolitikai terület, amelyre Bukarest különösen sok figyelmet és energiát fordított, a migrációs politika. Románia támogatta az egységes uniós stratégia kialakítását, párbeszédre sarkallta az EU-t Oroszországgal, részt vett a Moldovai Köztársaságot érintő részletek megtárgyalásában, valamint vezető szerepet vállalt az EU és a fekete-tengeri térség ilyen irányú együttműködésének kialakításában. 2007. január 1-jén két fekete-tengeri tagállammal, Bulgáriával és Romániával bővült az Európai Unió, így közvetlenül érdekeltté vált a térség biztonságának és jószomszédi kapcsolatainak fenntartásában. Ez utóbbi területen Románia elérte, hogy az EU felülvizsgálja korábbi szomszédságpolitikáját. A Fekete-tengeri Szinergia révén pedig olyan program indult, amelyben Bukarest sikeresen közvetítette saját üzenetét, és irányította az Európai Bizottság figyelmét a térségre, miáltal újabb, nagyon értékes elemmel bővíthetett az európai szomszédságpolitika.

¹⁷⁶ ZÁKONYI Botond: Az amerikai–román stratégiai partnerség; Gyorselemzés: 2011/21, Budapest, Magyar Külügyi Intézet, 2011.

¹⁷⁷ CIOROIANU, Adrian: Ministrul de externe prezintă bilanțul MAE pe 2007 și obiectivele pentru 2008; <http://ankara.mae.ro/index.php?lang=ro&id=31&s=64366>; Letöltés ideje: 2009. március 24.

Románia – mint már volt róla szó – külön elméleteket dolgozott ki annak igazolására, hogy Közép Európához tartozónak tartja magát. Ennek fenntartása mellett stratégiai céljai között kiemelten szerepel a nyugat-balkáni és a fekete-tengeri térségbeli jelenlét erősítése. Románia az EU nyújtotta keretrendszeren keresztül kapcsolódott be a közkeleti és az afrikai térség problémáinak rendezésébe. Ennél is jelentősebb eredmény, hogy Európa közép-ázsiai nyitására Románia is bekapcsolódhatott kazahsztáni, azerbajdzsáni, türkménisztáni és üzbegisztáni diplomáciai kapcsolatai segítségével.

A román külügyminisztérium az uniós csatlakozást követő évben készítette el a „Reperelor strategice de politică externă pentru următorii zece ani” (A külpolitikai stratégia elemei a következő tíz évre) dokumentumát, amelyben a következő tíz év lehetőségeit, stratégiai elképzeléseit vette sorra.¹⁷⁸ A mintegy 25 oldalas dokumentum a külpolitikai, illetve nemzeti biztonsági stratégiákhoz hasonlóan számtalan sablonos, ám nélkülözhetetlen megállapítást is tartalmaz, azonban a konkrétumok és rögzített célkitűzések sem hiányoznak belőle, ami mindenképpen elismerésre és elemzésre méltó. A dokumentum rövid összefoglalását, áttekintését és néhány – véleményem szerinti jelentősebb – gondolatának kiemelését hasznosnak tartom, mert megtudhatjuk belőle, hogy mi az, amit keleti szomszédunk kül- és biztonságpolitikai téren kiemelten fontosnak tartott napjainkban.

A dokumentum szerint a Románia nemzetközi szerepvállalásait megalapozó értékek, alapelvek és érdekek a társadalom zömének támogatását is élvezik. Megvizsgálva a fő megközelítési módokat, öt, a “napi politika” felett álló pillért javasol a következő évtizedre szóló külpolitika alapjául, amelyek nyitva hagyják az önálló kezdeményezések lehetőségét a politikai prioritások megállapítása szintjén és a diplomáciai tevékenység folytatását illetően is. Ezek a pillérek a következők:

1. Előrelátható és stabil biztonsági környezet Románia számára, összhangban a nemzeti érdekekkel;
2. A külpolitika hozzájárulása az ország fenntartható fejlődéséhez és növekedéséhez;
3. Románia EU-n belüli arculatának körvonalazása és kinyilvánítása;
4. A román érdekek előmozdítása és a román értékek védelme a világban;

¹⁷⁸ VARGA Ádám: Románia külpolitikájának következő évtizede; In. Kelet-Közép-Európa Blog, http://kelet-europa.blog.hu/2009/03/24/romania_kulpolitikajanak_kovetkezo_evtizede; <http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=295>; Letöltés ideje: 2011. 11. 14.

5. Románia hozzáadott-értéke a közösségen kívüli nemzetközi szinten.

A dokumentum szerint ahhoz, hogy ezek a pillérek hatékony keretet adjanak a román külpolitikának, három pontosan meghatározott követelmény teljesítésére és beépítésére van szükség:

1. Többdimenziós jelleg: A nemzetközi jog és demokratikus értékek tiszteletben tartására épülő posztmodern globális rend kiépítése és megerősítése közvetlen érdeke Romániának az Európai Unió teljes jogú tagjaként. Az ehhez való hozzájárulás történhet hagyományos szerződések vagy funkcionális ad-hoc szövetségek, állami-magán hálózatok és partnerségek segítségével. Mindezek egymást kiegészítő együttműködési és cselekvési teret jelentenek, hogy Románia megfelelően képviselhesse régiós és globális szintű érdekeit. A dokumentum ezekkel a liberális külpolitikai metódusokkal kiszélesítve határozza meg a román külpolitika eszköztárát.

2. Integráció: A román külpolitikának a globális szintű gazdasági, politikai, és biztonsági folyamatokat figyelembe vevő, politikai, társadalmi és biztonsági prioritásokat egyaránt magába foglaló rendszernek kell lennie. Ennek a gyakorlati alkalmazhatóságához, illetve a szükséges információs és tudásbázis kialakításhoz szüksége van egy hatékony, intézményeken belüli és intézmények közötti együttműködésre is. A partnerek között egyaránt szerepelniük kell a nemzetközi szervezeteknek, vagy más államok hivatalainak, kutatóintézeteknek és a magánszektor szereplőinek.

3. Az érdekek és értékek közötti egyensúly: A külpolitikai célkitűzések és álláspontok kidolgozásának és gyakorlativá tételének egyrészt a demokratikus, a jogállami és az emberi jogi elvek közötti egyensúlyon, másrészt pedig Románia gazdasági és geostratégiai érdekeinek előmozdításán kell alapulnia. Romániának meg kell próbálnia rövid időn belül maximálisan érvényesítenie érdekeit a régióban és globális szinten.

A meghatározott prioritások és tevékenységek:

A Románia nemzeti érdekeinek megfelelő, előrelátható és stabil biztonsági környezet tekintetében a dokumentum meghatározza, hogy Románia azon államok közé tartozik, amelyek osztják a demokrácia, a jogállamiság és a piacgazdaság egyetemes értékeit, illetve amelyek támogatják az emberi jogok és a nemzetközi jogelvek tiszteletben

tartását. Így kedvező körülményekkel rendelkezik nemzeti értékeinek megerősítése szempontjából.

Románia alapvető érdekei közül a következőket tartja fontosnak megemlíteni:

- a román állam demokratikus államok közösségében elfoglalt helyének megerősítése;
- az egységes állam megőrzése;
- a területi integritás;
- a demokratikus politikai rendszer megerősítése;
- a nemzetbiztonság;
- a közigazgatási teljesítmény megerősítése;
- a románok jóléte;
- életképes piacgazdaság fejlesztése; melyek maradandó és pártokon átnyúló érvényű elvek.

Az ország területi integritása, valamint polgári-katonai biztonsága szempontjából fontosnak minősíti Románia NATO-ban betöltött helyének megerősítését. Románia úgy véli, hogy az európai biztonság és védelem tekintetében a NATO a legfőbb döntéshozó fórum, aminek munkájában közvetlenül részt kíván venni.

A NATO-n keresztül elérni kívánt külpolitikai célok közül néhány:

- A NATO reformjának előmozdítása és a NATO, Romániával szomszédos országokkal való bővítésének szorgalmazása;
- Románia az Irakkal, Afganisztánnal és a Nyugat-Balkánnal kapcsolatos kötelezettség-vállalásainak tiszteletben tartása mellett, szoros politikai és operatív együttműködést kíván kialakítani a partnerekkel és a nemzeti hatóságokkal az újjáépítési folyamatok támogatására;
- Különböző hozzájárulások tétele a nemzetközi biztonság terén, a konfliktus utáni stabilizálásra és az újjáépítésre helyezve a fő hangsúlyt;
- Közreműködés a kényes kérdések rendezésében, pl. rakétavédelmi pajzs, globális partnerség kérdései.¹⁷⁹

A fenti pontokból is látszik, hogy Románia – érthető okoktól vezérelve – a NATO és az EU keretein belül is az újjáépítési folyamatokban kíván nagyobb szerepet vállalni a

¹⁷⁹ CIOROIANU, Adrian: Ministrul de externe prezintă bilanțul MAE pe 2007 și obiectivele pentru 2008, <http://ankara.mae.ro/index.php?lang=ro&id=31&s=64366>; Letöltés ideje: 2009. március 24.

közeljövőben. A dokumentum erről részletesebben úgy ír, hogy a válságok kezeléséhez való hozzájárulásokat változatossá kívánják tenni. A nemzetközi szervezetrendszereket felhasználva a civil személyzet alkalmazásában látják ennek a lehetőségét. Románia célkitűzése egy olyan multidiszciplináris civil kapacitás kifejlesztése, melynek elemei át/kihelyezhetőek a különböző szintekre és különböző profilúak. Ugyanakkor a konfliktus utáni újjáépítés terén Románia ki kíván fejleszteni egy szakember-testületet, hogy át/kihelyezhető legyen azokra a szintekre, amelyek esetében a helyzet meghaladta a válságkezelés folyamatára jellemző kritikus küszöböt, és amelyekhez olyan strukturális reformokkal kapcsolatos programokra és projektekre, valamint intézményes átalakításokra van szükség, amelyek a válságból kilábaló területekre jellemzőek.

Nagyon fontos kitétel, – főként Romániának az Egyesült Államokhoz fűződő speciális viszonyát szem előtt tartva – hogy saját lehetőségeihez mérten Románia törekedni fog az ENSZ égisze alatt folyó békefenntartó missziókban való részvételre.

Amikor biztonságról beszélünk, természetesen nem mehetünk el a terrorizmus problémája mellett sem, így ezt a kérdést a dokumentum sem hagyta ki. A megfogalmazott értékelés alapján kimondja, hogy rövidtávon Romániát nem fenyegeti a nemzetközi terrorizmus. Lehetséges, hogy egy Románia elleni terrorista támadás kockázata növekedni fog a következő 5-10 évben, mivel a román állam, amely a demokrácia, a jogállam, és a piacgazdaság értékeit választotta, jelen van a terrorizmus-ellenes katonai hadszíntereken. Feltétlenül szükséges a terrorista támadások kockázatának különleges eszközök általi kezelése és megelőzése, valamint ezzel egy időben a szélesebb körű külpolitikai (két- és többoldalú) intézkedések meghozatala, melyek a terrorizmus megjelenését kiváltó okok megszüntetését célozzák.¹⁸⁰

Az energetikai téren az ellátásbiztonság felé vezető út feltételezi Romániának az EU energetikai politikájában való aktív részvételét. Az EU Közép-Ázsiával kapcsolatos stratégiája által előírt Kaszpi-tenger – Fekete-tenger energetikai folyosó létrehozásával kihasználható lesz Románia tranzit-potenciálja. Ezért Románia kiemelt figyelmet fordít a Nabucco és a PEOP projekt aktív népszerűsítésére az EU keretén belül és kétoldalú kapcsolatai felhasználásával egyaránt. Továbbá reméli, hogy a constantzai kikötő fontos logisztikai csomóponttá válhat az alternatív szállítási lehetőségek kialakítása során. Az

¹⁸⁰ U.o.

energiaszektorban történő térnyerés egyik célja és eszköze lehet a tervezett regionális energia-tőzsde létrehozása Bukarestben.

A biztonságpolitikai és gazdasági érdekek érvényesítéséhez a román felső vezetés elengedhetetlennek tartja az országról kialakított pozitív kép elterjedését az Európai Unióban és a térségben egyaránt. Területe, lakossága, és szavazati jelentőség szempontjából Románia a hetedik legnagyobb ország az EU-ban és az unió keleti határ-menti országainak egyike. Európai szinten, különösen a külpolitikai kapcsolatok, az energia, a migráció és a jó kormányzás területén a következő évek legfőbb célkitűzése a felelős, hatékony, pragmatikus, befolyásos, konszenzusra törekvő és politika-alakító Románia-arculat körvonalazása. Ebbe a körbe tartozik a külföldi országokban élő románok helyzetének az elmúlt időszakban nagy viharokat kavaró kérdése is. Így a dokumentumból sem maradhatott ki az a gondolat, miszerint a külföldön élő románok külpolitikai képviselete egyre fontosabb kérdés. Ezt az állampolgárok által közvetlenül érzékelt, valamint a romániai és nemzetközi sajtó által figyelmesen monitorozott politikát határozott látásmóddal és erőfeszítéssel kell átalakítani, hogy ne a román kultúra, imázs és értékek lejáratását, hanem azok építését szolgálja. Ez a természetes külpolitikai feladat várhatóan sok akut probléma kezelését fogja jelenteni a jövőben is.

Az EU stratégiai érdekei – pl. a gazdasági különbségek, a kulturális és vallási konfliktusok csökkentése – közül nem egy Románia természetes érdekei közé (is) tartozik. Ezek szorosan kapcsolódnak egy olyan Unió építéséhez, melyet a keleti és a déli szomszédsággal való viszony terén tartósan a koherencia és a partnerség, valamint globális szinten a hatalom és a gyarapodás jellemez. Ezért Románia, mint EU-tagország arra fog törekedni, hogy geostratégiai pozícióit, az EU-tagországokkal ápolt kapcsolatait, valamint a demokratikus és működőképes piacgazdasággal rendelkező országgá válása terén szerzett tapasztalatait az EU érdekében értékesítse, továbbá részt vegyen a nemzetközi közösségnek a béke helyreállítása, a stabilizálás és újjáépítés terén tett erőfeszítéseiben. Ezzel a célkitűzéssel Románia stratégiába foglalja az elmúlt években Băsescu elnök irányításával megkezdett külpolitikai irányt, amely a fekete-tengeri és a közép-ázsiai térségekre koncentrál. Az ott kialakított kapcsolatokkal pedig Brüsszelben, illetve Washingtonban próbálnak előnyösebb pozíciókat elérni. Számptalan intézkedést, tervezett lépést rögzít a stratégia, amelyekből látszik, hogy az

Európai uniós tőrből való kilépés a mai román külpolitika egyik fő mozgatórugója, talán kitőrésai lehetősége.

Ezzel el is érkezünk Románia külpolitikájának a dokumentumban megfogalmazott másik fontos vonulatához, miszerint egyensúlyban kívánja tartani az USA és az EU kapcsolatait. Ezen a téren a dokumentum kimondja, hogy az USA és az EU közötti viszony tekintetében Románia érdekelt a szolidáris partnerek közötti transzatlanti viszony fenntartásában, amelyek kölcsönösen tisztelik egymást, és amelyek vállalták azt a missziót, hogy a világon népszerűsítik közös értékeiket. A szolid, fokozott és átfogó transzatlanti viszony teljes mértékben megfelel Románia nemzeti érdekeinek. Ez a megfogalmazás és a dokumentumban felsorolt tervezett lépések mutatják az erős elkötelezettséget az Egyesült Államok és a transzatlanti kapcsolatok fenntartása mellett, az európai kapcsolatok és integráció háttérbe szorítása nélkül.

A dokumentumból látható, hogy a széles körű célok megfogalmazása, a meghatározott számtalan feladat és cselekvési terv összességében határozott, ambiciózus román külpolitikai gondolkodást mutat. Ezek alapján Románia a NATO és az Európai uniós szerepének emelésén, a közvetlen szomszédjaival ápolat kapcsolatokon túl szerepet szán magának távolabbi régiókban is. Ezzel a gondolkodásmóddal Románia középhatalmi szerepkörnek megfelelő státuszt és helyet kíván elfoglalni az európai küzdőtéren. Mindenképpen dicséretes, hogy a csatlakozást követő hónapokban egy, az európai normáknak megfelelő, a saját nemzeti érdekeket bátran felvállaló, ambiciózus stratégia fogalmazódott meg ebben a dokumentumban. Napjainkra azonban már világossá vált, hogy a stratégiában megfogalmazott célok elérése több akadályba is ütközik, melyek meghatározzák Románia mozgásterét.

A román kül- és biztonságpolitikai gondolkodás térnyerését, illetve jelenlétét a román stratégiai gondolkodásban nem csak a külpolitikai stratégiák széleskörűsége és ambiciózussága mutatja meg, hanem az ország egyes ágazati stratégiáiban a külpolitika által betöltött szerep. Románia sajnos számos területen nem rendelkezik elfogadott stratégiai koncepcióval, mely főként a hektikus belpolitikai folyamatoknak köszönhető.

A rendelkezésre álló elfogadott, vagy a dolgozat megírásakor elfogadás, társadalmi vita alatt álló stratégiák vizsgálatakor megállapítható, hogy a külpolitika, Európa-politika érvényre jut ezekben a dokumentumokban. Ez nem meglepő a Román

Nemzeti Biztonsági Stratégia tekintetében, amelyben a nemzetközi szervezetekben és az euroatlanti és európai szövetségi rendszerben betöltött szerepkört meghatározó tényezőként kerül azonosításra. Az azonban már ritkábban fordul elő más államok hasonló dokumentumaiban, hogy külön fejezet foglalkozik az új európai és euroatlanti és európai román identitás megteremtésének fontosságával. A fejezet gyakorlatilag a NATO és az EU feladatainak ellátásában és a döntéshozatalában történő részvétellel elérhető román biztonság növelésével foglalkozik.¹⁸¹

A 2007-2020 között érvényes, átalakítás alatt álló 2011-2020 Energetikai Stratégia a második fejezetben foglalkozik a globális és európai energetikai kitekintéssel. A fejezetben külön vizsgálja a regionális együttműködési lehetőségeket és fejlesztési irányokat. A dokumentum ugyanígy foglalkozik a fukushimai nukleáris baleset okozta hangsúly-eltolódásokkal az energiapolitikában.¹⁸²

A román gazdaság fejlesztése szempontjából igen jelentős potenciállal rendelkező ökoturizmus fejlesztésére készített stratégia külön elemzi, hogy miként lehet a stratégia sikeres megvalósítását elősegíteni a nemzetközi szervezetek, szakmai szövetségek bevonásával és közreműködésével. Több ország példáit megvizsgálva igyekszik elősegíteni a romániai alkalmazás sikerességét.¹⁸³

A Fenntartható Szállítási Stratégia 2007-2013 és 2020, 2030 című dokumentum középpontjában – ahogyan a bevezetőben fogalmaznak annak készítői – az áll, hogy Romániának el kell érnie a szállítási infrastruktúrában az uniós standardokat, hogy létrejöhessen a román hálózat uniós integrációja. A dokumentum végigveszi azokat az uniós stratégiákat (Lisszaboni Stratégia) és ajánlásokat, melyek alapján elkészült a román dokumentum.¹⁸⁴

A nemzeti fenntartható fejlődési stratégia még az előzőeknél is részletesebb uniós és nemzetközi kitekintéssel bír. Az uniós irányelvek rövid áttekintését követően a

¹⁸¹ Strategia de Securitate Națională a României;
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>; Letöltés ideje: 2012. május 3.

¹⁸² Strategia Energetică a României, Pentru Perioada 2007 – 2020, Actualizată Pentru Perioada, 2011 – 2020;
http://www.minind.ro/dezbateri_publice/2011/Strategie_2007_actualizata_2011_01092011.pdf;
Letöltés ideje: 2012. május 3.

¹⁸³ Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România;
http://www.mdrl.ro/_documente/turism/studii_strategii/ecoturism_faza1.pdf; Letöltés ideje: 2012. május 3.

¹⁸⁴ Strategia pentru transport durabil pe perioada 2007-2013 și 2020, 2030;
http://www.mt.ro/nou/img/documente/strategie_dezvoltare_durabila_noua_ultima_forma.pdf;
Letöltés ideje: 2012. május 3.

stratégia több mint harmada az unió tárgyban készült stratégiájához történő alkalmazkodással foglalkozik.¹⁸⁵

A fenti példák alapján látható, hogy a mai Románia és román minisztériumok munkájában a nemzetközi kitekintés, az uniós ajánlások figyelembe vétele elég határozottan jelentkezik. Ezt részben az EU és NATO tagságból fakadó elvárásoknak történő megfelelés motiválja, míg másrésről annak a bizonyítéka, hogy Románia napjainkban is nagy figyelmet fordít a külső tényezők mérlegelésére és azok a legfelső szintű politikai gondolkodás részét képezik, vagy legalábbis megjelennek ott.

3. 3. A román érdekérvényesítés néhány biztonságpolitikai összefüggése

A 21. század legelejének átfogó európai és nemzetközi fejleményei – a nyilvánvaló kockázatok mellett – a korábbiaknál kedvezőbb keretfeltételeket kínáltak a sajátos külpolitikai és biztonságpolitikai érdekek és törekvések érvényesítésére Románia számára.¹⁸⁶ Romániának számos területen el kellett fogadnia a partnerek érdekeit és adoptálnia kellett elvárásait, miközben ezzel együtt saját érdekeinek érvényesítésére is több lehetősége kínálkozott.

A szakirodalomban összefoglaló néven emlegetett európaizálódás annak a folyamatnak a gyűjtőneve, amely az alkalmazkodás-érdekérvényesítés fokozódását együttes megjelenését leírja a jelen helyzetben. Kevin Featherstone és Claudio M. Radaelli, a „The Politics of Europeanization” című könyvükben a következő meghatározást adják: az európaizálódás egy folyamat; egyfajta építkezés, diffúzió; a formális és informális szabályok, normák intézményesülése; a cselekvések és politikák közös normák mentén történő kivitelezése.¹⁸⁷

Radaelli nyomán azt is le kell szögezni, hogy az európaizálódásra a legfőbb hatást az Európai Unió gyakorolja, ugyanakkor más európai szervezetek befolyása is tetten érhető. Így a külpolitika alakításánál pl. nem lehet megkerülni az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tevékenységét sem, de említhetnénk még az

¹⁸⁵ Strategia Nationala pentru Dezvoltare Durabila a României Orizonturi 2013-2020-2030; <http://strategia.ncsd.ro/docs/sndd-final-ro.pdf>; Letöltés ideje: 2012. 05. 03.

¹⁸⁶ KÓSA András: Románia és a NATO-integráció. Nagyhatalmi Politikák; In. Pro Minoritate, 2002/Ősz, p. 46.

¹⁸⁷ FEATHERSTONE, K. – RADAELLI, M. C.: The Politics of Europeanization; Oxford, Oxford University Press, 2003., p. 23.

Európa Tanácsot, vagy az Európai Szabadkereskedelmi Övezetet is, míg a normák tekintetében a NATO is ebbe a csoportba tartozik.

Politikai szinten az európaizálódás az integrálódás visszacsatolásának, az eredmények nemzeti rendszerekbe történő beépülésének folyamatát jelenti. A kérdés egyik neves kutatója Strang¹⁸⁸ a fenti megközelítéseket kiegészítve az európaizálódás folyamatának négy különböző dimenzióját határozta meg:

- A nemzeti politikák EU elvárásokhoz történő alakítása („letöltés”);
- A nemzeti érdekek érvényesítése az EU politikáiban („feltöltés”);
- Az élitek szocializációja;
- Bürokratikus átalakítások.

Kelet-közép-európai nézőpontból az európaizálódás gyakorlatilag az 1989-1990 körüli rendszerváltozások által kialakítani hivatott új gazdasági, politikai, társadalmi berendezkedések, majd az integrációs szervezetekhez történő közeledési időszakok tekintetében nyer értelmet. Az európaizálódás ebben a régióban egybeforr a NATO és az EU keleti nyitásával, majd a bővítésekkel. A demokrácia, piacgazdaság és egyéb „nyugati” társadalmi normák átvétele a volt szocialista tömb országokban jelentette a legmélyebb és legszélesebbkörűbb európaizálódást.

A NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozásra felkészülő időszakában az európaizálódás egyértelműen kívülről, mondhatni felülről lefelé vezérelt folyamat volt. Ebben az időszakban minden országban egyfajta érték- és normatranszfer valósult meg az unió mint erőközpont által determinálva. Minden követelmény teljesítése a „jutalom” elnyerése, az uniós tagság érdekében történt.¹⁸⁹

A nemzeti kül- és biztonságpolitika központi eleme az ország szuverenitásának elősegítése, érdekeinek érvényesítése és értékeinek képviselete. Ebben a kérdésben nagy felelősség hárul a kutatókra és a politika alakítóira, hogy miként definiálják az ország szuverenitását és milyen formában kívánják párhuzamba állítani a nemzeti és európai érdekeket, milyen vonalak mentén különítik el az értékeket.

A kiinduló állapot az, hogy a NATO és az Európai Unió tagállamai egytől-egyig szuverén nemzetállamok, amelyek az uniós egyeztetési folyamatok mentén

¹⁸⁸ STRANG, Bennet: Winds of Change: the Europeazination of National Foreign Policy; In. Maastricht European Studies Papers, University of Maastricht; 2007/1., p. 10.

¹⁸⁹ POPESCU, Liliana: Europeanization of Romanian Foreign Policy; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucuresti, Institutul European din Romania, 2010/4., p. 54.

formálódva, továbbra is nemzetállam-központú külpolitikát folytatnak. Ezen politikák egyik központi eleme pedig a szuverenitás teljes megőrzése. Természetes, hogy az intézményrendszerekben folytatott közös munka és az erős gazdasági egymásrautaltság miatt, valamint a politikai alkufolyamatok során egyfajta lassú átalakuláson mennek keresztül a nemzeti külpolitikák is, egyre nagyobb hangsúllyal veszik figyelembe egymás, vagy a közösség érdekeit. Valójában a gazdasági partnerek érdekeinek akár fegyveres úton történő megóvása sem feltétlen tekinthető a külpolitika európaizálódásának, sokkal inkább a saját gazdasági-társadalmi érdekek felmérését követő racionális döntésnek.

A közös európai külpolitika kialakítására tett erőfeszítések korántsem új keletűek, hanem több évtizedes fejlődés eredményei. A Római Szerződésben felvázolt kereteket folyamatosan kiegészítve jutott el a szervezet a közös védelempolitikai kezdeményezéshez, majd a Lisszaboni Szerződéshez. A Lisszaboni Szerződésben rögzített struktúrát megelőző minden eddigi külpolitikai koordináció mindössze kormányközi együttműködésnek tekinthető, még akkor is, ha eleinte ezek a kormányközi együttműködések az egymás közötti viszonyok rendezését szolgálták, mára pedig a harmadik országok irányába történő közös fellépésre koncentrálnak.¹⁹⁰

Az Európai Unió közös külpolitikája jelenleg még kialakulóban van, azonban a trendeket figyelembe véve egyre fontosabbá válik minden tagállam számára, hogy ezen az „új közösségi területen” is érdekeinek megfelelően tudjon működni.

Románia esetében kutatóként egyértelműen egy „termelő-fogyasztó” viszonyt feltételezhetünk a nemzetközi szervezetek és Románia relációjában. A csatlakozásokra irányuló erős román igény több forrásból is táplálkozott. Elsősorban demokratikus norma-importra volt szükség, amelyet az áhított gazdasági és pénzügyi stabilitás, fejlődés megteremtése követett. Románia vonatkozásában az sem elhanyagolható szempont, hogy a csatlakozással megerősödött és legitimitást nyert az ország európai identitása, ismét megerősítést nyert területi integritása.

Alig néhány olyan tanulmány jelent meg ez idáig, amely konkrétan a román külpolitika európaizálódásának értékelésével foglalkozik. Ezek közül Sorin Stefan Denca és Liliana Popescu román kutatók munkái tekinthetők egyedül tudományos igényű kutatásnak a kérdésben.

¹⁹⁰ U.o. p. 62.

Az előcsatlakozás időszakának alkalmazkodási eredményeit a korábbiakban bemutatott, az európaizálódás fogalmát tagláló elméleteket alapul véve, az úgynevezett „letöltési” és „feltöltési” oldal alapján kívánom bemutatni.

Az európaizálódás szótári értelmezését alapul véve megállapítható, hogy Romániának, ahogyan minden újonnan csatlakozott uniós államnak, a letöltés keretében át kellett vennie az alapvető szabályokat. Ennek értelmében Románia is elfogadta az aquisit és a CFSP meglévő intézményrendszerét anélkül, hogy ezekben saját érdekeit, véleményét képviselhette volna. Össze kellett hangolnia saját állásfoglalásait az EU állásfoglalásaival, közös cselekvéseivel és stratégiáival. Az adminisztratív rendszer átalakításával Románia is alkalmassá vált az uniós intézményrendszer – Miniszterek Tanácsa, Általános Ügyek és Külkapcsolatok Tanácsa – szerinti működésre, a dokumentumok és információk küldésére, fogadására. Létrejött az állandó brüsszeli képviselet és számos más új szakértői poszt. Mindezt a folyamatot és intézkedéssort egyben nevezhetjük az EU Közös Kül- és Biztonságpolitikája elfogadásának is.¹⁹¹

Románia és Bulgária 2005-ben írta alá a csatlakozási szerződést, melyet követően körülbelül másfél évig volt lehetőségük a román szakembereknek, hogy figyelemmel kísérik az uniós intézményi struktúra és döntéshozatal működését. A CFSP működési mechanizmusainak elsajátítása során fontos volt az érdekegyeztetési, konszenzus-alkotási eljárások megtanulása és az egyes bizottságok, csoportok megismerése.

A CFSP-ben vagy más uniós intézményrendszerben történő érdekérvényesítés legfőbb alapja az adott állam uniós befolyása, politikusainak kollegiális kapcsolatai. Hiába rendelkezik mindenki ugyanazzal a szavazattal vagy vétőjoggal, az eredmények ismerete alapján kimondható, hogy az érdekérvényesítésben a tapasztaltabb vagy nagyobb súlyú államok a sikereesebbek.

A rendszerváltozást követően a NATO és az Európai Unió csatlakozásig eltelt időszakban Románia számos lépést tett, amelyek ennek a kétirányú külpolitikai kultúrának a meghaladását célozták. Az erőfeszítések eredményei nehezen mérhetők. Jelentős változások történtek, azonban a mai napig sem tűnt el ez a kettősség a román külpolitikából. Ahogyan Lilian Popescu fogalmaz a munkájában, „Románia

¹⁹¹ DENCA, Sorin Ștefan: The Europeanization of Foreign Policy: Empirical Findings From Hungary, Romania and Slovakia; In. Journal of Contemporary European Research, Salford, UACES Student Forum, Volume 5, Issue 3. 2009., p. 389-404.

külpolitikai kultúrája az uniótól nagyon távolról indult és ennek az utazásnak még nincsen vége.”¹⁹²

Az uniós csatlakozást megelőző rövid szocializációs időszakhoz képest a román diplomáciai és külpolitikai elit igen hamar elsajátított bizonyos uniós reflexeket. Ez azonban még mindössze csak a tanulási folyamat elejének tekinthető, mivel a teljes uniós működési mechanizmus megismerése, a normák megtanulása még hosszú időt vesz igénybe.

A korábbiakban részletezett szomszédos országokkal történő kapcsolatrendezés, a kisebbségi kérdés kezelése mind azt mutatja, hogy stratégiai értelemben a „letöltési oldal” dominálta az integrációs folyamatokat.

Természetesen a „feltöltési oldal”, azaz a román érdekek uniós, vagy a NATO szintjén, rendszerében történő képviselete, közösségi érdekké emelése is megjelent a román gondolkodásban.

Már az EU-csatlakozás előtti években a román külpolitika egyik fontos eszköze lett, hogy Bukarest teljes mértékben kihasználta azt a jogát, hogy részt vehet az európai bizottságok működésében azt követően, hogy 2005-ben egyhangúlag jóváhagyták tagságát. Ettől nemzetközi elismertségének növekedését és (az EU adta mozgástér kihasználásával) érdekeinek jobb érvényesítését várta. Ennek a periódusnak a legfontosabb prioritása Băsescu elnöknek az az ambiciózus elképzelése volt, hogy a román külpolitikai célok egy részét uniós célokként fogadtassa el. Itt főként a moldáv kérdés rendezése és a Fekete-tenger térségében létrehozandó struktúrák és vezető román szerep állt a középpontban. Ez utóbbit támasztja alá Băsescu elnök 2006 májusában a „Black Sea: New Cooperation Logic” bukaresti konferencia előadójaként megtartott beszéde és számos más interjú, amit a kérdésben adott. Az említett előadásában egyértelműen kimondja, hogy a Fekete-tenger térségének kérdéseit euroatlanti és európai keretben kell tárgyalni, mivel annak jövője meghatározza az Unió jövőjét is.¹⁹³

A Fekete-tenger vonatkozásában folytatott román politikák váltakozó sikeressége mellett a kérdéskör bekerült az EU külpolitikai programjába. A térség fontosságát

¹⁹² POPESCU, Liliana: Europeanization of Romanian Foreign Policy; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucuresti, Institutul European din Romania, 2010/4., p. 58.

¹⁹³ Black Sea: New Cooperation Logic; <http://www.blackseforum.org/hotevent.html>; Letöltés ideje: 2011. 10. 24.

Bukarest kiválóan érzékelt, az ország geostratégiai előnyeit jól fókuszálta. A román érdekek érvényesítésének sikere azonban ettől még a többszereplős folyamatok során természetesen alakulhat.

Több román szakértő és kutató is megjegyzi, hogy a román külpolitikában több ellentmondás is található. Az pedig egyértelmű, hogy nehéz úgy képviselni a nemzeti érdekeket, hogy azok nem egyértelműen megfogalmazottak. A szerzők legtöbbször Románia Moldovai Köztársaság irányában folytatott politikáját hozzák példaként.

Az igen összetett moldovai kérdés teljes értékű vizsgálata nélkül is kimondható, hogy a román külpolitika egyik legfőbb témakörének tekinthető. Ennek megfelelően, és a helyzet sajátossága miatt sem meglepő, hogy a román külpolitika jelentős energiát fordít a kérdéskör uniós szinten történő megoldására, képviseletére. A román külpolitikai cél – Teodor Baconschi és Cristian Diaconescu akkori külügyminiszterek szerint – Moldova teljes körű támogatása az uniós tagság elnyerése érdekében. Ebben a kérdésben Románia elkötelezett és határozott. A román erőfeszítések sikerességének megítélése, vagy a stratégia kiforrottságának értékelése külön tanulmányt érdemelne, azonban elmondható, hogy az Európai Unió tagjaként már Románia véleménye és befolyása is megjelenik a kérdés tárgyalásakor. (Igaz nem azon a szinten és mélységben, ahogyan azt Bukarestben szeretnék!) Ezzel a román külpolitika egy olyan tárgyalási pozícióban – az EU politikáinak keretében – juttathatja érvényre elképzeléseit, melyre önerőből nem lenne ugyanilyen mértékben lehetősége.

Románia számára jelentős sikerként könyvelhető el olyan kezdeményezések, mint az EU Duna Régiós Stratégiája. Az osztrák-román kezdeményezésre indult és meghatározó magyar szerepvállalással megalkotott stratégia talán az egyik legnagyobb siker a román külpolitika számára is. A stratégia megvalósítása esetén Romániának lehetősége lesz többek között jelentős infrastrukturális, turisztikai, környezetvédelmi, energetikai projektek megvalósítására.

Ugyanígy a „feltöltési oldalhoz” sorolhatók azok a kezdeményezések, amelyek uniós és nemzeti érdekek mentén valósulnak meg. Románia igyekszik megragadni az uniós energetikai elképzeléseket saját kiszolgáltatottságának csökkentése érdekében. Ennek keretében indult meg az AGRI gázszállítási program előkészítése, amelynek Magyarország is tagja lett. Az Azerbajdzsánból, Grúzián és a Fekete-tengeren keresztül Romániába, majd hazánkba érkező gázimport egy lehetséges import-

diverzifikálási lehetőség. A kezdeményezést uniós szinten is elismerik, mint a Nabucco melletti lehetséges kiegészítő megoldást támogatja az Európai Bizottság is.

3. 4. Összegzés

Az előző fejezetben annak a politikai fejlődésnek a folyamatát és jelentősebb állomásait igyekeztem bemutatni, amely elvezette Romániát ahhoz – hogy a formai követelményeknek történő megfelelés mellett – 2004-re a NATO, majd 2007-ben az EU tagjává váljon.

Az euroatlanti és európai integrációt elemző rész bemutatja, hogy Románia NATO-tagsága a Szövetség számára bizonyos azonnali előnyökkel járt, mivel segít megerősíteni a Szövetség déli szárnyát, szárazföldi hidat alkotva Magyarország és Törökország között. Hozzájárult a NATO balkáni békefenntartó műveleteihez, valamint fejlesztette a regionális együttműködést és stabilitást Délkelet-Európában. Románia NATO-tagsága ezen kívül erősíti a Szövetség jelenlétét a Fekete tenger térségében, miközben a tagság komoly, történelmi jelentőségű garanciákat jelentet az ország számára.

Elfogadott vélekedés, hogy Románia felkészületlen és korai csatlakozásának eléréséhez a külpolitika fejlettsége és annak tradicionálisan erős hazai befolyása vezetett el. Ezért az ország csatlakozási folyamatában, mint az egyik legfajsúlyosabb terület, nem lehet elmenni vizsgálat mellett. A vizsgálat során bizonyítást nyert, hogy mind a NATO, mind az uniós csatlakozás hajrájában nagy szerepe volt a magas szintű politikai elkötelezettség bizonyításának a határidők betartásában. A politikákban új álláspontokat kellett elfogadni, régi, berögzült vélekedéseken kellett felülemelkedni, hogy az ország végigjárhassa ezt az utat. A román politikai elit valóban remek munkát végzett és Romániát egy, a lehetőségeit meghaladó pozícióban vezette be az unióba 2007-ben. A román külpolitikai gondolkodás és befolyás elérte azt, hogy az ország vezetése történelmi léptékkal mérve gyorsan „átlépjen” fontos kérdéseket, mellyel a nyugati normák elfogadását és beültetésének látszatát sikerült keltenie.

A fejezetben különös hangsúlyt fektettem az európaizálódására, – illetve az alapvetően szükséges lépések megtételére – mivel az uniós csatlakozás eredménye, hogy a két terület – bel- és külpolitika – közötti választóvonal mind kevésbé észrevehető, s mind a kettő egy európai politika koordinációs keretébe helyeződik. A folyamat eredményei

egyrészt az integráció sikerességére, a román érdekérvényesítés uniós keretek közti működésének alkalmazkodásáról is tapasztalatokkal szolgál.

Összességében a 2000-2007 közötti periódus a román külpolitika és Románia jelentős átalakulásának korszaka. 2007. január elsejével mindkét célkitűzés – a NATO- és az Európai uniós tagság elnyerése –, ami meghatározta Bukarest átmeneti/átalakulási időszakát, megvalósult. Ebben tagadhatatlanul nagy szerepe volt a román vezetőknek és államapparátusnak is. A korai európai uniós felvételben azonban nagy hangsúllyal jelentek meg a nagyhatalmi politikai érdekek is. A posztkommunista időszak első 17 évének sikeres külpolitikája miatt érzett lelkesedés ellenére a Bukarest előtt álló új kihívások szintén embert próbálóak. Főként, hogy Románia és Traian Băsescu elnök elkötelezett Amerika-barát külpolitikája kényelmetlen helyzetbe hozta az országot Oroszországgal és a régió más kikerülhetetlen hatalmaival szemben, miközben kivívta egyes uniós tagállamok nemtetszését is. Az mindenképpen a román politikai vezetést és Băsescu elnököt dicséri, hogy időben felismerték, országuk az egész Európai Unió szempontjából kiemelten fontos helyen fekszik és ezt nem féltek meg is fogalmazni, – az ehhez párosított külpolitikai aktivitással együtt – felgyorsítva így az ország nyugati integrációját és elismerésének növekedését.

Az előcsatlakozási periódust és az elmúlt éveket egyaránt az uniós politikák és mechanizmusok adoptálása határozta meg. Romániának most már élesben kell alkalmaznia megszerzett tudását, amelyet váltakozó sikerességgel tud folytatni. Bukarest számára a teljes jogú tagság elnyerését követően nyílt lehetőség, hogy az európaizálódás „feltöltési oldalára”, azaz nemzeti érdekeinek uniós keretekben történő érvényesítésére is koncentrálhasson.

A „feltöltési oldal” technikai elemeinek – külügyminisztériumi szerkezet átalakítása, brüsszeli apparátus felállítása – eredményei már látszanak, így elmondható, hogy adminisztratív oldalon Bukarest sikeresen sajátította el az uniós feltételeket, ültette gyakorlatba a működési elveket, kereteket. A tagállamok közös érdekeiként megfogalmazott célokat Bukarest többségében elfogadja, azonban folyamatosan igyekszik azokat saját céljai szerint módosítani (pl. EU bővítés, keleti politikák).

A „feltöltési oldalon” olyan, az ország számára kiemelkedő fontosságú kérdésekre igyekeznek fókuszálni, melyek elfogadhatóak az unió számára is. A több kitűzött cél egyidejű elérését még hátráltatja a brüsszeli politika-alkításban az újonnan csatlakozó

államokra jellemző járatlanság, az egyes területeken elmaradt valódi teljesítmény. Románia azonban aktívan kamatoztatja a szövetségi rendszerekben megszerzett tagságából eredő előnyöket. A csatlakozással megerősödött politikai súlyát geostratégiai helyzetéből adódóan a Fekete-tenger térségében, illetve Közép-Ázsiában igyekszik kiaknázni, melyhez főként az Egyesült Államoktól kap támogatást. A román külpolitika általános figyelme keletre irányul, így ez és az unió egészének regionális érdekei megfelelő kombinációt jelenthetnek a „feltöltési oldal” sikerességére is. Ezen a területen Romániának azonban még tovább kell építkeznie és az eddig kialakított kereteket minél sikeresebben kell kihasználnia.

A csatlakozást követő években a román kül- és biztonságpolitika nem találta meg az utat és az áttörési pontot a Fekete-tenger, vagy a közép-ázsiai térség országaihoz. A kereskedelmi kapcsolatok alacsony szintje és erősen deficites mivolta, – energiahordozók importja miatt – továbbá a lehetőségek kiaknázása miatt megvan a veszélye annak, hogy egyes nyugat-európai tagállamok Romániát megkerülve építik ki hídfőállásaikat ebben a Románia és hazánk számára is fontos térségben.

4. ROMÁNIA EUROATLANTI ÉS EURÓPAI CSATLAKOZÁSÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONÁSA A TÖRTÉNELMI TAPASZTALATOK TÜKRÉBEN, HATÁSA JÖVŐJÉRE, REGIONÁLIS POZÍCIÓIRA

Románia számára az 1990-es években bekövetkezett nemzetközi és európai fejlemények – az új kihívások okozta bonyolultabb helyzet ellenére – a korábbiaknál kedvezőbb keretfeltételeket kínáltak a román külpolitikai és biztonságpolitikai érdekek és törekvések érvényesítésére. A politikai rendszerváltást követően a térség többi államát követve végül Románia is az euroatlanti és európai integráció útját választotta. A politikai elszigeteltségből történő kitörése érdekében ez az irány vált elsődlegessé, amelyben ugyan változó erősséggel, de kimutathatóak a középhatalmi ambíciók is. Ennek a stratégiai célnak elemei jelen voltak a román rendszerváltás utáni első külpolitikai célokban, az útkeresésként jellemzett időszak dilemmáiban.

Románia 19 milliós lakosságával és 238.391 km²-es területével Kelet-, Közép- és Dél-Európa¹⁹⁴ meghatározó országának tartja magát és mivel Délkelet-Európa nyugtalan sarkában fekszik, ezért a hatalmi elit mindenkor kiemelt figyelmet szentelt az ország területi integritásának megőrzésére, lehetősége szerinti gyarapítására, amelynek érdekében bel- és külpolitikai lépéseit mindenkor ennek a stratégiai célnak rendelte alá. Ezt a célt a kétpólusú világ megszűnésével együtt járó átrendeződések közepette is sikerült teljesítenie és elkerülnie a térségben bekövetkezett – a Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia felosztásához hasonló – események bekövetkezését.

A történelme során Románia számára mindig az egyik legnagyobb kérdés az volt, hogy balkáni vagy európai ország-e? Erre a kérdésre a válasz most sem más, mint az, hogy törekvései megalakulása óta Európa irányába mutatnak és kötődésének elismertetése érdekében átveszi az adott időszak nemzetközi elvárásait, amelyet saját belső viszonyaival, román megoldásokkal ötvöz. A román kultúra fő törekvése a 19. században a román és az európai kultúrák közötti rokon vonások keresése volt, amely a 20. századtól már inkább a másoktól megkülönböztető jegyek keresésére irányult.

¹⁹⁴ TÓTH Sándor: Románia – biztonságpolitikai kihívások; In. Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig; Budapest, BHKKA, 2010., p. 113.

Relatív földrajzi helyzetét tekintve Románia a természetföldrajzi értelemben vett Kelet-, Közép- és Dél-Európa találkozásánál helyezkedik el, ezért égtáj szerinti pontos behatárolása nem lehet egyértelmű, de nem is feltétlenül szükséges.

Románia történelmének egyik legkényesebb kérdése a román nép eredete. Ennek egyik eleme a dáko-román¹⁹⁵ elmélet, amely eléggé megosztotta és megosztja napjainkban is a történészeket. Sokan – hibásan – ezt magyar-román vitának tartják, miközben sokkal inkább egy történészek közti szakmai kérdésnek kellene tekinteni.¹⁹⁶ A román történetírás európai kötődésének erősítésére utal az integrációs periódus elején kidolgozott azon megfogalmazás is, mely szerint Románia Közép-Európához tartozónak tartja magát. Erről a politikai célzatú kijelentésről ez egyes országokban természetesen különbözőképpen vélekednek, azonban egyértelmű, hogy ezzel a Balkánhoz tartozás, a balkáni jelző előítéletét kívánják tompítani és „a Közép-Európa-fogalomnak minél tágabb földrajzi-történelmi-politikai kiterjedést adni”¹⁹⁷ A román diplomácia, az értelmiség és a média pedig ennek jegyében egyik legfontosabb feladatának a Romániáról kialakult nemzetközi kép „balkántalanítását” tekinti. A román történetírás legnagyobb problémája napjainkban az a historiográfiai vákuum, amely az 1989-ben lecsengett nacionálkommunista történetírás után maradt. Ezt az űrt nehezen tölti be a román történetírás, amely az aktuális politikai kérdéseknek kiszolgáltatottá teszi a román tudományos életet. A mostanában megjelenő kezdeményezések fogadtatása és hangvétele vegyes, bizonyára még évek fognak eltelni egy stabil, kiforrott román történelemértelmezés megszületéséig, melyre igen előremutató kezdeményezéseket láthatunk.¹⁹⁸

Románia létrejöttének és területi nagysága alakulásának talán legfőbb jellemzője, hogy nemzetközi garanciák, szerződések által jött létre, illetve változott és ebből következően a hatalmi elit mindenkor kiemelt jelentőséget tulajdonít a nemzetközi szerződéseknek, szövetségeknek. A 19. század második felében a törökök visszaszorulását követő orosz és osztrák térfoglalás feltartóztatása érdekében Európa hét országa is támogatta Havasalföld és Moldva önállósodási, majd egyesülési törekvéseit.

¹⁹⁵ A dáko-román folytonosság elméletet eredetileg a 19. században dolgozták ki román nacionalisták, de Ceaușescunak messzemenő céljai voltak vele, elsősorban az, hogy igazolja Románia Erdélyhez való jogát. Az elmélet ma már teljesen elterjedt a köztudatban és népszerűsége annak is köszönhető, hogy lehetőséget kínál a nyugat felé forduláshoz – a románok ugyanis sokkal inkább szeretnék a latinok közé tartozni a szlávok vagy – ne adj Isten – a Balkán helyett. Az 1980-as években az elmélet egy program részévé vált, amely arra irányult, hogy elfeledtessék a terület egykori magyar kötődését.

¹⁹⁶ MISKOLCZY Ambrus: Kis román történelem magyaroknak;

<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTYzNQ==>; Letöltés ideje:2012. 07. 22.

¹⁹⁷ VOGEL Sándor: Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás; In: Magyar Kisebbség, Kolozsvár, Jakabffy Elemér Alapítvány, 1999/1.

¹⁹⁸ MISKOLCZY Ambrus: Kis román történelem magyaroknak;

<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTYzNQ==>; Letöltés ideje:2012. 07. 22.

Ez a nemzetközi gondoskodás és az európai nagyhatalmak – változó intenzitású – támogatása végigkísérte történetét, területi és térségbeli súlyának megőrzését, növelését. Ennek köszönhető például a Nagy-Románia létrejöttét is. Ugyanakkor mindig számolt keleti „nagyszomszédjával”, Oroszországgal és annak utódállamaival, amelyekkel történelmi szükséghelyzetekben szövetségi viszonyt épített ki, miközben oroszellenességének lényege megmaradt. Az európai és az euroatlanti csatlakozás szorgalmazása során is figyelte az orosz nagyhatalmi törekvések pillanatnyi helyzetét, ugyanakkor több évtizedes tapasztalatait hasznosítva követte a nemzetközi erőviszonyok – a NATO, valamint az Európai Unió szándékainak – változásait és annak alakulása szerint épített a nagyhatalmak támogatására. Így a hagyományos francia támogatást napjainkra túllépte és vált az amerikai politika európai „képviselőjévé”, aktív szószólójává. A délszláv válság idején is ennek szellemében – ugyanakkor más megítélés szerint a román parlament rendkívüli lojalitását mutatva – megszavazta a román légtér feltétel nélküli átengedését, amelynek eredményeképpen az ország a NATO tagjelöltjeinek listájára felkerülhetett.

Románia nem járta végig saját polgári fejlődési útját, ezért történelme során a változásokat, váltásokat általában a hatalmi elit mozgatta, amely hol behódolt és szövetséget kötött az adott időszak nagyhatalmával, és amikor érzékelte annak meggyengülését, a változást, akkor esetleg némi bizonytalankodást követően, de mindenképpen gyorsan váltott és elkezdte saját útját járni. Erre a legpregnansabb példaként az első és a második világháború végének eseményei szolgálnak. Így például az orosz hadsereg 1917-es felbomlása után – az 1917 decemberében megkezdett béketárgyalásoktól eltérően – a román csapatok 1918 januárjában bevonultak Besszarábiába, amellyel májusban unióra léptek. Az első világháború utáni béketárgyalásokon ugyanakkor Románia legfőbb érve az volt, hogy a szövetségesek cserbenhagyták, pedig több mint negyven hadosztályt irányított a frontokra, és több mint 200 ezer ellenséges katonát tett harcképtelenné és az „elárult és magára hagyott”¹⁹⁹ Románia kénytelen volt alávetni magát azoknak a feltételeknek, amelyeket a németek rákényszerítettek. A második világháború végén megvalósított „kiugrása”, pontosabban átállása talán még inkább reprezentálja az említett megállapításokat, ugyanis a tengelyhatalmak sztálingrádi veresége után – ahol több tízezer román

¹⁹⁹ DURANDIN, Catherine: A román nép története; Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1998., p. 208.

vesztette életét²⁰⁰ – a román király aktív irányításával megkezdődött az „államcsíny” előkészítése és a lehetséges fegyverszüneti feltételek feltérképezése. Az 1944. augusztus 18-i szovjet offenzíva és a román csapatok meghátrálása után Ion Antonescut (1882. június 15. – 1946. június 1.) Mihály király (1921. október 25. –) 1944. augusztus 23-án megfosztotta posztjától és három nappal később Románia már a szövetségesek oldalán folytatta a háborút²⁰¹. Ezekben a váltásokban – amikor már az új irányvonalat képviselők vették át a hatalmat – általában ritkán számoltak annak agyagi- és emberáldozataival. Ha nem is mérlegelték a várható veszteségeket, de egy dologgal, annak politikai hozadékaival igen is számoltak és azt igyekeztek nemzetközi szerződésekkel is hosszabb távra biztosítani. Ebből látható, hogy Romániában gyakorta történik elit-átmentés és az új helyzetekhez, elvárásokhoz történő alkalmazkodást is egyfajta elit-adaptációval igyekeznek megoldani. A történelmi tapasztalatok alapján megállapítható az is, hogy a román diplomácia az esetek döntő többségében tétovázás nélkül, többségében maximálisan kihasználta a kínálkozó stratégiai esélyeket, alkupozíciókat.²⁰²

Románia „soklábonállásra” épített és policentrikus külkapcsolatainak érzékeltetésére sok példa akad, azonban azok közül érdemes Erdély megszerzése, majd visszaszerzése körüli néhány lépést felidézni. Az első világháború végén Besszarábiába megszállását követte Erdély megszerzése, ami a következőképpen történhetett meg: Az évtizedes jó francia diplomáciai kapcsolatoknak köszönhetően 1918 novemberében a francia kormány tudatta Románia királyával, hogy a katonai helyzet a Balkánon hamarosan lehetővé fogja tenni a román hadsereg újbóli együttműködését a szövetségesekkel. Ennek a hírnék birtokában kezdődött meg Erdély katonai megszállása; a román hadsereg jelenlétében pedig az erdélyi románok kimondhatták Erdélynek Romániával való egyesülését.²⁰³ Így létrejött a Nagy-Románia. A második világháború végén a Szovjetunió részéről 1944. április 8-án közölt fegyverszüneti feltételek alapján ugyan vissza kellett adnia Besszarábiát és Bukovinát, továbbá bolgár terület maradt a dél-

²⁰⁰ A második világháború pusztításaiban körülbelül 800 000 civil és katona vesztette életét Romániában

²⁰¹ A kiugrást többek között az tette lehetővé, hogy Hitler feltétlenül megbízott Ion Antonescu marsallban, így – ellentétben Magyarországgal – semmilyen kísérletet nem tett egy esetleges kiugrás megakadályozása érdekében. Románia számára a kiugrás megcsillantotta a lehetőséget: ismét megszerezheti Erdélyt, miközben Transznisztríáról és Besszarábiáról kénytelen volt lemondani a Szovjetunió javára.

²⁰² BORSI-Kálmán Béla: Megközelítések. Tanulmányok a magyar-román (román-magyar) kapcsolattörténelemről és identitásról; Budapest, Lucius Kiadó, 2011., p. 199.

²⁰³ 1918. december 1. Románia egyik legnagyobb nemzeti ünnepe Erdély Moldvához és Havasalföldhöz való csatolása, Nagy-Románia megalakulása.

dobrudsai négyszög, azonban kimondták, hogy „a szovjet kormány igazságtalannak tekinti a bécsi diktátum határozatait és kész a románokkal együtt hadjáratot folytatni a magyarok és németek ellen, hogy egész Erdély vagy Erdély nagy része visszakerüljön Romániához.”²⁰⁴ A történelmi teljesség szándékával érdemes azért megjegyezni, hogy hasonló ajánlatot a magyar fegyverszüneti delegációnak is tettek és a Fegyverszüneti Szerződésben – ami megegyezett a román szerződéssel – Erdély vagy annak egy részének kérdése még nem volt véglegesen eldöntve. Az 1944. augusztus 23-ai kiugrást és a román hadsereg átállítását, majd a szovjet csapatok oldalán történt bekapcsolódást követően Sztálin 1945. március 9-én beleegyezett abba, hogy a román adminisztrációt itt is ismét bevezessék: „Tekintettel arra, hogy az új román kormány, amely most vette át az ország kormányzását, felelősséget vállal Erdély illő rendjéért és nyugalmaért, és biztosítja a nemzetiségek jogait, valamint a front szükségleteit ellátó összes helyi intézmények szabályos működését, a szovjet kormány elhatározta, hogy eleget tesz a román kormány kérésének, és az 1944. szeptember 12-én aláírt fegyverszüneti egyezménynek megfelelően beleegyezik a román kormány adminisztrációjának Erdélybe való bevezetésébe”²⁰⁵. Bár Sztálin távirata csupán az „adminisztráció bevezetéséről” tett említést, de annak keretében már megtörténhetett a visszarendezés, a visszahódítás.

Az 1990-es évek közepétől – amikor is Románia elsődleges célként az európai és az euroatlanti csatlakozást választotta – aktív nemzetközi katonai vállalásaival és külpolitikai akcióval megszerezte az Egyesült Államok támogatását a NATO csatlakozáshoz; a NATO tagságra építve pedig hozzákezdett az uniós tagság elnyeréséhez. A rendszerváltást követően pedig az előző évek elképzelései még tovább éltek. Több kísérlet történt arra, hogy valamilyen módon elfogadható kontinuitást teremtsenek a hatvanas években megfogalmazott elképzelések, illetve a mai lehetőségek között. A Nicolae Ceaușescu nevével jelzett politika célja egy új és nemzetileg homogén Románia megteremtése volt. Ennek érdekében az ezredfordulóra a 70 százalékában agrárjellegű társadalom szerkezetét át kívánták alakítani és egy olyan önellátó – az ó-román területekre koncentráló – gazdaságot akartak építeni, amely független a szovjet térség energiaforrásaitól, és függetleníteni tudja magát a

²⁰⁴ DURANDIN, Catherine: A román nép története; Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1998., p. 313. A román kormány megbízottai a fegyverszüneti egyezményt 1944. szeptember 12-én írták alá Moszkvában.

²⁰⁵ HUNYA Gábor - RÉTI Tamás-R. SÜLE Andrea - TÓTH László: Románia 1944-1990. Gazdaság- és politikatörténet. Budapest, Atlantisz Kiadó, 1990., p. 208.

nyugati technológiától is. A gigantikusnak indult, majd félbe maradt beruházások ma is látható vas- és betonmaradványai látványosan mutatják azok meggondolatlanágát és feleslegességét. A különállását és egyediségét hangsúlyozó politikai katonai doktrínájában a Varsói Szerződésről fokozatosan leváló védelmi és biztonsági struktúra kiépítésére törekedett és büszke volt arra, hogy a hadsereg ellátását 80-85 %-ban a hazai ipar biztosítja. A rendszerváltás után éppen ez az elavult fegyvereket gyártó hadiipar és haderőszerkezet vált az átalakítás egyik nehéz terepévé. A szocialista táboron belül különállóságát hangsúlyozó Románia arra ügyelt, hogy attól „el ne szakadjon”, ugyanakkor annak előnyeit, ahol lehet, kihasználja. A nyugati világ felé nyitása kezdetben nagy támogatottságot és dicséretet élvezet, azonban azért drága árat fizetett. Végül az el nem kötelezett országok körében keresett szövetségeseket. Mindehhez meg kell jegyezni, hogy a kül- és gazdaságpolitikájában tapasztalható „függetlenségi törekvések” a gyakorlatban Ceaușescu személyes hatalmának megőrzését is szolgálták.

Az. 1990-es években a bipolaritás megszűnése, a Szovjetunió összeomlása után kialakult helyzetben Románia újraértékelhette veszélyforrásait. „A közép-kelet-európai térségben azok a román szomszédok, amelyek veszélyesek lehetnek, a Szovjetunió, Oroszország és Magyarország, jelenleg nem voltak olyan helyzetben, hogy érdemleges románellenes politikát folytassanak. Ugyanakkor azok a nagyhatalmak, amelyek a történelem során korábban érdeklődést mutattak a térség iránt, és Romániát megpróbálták felhasználni a saját érdekükben, akár Oroszország a Monarchia ellen, akár a Monarchia Oroszország ellen, vagy 1918 után – ebben az egész kisantantszindrómában Franciaország – Magyarország és Németország ellen, most teljesen érdektelenek ebben a közép-kelet-európai problémakörben. Legszívesebben behunynák a szemüket mindaz elől, ami itt van. Az a lehetőség tehát, hogy a román politika az eddig kikísérletezett módon manőverezzen, nem adott. Ugyanakkor ennek a potenciális veszélye mégiscsak adott. Magyarország a kétmillió erdélyi magyar és történelmi okok miatt is, hangsúlyozom, potenciálisan mégiscsak területkövetelő Romániával szemben, és ugyan-ilyen területkövetelő Oroszország, Ukrajna is, amely kiengedte kebeléből Moldovát, de ez csak az adott helyzet következménye, nem pedig elvi elhatározás. És abban a helyzetben, amikor lehetséges területkövetelők vannak, és ugyanakkor Nyugat-Európa érdektelennek mutatkozik, nyugtalanító a román külpolitika számára a jelenlegi szituációban. Itt van ez a kétmillió magyar, amely

mégis valamilyen területi autonómiát akar. Nyugati felfogás szerint a második világháború utáni határok sérthetetlenek, de az a tapasztalat, ha valamely ország föderatív struktúrával bír, akkor a föderatív egységek önállósulása már elfogadható, tolerálható. Ez először a Szovjetunió és Csehszlovákia szétválásakor majd Jugoszlávia felbomlásakor volt érzékelhető.”²⁰⁶

Tehát elméleti alapon is, a romániai magyar kérdés továbbra is foglalkoztatta a román vezetést. Ezt igen is aktuálissá tették a rendszerváltás utáni temesvári események és az etnikai villongások. Ezek a véres etnikai összeütközések is kül- és biztonságpolitikai váltásra bírták rá a politikai elitet. Az 1990-es évek közepétől Románia egyértelműen elkötelezte magát az euroatlanti és európai integráció mellett és ennek jegyében jelentős társadalmi változásokat is meg kellett kezdenie, amelyeknek része volt a civil társadalom megerősítése, valamint a román politikai kultúrában tabunak tekinthető, a társadalom minden területére vonatkozó állami befolyás gyengítésének napirendre tűzése. Románia ezeknek a normáknak az adaptálását vállalta és ennek nyomán vette kezdetét a nemzetiségi kérdés új alapon történő kezelése is. Ebből az európaizálódási folyamatból nem maradhatott ki a román kül- és biztonságpolitika sem, amelynek tetteiben, saját értékrendjében és működési elveiben is jelentős tanulási és adaptációs folyamaton kellett keresztül mennie. A román politikának olyan kérdésekben kellett átlépnie korábbi elvein, mint a kapcsolatok Moldovával, Ukrajnával, Magyarországgal. Megállapításaim szerint az átmenetet és az évtizedes nemzetépítő politika váltását hatékonyan segítette elő a NATO és az Európai Unió „külső” figyelme és ellenőrzése.

A kül- és biztonságpolitika alakulását megvizsgálva látható, hogy Románia számára a NATO csatlakozás mihamarabbi elérése komoly cél volt, mivel annak sikeres teljesítésével már „úgymond bekerült a nyugati struktúrákba”. A világ legerősebb katona integrációjához történő csatlakozás elsődleges céllá tétele jó taktikai lépésnek bizonyult. Ennek eléréséhez pedig az amerikai kártya szintén jól szolgálta a román érdekeket. Ezért is a NATO csatlakozást megelőzően a román külpolitikát az a cél mozgatta, hogy bebizonyítsa elkötelezettségét a szervezet és az Egyesült Államok céljai iránt. Ezért, valamint Románia további regionális céljainak elérése érdekében elsőként csatlakozott George Bush terrorizmus elleni háborújához. Már NATO, de még nem EU tagként Romániának külön célja volt az USA-val olyan kapcsolatok

²⁰⁶ GECSE Géza: Interjú DIÓSZEGI ISTVÁN diplomáciatörténésszel a román–magyar alapszerződésről; In. Vasárnapi Újság, Budapest, MRI Kossuth Rádió, 1993.04. 04. <http://www.gecse.eu/5.html>; Letöltés ideje: 2012. 05.21

kialakítása, amelyek által befolyásoló szerephez juthat a Fekete-tenger térségében. Mint később kiderült, Románia olyan intézkedéseket is vállalt az USA kedvéért, mint a Bukarestben működtetett titkos CIA börtön fenntartása egy kormányzati épületben.²⁰⁷

Az USA politikák teljes elfogadása az előnyök mellett jelentős hátrányokat is okozott az országnak, mivel a Fekete-tenger térségének klasszikus hatalmai, mint Oroszország és Törökország nem nézték jó szemmel a román politika ilyen irányú eltolódását. Az EU-s véleményeket megvizsgálva azt is leszögezhetjük, hogy a román Amerika-politika Európában sem váltott ki osztatlan elismerést, mivel az EU országai egyre gyakrabban fogalmazták meg az európai érdek elkülönülését az amerikaitól. Sőt, akár Románia 2007-es korai csatlakozásának egyik okaként említhető az EU azon félelme, hogy a további késlekedés az ország integrálásában visszafordíthatatlanná teszi Románia amerikai orientációját és gyengítheti az Unió keleti partnerségi politikáját.

Az euroatlanti és európai csatlakozási folyamatoknak a tágabb és történelmi összefüggésekben történő elemzése alapján levonható egy olyan következtetés is, mely szerint Románia mindig érzékenyen „örkődik” területi integritásának megőrzésén, ugyanakkor nemzetközi szerepvállalásaiban kimutathatóak a balkáni középhatalmi ambíciókon is túlmutató törekvések is. Ennek megvalósítása érdekében keresi az adott időszak legbefolyásosabb nagyhatalmának támogatását és arra építve köt újabb szövetségeket, vállal fel – gyakran eléggé ambiciózus és erejéhez képest nagy, azt meghaladó – akciókat. Erre utaló példákkal találkozhatunk a két világháború közötti és a szocializmus építése időszakából is, de az integráció idején is. Ilyen példaként lehet megemlíteni a hitleri német szövetségből történt váltását, majd a szocialista táboron belül a kínai kártyával, a nyugati kapcsolatok felvételével és az el nem kötelezett országok mozgalmával kapcsolatos szerepvállalásait. A rendszerváltást és a NATO, valamint az EU-hoz történő csatlakozás eldöntését követően pedig a romániai politika és külpolitika az amerikai támogatásra épített. Magyar szakértők egy csoportja egészen odáig megy ebben a kérdésben, hogy kimondja: „A közhiedelemmel ellentétben úgy gondoljuk, hogy Románia jövőbeni sorsa nem Brüsszelben, hanem Washingtonban dől el.”²⁰⁸ Ezek a lépések azt mutatják, hogy Románia tartósan regionális pozícióinak erősítésére törekszik, azonban a kezdeti sikerei eddig nem bizonyultak tartósnak, a

²⁰⁷ MOGOS-CANDEA: Închisoarea CIA din București; Jurnalul National; <http://www.jurnalul.ro/anchete/inchisoarea-cia-din-bucuresti-598886.htm>; Letöltés ideje: 2012. 04. 22.

²⁰⁸ JAKAB A. – TÖRZSÖK E: A NATO után az EU-ba Románia euro-atlanti integrációja; In: Magyar Kisebbség, 2004/3., p. 64.

nagy várakozást gyakran mindkét fél részéről a csalódottság követte. Ennek okai között kell megemlíteni az ország gazdasági teljesítményének hullámzását, sebezhetőségét, a társadalmi problémák átfogó rendezésének hiányosságait. Ezen a területen is találkozhatunk egy romániai sajátossággal, mégpedig a nagy gazdasági ugrás vágyának jelenlétével. Románia már megalakulásakor az európai értékrendek átvételét összekapcsolta a gazdaság olyan modernizációs programjával, amely nem a természeti és gazdasági adottságaira épített. Ez a jelenség még inkább kimutatható az 1945 utáni gazdaságpolitikában, amely olyan erőltetett iparosítást hirdetett meg, amelyet lehetetlen volt megvalósítani. Amikor a várt eredmények helyett már látszottak a kudarcok, akkor a beismerés és módosítás helyett a román politika és külpolitika új külső támogatókat keresett. Ezekkel a külpolitikai fordulatokkal sikerült többségében eltakarni a belpolitikai és leginkább a gazdasági problémákat. Az uniós csatlakozásnál is felfedezhetőek a nagy gazdasági fellendülés várásának elemei és ezt igazolni látszanak a csatlakozás utáni kedvező gazdasági mutatók. A kérdés, hogy a globális és az európai válság közepette, milyen lesz a folytatás és arra hogyan reagál a román politikai vezetés.

4. 1. Az európai és az euroatlanti csatlakozás diplomáciai tevékenységének néhány általánosított jellemzője

A román külpolitika gyakorlatában nehéz megtalálni az elvont, elméleti, ideológiai jellegű megfontolásokat, mert a román külpolitikát leginkább a pragmatizmus jellemzi. A leggyakrabban emlegetett jelzők „a különutas”, „a hajlékony”, „a sajátos”, „a nacionalista”, amelyek természetesen nem minden időben és nem minden eseménynél egyszerre és azonos mértékben mutathatóak ki. Ugyanakkor a román külpolitikára és diplomáciai tevékenységre jellemző még a „policentrizmus”, mivel Románia a kapcsolatrendszerébe minden érdekszférát beletartozónak értékel és azokat a politikai- és gazdasági függetlenedése érdeke szerint kapcsolja közelebbi vagy távlati céljaihoz.

A román diplomácia stílusára pedig jellemző, hogy előnyben részesíti a nagyhatalmak közötti „közvetítési kísérleteket, felsőszintű tárgyalásokat”, a látványos és protokolláris eseményeket. A nemzetközi és a kétoldalú kapcsolataiban a román diplomácia sokszor burkoltan, közvetett formában vitatkozik, de lehetősége szerint igyekszik a látványos nagy vitákat elkerülni. Kerüli az éles vitát, a nyílt ütközést. Románia kényes és konfliktus közeli helyzetekben a szövetségeseit biztosítja együttműködéséről és szilárd

helyzetéről. Nem cselekszik elhamarkodottan és meggondolatlanul. A román diplomáciára ezeket a jelzőket leginkább az első világháború előtti és alatti tevékenysége – a Nagy-Románia megteremtéséért folytatott manőverei – alapján fogalmazták meg. „A hajlékonyság kétségkívül a román diplomácia tulajdonságai közé tartozik, de ez a hajlékonyság, rugalmasság időnként már-már a gátlástalanság határát is súrolta. Egy román politikus az I. világháború után azt mondta, hogy Románia egy háború alatt általában kétszer cserél szövetségest, kivéve azt az esetet, amikor a háború túlságosan elhúzódik, mert ilyen esetben többszöri szövetséges cserére is sor kerülhet.”²⁰⁹ Ugyanakkor azzal is mindig számolt, hogy a politikában semmit sem adnak ingyen. „Másképpen fogalmazva, a politikában is csak valamiért adnak valamit. Nos, a román politika ezt az elvet mindig is szem előtt tartotta, és nem várt úgy gesztusokat partnereitől, hogy ő ne nyújtott volna értük semmit. Igenis nyújtott. 1916-ban, amikor Románia az Osztrák–Magyar Monarchiára támadt, akkor ezzel némiképp tehermentesítette az oroszokat és hozzájárult a franciák nyugat-európai tehermentesítéséhez is, mert a Mackensen-hadsereget a francia frontról kellett elvonni. 1944-ben, amikor fegyverszünetet kötött a Szovjetunióval és a szövetséges hatalmakkal, kilátásba helyezte, hogy a háború befejező szakaszában Németország és Magyarország ellen tizenöt hadosztállal részt vesz, és ennek fejében megváltak a maga igényei. Ezt a valamit valamiért elvet – érdekes módon – a magyar külpolitika valahogy nem tartotta sohasem a magáénak. És azt gondolta – és ma is még tapasztalni lehet, azt gondolja –, hogy a nagyhatalmak saját jól felfogott érdekeik ellenére, illetve anélkül is gesztusokat tesznek Magyarországnak, abban az esetben, ha bizonyos szempontból az ő politikájukhoz igazodik. Nem. A külpolitikában mindig a valamit valamiért elv érvényesül és a románok ezt mesteri módon csinálták.”²¹⁰

A román külpolitika gyakran rögtönöz, és elég gyakran megelégszik a szimbolikus eredményekkel. Ilyen példákat leginkább a kínai – szovjet közvetítői szerep és az el nem kötelezett országok megnyerése területéről lehet találni. A mindenkivel „jó kapcsolatot ápolok” törekvés közben gyakran bekövetkezik az, hogy az egyébként történelmileg szembenálló felek mindegyikével ilyen szellemben igyekeznek szerződéseket kötni, miáltal a nemzetközi mezőnyben éppen ezért válik hiteltelenné. „Sőt, gyakran ezért sem csoda, hogy az egymás ellen kijátszott szövetségesek gyorsan

²⁰⁹ GECSE Géza: Interjú Diószegi István diplomáciatörténéssel;

²¹⁰ U. o.

visszavonták korábbi Bukarestbe helyezett bizalmukat.”²¹¹ A román külpolitika sajátosságaihoz tartozónak tartják még, hogy a nemzeti érdekeit gyakran a nemzetek közösségeinek közös érdekei elé helyezi. Ehhez gyakran alkalmazott „a veszélyben lévő államra jellemző módszereket és igyekezett annyi formális vagy hallgatólagos szövetségest megnyerni, amennyit csak tudott.”²¹² Ez a törekvése volt megfigyelhető a „harmadik világhoz” történő közeledésben, amikor is Románia azt akarta elérni, hogy a belügyeibe való esetleges beavatkozást, fenyegetést, vagy más ellene irányuló akciót a lehető legszélesebb körben ítélik el a világon. Romániában napjainkban is nagy támogatása van „a veszélyben lévő” állam koncepciójának. Ezt az elméletet támasztja alá munkájával Larry L. Watts is, aki 2011-ben adta ki – a román tudományos élet és az Akadémia nagy elégedettségére – a *With Friends Like These, The Soviet Bloc's Clandestine War Against Romania* című könyvét. A könyv központi mondanója, hogy a szocialista blokk országai, hiába voltak szövetségesek, mind Románia ellen tevékenykedtek és titkos összeesküvésekkel folytattak háborút az ország ellen.²¹³

Végigtekintve Románia történetén és külpolitikai tevékenységén egy olyan kép is kirajzolódik, amely szerint a román külpolitika gyakran eltakarta a bel- és gazdaságpolitikai gondjait, azoktól függetlenül ért el sikert. Ezért is általában a romániai bel- és külpolitikát szétválasztva elemzik és ennek az egyirányú értékelésnek köszönhetően tartják az ország sikerágazatának. Külpolitikájában gyakoriak voltak az önkritikus és elítélő lépések, ami általában nem párosult a belpolitika kritikus elemzésével és a külpolitikai lépések belpolitikai összefüggéseinek feltárásával.

Összefoglalóan megállapítható – az általánosított értékítéletek jelentette leegyszerűsítések ellenére is – hogy külpolitikai és diplomáciai tevékenysége többségében Románia sikerterületének számít és a bel- és társadalompolitikai problémáitól függetlenül képes eredményesen működni. Ugyanakkor az európai és az euroatlanti integrációs eljárások, főként az uniós csatlakozással és intézményrendszerhez történő közeledéssel egy olyan újszerű, soha nem látott mélységű együttműködés jött létre a tagállamokkal, mely már kisebb lehetőséget teremt a külpolitika számára a belső kérdések elfedésére. Az intézmények közti

²¹¹ ARA-KOVÁCS Attila: Románia kül- és biztonságpolitikai stratégiájának állandó és változó súlypontjai; Budapest, Republikon – Budapest Centre of Foreign Policy, 2007.

²¹¹ WATTS, Larry L: *With Friends Like These*; București, Editura Militară, 2010.

²¹² MOL: XIX-J-1-jDr. Fülöp Mihály: Románia külpolitikája c. tanulmány. Magyar Külügyi Intézet. Bp. 1980.

²¹³ WATTS, Larry L: *With Friends Like These*; București, Editura Militară, 2010.

nyitottság új helyzetet teremt, mellyel Bukarest „közelebb” került európai szomszédjaihoz, tevékenységének eredményei mindenki számára láthatók (pl. CVM). A román külpolitika ezzel a csatlakozást követően egy új helyzetbe került, ahol korábban sikeresen alkalmazott eljárásai korlátozottabb eredményekhez vezetnek. Így a NATO és EU elvárások teljesítéséhez már nem elégséges kizárólag az elit átalakítása és külső normakövetése, ahogyan az áhított középhatalmi státusz betöltéséhez sem elégséges a külpolitika sikeressége.

4. 2. Gondolatok a NATO-tagság elnyerése utáni elképzelésekről

A NATO csatlakozás évében Vlad Niculescu, a román védelmi tárca Euro-Atlanti Integrációs és Katonapolitikai igazgatóságának vezetője úgy nyilatkozott, hogy a román tagság előnyei három fő csoportra oszthatók. Politikailag hozzásegíti Romániát a nyugati integráció folytatásához; Románia csatlakozott a piacgazdaságon és jogállamiságon alapuló országok rendszeréhez; az ország részesül a szövetség garanciarendszerének előnyeiből, köztük a nukleáris védernyőből is. Gazdasági téren a NATO csatlakozással megnyílt a lehetősége a nyugati technológia megjelenésének és a gazdasági-termelési együttműködésekkel lehetővé válik a gazdaságösztönzés is. Katonai téren a legnagyobb előny a román haderő fejlesztésének és átalakításának felgyorsítása úgy, hogy a haderő-átalakítás időszakában nem sérül az ország biztonsági helyzete; Románia közvetlenül is részt vehet a NATO döntéshozatali eljárásaiban.

A NATO csatlakozás legnagyobb előnyének Románia hitelességének növelését tekintette. A csatlakozással megnőtt az ország elfogadottsága nemzetközi szinten, azonban megállapítást nyert, hogy „ennek megőrzése komoly feladat elé állítja az országot, mely sikere az uniós integrációt is befolyásolja.”²¹⁴ Niculescu a román szempontból fontos politikai kérdések elemzésekor két irányra hívta fel a figyelmet. Az első, hogy az ország számára kiemelkedően fontos annak a trendnek a megtartása, amely az USA európai jelenlétére, politikai befolyásának-érdeklődésének fenntartására irányul. Míg a második arról szól, hogy a NATO keretet biztosíthat a román regionális érdekérvényesítésre, és Románia pozícióinak stabilizálásra.²¹⁵

²¹⁴ NICULESCU, George Vlad: România – Membru al NATO: Beneficii și Responsabilități; In. România – Membru al Alianței Nord-Atlantice; București; Universitatea Națională de Apărare, 2004., p. 36.

²¹⁵ U.o. p. 41.

A NATO-tagság elnyerése érdekében mutatott katonai aktivitása jelentős összegeket vont el az ország gazdasági fejlődésétől, sőt olyan területektől is, amelyek kulcsfontosságúak a csatlakozás szempontjából is. Románia csatlakozásakor vállalta, hogy fenntartja a NATO-ban megfogalmazott GDP arányosan minimum 2%-os védelmi kiadások szintjét. Ezt azonban az európai és nemzeti gazdasági problémákra hivatkozva néhány év után feladta és gyakorlatilag 2005-től nem tartja. 2011-ben a védelmi kiadások szintje lecsökkent a GDP 1,3%-ára. A csökkenés nominálértéken még jelentősebb, ugyanis a 2005-ös 2,46 milliárd USD-ről, 2010-re 1,945 milliárd USD-re csökkentek a kiadások.²¹⁶ A költségvetés jelentős csökkentése ellenére igyekezett fenntartani NATO szerepvállalásának szintjét, mivel a Szövetségen keresztüli politikai céljai érdekében a teljesítésre és a hitelesség fenntartása szüksége volt. A missziókban a román katonák igen jelentős számban vesznek részt. 2012-ben frissített adatok szerint 1724 román katona vesz részt NATO műveletekben és további 114 EU és ENSZ missziókban. Az összesen 1838 missziós létszám fenntartásához hozzájárul az USA-tól kapott pénzügyi támogatás is.²¹⁷ Az afganisztáni műveletekre (1663 fő) 2011-ben 15 millió USD támogatást kapott Románia és lehetőséget az amerikai eszközök, felszerelésének részbeni használatára.²¹⁸

A politikai célok sorában Románia számára továbbra is a legfontosabb, hogy a NATO-t és az EU-t bevonva garantálja a speciális kapcsolatok fenntartását a Moldovai Köztársasággal és a Fekete-tenger térségében elfoglalt geopolitikai lehetőséget kihasználva, egyfajta hídszerepre jelentkezzen a közép-ázsiai térség irányába. A NATO-n keresztül ezt a híd szerepet leginkább az USA regionális elképzeléseinek támogatásával tartja kivitelezhetőnek, amelyhez katonai támaszpontok átengedésével és a rakétavédelmi rendszer befogadásával is hozzájárul.²¹⁹ Már NATO, de még nem EU tagként Románia az USA-val különleges kapcsolat kialakítására törekedett azzal a céllal, hogy befolyásoló szerephez juthasson a Fekete-tenger térségében. Ehhez az egyik leghatékonyabb eszköznek az energiabiztonsági kérdés – mint a szuverenitást, biztonsági stabilitást meghatározó probléma – bizonyult. Az isztambuli, rigai és

²¹⁶ SIPRI Military Expenditure Database; Romania; <http://milexdata.sipri.org/result.php4>; Letöltés ideje: 2012. 05. 24.

²¹⁷ Efective Participante la Misiuni Internationale; <http://www.mapn.ro/smg/misiuni-internationale/index.php>; Letöltés ideje: 2012. július 24.

²¹⁸ Megduplázta a Pentagon a Romániának szánt pénzügyi támogatást; <http://itthon.transindex.ro/?hir=28033>; Letöltés ideje: 2012. 04.23.

²¹⁹ Romanian Ministry of Foreign Affairs: Romania – NATO; <http://www.mae.ro/en/node/2066?page=2>; Letöltés ideje: 2012. 04. 23.

bukaresti NATO csúcson a térség energiabiztonsága folyamatos jelleggel napirenden szerepelt.²²⁰

Mindezek alapján elmondható, hogy Románia a hadserege fejlesztése területén tapasztalható hiányosságait politikai úton igyekszik ellensúlyozni a NATO-n belül és komoly erőfeszítéseket tesz az USA régió iránti figyelmének fenntartására. Washington érdeklődésének kiváltásához a Fekete-tenger térségének problematikáját használja Románia, mely a geopolitikai szempontokkal kombinálva igazán jelentős problémacsomagot hordoz. A különböző régiók, hatalmak és témakörök ütközőzónájaként, az ellentétes érdekek találkozópontjaként a Fekete-tenger térsége valós biztonságpolitikai problémakört képvisel.²²¹ Románia sikeresen megszerezte az Egyesült Államok támogatását, azonban a környezetében történt etnikai konfliktusok lecsengése óta Bukarest folyamatosan aggódik az amerikai figyelem elvesztésétől. A Románia számára fontos nagyhatalmi garanciák meglétét – ahogyan az már többször említésre került – jelenleg az Egyesült Államok biztosítja az ország számára. Románia ezért „létkérdésként” kezeli az USA figyelmének fenntartását. Amennyiben valamilyen külső okból Washington elfordulna a térségtől, az minden bizonnyal új nagyhatalmi szövetséges keresésére ösztönözné Romániát.

A mai Romániában általában kül- és biztonságpolitikai konszenzus létezik a politikai élet főszereplői között, és ennek az összhangnak a kialakulását nagymértékben elősegítette az országnak nyújtott NATO, majd uniós integrációs perspektíva. A román politikai elit mérvadó tagjai mindvégig tartották magukat ezekhez az alapelvekhez és irányokhoz. Mindazonáltal a csatlakozások lezárultával a stratégiai elképzelésekben továbbra is megfigyelhetőek azok a súlypontok, amelyek egykor egyedivé, olykor radikálissá tették a bukaresti elképzeléseket. Ennek megfelelően lényegében minden párt kül- és biztonságpolitikájában szerepelnek a korábban már említett elsődleges és távlati célok, még ha azok egyes, egyébként változó elemeit az adott, hatalmon lévő

²²⁰ COTOARĂ-NICOLAE, Alexandru: Marea Neagră, de la competiție la cooperare: regimul de securitate energetică; In. Impact Strategic, 2009/2., p. 8.

²²¹ MARIN, Gheorghe: Contribuția României la Consolidarea Securității și Stabilității în Zona Extinsă a Mării Negre; In. MOȘTOFLEI, Constantin (szerk): Strategii de Apărare și Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO și UE; București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”; 2006.; p. 15.

kormányok – az aktuális politikai megfontolások alapján – mellőzik is, vagy rövidebb ideig eltérnek tőle.²²²

Románia számára a korábban említett célok elérése és teljesítése közül továbbra is Oroszország térnyerésének zavarása a legnehezebb.²²³ Oroszországot Románia addig tudja akadályozni a térségben, míg ehhez élvezi Washington és Brüsszel politikai és gazdasági támogatását. Amint ezek gyengülni kezdenek, Románia már nem kerülheti el az orosz nyomást és az annak legalább részben történő megfelelést. Mivel jó eséllyel valószínűsíthető, hogy Oroszország belátható időn belül nem adja fel befolyását és érdekeltségeit az érintett térségben, okkal számolhat ennek a helyzetnek a tartósságával, egy esetleges európai meggyengülés során erősödésével.

Ebből a szempontból (Washington és Brüsszel politikai és gazdasági támogatásának fenntartása) tehát Romániának az az érdeke, hogy kitűzött célja szerint a nyugati gazdaság és biztonság közvetítőjeként, minél hosszabb ideig tudjon fellépni a tőle keletebbre fekvő, a nyugat által instablnak aposztrofált országok és térségek felé. Romániának ezért egy elhúzódó – biztonságát érdemben nem veszélyeztető, illetve kezelhető mértékű veszélyeket és kockázatokat jelentő – alacsony intenzitású térségbeli konfliktushelyzet, vagy annak tűnő állapot fennmaradásához fűződik érdeke. Ily módon (látszólag) teljes mértékben tudja támogatni a régió stabilizálását, akár a befagyott konfliktusok nemzetközi részvétel bevonásával történő megoldását is.²²⁴ Nem véletlen, hogy az NATO és EU csatlakozást követően Románia legfőbb biztonságpolitikai célkitűzései közé tartozott az úgynevezett befagyott konfliktusok kérdése, melyeket folyamatosan igyekeztek a nemzetközi szervezetek figyelmébe ajánlani.

²²² ARA-KOVÁCS Attila: Románia kül- és biztonságpolitikai stratégiájának állandó és változó súlypontjai; Budapest, Republikon – Budapest Centre of Foreign Policy, 2007.

²²³ Elsőrendű stratégiai céljai között szerepel: az uniós integráció elmélyítése; továbbá erőteljes ellenállás Moszkva térségi érdekérvényesítő törekvéseivel szemben; Washington radikális kül- és biztonságpolitikájának fenntartások nélküli támogatása; kiemelt partneri viszony a Moldovai Köztársasággal; kiegyensúlyozott szomszédságpolitika. A távlati külpolitikai stratégia céljai között azonban még ott van a Fekete-tengeri térség integrálása a washingtoni geopolitikába, illetve az uniós külpolitikába; és nemzeti integráció a Moldovai Köztársasággal.

²²⁴ TÓTH Sándor: Románia – biztonságpolitikai kihívások; In: Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig; BHKKA, Budapest, 2010., p. 125.

4. 3. Az Európai Unióhoz történt csatlakozás utáni eredmények, hiányosságok

A fenti fejezetekben bemutatott integrációs út és az azzal járó problémák, hiányosságok, illetve elért jelentős eredmények, főként a NATO felé tett vállalások magas színvonalú teljesítése mellett, az európai és az euroatlanti csatlakozás érdekében és a kapcsolatok építésekor a román külpolitika gyakran rögtönzött, manőverezett és elég gyakran meglegedett annak szimbolikus eredményeivel. Mivel hasonló tapasztalatokkal a román diplomáciatörténetben is találkozhatunk, ezért is a NATO és az Európai Unió részéről az egyik kimondatlan kérdés, hogy Románia következetesen teljesíti-e a csatlakozás érdekében tett ígéreteit, végigviszi-e az európai értékrendszer szerinti társadalom- és gazdaságpolitikai átalakításokat.

Románia gazdasági átalakulásaihoz mindig maximálisan, minden történelmi fordulat után, igénybe vette a külföldi és a partnerországok anyagi segítségét. Így történt a szocializmus építése időszakában is, amikor az erőltetett iparosítás jegyében hozott döntések miatt komoly bel- és külpolitikai feszültségek keletkeztek. Ugyanebből a célból a külpolitikában például a szocialista tábortól eltérő kísérletekbe kezdett, kapcsolatokat kezdeményezett a nyugati, majd az el nem kötelezett országokkal. A dolgozatban vizsgált periódus egyik meghatározó kérdése az ország gazdasági felzárkózása volt. Itt első körben nem a makrogazdasági teljesítmény uniós szintre hozatala, hanem az ahhoz vezető egyik lehetőség, az uniós források lehívására történő alkalmasság a legfontosabb vizsgálandó kérdés. Románia az előcsatlakozási periódusban megtalálta annak módját, hogy a gazdasági felzárkózás lehetőségének kihasználatlanságának ne legyenek közvetlen politikai hatásai, míg a nyugati befektetők térképére történő felkerülésből eredő növekedést politikailag is kamatoztassa.

Románia számára a csatlakozást követően az integrációs szervezetek keretei között betöltendő pozíciói szempontjából az ország gazdasági teljesítményének alakulása is meghatározó kérdés. A gazdasági teljesítmény és fejlődés meghatározza a kiegyensúlyozott társadalmi és politikai rendszert. Prosperáló gazdaságok esetén ritkábban szembesülünk szélsőséges politikai megnyilvánulásokkal, ezért Románia gazdasági fejlődése és bővülése Magyarország biztonsága, kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok és a gazdaságunk fejlődése, illetve a határon túli magyarság helyzete miatt is központi kérdés.

Az előcsatlakozási periódusban ezen a téren – a jogi környezet alakítása mellett – az előcsatlakozási alapok sikeres felhasználása volt a legjelentősebb kérdés, mely egyben az uniós környezethez történő alkalmazkodást is jól jellemzi. Ezek célja ugyanis a később csatlakozó tagállam számára, hogy az Európai Unió belül működő alapokból történő forrásle hívásokra felkészítse az adott tagjelöltet. A sikeres le híváshoz ugyanis a megfelelő intézményrendszer kiépítése, valamint a felhasználás módjának elsajátítása is szükséges.

Az előcsatlakozási alapokkal kapcsolatban összességében elmondható, hogy két fő célt szolgáltak. Egyrészt tanulóidőszakot jelentettek a tagság során az új tagállamokra váró feladatok elsajátításához, továbbá az EU strukturális és kohéziós alapjaira való pályázatokhoz, melyek nagyságrendekkel több pénzt jelentenek, mint a három előcsatlakozási alap lehetőségei. Másodsorban lehetőséget nyújtott a korábbi tagállamoknál jóval fejletlenebb tagjelölteknek az előcsatlakozási periódusban a felzárkózás megkezdésére, hogy infrastruktúráisan, vagy a piaci versenybe lépve a szereplők közelebb kerüljenek egymáshoz.

2000. január elsejétől az Európai Unió új alapokra helyezte az Unióhoz csatlakozni kívánó országok számára nyújtott, a felkészülést segítő támogatási rendszerét. A rendszer hét évet fogott át, igazodva a Közösség pénzügyi tervezési intervallumához. A három fő támogatási csatorna: az ISPA, a SAPARD, valamint a megújuló Phare program volt.

Az Európai Parlament 2011-ben kiadott jelentésében a szervezet szakértői igen egyértelműen bemutatják az ötödik csatlakozási periódusban alkalmazott előcsatlakozási alapokkal kapcsolatos problémákat.²²⁵ A jelentés a PHARE, ISPA, SAPARD hármas rendszer legnagyobb hibájának azt jelöli meg, hogy nem ugyanazt az intézményi struktúrát építette fel, mint amely később az elérendő strukturális és kohéziós alapok felhasználáshoz szükségessé vált.²²⁶ Az intézményi struktúra kérdése mellett a tervezés is fontos szempont, melyben szintén különbözik a két rendszer. Az előcsatlakozási alapok erősen projekt alapú tervezést tettek szükségessé, míg a

²²⁵ European Parliament Directorate General For Internal Policies: Pre-accession financing for Bulgaria and Romania: What lessons can be learned for future enlargements? IP/D/ALL/FWC/2009-056, Brussels, 2011.

²²⁶ Ezt a problémát az Európai Bizottság a 2006-ban elindított IPA-val már javította, így pl. Horvátországban már egy az uniós tagságra jobban, adminisztratív szempontból is megfelelő felkészülés történhetett meg. Horvátországban az előcsatlakozási források felhasználását elősegítő rendszer működése egy az egyben folytatódhat a majdan le hívható strukturális és kohéziós alapok működtetésében.

strukturális és kohéziós alapok stratégiai tervezést követelnek meg a tagállamoktól. Tehát az előcsatlakozási alapok ugyan hasznos tapasztalatokkal szolgáltak, azonban nem tették lehetővé a teljeskörű felkészülést a strukturális és kohéziós alapok elérésére.

Az uniós oldalról feltárt intézményi kritika mellett megállapítást nyert, hogy román félnél az adminisztratív kapacitás folyamatos fejlesztése és az abban dolgozó humán erőforrás kérdése a talán legtöbb problémát felvető kérdés volt. A nem megfelelően felépített intézményi rendszer, az alulfizettség – folyamatos fluktuációt eredményezve – és az általános képzetlenség mind azt eredményezte, hogy Romániában az előcsatlakozási források felhasználása mellett nem alakult ki működő intézményrendszer és apparátus, amely 2007. után is betöltötte volna funkcióját.²²⁷

Románia abszorpciója az előcsatlakozási alapokból kiemelkedő volt az ötödik csatlakozási körbe tartozó tagállamok között. Különböző statisztikák léteznek, – melyek különböző módon vizsgálják az abszorpciót – azonban abban mindegyik egyetért, hogy Románia teljesítménye messze meghaladta a 90%-os szintet, amely több mint 5 milliárd EUR felhasználását jelentette az ország számára. Az EP jelentése külön kiemeli, hogy nehéz kérdés a források felhasználásának sikerességét mérni. Ugyanis hiába pozitívum, ha egy tagjelölt a leadási határidő előtt ugrásszerűen megnöveli a szerződéskötések számát, amitől számszakilag sikeres a felhasználás. Ez azonban csak a pénzek elköltését jelenti, nem az előcsatlakozási alapok céljának betöltését.²²⁸

Románia kreatív módokon igyekezett javítani lehívási arányán és ezt egyszerre politikailag is kiaknázni. A román hatóságok a pályázatok elkészítésébe és azok lebonyolításába próbálták minél jobban bevonni az Európai Bizottság delegáltjait, mely hozzájárult a sikeres előcsatlakozási abszorpcióhoz, azonban azt is eredményezte, hogy a román szakemberek nem szereztek igazi tapasztalatokat. A bizottsági apparátus közvetlen bevonásával azonban érdekeltté tették őket a sikeres pályázati elbírálásban, hiszen a kudarc a bizottság szakértőinek kudarca is lett volna.

Románia másik sikeres megoldása az volt, hogy a beruházás fenntarthatóságát igyekezett folyamatosan bizonyítani és két új jelentést is bevezetett az eredmények nyomán követésére. A román intézményi szakemberekre a politika folyamatosan

²²⁷ European Parliament Directorate General For Internal Policies: Pre-accession financing for Bulgaria and Romania: What lessons can be learned for future enlargements? IP/D/ALL/FWC/2009-056, Brussels, 2011., p. 22.

²²⁸ U.o. p. 15.

befolyással volt és amennyiben nem tudtak megfelelő képet felmutatni az országról, azonnali cserére kerültek.²²⁹

A strukturális és kohéziós alapokkal kapcsolatos szabályozások és az alapok eléréséhez szükséges struktúrák felállítása nem történt meg. Románia nem alakította ki a strukturális és kohéziós alapok eléréséhez szükséges helyi, környezetvédelmi és PPP kereteket sem. Az intézményi keretek megteremtése az egyik legfontosabb feladat és cél lett volna, azonban komoly hiányosságok voltak a szervezeti egységek megkülönböztetésében, az irányítási és vezetési felelősségek kijelölésében és a működési folyamatok kialakításában.²³⁰

Az uniós szervezetek mellett a román tudományos intézetek is hasonló megállapításokra hívták fel a román hatóságok figyelmét. A Román Akadémiai Társaság egy tanulmányában az Európai Parlament 2011-es elemzéséhez hasonló megállapításokra jutott, már 2006-ban. A tanulmányban a kutatók felhívták a figyelmet az uniós alapok lehívásához szükséges intézményi rendszer kiépítetlenségére, a nem megfelelő humán állományra és a működési keretek miatt létrejövő funkcionális hibákra.²³¹ Jelezték továbbá, hogy az átláthatóság hiánya, a kormányzati szint alatti szereplők felkészületlensége, a horizontális és szektorális kommunikáció hiánya pedig a projektek megvalósításának kárára fog válni. A tanulmány következtetései szerint a felkészülési időszakban „pedagógiai okokból” engedett folyamatok nem lesznek elfogadhatók a tagság során, mikor már a szabályokat maradéktalanul be kell tartani.²³²

Összességében megállapítható, hogy gazdasági téren, bár az intézményi rendszer többé-kevésbé létrejött a csatlakozásra, az a tényleges európai elvárások szerinti működéshez kevésnek bizonyult. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési periódusban a román forráslehívás az egyik leggyengébbnek bizonyul az egész unióban. A 2012. 01. 31-i adatok szerint Románia a 2013-ig lehívandó pénzek mindössze 5,55%-át szerezte meg,²³³ mely adat mindenképpen magáért beszél. A gyenge eredményhez a fentiekben felvázolt kérdéseken túl természetesen hozzájárult a gazdasági válság

²²⁹ U.o. p. 19.

²³⁰ u.o. p. 60-62.

²³¹ Romanian Academic Society: Europe: The Absorption of EU Funds, In. Policy Warning Report;; Bucuresti; SAR; 2006/I., p. 27-32.

²³² u.o.

²³³ Guvernul Romaniei: Stadiul absorbtiei Fondurilor Structurale și de Coeziune pe ficcare Program Operațional;

<http://www.dae.gov.ro/admin/files/Stadiul%20absorbției%20la%201a%2031%20ianuarie%202012.pdf>;

Letöltés ideje: 2012. 03 10.

okozta finanszírozási problémák sora, köztük az IMF-el kötött hitelszerződés által bevezetett korlátozó tényezők.²³⁴

Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy Románia az előcsatlakozási periódusban nem megfelelően készült fel a tagság során elérendő uniós források lehívására, így ez számára igen jelentős anyagi hátrányt, valamint a gazdasági fejlődés elmaradását okozza.

A román államfő 2011 folyamán már arra kényszerült, hogy olyan indokokkal nyugtassa a bukaresti diplomáciai testület tagjait, miszerint Románia nem uniós nettó befizető, mivel a tagságnak köszönhetően növekedett az ország exportja és a beáramló működő tőke befektetések is hasznot hoztak.²³⁵ Ez az érvelés önmagában a legjobb bizonyíték arra, hogy a román eredmények jelentős kudarcként értelmezhetőek.

Az uniós források bevonásának elmaradásával mindenki veszít, mivel a román gazdaság és vásárlóerő nem erősödik és így az elmaradt beruházások a külföldi és romániai vállalatok számára is kiesést jelentenek. A külföldi forrásokra és hitelekre utaltság 2012-re a román gazdaságban 1990-óta nem tapasztalt szintet ért el, az államadósság mértéke rohamos tempóban emelkedik. A lakosság rossz anyagi helyzetének fennmaradása és a 2004-2008 közötti fejlődési periódus eltűnése fokozza a társadalom elégedetlenségét, kilátástalanságát,²³⁶ melyre a 2011-2012 során kialakult tünteteshullámok is a bizonyítéknak tekinthetők.

Ezek a folyamatok összességében okozhatják a szélsőséges politikai alakulatok visszaerősödését, a társadalom destabilizálódását, mely tényezőket jelenleg a román társadalom magas tűréshatára és a lakosság jelentős részének kvázi önellátásra képes gazdasági háttere ellensúlyoz.

A valós problémát az okozza, hogy az uniós források lehívása nem fejlődik Romániában. A 2007-2013. közötti költségvetési periódus vége felé közeledve, közel öt évvel a román csatlakozást követően, nem látszik az a fordulat, mely azt

²³⁴ Románia és az IMF közötti hitel megállapodás rögzíti a román kormány által adható állami garanciavállalások mértékét, mely korlátozza az önkormányzatok által végrehajtandó beruházásokat. Ez számos területen ahhoz vezetett, hogy a nyertes pályázatok végül nem kerültek megvalósításra.

²³⁵ A román államfő 2011. 12.14-én, az EU HOMS értekezleten, a lengyel EU Elnökséget záró rendezvényen elhangzott egyeztetés során alkalmazta az említett érveket.

²³⁶ Az említett évek fejlődési periódusa elhitette a román társadalommal, hogy olyan mértékű gazdasági felemelkedés jön, mely elhozza Románia felzárkózását. A társadalom egy része, főként a városi fiatalok ehhez kezdték igazítani az életvitelüket és a pozitív folyamatok megakadásával az elégedetlenség még nagyobb, mint korábban, a felemelkedés lehetőségének megismerése előtt volt.

bizonyítaná, hogy Románia, bár lassabban, de azért megtanult boldogulni az uniós környezetben. Ez viszont hosszú távú problémákat vetít előre, melyek valószínűsítik, hogy középtávon nem várható egy újabb jelentős ütemű román felzárkózás, sőt gazdasági téren is valószínűbbnek látszik, hogy az ország „visszanyeri” korábbi periféria státuszát az uniós közegben.²³⁷

Az előcsatlakozási alapok körüli negatív bírálatok alapvetően az ország humán erőforrásáról, intézményi rendszeréről állítottak ki negatív képet. A korábban részletesebben bemutatott CVM és igazságügyi kérdések pedig a normatranszfer hiányosságaira mutattak rá. A hatékony közigazgatási és igazságszolgáltatási rendszer kialakítása és az igazságügyi reform megvalósítása, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés visszaszorítása azok a kérdések, melyekben elért eredmények hozzájárulhatnak ahhoz, hogy Bulgária és Románia lakói teljes mértékben érvényesíthessék az őket uniós polgárokként megillető jogokat.”²³⁸ Az Európai Bizottság és a nyugati tagállamok egy része leginkább az elkötelezettséget hiányolta Romániából és a román intézményrendszerből. Ezek a Románia megítélést a csatlakozás idejére negatívan befolyásoló tényezők oda vezettek, hogy a már uniós tag, Románia, nemzetközi pozíciói sokat gyengültek, több vezető egyenes csalódottságának adott hangot.

Románia számára az uniós csatlakozás idején a legnagyobb kihívást a gazdaság modernizálása és jogszabályainak EU-konformmá tétele mellett az addigi központosító, homogenizáló politikában történő váltás elvárása, többek között a kisebbségi jogok tiszteletben tartásának bizonyítása jelentette. Ezeknek az elvárásoknak a teljesítése pedig az állam decentralizálásával és a fejlesztési régiók kialakításával jár, amelynek eredményeként az állam kevésbé lesz központosított. A dolgozatban is elemzett körülmények, a kedvezőnek látszó geopolitikai adottságok, által motivált pozíciók hatására jelenleg nem igen fedezhetők fel olyan akár külső, akár belső tényezők, amelyek az örökölt beidegződések, vagy a sikeresnek tartott

²³⁷ Ebben a kérdéskörben egy külön tanulmányt érdemelne annak vizsgálata, hogy a Görögország körül kialakult események és az ezzel járó uniós negatív értékelések miként húzzák le az egész régió megítélését. Több szakértő véleménye szerint hamarosan az uniót meghatározó északi-kör tagjai a Görögország-Románia-Bulgária hármast egyben fogják kezelni és az egész térséget „leírják”, mely hazánkra nagy veszélyt jelentene, mivel könnyen ehhez a csoporthoz sodródhatunk. Annyi bizonyos, hogy 2010-től jelentős tőkekiáramlás és a befektetési aktivitás aránytalan csökkenése jelent meg az említett három országban.

²³⁸ Romanian Academic Society: Europe: The Absorption of EU Funds, In. Policy Warning Report;; Bucuresti; SAR; 2006/I., p. 27-32.

nemzetépítési stratégiák újragondolását ösztönöznék.²³⁹ Minden erre irányuló törekvést a román politikai elit egy része, elsősorban a nacionalista pártok a nemzeti identitás veszélyeztetéseként fogták fel. Talán ezért is találhatók meg a korábbi politikai szemlélet elemei a 2002-2003-as alkotmányban is, amelyben „stat national” (nemzetállam) meghatározás²⁴⁰ szerepel és továbbra is a központosított államban gondolkodik, amely könnyen gátolhatja a perifériáról jövő kezdeményezéseket, nehezzé teheti a Bukarestben nemkívánatos módosítások elérését, illetve a regionális átalakítást. Az alkotmány mellett más törvények és jogszabályok is ezt a központosítást, a nemzeti logika középpontba helyezését bizonyítják. Elég csak az oktatási törvényre, a közigazgatási törvényre vagy az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatására vonatkozó törvényhozási vitákra gondolni. A jövő alakulása szempontjából a probléma lényege abban fogható meg, hogy az európai és az euroatlanti csatlakozás következetes végig vitele eredményeként Románia lemond-e nemzeti homogenizációs törekvéseiről, és a nacionalizmus ideológiáján szocializálódott politikai elit mikor mer vagy mer-e a társadalom elé állni olyan programmal, amely a román nemzeti identitás átalakítását célozza meg. Az euroatlanti és európai struktúrákhoz való csatlakozás²⁴¹ ugyanis másfajta politikai gondolkodást is szorgalmaz.

4. 4. Összegzés

A fejezet az euroatlanti és az európai csatlakozás legfőbb jellemzőit történelmi kontextusba helyezve tekinti át, illetve az integrációval elért eredmények hatásait, további célokat igyekszik bemutatni.

Az események történelmi folyamatba helyezése pontosabb képet ad a döntéseket és a cselekvési formákat befolyásoló pillanatnyi, valamint tradicionális motivációkról. Az állandó tényezők között szerepel az ország nagysága és geopolitikai helyzete, mely szerint Románia Kelet-, Közép- és Dél-Európa meghatározó országának tartja

²³⁹ BORSI-Kálmán Béla: Megközelítések, Tanulmányok a magyar-román (román-magyar) kapcsolattörténetről és identitásról; Budapest; Lucius Kiadó; 2011. p. 205.

²⁴⁰ Ezzel a meghatározással az RMDSZ nem ért egyet.

²⁴¹ A kelet-közép-európai térség 1989-90 utáni biztonságpolitikai irányváltását a legáltalánosabb szinten az európaizálódás és a renacionalizáció fogalmaival ragadhatjuk meg. E két, egy időben zajló folyamat a térség valamennyi országát érintette és érinti ma is. TÁLAS Péter: A kelet-közép-európai térség biztonságpolitikai útkeresése, 1989-2004. Európaizálódás, renacionalizáció, globalizáció. In. BESZTERI Béla – VIZI László Tamás (szerk.): Béketeremtés-Békefenntartás; Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola, 2005., p. 292.

magát és mivel Délkelet-Európa nyugtalan sarkában fekszik, ezért a hatalmi elit mindenkor kiemelt figyelmet szentelt az ország területi integritásának megőrzésére. Ezt a célt a kétpólusú világ megszűnésével együtt járó átrendeződések közepette is fontosnak tartja és sikerült teljesítenie és elkerülnie az ország-felosztásokhoz (Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia) hasonló események bekövetkezését.

Románia létrejöttének és területi nagysága változásának talán legfőbb jellemzője, hogy nemzetközi garanciák, szerződések által jött létre, illetve változott és ennek következtében a román hatalmi elit mindenkor kiemelt jelentőséget tulajdonít a nemzetközi szerződéseknek, a nagyhatalmak garanciáinak. A NATO csatlakozást követően is Bukarest főként az Egyesült Államok támogatására koncentrált. A román szakemberek szerint az ország területi integritásának garantálásához és Oroszország regionális érdekérvényesítésének akadályozásához az USA régió iránti figyelmének folyamatos fenntartása szükséges. Románia NATO tagságának ezért az egyik legfőbb célja, hogy geopolitikai helyzetét előtérbe helyezve, a régió megbízható államaként bírja az Egyesült Államok bizalmát.

Románia számára a csatlakozással sikerült elérnie, hogy regionális pozíciói nem gyengültek. Politikailag két szempontból jelentős és szükséges az euroatlanti integrációval elért helyzet: az ország számára kiemelkedően fontos annak a trendnek a megtartása, amely az USA európai jelenlétére, politikai befolyásának-érdeklődésének fenntartására irányul; illetőleg a NATO keretét biztosíthat a román regionális érdekérvényesítésre, és Románia pozícióinak stabilizálására.

Mindezeknek megfelelően Románia komolyan vette NATO tagságát és a pénzügyi hiányosságait pedig politikai lépésekkel igyekezett ellensúlyozni. Ennek megfelelően erőn felül vállalt szerepet a nemzetközi békefenntartásban, majd megkésve, de hozzákezdett hadserege modernizálásához. A fentiek alapján talán már nem is tűnnek túlzásnak az olyan állítások, amelyek szerint „a közhiedelemmel ellentétben Románia jövőbeni sorsa nem Brüsszelben, hanem Washingtonban dől el.”

Az euroatlanti integrációnál mélyebb átalakítást megkövetelő európai közeledés során jóval több társadalmi kérdés merült fel. Románia történelme folyamán végbement és a jelenlegi alkalmazkodás során is egyértelművé vált, hogy Románia nem járta végig saját polgári fejlődési útját, ezért a változásokat, váltásokat többségében a hatalmi elit mozgatta, amely általában szövetséget kötött az adott időszak nagyhatalmával,

majd amikor érzékelte annak gyengülését, a változást, akkor némi bizonytalankodás után gyorsan váltott és elkezdte saját útját járni. (Erre a legpregnánsabb példaként az első és a második világháború végének eseményei, a Ceaușescu rezsim külpolitikai manőverei szolgálhatnak.) Az alkalmazkodással együtt járó normatranszfert az elit valósította meg, ami az esetek többségében kizárólag egy elit-adaptációt eredményezett, azonban valós társadalmi átalakulást nem. Ez a jelenség a Románia által elért nem lebecsülendő mennyiségű és minőségű eredmény ellenére a dolgozatban vizsgált integrációs folyamatban is tetten érhető.

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás utáni valós problémát az okozza, hogy az uniós források lehívása nem fejlődik Romániában. A 2007-2013. közötti költségvetési periódus vége felé közeledve, közel öt évvel a román csatlakozást követően, nem látszik az a fordulat, amelyik azt bizonyítaná, hogy Románia, bár lassabban, de azért megtanult boldogulni az uniós környezetben.

Románia külpolitikai és diplomáciai tevékenysége többségében sikerterületnek számít és a bel- és társadalompolitikai problémáitól függetlenül képes eredményesen működni. Ugyanakkor az európai és az euroatlanti integrációs eljárásokkal, főként az uniós csatlakozással és intézményrendszerhez történő közeledéssel egy olyan újszerű, soha nem látott mélységű együttműködés jött létre a tagállamokkal, mely már kisebb lehetőséget teremt a külpolitika számára a belső kérdések elfedésére. Az intézmények közti nyitottság új helyzetet teremt, amellyel Bukarest „közelebb” került európai szomszédjaihoz, tevékenységének eredményei mindenki számára láthatók (pl. CVM). A román külpolitika ezzel a csatlakozást követően egy új helyzetbe került, ahol korábban sikeresen alkalmazott eljárásai korlátozottabb eredményekhez vezetnek. Így a NATO és EU elvárások teljesítéséhez már nem elégséges kizárólag az elit átalakítása és a külső normakövetése, ahogyan az áhított középhatalmi státusz betöltéséhez sem elégséges a külpolitika sikeressége.

A román külpolitika gyakorlatában nehéz megtalálni az elvont, elméleti ideológiai jellegű megfontolásokat, mert a román külpolitikát leginkább a pragmatizmus jellemzi, ugyanakkor a román külpolitikára és diplomáciai tevékenységére jellemző még a „policentrizmus”, mivel Románia a kapcsolatrendszerébe minden érdekszférát beletartozónak értekel és azokat a politikai- és gazdasági függetlenedése érdeke szerint kapcsolja közelebbi vagy távlati céljaihoz. A

hajlékonyság kétségkívül a román diplomácia tulajdonságai közé tartozik, amely mindig számolt azzal is, hogy a politikában semmit sem adnak ingyen.

Románia esetében is elmondható, hogy „a csatlakozás csak egy pillanat, viszont a teljes beilleszkedés igen időigényes. Az időtartam igen eltérő lehet az egyes új tagoknál.”²⁴² Ugyanakkor Románia esetében biztató jelként lehet értékelni, hogy a csatlakozás óta

Románia számára az uniós csatlakozás idején a legnagyobb kihívást a gazdaság modernizálása és jogszabályainak EU-konformmá tétele mellett az addigi központosító, homogenizáló politikában történő váltás elvárása, többek között a kisebbségi jogok tiszteletben tartásának bizonyítása jelentette. Ezeknek az elvárásoknak a teljesítése pedig az állam decentralizálásával és a fejlesztési régiók kialakításával jár, amelynek eredményeként az állam kevésbé lesz központosított. A kérdés pedig nem más, mint az, hogy Románia a jövőben is következetesen teljesíti-e a csatlakozás érdekében tett ígéreteit, végigviszi-e az európai értékrendszer szerinti társadalom- és gazdaságpolitikai átalakításokat.

²⁴² KISS Éva: Az Európai Unió a XXI. század elején; Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005., p.53.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A dolgozatban vizsgált téma – Románia nyugati szövetségi rendszerekhez történő integrációjának globális áttekintése – hozzásegít ahhoz, hogy román szempontból is megértsük ennek a történelmi folyamatnak a jelentőségét, motivációit. Az áttekintés alapján megállapítottam, hogy történelme során Romániának mindig az egyik legnagyobb kérdése volt az, hogy továbbra is „félázsiai” ország marad vagy felzárkózik az európai népekhez, az európai kultúrához. Az ország megalapításának folyamata és a függetlenné válása során is mindvégig **a földrajzi helyzeten túlnyúló nyugatra tolódás** volt a meghatározó kérdés. Románia az európai és az euroatlanti csatlakozással újólág az Európához tartozását erősítette meg, sőt azzal a politikai tartalmú nyilatkozatával, hogy „Közép-Európához tartozónak tartja magát” lényegében a Balkántól történő elhatárolódását kívánta kifejezni.

A forradalom utáni Románia új kül- és biztonságpolitikai stratégiájának kialakításában markánsan két irányzat ütközött. Az egyik Európához való fokozatos csatlakozás szükségességét hangsúlyozta és abból indult ki, hogy a világméretű súlyponteltolódások következtében Romániának ehhez a helyzethez kell alkalmazkodnia, ugyanis a kétpólusú világrendszer megszűnése és az euroatlanti és európai struktúrák keleti irányú kiterjedésének tendenciáival számolva Európában kell megtalálnia helyét és szerepét. A másik tagadta ennek szükségességét és azzal számolt, hogy az egykori Besszarábia, azaz Moldávia visszaszerzésével és az így kialakult középhatalmi státussal az ország képes lesz stabilitását helyreállítani és fejlődését biztosítani. Az 1990-es évek közepére a román középhatalmi vágyak és az évtizedeken át „játszott különutas” külpolitika „zsákutca” jellegét felismerve az európai és az euroatlanti integráció stratégiai célja győzedelmeskedett.

Románia politikai vezetőrétégében mindig élt annak a félelme, hogy a nemzetközi garanciák által létrejött Románia és az ország több kulturális-földrajzi térséghez tartozása, bizonyos történelmi-politikai körülmények között az ország integritását veszélyeztetheti. Ez a gondolat korábban is jelen volt és a rendszerváltás után is jelen van a biztonságpolitikai elvek kialakításában. Az ország területi egységének megkérdőjelezhetősége elleni küzdelem kimondatlanul is a mai napig a román kül- és biztonságpolitika központi eleme. Ebből a szempontból is a NATO-EU integráció biztosította a legerősebb garanciákat, mely egyben elősegítette annak az elkerülését,

hogy Románia egy önálló puffer zónává váljon Oroszország és a nyugati szövetségesek között. Feltárára került, hogy Románia jelenleg az Egyesült Államokat tekinti az ország integritása szempontjából nélkülözhetetlen nagyhatalomi patrónusnak, így Washington térség iránti érdeklődésének fenntartása különösen fontos Románia számára.

Románia NATO-hoz és az Európai Unióhoz történt csatlakozásának folyamatát úgy lehet a legjobban megérteni, ha **egy történelmi lehetőségnek, valamint a második világháború óta megtörtént legnagyobb modernizációs kihívásnak tekintjük**. Az integrációs folyamat végül is Románia államépítésének legjelentősebb eseményévé vált, mivel egyszerre több stratégiai célkitűzés megvalósítását célozta.

A NATO-csatlakozás politikailag hozzásegítette Romániát a nyugati integráció folytatásához, a szövetség garanciarendszere és az amerikai támogatás elnyerése pedig kitágította katonadiplomáciai mozgáslehetőségeit, a nemzetközi békefenntartásba történő bekapcsolódását, meghatározta hadereje fejlesztésének irányait. A román hadsereg már a tagság elnyerése előtt aktívan bekapcsolódott a nemzetközi békefenntartásba, lehetővé tette a délszláv válság amerikai rendezési elképzelésének megvalósítását. A NATO-tagság elnyerése érdekében a román külpolitika sikeresen bizonyította elkötelezettségét a szervezet céljai iránt és elsőként csatlakozott az európai államok közül George Bush terrorizmus elleni háborújához.

A NATO tagjaként változatlanul hozzájárul közvetlen környezetének biztonságához, sőt azon túlmutatóan igyekszik követni a dél-kelet-európai térség eseményeit is. Románia a térség biztonságára nem jelent nagyobb veszélyt, mint más országok, ugyanakkor a csatlakozással sikerült elérnie, hogy regionális pozíciói nem gyengültek, területi integritását magasabb szintű garanciák védik.

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás folyamatát már több ellentmondás és részmegoldás jellemzi. A NATO tagságtól eltérően az uniós tagságig már egy sor feltételt teljesíteni kellett, amelyek érdekében a román diplomácia jól manőverezett. Egyszerre több, külső és belső tényező együtthatásának köszönhető, hogy végül a csatlakozás támogatása mellett döntöttek az európai vezetők. Románia uniós csatlakozásának sikeréhez a nyugati gazdasági társaságoknak jelentős érdekei fűződtek, ezek legalább annyit nyomtak a latban, mint a külpolitikai és stratégiai megfontolások.

Összességében megállapítható, hogy bár az intézményi rendszer többé-kevésbé felállt a csatlakozásra, de az a tényleges európai elvárások szerinti működéshez kevésnek bizonyult. A csatlakozási folyamat eseményeit áttekintve azt is megállapítottam, hogy **az uniós integráció több szempontból is „túl korán jött” és felkészületlenül érte az országot** – annak ellenére, hogy maga Románia sürgette a mielőbbi dátumot. Románia már a csatlakozási tárgyalások kezdetén lemaradt a többi tagállamtól – a dolgozatban feltártam azokat az okokat, amelyek a lemaradáshoz vezettek, illetőleg megvizsgáltam azokat a lépéseket is, melyeket a hátrány leküzdése érdekében tettek. Az, hogy a csatlakozás végül 2007-ben létrejöhetett, számtalan okra visszavezethető, – melyek többségében külön-külön említésre kerültek a dolgozat fejezeteiben – azonban értékelésem szerint két fő motivációt mindenképpen érdemes kiemelni. Elsősorban a gazdasági érdek, mely az EU bővítését támogatta, hogy a piacszerzés mellett az olcsóbb munkaerő és nyersanyag előnyeit is szabályozott körülmények között élvezhessék az uniós gazdaságok. A második pedig egy politikai-biztonsági kérdéscsomag, mely a régió és az EU stabilitását helyezte előtérbe és nem kívánta megkockáztatni Románia eltávolodását – akár Oroszország, akár az USA felé – az európai iránytól.

Az integrációs folyamat vizsgálatának egyik fontos megállapítása, hogy Románia euroatlanti és európai integrációs folyamata egy olyan, **erőltetett ütemű átállás volt, amelynek érdekében számos területen – a romániai realitásoktól elrugaskodott elvárásokat is – igyekeztek teljesíteni.** A román politikai elit számos nyugati normát külső nyomásra, meggyőződés nélkül vett át, vagy fogadott el formálisan, azonban ezek nem sorolhatóak a valós átalakuláshoz, így azok bármikor visszafordíthatóak. Az európai joganyagok átültetésén túlmenően a társadalmi változásokat is meg kellett kezdeni, amelyek közül fontos volt a civil társadalom megerősítése, valamint a román politikai kultúrában tabunak tekintett állami befolyás gyengítése. Románia ezeknek a normáknak az adoptálását vállalta. A dolgozat készítése során külön kutatás tárgyát képezte azon területek beazonosítása, amelyeken a közösségi elvárások teljesítése különösen nagy nehézséget okozott. Ennek köszönhetően megállapítottam, hogy **a bel- és igazságügy, a tőke szabad áramlása, a versenyjog és a környezetvédelem voltak azok a kérdések, amelyeken az EU szigorúan lépett fel és jelentős változtatásokat, áldozatokat követelt Romániától.**

Bár már „menet közben” is látszottak a gazdasági, pénzügyi és infrastrukturális területeken azok a hiányosságok, amelyek miatt úgy vélem, hogy **Románia a pénzügyi támogatások (strukturális és kohéziós alapok) elérésére nem készült fel és a kifizetett előcsatlakozási támogatások sem váltották be a hozzájuk fűzött és a gazdaság-átalakítását ösztönző reményeket.** Látható, hogy a felkészületlenség a csatlakozást követően már súlyos gazdasági károkat okoz Romániának és az ott tevékenykedni kívánó külföldi befektetőknek egyaránt. Megállapításaim szerint a valós problémát az okozza, hogy **Románia nem fejlődik az uniós források lehívása terén.** Ez viszont már hosszabb távra is előrevetíti a problémákat és prognosztizálja, hogy középtávon sem várható jelentős ütemű felzárkózás. Sőt a világgazdasági válság kedvezőtlen hatásai közepette Románia – az uniós közegben – rögzítheti korábbi periféria státuszát.

A fentiek ellenére nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy a csatlakozásnak köszönhetően Románia egy új szintre, a NATO és az EU tagállamok szintjére lépett, amely rengeteg változást, és adaptációt eredményezett az országban. A csatlakozás során Románia igyekezett megfelelni az elvárásoknak és egyes területeken kifejezetten nagy erőfeszítéseket tett ennek érdekében. A NATO és az Egyesült Államok irányába tett védelmi vállalások teljesítése jó színben tüntette fel Romániát. A dolgozatban bemutattam, hogy **a csatlakozási tárgyalások lezárása sem jelentette azt, hogy Románia felkészült tag és eleget tett a nyugati normák gyakorlatba történő átültetésének.** Ezt jól mutatták az egymás után kiadott országjelentések, amelyek (változó mértékben, de) komoly aggodalomra okot adó kérdések között említették a közbeszerzéseket szabályozó kereteket, a szellemi és ipari tulajdon védelmét, a mezőgazdasági kifizető ügynökségek létrehozásának elmaradását, az állategészségügyi szabályok átvételét és betartását, az állat-nyilvántartási rendszer beüzemelését, a roma kisebbség helyzetét, az ipari szennyezések kezelését, illetve a korrupció és szervezett bűnözés kérdéseit. Hamar világossá vált az is, hogy a 2007. januári 1-jei belépés tartható ugyan, de továbbra is nagy erőfeszítéseket kíván Romániától. Ezt figyelembe véve került be a csatlakozási szerződésbe a védzáradék, majd, amikor már nem volt lehetőség a csatlakozás elhalasztására, indították el az úgynevezett Együttműködési és Ellenőrzési Mechanizmust (CVM). Ez a megoldás már az unió csalódottságát is mutatta és a schengeni kérdéssel együtt – arra enged következtetni, hogy **az uniós tagság elérését követően Románia elvesztette a**

nagyhatalmak korábbi mérvű támogatását és még a „testvérállamnak” tartott Franciaország is az egyik legfőbb bírálójává vált.

Az integrációs periódusban tapasztalt adaptációs **folyamatból nem maradhatott ki a román kül- és biztonságpolitika sem**, amelynek tetteiben, saját értékrendjében és működési elveiben is jelentős tanulási folyamaton kellett keresztülmennie. A román politikának olyan kérdésekben kellett átlépnie korábbi elvein, mint a kapcsolatok Moldovával, Ukrajnával, Magyarországgal. Az unió elvárása jegyében megkötött alapszerződésekben Románia rendezte kapcsolatait a szomszédos országokkal és így javultak a kapcsolatok. Magyarország számára mindez azt jelenti, hogy Románia kiszámíthatóbb szövetségessé vált, sőt profitált a román csatlakozásból, hiszen a kisebbségek helyzetében is előrelépést kényszerített ki ez a folyamat, a magyar vállalkozások is teret nyertek Romániában és a kétoldalú kapcsolatok is kiegyensúlyozottabbá váltak. A kapcsolatok fejlődése – azok alapköveinek csak külső nyomásra történő elfogadása miatt – azonban jelenti azt, hogy egy visszafordíthatatlan pozitív irányú folyamat részesei vagyunk.

A dolgozatban megvizsgáltam azt is, hogy Románia hogyan hasznosította az európai és az euroatlanti csatlakozás során az integrációs szervezetek nyújtotta lehetőségeket. Ennek során megállapítottam, hogy **a megfogalmazott nagyratörő célok mellett kevésbé sikerült a saját érdekeinek nemzetközi szintre emelése**. Bár külpolitikájában aktívan igyekszik kihasználni a NATO és az EU tagságából eredő előnyöket, de **egyelőre nem találta meg az áttörési pontokat**.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK MEGFOGALMAZÁSA

1. A dolgozatban a román integráció folyamatának elemzésén keresztül bemutattam azt a kelet-közép-európai régió egészét érintő alapproblémát, amelyet az integrációhoz kapcsolódó nyugati elvárások és a ténylegesen megvalósuló normatranszfer közötti különbség okozott. Megállapítottam és részletesen elemeztem, hogy Románia csak részben tudta teljesíteni a NATO-hoz és az Európai Unióhoz történő csatlakozás követelményeit.
2. A dolgozatban összefoglaltam és magyar nyelven mutattam be az euroatlanti és európai integráció útjának választásával az európai normákhoz és elvárásokhoz közelítő társadalom-átalakítására vállalkozó Románia integrációs folyamatait és a politikai, társadalmi, gazdasági átalakításban elért eredményeit, felhívtam a figyelmet az átalakulás sérülékenységre, amelyek hozzájárulnak az ország helyzete és tevékenysége sajátosságainak megismeréséhez.
3. A kutatómunka során bizonyítottam, hogy Románia érzékeny minden nemzeti integritását megkérdőjelező megnyilvánulásra és továbbra is Közép-Európa meghatározó országának tartja magát, középhatalmi ambíciókkal, amelynek realitása azonban kicsi. Rámutattam, hogy az ország középtávon nem veszélyezteti jobban a régió stabilitását, mint más államok, azonban a nagyhatalmi garanciák folyamatos igénylése miatt, egy hatalmi súlyponteltolódás esetén elhagyhatja a jelenlegi szövetségi rendszert.
4. Munkám során feltártam a román kül- és biztonságpolitika legfontosabb hagyományos jellemzőinek érvényesülését, illetve alkalmazkodását és módosulását az integrációs folyamat időszakában, számos kontinuitásra, illetve diszkontinuitásra mutatva rá a román kül- és biztonságpolitikai gondolkodásban és gyakorlatban. A csatlakozási folyamatok során kiemelt szerepe volt az egyöntetű belpolitikai támogatást élvező külpolitikának, de az ezen a területen tapasztalható önkritikus lépések általában nem párosultak a belpolitika kritikus elemzésével, s mivel az ország integrációjára túl korán került sor, a felkészületlensége okozta hiányosságok egyre kedvezőtlenebbül hatnak az ország nemzetközi megítélésére.

A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK LEHETSÉGES FELHASZNÁLÁSI TERÜLETEI, AJÁNLÁSOK

A hazai szakirodalomban Románia euroatlanti és európai csatlakozása érdekében folytatott politikája és annak más országok által történő elfogadása ismeretének hiánya kínálta azt a rést, amit dolgozatom egyik kérdéseként tanulmányaimra és szakmai tapasztalatomra alapozva kutattam. Értékelésem szerint a téma vizsgálatának hazai fontossága nem lehet kérdés, mivel Magyarország történelmét, sorsát az elmúlt időszakban többször is meghatározta az, hogy félreértelmezte, rosszul ismerte fel szomszédunk nemzetközi megítélését és érdekérvényesítő képességét. Szándékom szerint, tanulmányomat és elemzéseimet a Románia rendszerváltás utáni története iránt érdeklődők és a magyar-román kapcsolatokkal foglalkozók egyaránt hasznosíthatják.

Romániát, mint a biztonsági-politikai-gazdasági pozícióinkat meghatározó keleti szomszédunkat meglepően szűk területeken, nézőpontok szerint vizsgálják. A román külpolitikai fejlődés, a bukaresti központú stratégiai gondolkodás, célok és ezek eredményeinek komplex vizsgálata érdemtelenül hiányos. Ezért is a kutatással szerzett ismereteimet és felismeréseimet munkámban és az e dolgozat alapjain, további vizsgálatok eredményeként születő publikációkban szeretném hasznosítani.

Az értekezés információs bázisként szolgálhat a biztonságpolitikai kutatóknak és a téma iránt érdeklődők számára, valamint alkalmas arra, hogy segédanyagként olyan tantárgyak keretében oktassák felsőoktatási intézményekben, amelyek regionális biztonsági kérdésekkel, a szomszédos országok stratégiai, biztonságpolitikai kérdéseivel foglalkoznak.

A dolgozatban bemutatott és feltárt kérdések hasznosítási területe a hazai stratégiaalkotásban és a külpolitikai gondolkodás fejlesztésében lehetséges. Az előszeretettel bilaterális szempontból vizsgált Romániával kapcsolatos multilaterális ismereteink bővítése a relációs politikai gondolkodásban is hasznosítható. A kérdéskör komplex bemutatása elősegítheti a kül- és biztonságpolitikai szakértők és a politikaformáló kormánytisztviselők felkészülését, gondolkodásmódjuk szélesítését.

Mindezek alapján a dolgozat tartalmát a területen dolgozó szakemberek munkájának támogatására és a felsőfokú oktatásban történő szakemberképzésben résztvevők számára ajánlom.

A SZERZŐ TÉMAKÖRBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

Külföldön megjelent, idegen nyelvű, lektorált:

- Realizarea Strategiei Uniunii Europene Pentru Regiunea Dunării: Șanse Și Provocări Din Perspectiva României (O Viziune Externă); In. Impact Strategic, 2012/II., Bucuresti, Universitatea Carol I. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, p. 98-105.
- Making The European Union Strategy For The Danube Region Matter: Chances And Challenges From Romanian Perspective; In. Strategic Impact, 2012/II., Bucharest, Universitatea Carol I. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, p. 98-105.

Hazai, idegen nyelvű, lektorált:

- Romania historical development for Western integration; In. AARMS 2011/2., p. 385-394.

Hazai, magyar nyelvű, lektorált:

- Románia nyugati integrációja; In. Nemzet és Biztonság, 2009/VIII., p. 32-41.
- A román külpolitika európaizálódása; In. Nemzet és Biztonság, 2012/3 p., 27-36.
- Románia európai uniós csatlakozásának folyamata; In. Honvédségi Szemle, 2012/III., p. 16-18.
- Románia euroatlanti integrációs politikáját meghatározó tényezők;
http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1343651075_VARGA_Adam_Romania_euroatlanti_integracios_politikajat_meghatarozo_tenyezok_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- Románia európai uniós csatlakozásának folyamata;
http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1343651528_VARGA_Adam_Romania_Europai_Unios_csatlakozasanak_folyamata_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- Románia és a NATO: A különleges partner;
<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=1206>

Hazai, idegen nyelvű, nem lektorált:

- Macro-regions in the EU: changing political spheres; In. Földrajzi Tanulmányok, Földrajzi Intézet PTE, Pécs, 2010., p. 111-123.

Hazai, magyar nyelvű, nem lektorált:

- Románia szemszögéből várható jelentős külpolitikai események 2008-ban, Terra Recognita; In. <http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=472>,
- Románia külpolitikájának következő évtizede; <http://kelet-europa.blog.hu>, http://kelet-europa.blog.hu/2009/03/24/romania_kulpolitikajanak_kovetkezp_evtizede,
- A nagy testvér a kis Párizsban, Terra Recognita; In. <http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=368>,

Külföldi előadások:

- Possibilities for Cooperation for the Central European States on the International Level Region as the Central Level of Cooperation: *Universitatea Nationala de Aparare Carol I*, Bukarest; *Universitatea Bucuresti*, Bukarest; *Scoala Nationala de Studii Politice si Administrative*, Bukarest; *Universitatea Petru Maior*, Marosvásárhely; *Babes-Bolyai Tudományegyetem*, Kolozsvár. 2006. november 16-20.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Nyomtatott források:

1. ALEXANDRU, Felicia: Romania on the way toward EU membership; Budapest, CEU - Center for EU Enlargement Studies, 2006.
2. ARA-KOVÁCS Attila: Románia kül- és biztonságpolitikai stratégiájának állandó és változó súlypontjai; Budapest, Republikon – Budapest Centre of Foreign Policy, 2007.
3. BAKK Miklós: A román alkotmány módosítása – a szerves fejlődés határpontján; In. Regio, Budapest, Teleki László Intézet, 2003/4., p. 91-104.
1. BERÉTI László: Megkésett nemzetállami fejlődés Romániában a rendszerváltozás utáni évtizedben; In. Társadalom és Honvédelem, 2007/3-4., p. 69-87.
2. BERINDE, Mihai: Pregătirea României în vederea aderării la Uniunea Europeană; Bucuresti. Editura Meteor, 2002.,
3. BOIA, Lucian: Istorie și mit în conștiința românească; Bucuresti; HUMANITAS, 1997.
4. BORSI-Kálmán Béla: Román lehetőségkeret – magyar külpolitika; In. Pro Minoritate, 1996/3., p. 34-39.
5. BORSI-Kálmán Béla: Nemzetfogalom és nemzetstratégiák. A Kossuth-emigráció és a román nemzeti törekvések kapcsolatának történetéhez; Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993.
6. BORSI-Kálmán Béla: Megközelítések. Tanulmányok a magyar-román (román-magyar) kapcsolattörténetéről és identitásról; Budapest; Lucius Kiadó; 2011.
7. BRISAN, M. – BUIGA, A: FDI in Romania: evolution and main types of large firms in the manufacturing sector; In. Global Forum on International Investment; Paris, OECD, 2008., p. 2-12.
8. CALIN, Daniel: Romania and the Eu Common Foreign and Security Policy; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucuresti, IER, 2003/III., p. 68-75.
9. CAMPEANU, Virginia: Valurile europene – costuri pentru cine, beneficii când; In. Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene, Bucuresti, Polirom, 2001.

10. COTOARĂ-NICOLAE, Alexandru: Marea Neagră, de la competiție la cooperare: regimul de securitate energetică; In. Impact Strategic, 2009/2.; p. 5-10.
11. CRAWLEY, Vince: The Washington-London-Bucharest Axis in President Basescu's External and Security Policies – desideratum or reality; In. INGEPO Supplement Geostrategic Pulse, Bucharest, INGEPO, 2008/32., p. 1-14.
12. CROITORU-RUSSU-TARHOACA: Politica industrială a României din perspectiva aderării la Uniunea Europeană: neutralitate vs. selectivitate; Bucuresti, IER, 2008.
13. CIUPAGEA, Constantin: Evaluarea costurilor și beneficiilor aderării României la UE; Bucuresti, Institutul European din România, 2004.
14. DEMKÓ Attila: Románia kül-, biztonság- és szomszédspolitikája és az európai uniós csatlakozás; In. Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, Jakabffy Alapítvány, 2004/3. szám, p. 44-52.
15. DENCA, Sorin Ștefan: The Europeanization of Foreign Policy: Empirical Findings From Hungary, Romania and Slovakia; In. Journal of Contemporary European Research, Salford, UACES Student Forum, Volume 5, Issue 3. 2009., p. 389-404.
16. DÉNES László: A román–magyar kapcsolatok dilemmái; In. Salat-Enache (szerk): A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell; Kolozsvár, Liga Pro Europa, 2004., p. 131-138.
17. DURANDIN, Catherine: A román nép története; Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1998.
18. European Parliament DG for Internal Policies: Pre-accession financing for Bulgaria and Romania: What lessons can be learned for future enlargements?; IP/D/ALL/FWC/2009-056, Brussels, 2011.
19. European Parliament Directorate General For Internal Policies: Pre-accession financing for Bulgaria and Romania: What lessons can be learned for future enlargements?; IP/D/ALL/FWC/2009-056, Brussels, 2011. p. 22.
20. FEATHERSTONE, K. – RADAELLI, M. C.: The Politics of Europeanization; Oxford, Oxford University Press, 2003.
21. FREID Mónika: Bulgária és Románia az Európai Unióban; In. Európai Tükör, Budapest; Külügyminisztérium, 2007/3., p. 148-154.

22. GÁL Kinga: A román-magyar együttműködés európai dimenziói; In. Salat-Enache (szerk): A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell; Kolozsvár, Liga Pro Europa, 2004., p. 149-162.
23. GALLAGHER, Tom: Modern Romania; New York, New York University Press, 2004.
24. GAZDAG Ferenc: A nyugat-európai integrációs szervezetek; In. Társadalmi Szemle, 1990/2., p. 73-81.
25. GEORGIU, Grigore: Identitate si integrare – de la disjunctie la conjunctie; Editura Institutului de Teorie Social, Bucuresti; 2001.
26. GHINEA, Cristian –TĂNĂSACHE, Oana: When, how and why did Romania accept the EU conditionalities in the anti-corruption field?; Bucharest, Romanian Center for European Studies, 2010.
27. GOSU, Armand: Politica răsăriteană a României: 1990-2005; In. Contrafort, Chisinau, 2006/I., p. 56-60.
28. GYÓRI SZABÓ Róbert: Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon a Nemzeti és Etnikai Kollégium és Titkárság Története tükrében; Budapest, Osiris Kiadó, 1997.
29. HUNYA Gábor - RÉTI Tamás - R. SÜLE Andrea - TÓTH László: Románia 1944-1990. Gazdaság- és politikatörténet; Budapest, Atlantisz Kiadó, 1990.
30. IDU, Nicolae: România și aderarea la Uniunea Europeană; In. MUNTEANU, Costea (szerk.): România în contextul integrării europene și globalizării; Bucuresti, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, 2003.,
31. IRIMIA, Ion: Aspecte Ale Raportului Apărare Națională – Apărare Colectivă; In. România – Membru al Alianței Nord-Atlantice, Bucuresti, Universitatea Națională De Apărare, 2004., p. 79-85.
32. JAKAB A. – TÖRZSÖK E: A NATO után az EU-ba, Románia euro-atlanti integrációja; In. Magyar Kisebbség, 2004/3., p.64.
33. KÁNTOR Zoltán: Románia a homogén nemzetfelfogástól az “európai nemzet” felé?; In. Kiss J. László (szerk): Identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában; Budapest, Teleki László Alapítvány, 2003.
34. KISS Éva: Az Európai Unió a XXI. század elején; Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.

35. KÓSA András: Románia és a NATO-integráció. Nagyhatalmi Politikák; In. Pro Minoritate, 2002/Ősz; p. 42-60.
36. MACKINLAY, J. – CROSS, P.: Cross Regional peacekeepers: the paradox of Russian peacekeeping; Tokyo, United Nations University Press, 2003.
37. MAIOR, Cristian George: Politica de aparare si eforturile romaniei in vederea aderarii la NATO; In. Impact Strategic, 2002/4-5., p. 13.
38. MARCU, Silvia: The Geopolitics of the Eastern Border of the European Union: The Case of Romania-Moldova-Ukraine; In. Geopolitics, London, Taylor & Francis Group, 2009/3., p. 409-432.
39. MARIN, Gheorghe: Participarea Armatei României la operații gestionate de Uniunea Europeană; In. Exigențe ale Pesa Asupra Securității si Apărării României, Bucuresti, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”; 2007., p. 5-15.
40. MARIN, Gheorghe: Contribuția României la Consolidarea Securității si Stabilității in Zona Extinsă a Mării Negre; In. MOȘTOFLEI, Constantin (szerk): Strategii de Apărare si Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO si UE; București, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2006., p. 15.
41. MICU, Mircea: Romanian Security in an Evolving European Context; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucharest, IER, 2010/II., p. 79-89.
42. MICU, Mircea: Understanding Romanian foreign policy in the context of transatlantic divergences; In. Romanian Journal of Political Science, Bukarest, Romanian Academic Society, Vol. 7, No. 7, 2007.,
43. MOL: XIX-J-1-jDr. Fülöp Mihály: Románia külpolitikája c. tanulmány. Budapest, Magyar Külügyi Intézet, 1980.
44. MOSTOFLEI, Constantin – POPA, Vasile: Romania - NATO 1992-2002; Bucuresti, Editura Academiei de Inalte Studii Militare, 2002.
45. NAGY Norbert: Románia honvédelme; In. Honvédségi Szemle; 2011/2-3., p.11-16.
46. NICULESCU, George Vlad: România – Membru al NATO: Beneficii si Responsabilități; In. România – Membru al Alianței Nord-Atlantice, Bucuresti, Universitatea Națională de Apărare, 2004., p. 36-44.
47. ORBAN, Leonard: Romania’s Accession Negotiations with the EU; In. PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 78-94.

48. PĂNCESCU, Raluca-Violeta: Integrarea Romaniei in Uniunea Europeana; Bucuresti, FEAA, 2008.
49. PANICI, Andrei: Romanian Nationalism in the Republic of Moldova; In. The Global Review of Ethnopolitics, Bath – England, University of Bath, 2003. Vol. 2., p. 37-51.
50. PHINNEMORE, David: Romania and Euroatlantic Integration; In. The EU and Romania, London, The Federal Trust, 2006.
51. PIPPIDI, Alina-Mungiu: Europeanization without Decommunization: case of elit conversion; In. PHINNEMORE, David (szerk.): The EU and Romania: Great Expectations; London, The Federal Trust for Education & Research, 2007., p. 17-28.
52. POP, Adrian: De la “strainatatea apropiata” a Rusiei la “noua vecinatate” a UE; In. POP, Adrian (szerk.): Romania Si Republica Moldova - Intre Politica Europeana De Vecinatate Si Perspectiva Extinderii Uniunii Europene; Bucuresti, IER, 2008, p. 42-46.
53. POPA, Vasile – DINU, Mihai-Ştefan: Impactul Integrării Europene si Euro-Atlantice s României Asupra Stabilizării Regional; In. România si Procesul de Stabilizare Regională; Bucuresti, Universităţii Naţionale de Apărare, 2004., p. 21-30.
54. POPA-LUPUSOR-PROHNITCHI-OPRUNENCO: Romania-Republica Moldova, O analiza a relatiilor economice bilaterale; Bucuresti, Societatea Academica din Romania, 2009.
55. POPESCU, Liliana: Europeanization of Romanian Foreign Policy; In. Romanian Journal of European Affairs, Bucuresti, Institutul European din Romania, 2010/4., p. 50-65.
56. POPESCU, Mihail: Reforma Armatei Romaniei - Prezent si Perspectiva in Contextul Apartenentei la NATO; In. Romania - Membru al Alianţei Nord-Atlantice; Bucuresti, Universităţii Naţionale de Apărare, 2004., p. 15-27.
57. PREDA, Cristian: Partide şi alegeri în România postcomunistă, 1989-2004.; Editura Nemira, 2005., p. 22.
58. PUSCAS, Vasile: Negocierea aderarii Romaniei la Uniunea Europeana; In. PUSCAS, Vasile: Romania Spre Uniunea Europeana; Bucuresti, Institutul European, 2007., p. 21-34.

59. PUSCAS, Vasile: Strategii si Rezultatele negocierii de aderare; In. PUSCAS Vasile: Romania Spre Uniunea Europeana; Institutul European, Bucuresti, 2007., p. 47-55.
60. Romanian Academic Society: Europe: The Absorption of EU Funds; In. Policy Warning Report, Bucuresti, SAR, 2006/I., p. 27-32.
61. SCHARF, Michael P. – DOROSIN, Joshua L.: Interpreting UN Sanctions: The Rulings and Role of the Yugoslavia Sanctions Committee; In. Brooklyn Journal of International Law, 19/1, 1993., p. 771-827.
62. STANESCU-STANCIU, Teodora: Istoria Integrarii Europene; Bucuresti. Editura Fundatiei Romania de Maine, 2007.
63. STRANG, Bennet: Winds of Change: the Europeazination of National Foreign Policy; In. Maastricht European Studies Papers, University of Maastricht, 2007/1.
64. TÁLAS Péter: A kelet-közép-európai térség biztonságpolitikai útkeresése, 1989-2004. Európaizálódás, renacionalizáció, globalizáció. In. BESZTERI Béla – VIZI László Tamás (szerk.): Béketeremtés-Békefenntartás; Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola, 2005.
65. TÓTH Sándor: A román politikai gondolkodás geopolitikai alapjai; PhD értekezés, Budapest, ZMNE, 2009.
66. TÓTH Sándor: Románia – biztonságpolitikai kihívások; In. Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig; Budapest, BHKKA, 2010., p. 111-135.
67. TÓTH Sándor: Románia nemzeti védelmi stratégiája; In. Nemzet és Biztonság, 2011/1., p. 38-47.
68. VARGA Ádám: Románia nyugati integrációja; In. Nemzet és Biztonság, 2009/8., p. 32-41.
69. VOGEL Sándor: Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás; In. Magyar Kisebbség, 1999/1.
70. RADUTIU, Simona Vonica: Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunăstării românesc; Bucuresti, Centrul de Informare si Documentare Economica Academiei Române, 2004.
71. ZÁKONYI Botond: Az amerikai–román stratégiai partnerség; Gyorselemzés, 2011/21., Budapest, Magyar Külügyi Intézet, 2011.
72. W. de PAUW: Expert Report on the Fight against Corruption/Cooperation and Verification Mechanism; Bucharest, 2007.
73. WATTS, Larry L: With Friends Like These; București, Editura Militară, 2010.

Elektronikus források:

74. 2004 Regular Reports for Romania;
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2004_en.htm;
Letöltés: 2008. 05. 16.
75. A Fekete-tenger és környéke a román-ukrán viszonyban. In. Budapest Analyses,
http://www.budapestanalyses.hu/docs/Hu/Elemz%C3%A9sek_Arch%C3%ADvum/analysys_93_hu.html; Letöltés ideje: 2012. 07. 19.
76. A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról;
http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf;
Letöltés ideje: 2012. 04. 12.
77. A magyar–román alapszerződés;
<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=EQXNXV> a közlés
forrása: <http://ots.mti.hu/news.asp?view=1&newsid=23657>; Letöltés ideje: 2011.
11. 21.
78. An attempt at fixing Romanian-Ukrainian relations; OSW Center for Eastern Studies, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-05-25/attempt-fixing-romanianukrainian-relations>; Letöltés ideje: 2012. január 22.
79. An extract of the presidency conclusions; Essen European Council; European Parliament; http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/ess_en.pdf;
Letöltés ideje: 2008. 05. 12.
80. Az Európai Tanács Elnökségének állásfoglalása;
<http://www.omgk.hu/pages/euag/EA9812/Eue2.html>; Letöltés ideje: 2008. 05. 12.
81. Az EUROSTAT adatai alapján;
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>, Letöltés ideje: 2012.03.16.
82. BASESCU, Traian: Comunicat de Presa Presedintele Romaniei;
http://www.presidency.ro/pdf/date/7716_ro.pdf; Letöltés ideje: 2010.11.10.
83. Black Sea: New Cooperation Logic; <http://www.blackseaforum.org/hotevent.html>,
Letöltés ideje: 2011. 10. 24.
84. CIOROIANU, Adrian: Ministrul de externe prezintă bilanțul MAE pe 2007 și obiectivele pentru 2008;

- <http://ankara.mae.ro/index.php?lang=ro&id=31&s=64366>, Letöltés ideje: 2009. március 24.
85. CRAWLEY, Vince: Romania, United States Nearing Agreement on Military Bases; <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/10/mil-051024-usia01.htm>, CIUPAGEA, Constantin: Evaluarea costurilor si beneficiilor aderarii României la UE; Letöltés ideje: 2010.11.12.
86. EC Decision, Establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania to address specific benchmarks in the areas of judicial reform and the fight against corruption; http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/romania/ro_accompanying_measures_1206_en.pdf; Letöltés ideje: 2012. március 10.
87. EC Progress Report from the Commission on Progress towards Accession – Romania, 1998. november 4; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_1998_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.
88. EC Progress Report from the Commission on Progress towards Accession – Romania, 1999. október 13; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_1999_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.
89. Efective Participante la Misiuni Internationale; <http://www.mapn.ro/smg/misiuni-internationale/index.php>; Letöltés ideje: 2012. július 24.
90. Európai Bizottság: Monitoring jelentés Bulgária és Románia EU-csatlakozási felkészültségének állapotáról; http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_hu.pdf; Letöltés ideje: 2011. 10. 18.
91. European Commission Regular Reports 2002 Candidate Country – Romania, 2002; http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2002_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.
92. European Commission: A Bulgária és Románia által elért haladás értékelése; http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/cvm/index_hu.htm; Letöltés ideje: 2012. március 10.
93. European Commission: Monitoring report on the state of preparedness for EU membership of Bulgaria and Romania; Brussels; EC; 2006.09.26.

- http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_en; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.
94. European Commission: Romania - EU-Romania relations;
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm;
Letöltés ideje: 2012. 03. 24.
95. European Commission: Treaty of Accession of Bulgaria and Romania;
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/future_prospects/negotiations/eu10_bulgaria_romania/treaty_2005_en.htm; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.
96. European Council: Presidency Conclusions - Extracts on South East Europe;
http://www.seerecon.org/calendar/2003/events/c20031212_ec.htm; Letöltés ideje: 2008. 06.12.
97. FRIIS, Lykke: „The End of the Beginning” of Eastern Enlargement – Luxembourg Summit and Agenda-setting; In. European Integration online Papers, Wien, 1998., <http://www.eiop.or.at/eiop/texte/1998-007.htm>; Aspecte Ale Raportului Apărare Națională – Apărare Colectivă; 2008. 05. 16.
98. GECSE Géza: Interjú DIÓSZEGI ISTVÁN diplomáciatörténésszel a román–magyar alapszerződésről; In. Vasárnapi Újság, Budapest, MR1 Kossuth Rádió, 1993.04. 4. <http://www.gecse.eu/5.html>; Letöltés ideje: 2012. 05.21
99. Guvernul Romaniei: Stadiul absorbției Fondurilor Structurale și de Coeziune pe fiecare Program Operațional;
<http://www.dae.gov.ro/admin/files/Stadiul%20absorbției%20la%2031%20ianuarie%202012.pdf>; Letöltés ideje: 2012. 03 10.
100. GYÓNI Gábor: Román-moldáv közeledés. Elmosódnak a határok a „két román állam” között? http://oroszvilag.hu/?t1=posztszovjet_terseg_es_a_vilag&hid=62;
Letöltés ideje: 2012. 07. 18.
101. HOLBROOKE, Richard: Az Egyesült Államok kanadai és európai ügyekért felelős helyettes államtitkára, az Észak-atlanti Tanács előtt, 1995. május 29-én tett nyilatkozata; Letöltés ideje: 2009. 04. 13.
102. Ikea demareaza afacerile in Romania;
http://www.gff.ro/art_4021_Ikea_demareaza_afacerile_in_Romania.html; Letöltés ideje: 2010.10.21.

103. ILIESCU, Ion: 2002, november 22-én az Euró-atlanti Partnerségi Tanács ülésén tartott beszéde; <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021122d.htm>; Letöltés ideje: 2012. 08. 21.
104. KAUFMAN, Michael: Moldovan Conflict Worries Romania; <http://www.nytimes.com/1992/07/06/world/moldovan-conflict-worries-romania.html>; Letöltés ideje: 2008. 10. 10.
105. KISS J. László: Az integrációs folyamat anatómiája, avagy az „integráció integrálása”; In. Magyar Szemle. Új Folyam, 1998/ 4. szám, http://www.magyarszemle.hu/cikk/az_integracios_folyamat_anatomiaja_avagy_a_z_%E2%80%9Eintegracio_integralasa; Letöltés ideje: 2011. 11. 10.
106. KOVÁCS Barbara: Románia: már a NATO mintagyereke is?; http://kitekinto.hu/europa/2012/03/14/romania_mar_a_nato_mintagyereke_is&lap=2; Letöltés ideje: 2012. 03. 24.
107. KOZÁN István: Hargita megye: tizenhét ezerrel kevesebb magyar; <http://szekelyhon.ro/aktualis/tizenhetezerrel-kevesebb-magyar>; Letöltés ideje: 2012. 04. 12.
108. Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája; http://www.honvedelem.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf; Letöltés ideje: 2012. 06. 23.
109. Már magyar szemmel is; <http://www.eduport.hu/cikk.php?id=4804>; Letöltés ideje: 2008. 05. 16.
110. Megduplázta a Pentagon a Romániának szánt pénzügyi támogatást; <http://itthon.transindex.ro/?hir=28033>; Letöltés ideje: 2012. 04.23.
111. MIHAESCU, Simona: Petre Roman; http://www.politicaromaneasca.ro/petre_roman-319; Letöltés ideje: 2010. 05. 23.
112. MIHAI, Constantin Viorel: Dezvoltarea Capitalului Uman din România in Procesul de Aderare la Uniunea Europeană. O Perspectivă Comparativ- Istorică; Teza doctorat – Univ. Bucuresti, Facultatea de Istorie; 2010.; <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2011Februarie/Mihai%20Constantin%20Viorel%20-%20Dezvoltarea%20Capitalului%20Uman%20din%20Romania/Rezumat%20teza%20doctorat%20Constantin%20Viorel%20MIHAI.pdf>; Letöltés ideje: 2012. 07. 30.

113. MISKOLCZY Ambrus: Kis román történelem magyaroknak;
<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTYzNQ==>; Letöltés ideje: 2012. 07. 22.
114. MOGOS-CANDEA: Închisoarea CIA din București; Jurnalul National;
<http://www.jurnalul.ro/anchete/inchisoarea-cia-din-bucuresti-598886.htm>;
Letöltés ideje: 2012. 04. 22.
115. Moldova: merre tovább?; <http://hirsarok.blogrepublik.eu/2009/09/08/moldova-merre-tovabb/>; Letöltés ideje: 2012. 04. 23.
116. NOVÁK Tamás: Románia - gyanakvó távolságtartása;
<http://www.fakprojekt.hu/docs/07-06-Novak-Romania.pdf>; Letöltés ideje: 2011. 10. 25.
117. POP, Adrian: Románia kihívása; In. NATO Tükör, 2003. Tavasz;
<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/hungarian/analysis.html>; Letöltés ideje: 2012. 07. 11.
118. Presidency Conclusions – Brussels, 25/26 March 2004;
http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/79696.pdf;
Letöltés ideje: 2008. 06. 12.
119. Presidency Conclusions 16238/1/04– Brussels, 25/26 March 2004;
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf;
Letöltés ideje: 2012. 05. 21.
120. PUSCAS Vasile: The evolutionary approach in the accession negotiations of Romania with the European Union;
http://www.eri.bham.ac.uk/events/Presentation_Puscas_15_march2007.pdf; p. 9.;
Letöltés ideje: 2008. 07. 21.
121. RAM, Melanie: Sub-regional Cooperation and European Integration: Romania's Delicate Balance; Presented at the International Studies Association Annual Meeting; February 20-24, 2001, Chicago, Illinois;
<http://isanet.ccit.arizona.edu/archive/ram.html>; Letöltés ideje: 2012. 05.22.
122. Romania - Military Industry;
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ro-industry.htm>; Letöltés ideje: 2012. 07. 23.
123. Romania and Republic of Moldova sign Treaty on State Border Regime, Cooperation and Mutual Assistance in Border Matters,
<http://www.mae.ro/en/node/5904>; Letöltés ideje: 2011. 10. 12.

124. Romania si NATO; <http://www.summitbucharest.ro/ro/31.html>; Letöltés ideje: 2010. 11. 12.
125. Romania to cooperate on energy developmet and investment; <http://www.america.gov/st/washfile-english/2003/June/20030604141335ruevecert0.8153607.html>; Letöltés ideje: 2012. 03. 22.
126. Románia: Út a csatlakozási kérelemtől a teljes jogú tagságig; (ARCHÍV) http://www.euvonal.hu/index.php?op=csatlakozas_csatlakozasdokumentumok&id=17; Letöltés ideje: 2011. 10. 18.
127. Románia: Út a csatlakozási kérelemtől a teljes jogú tagságig; http://www.euvonal.hu/index.php?op=csatlakozas_csatlakozasdokumentumok&id=17; Letöltés ideje: 2008. 06. 12.
128. Romanian Ministry of Foreign Affairs: Romania – NATO; <http://www.mae.ro/en/node/2066?page=2>; Letöltés ideje: 2012. 04. 23.
129. Romanian Ministry of Foreign Affairs: A chronology of Romania – NATO relationship; <http://www.mae.ro/en/node/2131>; Letöltés ideje: 2012. 07. 21.
130. ROMSICS Ignác: Közép- és/vagy Kelet-Európa? Egy terminológiai vita nyomában; http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kozep_es_vagy_kelet_europa_egy_terminologiai_vita_nyomaban/; Letöltés ideje: 2012. május 1.
131. Russia, Romania leaders sign friendship treaty; The Russian Journal; <http://www.russiajournal.com/node/15669>; Letöltés ideje: 2010. 11. 15.
132. SIPRI Military Expenditure Database; Romania, <http://milexdata.sipri.org/result.php4>; Letöltés ideje: 2012. 05. 24.
133. SZNAJDER, Aleksandra: Effects of EU Accession on the Politics of Privatization – The Steel Sector in Comparative Perspective; http://blog.richmond.edu/asznajder/files/2008/02/sznajder_erbe_des_beitritts.pdf; Letöltés ideje: 2012. 07.30.
134. Strategia de Securitate Natională a României; <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>; Letöltés ideje: 2012. május 3.
135. Strategia Energetică a României, Pentru Perioada 2007 – 2020, Actualizată Pentru Perioada, 2011 – 2020;

- http://www.minind.ro/dezbateri_publice/2011/Strategie_2007_actualizata_2011_01092011.pdf; Letöltés ideje: 2012. május 3.
136. Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România;
http://www.mdrl.ro/_documente/turism/studii_strategii/ecoturism_faza1.pdf;
Letöltés ideje: 2012. május 3.
137. Strategia Nationala pentru Dezvoltare Durabila a României Orizonturi 2013-2020-2030; <http://strategia.ncsd.ro/docs/sndd-final-ro.pdf>; Letöltés ideje: 2012. 05. 03.
138. Strategia pentru transport durabil pe perioada 2007-2013 și 2020, 2030;
http://www.mt.ro/nou/_img/documente/strategie_dezvoltare_durabila_noua_ultima_forma.pdf; Letöltés ideje: 2012. május 3.
139. The evolution of Romania accession negotiations with the EU;
http://www.mie.ro/_documente/arhiva_mie/en/relatiile_ro_ue/istoric.htm; Letöltés ideje: 2008. 06.02.
140. Törökország és Európa energiabiztonsága,
http://biztpol.corvinuembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=91;
Letöltés ideje: 2012.05.01.
141. VARGA Ádám: Románia külpolitikájának következő évtizede; In. Kelet-Közép-Európa Blog, http://kelet-europa.blog.hu/2009/03/24/romania_kulpolitikajanak_kovetkezo_vtizede;
<http://www.kibic.hu/bin/archivprn.php?cid=295>; Letöltés ideje: 2011. 11. 14.
142. YAKOVENKO, Aleksandr: Foreign Minister press statement;
<http://www.mid.ru/bl.nsf/062c2f5f5fa065d4c3256def0051fa1e/5553954503a51b1dc3256e67002bab09?Open+Document>; Letöltés ideje: 2010. 11. 10.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BALOGH László: Rendszerváltások és diktatúrák. Politikai-hatalmi viszonyok Kelet-Közép-Európában 1944-1985; Budapest, Századvég Kiadó, 2004.

BALOGH László: Románia története; Budapest, Aula Kiadó, 2001.

BALOGH Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. Budapest, Kossuth Könyvkiadó 1988.

BÁN D. András : Integrációs törekvések Közép- és Kelet-Európában a 19. és 20. században; Budapest, Teleki László Alapítvány, 1997.

BERINDE, Mihai: Valorificarea prevederilor Acordului European de asociere a României la Uniunea Europeană; Bucuresti, Editura PERCOMEX, 1993.

BERINDE, Mihai: Valorificarea prevederilor Acordului European de asociere a României la Uniunea Europeană, Bucuresti, Editura PERCOMEX, 1993

BESZTERI Béla – VIZI László Tamás (szerk.): Béketeremtés-Békefenntartás; Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola, 2005.

BÍRÓ A. Zoltán: Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról; Csíkszereda, KAM-Reginális és Antropológiai Kutatások Központja, 1998.

DAVIES, Norman: Európa története; Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

DIÓS István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon; Budapest, Szent István Társulat, 2005.

ERÉNYI Tibor et al.: Diktátorok-diktatúrák, akik nyomot hagytak a 20. században; Budapest, Napvilág Kiadó, 1997.

FODOR János: A világ országai lexikon; Budapest, Kossuth Kiadó, 1970.

FOTA, Constantin: Integrarea României în Uniunea Europeană: manual universitar; Bucuresti; Sitech, 2007

GALÁNTAI József: Az első világháború. Budapest, Gondolat Kiadó 1988.

GERŐ András szerk: Sorsdöntések. Budapest, Göncöl Kiadó 1996.

GYŐRI SZABÓ Róbert: Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon a Nemzeti és Etnikai Kollégium és Titkárság Története tükrében; Budapest, Osiris Kiadó, 1997.

HAJDU Gyula szerk: Diplomácia és Nemzetközi Jogi lexikon. Budapest, Akadémia Kiadó 1967.

HANÁK Péter főszerk: Magyarország története I-VII kötet. Budapest Akadémia Kiadó 1983.

HANÁK Péter: Jászi Oszkár dunai patriotizmusa; Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1985.

HORY András: Bukaresttől Varsóig; Budapest, Gondolat Kiadó, 1987.

IBRALIANU, Garabet: Román eszmetörténet 1866-1945, In. A nyugati kultúra bevezetésének szakaszai. Aetas-Századvég Kiadó. Budapest, 1994.

IBRALIANU, Garabet: Román eszmetörténet 1866-1945; In. A nyugati kultúra bevezetésének szakaszai. Budapest, Aetas-Századvég Kiadó, 1994.

În Uniunea Europeană; Bucuresti; Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I; 2008.

IVÁNYI-GRÜNWARD Béla: Egyetemes történet; Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., 1937.

JÁSZI Oszkár: A Monarchia jövője, a dualizmus bukása és a Dunai Egyesült Államok; <http://mek.oszk.hu/02200/02222/02222.htm> .

JUHÁSZ Gyula (összeállította és sajtó alá rendezte): Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936-1945.; IV. és V. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962.

JUHÁSZ Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945; Budapest, Kossuth Kiadó, 1988.

KISS Éva: Az Európai Unió a XXI. század elején. Budapest, Akadémiai Kiadó 2005.

KISS J. László: Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában. Budapest, Teleki László Alapítvány 2003.

KISSINGER, Henry: Diplomácia; Budapest, Panem-Grafo Kiadó, 1998.

KOCSIS István: A meztelen igazságért. A magyar-román viszony megromlásának története; Budapest, Püski Kiadó, 1994.

- KÖPECZI Béla (főszerk.): Erdély története; I-III. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.
- KÖPECZI Béla (főszerk.): Erdély rövid története. Budapest, Akadémia Kiadó, 1989.
- MAIOR, George Cristian: Noul aliat: regândirea politicii de aparare a României la începutul secolului XXI, Bucuresti, Editura Rao, 2009
- MAKKAI László: Magyar-román közös múlt; Budapest, Hét Torony Könyvkiadó, 1989.
- MOȘTOFLEI, Constantin (szerk): Perspective Ale Securității si Apărării in Europa; Bucuresti; Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate; 2009.
- NÉMETH István: Európa-tervek 1300-1945.; Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2001.
- NIEDERHAUSER Emil: Kelet-Európa története; Budapest, História Könyvtár, 2001.
- NEMESKÜRTY István: Édes Erdély, erdélyi krónika. Budapest, Szabad Tér Kiadó 1988.
- ORMOS Mária – MAJOROS István: Európa a nemzetközi küzdőtéren. Felemelkedés és hanyatlás, 1814-1945.; Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- PALOTÁS Emil: Kelet-Európa története a 20. század első felében; Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- PÁNDI Lajos: Köztes-Európa 1769-1993.; Budapest, Osiris Kiadó, 1997.
- RÁNKI György: A második világháború története. Budapest, Gondolat Kiadó 1976.
- RAVASZ István: Erdély ismét hadszíntér; Budapest, Petit Military Könyvek, 2002.
- RING Éva szerk: Helyünk Európában. Budapest, Magvető Kiadó 1986.
- ROMSICS Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és a 20. században; Budapest, Napvilág Kiadó, 1998.
- SÁRINGER János: Adattár a magyar külügyi szolgálat történetéhez (1920-1944); Budapest, Szekipress Kiadó, 2004.
- SAS Péter (szerk.): Ódon Erdély. Művelődéstörténeti Tanulmányok; Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1963.
- SCURTU, Ioan-Buzatu Gheorghe: Istoria Românilor în secolul XX. (România története a XX. században.); Bukarest, Paidea Kiadó, 1999.

SCURTU, Ioan-Buzatu, Gheorghe: Istoria Românilor în secolul XX. (România története a 20. században.) -Bukarest: Paidea Kiadó, 1999.

Sz.n.: Románia. Budapest, Kossuth Kiadó Nyitott Szemmel útikönyve, 2007.

SZÁSZ Zoltán: A románok története; Magyar Könyv Alapítvány és Lakitelek Alapítvány,

VICOL, Sorin: Securitatea europeană și securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre, Bucuresti; Editura Militara; 2009.

VLADÁR Tamás (szerk.): MTI Adatbank: Földindulás Kelet – Európában; 1-4 kötet, Budapest, 1988-1990

WEVEBBERGH, Julien: Az aranyfüstös hullaház. A Ceaușescu-klán negyedszázada; h.n., Képes 7 Lap és Könyvkiadó, 1989.

Dolgozatok, levéltári anyagok, folyóiratok:

BABOS Tibor: Az európai biztonság öt alappillére; Doktori értekezés, Budapest, ZMNE, 2004.

BÓKA Éva: Út a nemzetekfelettséghez. (történelmi visszapillantás)
http://www.publikon.hu/application/essay/98_1.pdf

BÓKA Éva: Az európai egység gondolat eszmetörténet. c. tananyaga.
http://www.ivan-herman.net/Eva/Textbooks_Articles/Tananyag.pdf

BOLGÁR Emese: A román EU-tagság magyar szemmel. Kommentár. 2007/11
Messzelátó.

BOROS Anna: Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája Franciaország szemszögéből vizsgálva; Doktori értekezés, Budapest, ZMNE, 2006.

BOROS László: A Versaillesi Konferencia előkészületei.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00262/07740.htm>.

BORSI-Kálmán Béla: A békétlenség stádiumai. Bíró Béla könyvismertetője:
<http://www.kortaronline.hu/regiweb/9911/hiro.htm>

CSEPREGHY Mátyás: Románia biztonságpolitikája 1989-től napjainkig; Diplomamunka, Budapest, ZMNE, 2007.

DIÓSZEGI István: A kulisszák mögül: a diplomácia története 1919-től 1939-ig
Budapest, 1996.

GAZDAG Ferenc: Európai Uniónak külpolitikája. Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet. 2000.

HERCEGH Géza: Kelet-Közép-Európa mint történelmi régió Magyar Szemle Új Folyam XX. 7-8. szám

KISS J. László: Az integrációs folyamat anatómiája, avagy az „integráció integrálása”. Magyar Szemle: Új Folyam VII. 4. szám
http://www.magyszemle.hu/cikk/az_integracios_folyamat_anatomiaja

KÜLÜGYMINISZTERIUM Európai Tükör folyóirat vonatkozó számai

MEDVECZKY Attila: Ragaszkodunk a történelmi régiókhoz.
<http://www.miep.hu/fuggetlenseg/2011/majus/06/9.htm>

MOL: XIX-J-1-j. Dr. Fülöp Mihály: Románia külpolitikája c. tanulmány. Magyar Külügyi Intézet, Bp., 1980.

MOL: XIX-J-1-j. Dr. Fülöp Mihály: Románia külpolitikája c. tanulmány. Magyar Külügyi Intézet, Bp., 1980., Melléklet

MOL: XIX-J-1-j. KÜM TÜK 1965. 93. doboz 128-103 tétel Jelentések.

MOL: XIX-J-1-j. KÜM TÜK 1965-1966. 97. doboz 128-10 tétel Beszélgetés a szovjet nagykövettel.

MOL: XXIX-F-190-d 1. doboz Beruházási és felújítási dokumentumok

NOVÁK Tamás: Románia - gyanakvó távolságtartása.
<http://www.fakprojekt.hu/docs/07-06-Novak-Romania.pdf>

ROMSICS Ignác: Regionalizmus és európai eszme a 19-20 századi magyar politikai gondolkodásban; <http://tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/04/romsics.htm>

ROSCA, Ioan: Románia nemzetbiztonsági és katonapolitikája, hozzájárulás a regionális és az általános európai biztonság erősítéséhez; Szakdolgozat, Budapest, ZMKA, 1996.

SEGESVÁRY Viktor: A közép-kelet-európai föderációs eszmetörténete a 18. század végétől 1945-ig. mek.oszk.hu/export/mek2excel.htm

SZABÓ László: Románia biztonságpolitikájáról; In. Új Honvédségi Szemle, 1991/9., p. 90-97.

SZÁSZ Zoltán: A sorsban bizakodó Románia; In. História, 2004/6-7., p. 42-44.

SZÁSZ Zoltán: A románok története, Budapest, 1992

SZIGETVÁRI Tamás: Az Európai Unió további bővítése és a magyar külstratégia lehetőségei. MTA Kelet-Európai Tanulmányok II. szám. 2007.

- TÓTH Sándor: A román geopolitikai iskola; In. Felderítő Szemle, 2004 /1., p. 63-68.
- TÓTH Sándor: Geopolitika – tiltott tudomány Romániában?; In. Felderítő Szemle, 2004/2., p. 51-55.
- TÓTH Sándor: Románia geopolitikai helyzete és biztonságpolitikája; Szakdolgozat, Budapest, ZMNE, 2001.
- TÓTH Sándor: Szemelvények a román geopolitikai gondolkodás múltjából és jelenéből, I.; In. Felderítő Szemle, 2010/3-4., p. 109-134.
- VARGA Ádám: Romania historical development for Western integration; In. AARMS, 2011/2., p. 385-394.
- VARGA Ádám: Románia nyugati integrációja; In. Nemzet és Biztonság, 2009/8., p. 32-41.
- VARGA Balázs: Az Európa-gondolat fejlődéstörténete a második világháborúig.
http://tortenelemszak.elte.hu/intezet/ujett/dioszegiistvan_emlekkonyv.print
- VINCZE Mária: Sötétben tapogatózunk? Magyar kisebbség. Nemzetpolitikai Szemle 2003/1. száma.
<http://jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m030109.html>
- VOGEL Sándor, Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás; in. Magyar Kisebbség, 1999/1, Jakabffy Elemér Alapítvány, Kolozsvár.